

**T.C.
NECMETİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**TEFHÎMU'L-KUR'ÂN TEFSİRİ'NDEKİ
HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ
-VII. CİLT-**

Fatma SARITAÇ ERGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Adil YAVUZ**

KONYA – 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma SARITAÇ ERGÜN
	Numarası	138106011019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Tefhîmu'l-Kur'ân Tefsiri'ndeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi –VII. Cilt-

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Fatma SARITAÇ ERGÜN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Sarıtaç ERGÜN
	Numarası	138106011019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Adil YAVUZ
	Tezin Adı	TEFHİMÜ'L-KUR'AN TEFSİRİ'NDEKİ HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ VII. CİLT

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan TEFHİMÜ'L-KUR'AN TEFSİRİ'NDEKİ HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ VII. CİLT başlıklı bu çalışma 18/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Adil YAVUZ	
2	Prof. Dr.	Muhittin UYSAL	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Mustafa DEMİR	

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma SARITAÇ ERGÜN
	Numarası	138106011019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Hadis
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Adil YAVUZ
	Tezin Adı	Tefhîmu'l-Kur'ân Tefsiri'ndeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi – VII. Cilt-

ÖZET

“Tefhîmu'l-Kur'ân Tefsiri'ndeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi –VII. Cilt-” isimli çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hadis ilmi ile Tefsir ilminin ilişkisi, Tahric ilminin önemi, Ebu'l-Alâ Mevdûdî'nin hayatı, eserleri ve Tefhîmu'l-Kur'ân isimli tefsiri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise Tefhîmu'l-Kur'ân'ın VII. cildinde geçen merfu hadislerin tahriri yapılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada hadislerin öncelikle Kütüb-i Tis'a'daki yerlerini, daha sonra Kütüb-i Tis'a'ya ek olarak İbn Huzeyme ile İbn Hıbbân'ın Sahihlerinde ve Hâkim'in el-Müstedrek'indeki yerlerini tahric etmek ve sıhhat durumları hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır. İlk olarak hadislerin Tefhîmu'l-Kur'ân'da aktarıldığı şekliyle Kütüb-i Tis'a'daki yerleri tespit edilmiştir. Kütüb-i Tis'a'da bulunamayan hadisler geçtiği diğer kaynaklardan aktarılmıştır. Hadislerin ravileri arasında zayıf diye itham edilenler varsa bunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Sıhhat durumlarını tespit ederken ise Buhârî ve Müslim'in Sahih'inde geçen hadisler aksi bir durum tespit edilmediği sürece sahih kabul edilmiştir. Tirmizî'nin Sünen'inde geçen rivayetler Tirmizî'nin vermiş olduğu hükümlerle aktarılmıştır. Bunlar dışındaki rivayetlerde ise hadis alimlerinin verdikleri hükümler ve hadisin ravilerinin güvenilirlik durumu dikkate alınarak hadislerin sıhhat dereceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Hadislerin geçtiği kaynaklar ve sıhhat durumları tablolandırılarak her bir hadisin geçtiği kaynakların bir arada görülebilmesi sağlanmıştır.

Sonuç kısmında ise araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda Tefhîmu'l-Kur'ân'ın VII. cildindeki rivayetlerin sahih ve hasen olanlarının zayıf rivayetlere oranla fazla olduğu, rivayetlerin büyük çoğunluğunun Kütüb-i Tis'a'da mevcut bulunduğu ve güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevdûdî, Tefhîmu'l-Kur'ân, Tahric, Kütüb-i Tis'a, Hadis, Tefsir.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Fatma SARITAÇ ERGÜN
	Student Number	138106011019
	Department	Basic Islamic Sciences/ Hadith
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)
	Supervisor	Prof. Dr. Adil YAVUZ
	Title of the Thesis/Dis- sertation	Identifying and Assessment of the Hadith in Koran Commentary, Tafhim Ul-Koran –Volume VII.-

ABSTRACT

Evaluation and Takhrij of the hadiths in the commentary Tafheemu'l Qur'an VII. tome. This study consists of two sections. In the first section, the relationship between the science of Hadiths and the science of commentary (Tafseer) and the importance of the science of Takhrij is mostly highlighted. And some information is given about the life of Ebu'l A'la Mavdudee, his works and his commentary Tafheem'ul Qur'an. In the second section, takhrijs of the raised chained(marfu') hadiths mentioned in the VII. tome of the Tafheemu'l Qur'an are tried to be done.

In this research; firstly, it is aimed to find the places of the hadiths in Kutub-u Tis'a and after, addition to Kutub-u Tis'a in the sound hadiths collection of Ibn-i Huzaima and Ibn-i Heeban and in the Mustadrak of Haakim and give information about the accuracy of them. First of all, the places of the hadiths in Kutub-u Tis'a are found as in the shape they are quoted in Tafheem. The ones that are not mentioned in Kutub-u Tis'a are quoted from their corresponded sources. If there are some hadith narrators considered as weak, these ones are tried to be determined. This is done by making comparisons with the ones in Bukharee and Muslim by admitting them as the sound ones if there are not any exceptions considered about them. The narrations given in Tirmeezee are quoted with the judgements and provisions of Tirmeezee. And about the ones out of these narrations, their accuracy is tried to be determined by taking their narrators' reliability and trustworthiness and the judgements and provisions of the scholars of the science of the Hadith into account. The sources of the Hadiths and their accuracy are charted to make them seen altogether easily.

In the conclusion section, by the information obtained from the research it is determined and understood that the sound and fairly reported narrations are more than the weak ones in the VII. tome of Tafheemu'l Qur'an, and most of the narrations are also present in Kutub-u Tis'a and they are reliable.

Keywords: Mavdudee, Tafheemu'l Qur'an, Takhrij, Kutub-u Tis'a, Hadith, Commentary (Tafseer).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR.....	vii

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	7
B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	7
C. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI.....	8
D. KONUYLA İLGİLİ YAPILAN DİĞER ÇALIŞMALAR.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

EBU'L- A'LA MEVDÛDÎ, TEFHÎMU'L-KUR'ÂN'I VE TEFSİR İLMİNDE HADİSİN YERİ

A. HADİS İLMİ İLE TEFSİR İLMİNİN MÜNASEBETİ.....	10
B. TAHRİC VE HADİS İLMİNDE TAHRİCİN ÖNEMİ.....	12
C. EBU'L-A'LA MEVDUDÎ'NİN HAYATI (1903-1979).....	14
1. Nesebi, Doğumu ve Yetiştirilmesi.....	14
2. İlmi Kişiliği, Fikirleri ve Hadisçiliği.....	15
3. Mevdûdî'ye Yöneltilen Eleştiriler.....	23
D. ESERLERİ	25
1. Tefsir, Hadis ve Siyer Alanındaki Çalışmaları.....	25
2. Akaid Alanındaki Çalışmaları.....	26
3. Fıkıh Alanındaki Çalışmaları	27
4. Siyaset Alanındaki Çalışmaları	27
5. Eğitim Alanındaki Çalışmaları.....	29
6. Kadın Konusundaki Çalışmaları	29
7. Diğer Konulardaki Çalışmaları	30
E. TEFHÎMU'L-KUR'ÂN.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

TEFHÎMU'L-KUR'ÂN'IN VII. CİLDİNDE BULUNAN HADİSLERİN TAHRİCİ

A. ABESE SÛRESİ	35
B. TEKVÎR SÛRESİ.....	39

C. İNFİTÂR SÛRESİ	52
Ç. MUTAFFİFİN SÛRESİ	53
D. İNŞİKÂK SÛRESİ.....	56
E. BURÛC SÛRESİ.....	60
F. A'LÂ SÛRESİ	64
G. BELED SÛRESİ	69
H. ŞEMS SÛRESİ.....	85
I. DUHÂ SÛRESİ.....	90
İ. İNŞİRAH SÛRESİ	94
J. TÎN SÛRESİ.....	95
K. ALAK SÛRESİ.....	97
L. KADİR SÛRESİ.....	104
M. ZİLZÂL SÛRESİ	109
N. TEKÂSÜR SÛRESİ.....	121
O. FÎL SÛRESİ.....	127
Ö. KUREYŞ SÛRESİ.....	129
P. MÂ'ÛN SÛRESİ.....	131
R. KEVSER SÛRESİ.....	134
S. KÂFİRÛN SÛRESİ.....	148
Ş. NASR SÛRESİ.....	155
T. TEBBET SÛRESİ	163
U. İHLÂS SÛRESİ	172
Û. FELAK VE NÂS SÛRELERİ.....	178
V. FELAK SÛRESİ.....	205
Y. NÂS SÛRESİ.....	216
HADİSLERİN GEÇTİĞİ KAYNAKLARIN VE SİHHAT DURUMLARININ TABLO HALİNDE GÖSTERİLMESİ	219
SONUÇ.....	226
BİBLİYOGRAFYA	228

ÖNSÖZ

Allahu Teâla'ya hamd, Resulüne salat ve selam olsun.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'e itaati,¹ O'nun örnek alınmasını² emreden ayetler ve Hz. Peygamber'in örnek kişiliği, İslam toplumundaki yerinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Hiç şüphe yok ki Kur'ân-ı Kerîm'i anlamada sünnet, önemli bir yere sahiptir. Hz. Peygamber, (s.a) Kur'ân'ın adeta yaşayan tefsiri olmuştur ve bugün bizler Müslümanlar olarak Kur'ân'ı ve Kur'ân'daki pek çok konuyu O'nun hayatından ve hadislerinden öğrenmekteyiz. Bu sebeple Hz. Peygamber'in hayatı, yaşayışı, sünnet-i seniyyesi ve hadisleri bizim hayatımızda da önemli bir yere sahiptir.

Günümüzde hadis inkarcılığının çoğaldığı ve kimi hadis inkarcılarının toplumu hadislerden, dolayısıyla da Kur'ân-ı Kerîm'den sonra kabul görmüş en önemli eserlerden koparmak için var gücüyle çalıştıkları bir gerçektir. Hadis kaynakları dışında, toplumda önemli bir yere sahip olan ve hatırı sayılır derecede hadis ihtiva eden eserler de mevcuttur. Bu kaynaklarda geçen hadislerin tahriri ve sıhhat durumlarının tespiti önem arz etmektedir. Çalışmamıza konu olan *Tefhîmu'l-Kur'ân* bunlardan sadece bir tanesidir.

İslam aleminde en çok okunan ve çevirisi yapılan tefsirlerden biri olan *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ın müellifi Ebu'l-Alâ Mevdûdî, İngilizlerin işgali altında olan bir coğrafyada dünyaya gelmiştir. Bu durum zorlu bir mücadeleyi beraberinde getirmekle birlikte, Mevdûdî'nin fikirlerinin yankı bulmasına da zemin hazırlamıştır. Mevdûdî Kur'ân'ın ortaya koyduğu ve savunduğu davayı anlamının ancak o davayı yaşamak ve uygulamakla mümkün olabileceğini savunmaktadır.³ İçinde bulunduğu zamanın farkında olan bir ilim adamı olarak tefsirini yazarken çağa hitap etmeyi öncelemiş ve tefsirini açık bir dil, anlaşılır bir üslup kullanarak yazmıştır.

¹ Bkz. Âl-i İmrân, 3/31, 32, 132; Enfâl, 8/20; Nisâ, 4/64.

² Bkz. Ahzâb, 33/21.

³ Bkz. Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Komisyon, İnsan yay., İstanbul, ts. I, 33-38.

Tefsirinde ilgili yerlerde hadislerle de müracaat eden Mevdûdî, çoğunluğu *Kütüb-i Tis'a*'dan olmak üzere pekçok hadis zikretmiştir. Biz araştırmamızın birinci bölümünde hadis ilmi ile tefsir ilminin münasebetini, tahrir ilminin önemini kısaca ele aldık ve Ebu'l-Alâ Mevdûdî'nin hayatı, fikirleri, eserleri ve *Tefhîmu'l-Kur'ân* hakkında bilgi vermeye çalıştık. İkinci bölümde ise Mevdûdî'nin *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ın VII. cildinde zikrettiği hadisleri tahrir etmeye ve değerlendirmeye çalıştık.

Çalışmamda benden yardım ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Aydın ERGÜN'e ve bana rehberlik eden saygıdeğer hocam Prof. Dr. Adil YAVUZ'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmak bizden, başarı ise Allah'tandır.

Fatma SARITAÇ ERGÜN

İZMİR-2019

KISALTMALAR

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı, basım
byy	: Basım yeri yok
c.c	: Celle Celâluhu
çev.	: Çeviren
Vdğr.	: Ve Diğerleri
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
neş.	: Neşriyat
r.a	: Radyallahu anh/anha
s	: Sayfa
s.a	: Sallallahu aleyhi ve sellem
ss	: Sayfa sayısı
SAÜİFD	: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
sy.	: Sayı
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme
ts	: Tarihsiz
UÜİFD	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
üniv.	: Üniversite
yay	: Yayınevi

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Araştırmanın konusu üç ana bölümden oluşmaktadır. Öncelikle konuya giriş ve konunun önemini kavrama mahiyetinde Hadis ilmi ile Tefsir ilminin münasebetine ve Tahric ilminin önemine değinilmiştir. Daha sonra Mevdûdî'nin hayatı, fikirleri ve eserleri ile *Tefhîmu'l-Kur'ân* hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın son ve asıl kısmında ise Mevdûdî tarafından diğer tefsirlerden farklı bir bakış açısıyla ve yöntemle kaleme alınan *Tefhîmu'l-Kur'ân* adlı tefsirin VII. cildinde geçen merfu hadislerin bulunduğu kaynaklar *Kütüb-i Tis'a*'dan, *Kütüb-i Tis'a*'da bulunamayanlar ise diğer önemli hadis kaynaklarından tespit edilmeye ve sıhhat durumları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmayı hazırlarken Mevdûdî'nin hadisçiliği ve bu eserinin içerdiği hadislerin hem geçtiği kaynakların tespit edilmesi hem de sıhhat durumları hakkında bilgi verilmesi ve eğer varsa okuyucunun aklındaki şüphelerin giderilmesine katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bunu yaparken de dünya müslümanlarınca en çok kabul görmüş dokuz hadis kaynağı olan *Kütüb-i Tis'a* temel alınmıştır.

B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Araştırmada öncelikle merfu hadisler tespit edilmiş, *Tefhîmu'l-Kur'ân*'da geçtiği şekilleriyle -yerleri dipnotlarda belirtilerek- ilgili surenin başlığı altına aynen aktarılmıştır.
2. *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ın aslının Urduca olmasından ve hadislerin Arapça olarak değil de Urduca olarak aktarılmasından dolayı ikici olarak hadislerin orijinal metinleri tespit edilmiştir.
3. Hadislerin varsa *Kütüb-i Tis'a*'daki yerleri, eğer *Kütüb-i Tis'a*'da bulunmuyorsa İbn Huzeyme'nin (311/924) *Sahih* 'i, İbn Hibbân'ın (354/965) *Sahih* 'i ve Hâkim en-Nîsâbûrî'nin (405/1014) *el-Müstedrek*'i öncelikli olmak üzere diğer kaynaklardaki geçtiği yerler tespit edilmeye çalışılmıştır.

4. Hiçbir yerde tespit edilemeyen hadisler hakkında herhangi bir hüküm bildirilmemiştir.
5. Hadislerin geçtiği kaynaklar verilirken Mevdûdî'nin *Tefhîmu'l-Kur'ân*'da zikrettiği hadisin metnine en yakın metin hangi kaynaktan verilmişse senediyle birlikte hadis öncelikle o kaynaktan aktarılmış, daha sonra Buhârî'nin *Sahih*'inden (256/870) başlanarak hadisin geçtiği diğer kaynaklar Kütüb-i Tis'a'daki müelliflerden sırasıyla aktarılmaya, varsa farklılıklar ve ziyadeliğler de zikredilmeye çalışılmıştır.
6. Böylelikle hadisin senediyle beraber tam metni sadece geçtiği ilk kaynaktaki haliyle zikredilmiş, diğer kaynaklardaki yerlerine ise sadece değinilmiş, varsa eksiklikleri ve ziyadeliğleri aktarılmıştır.
7. Hadisin geçtiği bütün kaynaklar zikredildikten sonra bazı hadis alimlerinin hadisin sıhhat durumuyla ilgili hükümlerine de yer verilerek hadisin hükmü konusunda bir değerlendirme yapılmıştır.
8. Araştırmadan elde edilen verilerle bir sonuca ulaşılmış ve araştırma tamamlanmıştır.

C. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Çalışmayı yaparken yararlanılan kaynaklar şöyle sıralanabilir.

1. Tefhîmu'l-Kur'ân: Mevdûdî'nin 7 ciltlik tefsirinin özellikle I ve VII. ciltlerinden faydalanılmıştır.
2. Kütüb-i Tis'a.
3. Kütüb-i Tis'a üzerine yapılan tahkikler. Burada özellikle Şuayb el-Arnâvî'nin Ebû Dâvud'un *Sünen*'i, İbn Hanbel'in *Müsned*'i ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*'i üzerine yaptığı tahkik çalışmalarından yararlanılmıştır.
4. Kütüb-i Tis'a dışındaki temel hadis kaynakları. İbn Huzeyme'nin *Sahih*'i, İbn Hıbbân'ın *Sahih*'i ve Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin *el-Müstedrek*'i öncelikli olmak üzere diğer hadis kaynaklarından yararlanılmıştır.
5. Rical kitapları: Burada özellikle Buhârî'nin *Tarihu'l-Kebîr*'inden; Zehbî'nin *Divânu'd-Duafâ*'sı, *el-Kâşif*'i, *el-Muğnî*'si, *Mizânu'l-*

İ'tidâl 'inden; Mizzî'nin (742/1341) *Tehzîbu'l-Kemâl*'inden faydalanılmıştır.

6. Zevaid kitapları: Heysemî'nin (807/1405) *Mecma'u'z-Zevâ'id*'i ve İbn Hacer el-Askalânî'nin (852/1449) *el-Metâlibu'l-Âliye*'sinden faydalanılmıştır.
7. Mevdûdî hakkında yazılmış makale ve kitaplar: Dia'nın ilgili maddeleri, Yavuz Köktaş'ın Mevdûdî'nin hadis görüşlerini ele aldığı makaleleri, Abdulhamit Birışık ve Turan Kışlakçı'nın ilgili eserlerinden, Mevdûdî'nin Sünnetin Anayasal Niteliği isimli eserinden faydalanılmıştır.

D. KONUYLA İLGİLİ YAPILAN DİĞER ÇALIŞMALAR

Mevdûdî'nin 7 ciltlik tefsirinin tamamı üzerinde çalışma yapılmış ve içerisinde geçen hadisler tahrir edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı tamamlanmış, bir kısmı ise halen devam etmektedir. Yapılan ve yapılmakta olan çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Tefhîmu'l-Kur'ân Tefsiri'ndeki Hadislerin Tahrir ve Değerlendirilmesi (IV-V. Ciltler), Ayşe KOÇ, Konya, 2010.
- Tefhîmu'l-Kur'ân Tefsiri'ndeki Hadislerin Tahrir ve Değerlendirilmesi (I-II-III. Ciltler), Emine YAKAR, Konya, 2017.
- Tefhîmu'l-Kur'ân Tefsiri'ndeki Hadislerin Tahrir ve Değerlendirilmesi (VI. Cilt), Taj Mohammad Rashidi, Konya. Devam ediyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

EBU'L- A'LA MEVDÛDÎ, TEFHÎMU'L-KUR'ÂN'I VE TEFSİR İLMİNDE HADİSİN YERİ

A. HADİS İLMİ İLE TEFSİR İLMİNİN MÜNASEBETİ

Hicri I. asırda hadis rivayetiyle ilgili bir takım prensipler söz konusu olsa da sistematik rivayet aktarımı ancak II. yüzyılın başlarında mümkün olmuştur. Hadis ilminin müstakil bir ilim dalı haline geldiği ve diğer ilimlerle ilişkisinin de bu dönemde başladığı söylenebilir. H. II. asırda hadis ilminin “yazılı ve sistematik rivayete geçiş” ve “her türlü rivayeti toplamak” olmak üzere iki özelliğinden bahsedilmiştir. Bu dönemde isnadını zikretmek şartıyla hadis eserlerinde her tür rivayeti birarada zikretme geleneği yaygınken, h. III. asırda ilk defa Buhârî (256/870) ve Müslim (261/874) sadece sahih hadisleri toplamak gayesiyle eser telif etmişlerdir. İlk dönem Kur’ân tefsirinde re’ye dayalı bir tutum hoş karşılanmamış, rey’in zanna dayandığı, insanı bid’ate düşüreceği, yabancı kültürlerle kapı aralayacağı ve hadisi de devre dışı bırakacağı düşünülmüştür. Ehl-i hadis, Kur’ân’ı anlamının ancak hadislerle mümkün olabileceğini düşünmüş ve bu anlayışı “es-sünnetü kadîyetü’n-ale’l-Kitab/ sünnet Kur’ân’ın anlamını belirleyicidir” şeklinde ifade etmişlerdir.⁴ Bunu «مَنْ قَالَ فِي الْقُرْآنِ بَرَأْيَهُ فَأَصَابَ فَقَدْ» *«Her kim Kur’ân ayetleri hakkında kendi görüş ve tahminlerine göre konuşur ve hüküm verirse doğruya varsa bile şüphesiz o kimse yanlıgdadır, yanılmıştır.»*⁵ hadisine dayandırmışlardır. Hadisi isnatsız olarak nakletmek ehl-i hadise göre yanlış bir yöntemdir. Ahmed b. Hanbel’den nakledilen *ثَلَاثَةٌ كُتِبَ لَهَا أُصُولٌ: الْمَغَازِي وَالْمَلَاهِمُ وَالنَّفْسِيرُ* (Üç konudaki rivayetlerin aslı yoktur. Bunlar meğazi, melahim ve tefsir kitaplarındaki rivayetlerdir.)⁶ sözünün de hadisleri isnatsız nakletmekle ilgili olduğu anlaşılmış ve İbn Hanbel’in rivayetlerden çok, bu konudaki rivayetlerin yöntemini eleştirdiği düşünülmüştür. İlk kez Kur’ân’ın baştan sona kadar mevcut sure tertibine göre

⁴ Bkz. Yücel, Ahmet, “Hadis İlminin Ortaya Çıkışı ve Diğer İlimlerle İlişkisi”, İslami İlimlerde metodoloji –IV (Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantısı), Temel İslam İlimlerinin Ortaya Çıkışı ve Birbirleriyle İlişkileri, ed. İlyas Çelebi, 1.bs, Ensar neş., İstanbul, 2014, s.261.

⁵ Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 1; Ebû Dâvud, *İlim*, 5.

⁶ Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî, *el-Câmi’ li Ahlâki’r-Râvî ve Âdâbi’s-Sâmi’*, thk. Dr. Muhammed et-Tahhân, Mektebetü’l-Maârif, Riyad, ts., II, 162.

tefsirini yapan Mukatil b. Süleyman (150/767) da tefsirinde isnatlara yer vermemesinden dolayı eleştirilmiş hatta Abdullah b. Mübarek *لما نظر إلى شيء من تفسيره يا له من علم لو كان له إسناد (Onun tefsiri incelendiğinde onda ne güzel bilgiler olduğu görülür, keşke isnadı da olsaydı)*, demiştir.⁷

Hadis eserlerinde tefsir bölümü oluşturma faaliyeti tefsir geleneğinden bağımsız olarak gelişmiş ve hadisleri tasnif etme çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Hicri II. asırda tefsir, hadis ilminin bir parçası haline gelmişti. Ancak bu dönemde tefsirle ilgili çalışmalar Kur'ân'ın tamamını ihtiva etmediğinden tam ve müstakil bir tefsir kitabı oluşturacak nitelikte değildi. Re'y tefsirine delalet edecek herhangi bir unsur olmamakla beraber genellikle merfu, mevkuf ve maktu rivayetlere yer vererek tefsir yapılmaktaydı. Hicri III. asırda ise Taberî (310/923) ve İbn Ebî Hâtim (327/939), bilinen tefsirlerini telif etmişlerdir. Bu dönemde tefsirlerde kullanılan rivayetlerin çoğunun merfu değil mevkuf ve maktu rivayetler olduğu da bilinmektedir. Temel hadis kaynaklarından olan başta Buhârî, daha sonra Müslim ve Tirmizî de eserlerinde tefsire müstakil birer bölüm ayırmışlardır.⁸ Buhârî'nin *Sahih*'inden önceki sünen kitaplarında böyle bir bölüm olduğu bilinmemektedir.⁹ Bu bölümlerde amaç tefsir yapmak değil tefsirle ilgili rivayetleri biraraya toplamak olmuştur. Tefsir eserlerinde çokça rivayet aktarılmasına rağmen Buhârî ve diğer hadisçilerin eserlerindeki tefsir rivayetleri daha azdır. Bunun nedeni tefsirle ilgili rivayetlerin çok azının merfu oluşudur.¹⁰ Rivayetlerin az bir kısmı ayetleri açıklayıcı özellikteyken, çoğunluğu ayet ya da sure hakkında bilgi vermekte, nüzul ortamını veya surenin faziletini açıklamaktadır. Hadis alimlerinin rivayete dayalı tefsiri teşvik edici bir tutum sergilemeleri ve eserlerinde rivayetleri biraraya getirmeleri rivayet tefsirinin gelişimine katkı sağlamıştır.

⁷ İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Matbaatü Dâirati'l-Maârifî'n-Nizâmiyye, Hindistan, 1908, X, 279.

⁸ Bununla ilgili detaylı bilgi için bkz. Hasan Güç, *el-Kütübü's-Sitte'de Bulunan Tefsir Bölümleri, Mahiyetleri ve Karşılaştırılmaları*, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1990.

⁹ Bkz. Sezgin, M. Fuad, Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, Kitabiyat, Ankara, 2000, s.145.

¹⁰ Bkz. Türcan, Zişan, "*Hadis Rivayet Geleneği ve Tefsir- Sahihu'l-Buhârî'nin Kitâbu't-Tefsîr'i Örneği*", SAÜİFD, sy.29, Sakarya, 2010, s.252.

B. TAHRİC VE HADİS İLMİNDE TAHRİCİN ÖNEMİ

Sözlükte “çıkarmak, hüküm vermek” anlamlarına gelen tahrir (تخریر) kelimesi “çıkarmak” anlamına gelen huruc (خروج) kelimesinden türemiştir. Hadis ilminin önemli bir şubesi olan tahrir şu anlamlarda kullanılmıştır:

1. Bir hadisi sözlü veya yazılı ilk kaynaklarından alıp senedi ile birlikte nakletmek,
2. Bir hadisin veya bir kitaptaki hadislerin kaynak eserlerdeki yerlerini tespit etmek ve değişik yönlerden değerlendirmesini yapmak,
3. Bir hadis kitabındaki hadislerin bu kitaptaki senetlerinden farklı senetlerini bulmak,
4. Hocanın rivayet edeceği hadislerin kitaplarından seçip çıkarmak,
5. Hadisten düşen ya da hadiste yanlışlıkla yazılmayan kelime veya ibareyi sayfa kenarına yahut satır aralarına yazmak,
6. Bir kitabı açıklayıcı dipnot veya haşiyeler yazmak.¹¹

Hadis ilminde daha çok bir hadisi isnadıyla birlikte alıp bir kitaba nakletmek, belirli kitaplardan seçilen hadislerle yeni bir kitap oluşturmak ve bir eserde Hz. Peygamber, sahabe ve tabiuna isnad edilen rivayetlerin temel kaynaklardaki yerlerini göstermek anlamlarında kullanılır. Tahrir, isnad ve metin incelemesinden oluşan hadis tenkid sürecinin bir başlangıcıdır.¹² H. IV. yüzyıldan sonra isnadların uzaması ve eserlerde kullanılan hadislerin kaynağının verilmeden aktarılması tahrir bu son anlamının yaygınlık kazanmasına sebep olmuştur. Diğer ilim dallarına ait eserlerin içeriklerinin hadis ilmi açısından değerlendirilmesini de sağlayan tahrir, hadisin kullanıldığı eserle hadisin asıl kaynağı arasında da ilişki kurar.

Bu ilim dalının amacı farklı İslâmî ilimlere ait eserlerde dağınık halde bulunan hadisleri tespit etmek ve bunların isnad ve metnini değerlendirmektir. Tahrir, hadisin bütün tarihlerinin bir araya getirilip karşılaştırılması ve böylece isnadın niteliğinin görülmesi açısından, hadisin sıhhati konusunda bir hüküm verebilme ve hadisle amel edilip edilemeyeceği yönünde bir kanaat oluşturabilmesi açısından, hadisi rivayet eden

¹¹ Aydın, Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İFAV, İstanbul, 2011, ss.300-301.

¹² Görmez, Mehmet, “*Tahrir*”, DİA, XXXIX, s.419.

raviler hakkında bir kanaat oluşturabilmek ve hadisin metninde geçen ve kolay anlaşılmayan lafızların başka bir tarihte açıklanmış halinin ortaya çıkarılabilmesi açısından da önemlidir.¹³ Tahricin, hadisleri senetsiz olarak zikreden önemli eserlerin değer kaybına uğrama olasılığını ortadan kaldırdığı da ayrı bir gerçektir. Ayrıca tahric, bir konudaki hadisin bütün tariklerini bir arada görmeyi mümkün kıldığı için hadisi daha kapsamlı olarak değerlendirmeyi sağlar.

Hadislerin kaynağını gösterme bağlamında öncü isimler olarak Tirmizî (279/892), Ebû Nuaym el-İsfahani (430/1038), Beyhakî (458/1066), Hatıp el-Bağdadi (463/1071) ve Nevevî (676/1277) gösterilmektedir.¹⁴ İlk dönem alimleri ile son dönem hadis alimlerinin yaptığı tahricler arasında kaidelerin kabulü ve uygulanması konusundaki farklılıkların, hadis tenkitçilerinin yaşadığı dönem içindeki ekonomik ve sosyal sebepler ile mezhep mensubiyetinden kaynaklandığı söylenebilir.¹⁵ Tahric yaparken şöyle bir yöntem izlenebilir:

1. Tahrici yapılan hadisin senedi zikredilir ve yer aldığı asıl kaynaklar belli bir düzene göre sıralanır,
2. Hadisin muttasıl veya munkatı bütün tarikleri bir araya toplanır,
3. Hadisin isnadındaki incelikler belirtilir ve ravilerin cerh ve tadil açısından durumları hakkında ilk dönem alimlerinin değerlendirmeleri verilir,
4. Hadisin farklı tariklerine ait metinler karşılaştırılır aralarındaki farklar ve ortak noktalar belirlenir,
5. Metindeki kapalı lafızlar açıklanır, şaz ve illetli hususlar gösterilir,
6. Alimlerin hadisin sıhhati konusundaki görüşleri aktarılır,
7. Elde edilen bütün bilgiler değerlendirilerek hadisin sıhhati konusunda neticeye varılır.¹⁶

Tahric ilmi hadislerin asıl kaynaklarına ulaşmada yol göstermesi açısından hadis ilmiyle doğrudan bağlantılıdır ve hadis ilmi açısından büyük önem arzeder.

¹³ Görmez, “*Tahric*”, s.419.

¹⁴ Bkz. Görmez, “*Tahric*”, s.419.

¹⁵ Görmez, “*Tahric*”, s.420.

¹⁶ Görmez, “*Tahric*”, s.419.

C. EBU'L- A'LA MEVDUDİ'NİN HAYATI (1903-1979)

1. Nesebi, Doğumu ve Yetiştirilmesi

Mevdûdî uzun süre Müslümanların hakimiyetinde iken daha sonra İslam ile zıt olan bir anlayışın idaresine giren Hint Alt Kıtası'nda yetişmiş bir alimdir. Yirminci asrın en tanınmış İslam alimlerinden olan Mevdûdî'nin soyu, baba tarafından Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'e kadar dayanmaktadır. Bu vesileyle kendisine Seyyid Mevdûdî denmiştir. Ailesinin Hindistan'a ilk kez Emevi Halifesi Velid b. Abdülmelik döneminde komutan olan Muhammed b. Kasım es-Sekafi'nin fetih hareketleriyle beraber geldiği kaydedilmektedir. Ataları ilk önce Afganistan'ın Herat eyaletindeki Çişt bölgesine yerleşmiş, oradan Gazneliler döneminde Müslümanların eline geçen ve köklü kültürel değişimlerin olduğu Hindistan'a gelmişlerdir.¹⁷ Büyük dedesi Kutbuddin Mevdûdî Çiştî, Hint Alt Kıtası'ndaki en etkin tarikat olan Çiştîyye'nin meşhur şeyhlerindedir.¹⁸

Dedesi Seyyid Hasan, Delhi'nin saygın ve tanınan eşrafından olan ilim ve takva ehli bir kimseydi. Babası Seyyid Ahmed Hasan, 1855'te Delhi'de doğmuş ve öğrenimini hukuk üzerine tamamlamıştır. Başlarda İngiliz kültüründen etkilenmiş İngiliz hayranı bir kimseyken daha sonra koyu bir İngiliz karşıtı olmuş, eski hayat tarzını bırakarak dini ve yerli kültürü benimsemiştir.¹⁹ Annesi Rukiye Begüm Hanım ise Alemgir Evrengzib zamanında Orta Asya'dan Hindistan'a göç eden ve askerlik ile devlet adamlığı ünvanları olan Türk kökenli bir aileye mensuptur.²⁰

Mevdûdî 25 Eylül 1903'te bir Cuma günü, o zaman Hindistan'a, şimdi ise Pakistan'ın Haydarabad eyaletine bağlı olan Evrengabad şehrinde dünyaya gelmiştir.²¹ Kendisine büyük dedelerinden Ebu'l-Alâ'ya nisbetle Ebu'l-Alâ Mevdûdî ismi verilmiştir.²²

¹⁷ Kışlakçı, Turan, *Mevdûdî*, İlke yay., İstanbul, 2015, s.15; Birişik, Abdülhamit, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, İnsan yay., İstanbul, 2007, s.14.

¹⁸ Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.16.

¹⁹ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.17; Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.10.

²⁰ Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.16.

²¹ Ahmad, Anis, "Mevdûdî," DİA, XXXIX, s.432

²² Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.16.

1937 yılında anne tarafından uzak bir akrabası olan Mahdume Begüm’le evlenmiş ve bu evlilikten 9 çocuğu dünyaya gelmiştir.²³

1972 yılında sağlığının bozulması yüzünden başında bulunduğu *Cemâat-i İslâmî*’nin liderliği görevini bırakmış, oğlunun da görev yaptığı hastanede tedavi olmak için Amerika’ya gitmiştir. Geçirdiği birkaç ameliyattan sonra 1979 yılında sağlığı iyice bozulmuş, 22 Eylül 1979’da 77 yaşında iken rahmet-i Rahman’a kavuşmuştur. Cenaze namazı Pakistan’da bir milyondan fazla kişinin katılımıyla, günümüzün de tanınmış alimlerinden olan Yusuf el-Karadavi tarafından kıldırılmıştır.²⁴ Naaşı Lahor’daki evinin bahçesine defnedilmiştir.

2. İlmî Kişiliği, Fikirleri ve Hadisçiliği

Mevdûdî ilk eğitimini evde babasının gözetiminde almış, babası Seyid Ahmed Hasan çoğunlukla İngilizlerin kontrolünde olan devlet okullarına ve geleneksel eğitim veren medreselere güvenmediğinden, evde tuttuğu özel hocalarla oğlunun eğitimini küçük yaşlardan itibaren devam ettirmiştir. Mevdûdî de babasından ona kalan en önemli mirasın ondan aldığı dini ve ahlaki eğitim olduğunu ifade etmiştir.²⁵ Babasından aldığı bu eğitim onun çocukluğundan itibaren ciddi, sabırlı ve bilgili olarak yetişmesini sağlamıştır. 11 yaşına geldiğinde diğer okullara nispeten daha iyi olan, batı tarzında ve İslâmî usüle göre eğitim veren Medresetü’l-Fevkaniyye’de 8. sınıftan başlayarak öğrenimine devam etmiştir.²⁶ Burada öğrenim dili olan Urduca’nın yanında Arapça, tefsir, fıkıh, mantık ve fen bilimleri ile ilgili dersler almıştır.²⁷ Urduca’yı çok etkili ve güzel konuşan Mevdûdî, devrin ünlü alimlerinden de dersler almış, özellikle Mevlana Abdüsselam’dan çokça etkilenmiş ve gençlik yıllarında İslâmî ilimlerle meşgul olmaya devam etmiştir.²⁸

²³ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.62-63.

²⁴ Kışlakçı, Turan, *Mevdûdî*, İlke yay., İstanbul, 2015, s.15; Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, İnsan yay., İstanbul, 2007, s.127.

²⁵ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.25.

²⁶ Ahmad, Anis, “*Mevdûdî*,” s.432.

²⁷ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.28;

²⁸ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.25.

17 yaşına geldiğinde babasının felç geçirmesi nedeniyle ailesine maddi anlamda destek olmak için eğitimini yarıda bırakmış ve abisiyle beraber *Tac* isimli haftalık gazetede iş hayatına atılmıştır. Gazetecilikten arta kalan vakitlerini ganimet bileerek özel hocalardan tefsir, fıkıh, hadis, mantık ve felsefe dersleri almaya devam etmiştir. Bhopel’de Mevlana Niyaz Fatihpur’un teşvikleriyle yazarlığa adım atmıştır. Ana dilinin inceliklerine hakim olması ve üstün yazma yeteneği sayesinde hem İslam’a hem de Müslümanlara hizmet etmeye başlamıştır. Gazeteciliğe başladıktan sonra İngilizce öğrenimine de ağırlık vermiş ve İngilizce eğitimini 22 yaşına geldiğinde iyi derecede İngilizce öğrenmiş olarak tamamladığını ifade etmiştir.²⁹ Yarım bıraktığı ilmi kariyerini de tamamlamak için Ebuzziyad Niyazi’den “ders-i nizam” denilen farklı bir yöntemle Arapça, fıkıh, edebiyat, mantık ve kelam okumuş, ardından 1926 yılında Fetihpuri Medresesi’nden icazet almıştır.³⁰

Cemiyet-i Ulema-i Hind’in yayınladığı *Müslim ve el-Cemiyet* dergilerinde editörlük yapan Mevdûdî, okuduğu bir gazetede Avrupalı tanınmış müsteşriklerden birinin ilmi çalışmaları için günde 6 saatten fazla uyumadığını okuyunca kendisi bu kişiden daha fazla çalışması gerektiğini düşünerek günde 5 saatten fazla uyumamaya başlamış ve birçok hastalığına da sebep olacak olan bu tutumundan vazgeçmemiştir.³¹

1932 yılında Ebû Muhammed Muslih Sahsaram tarafından kurulan ve bugün hala *Cemâat-i İslâmî* tarafından çıkarılan *Tercümânü’l-Kur’ân* dergisini devralarak 1979 yılına kadar bu dergide hem editörlük yapmış hem de kendi yazılarını yayımlamıştır.³² Dergi onun fikirlerinin yayılmasında önemli bir işlev görmüştür. 1941 yılında “İyi bir cemaatin gerekliliği” adında bir makale yazmış ve kendisiyle aynı düşünceleri paylaşanlarla toplanmak üzere bir toplantı tertip etmiştir. Toplantıya katılanlarla yapılan görüşmeler sonunda İslam dünyasında ortaya çıkan siyasi ve dini otorite boşluğunu da doldurmak gayesiyle *Cemâat-i İslâmî* olarak adlandırdıkları ihyacı hareket kurulmuş ve Mevdûdî hareketin ilk lideri seçilmiştir.³³

²⁹ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.35, 37.

³⁰ Ahmad, Anis, “*Mevdûdî*,” DİA, XXXIX, s.432

³¹ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.47-48.

³² Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.57.

³³ Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.19.

Mevdûdî inanç, ibadet, aile, toplum vb. pekçok konuda inceleme yapmış, siyasi ve toplumsal açıdan hayatı bir bütün olarak görmüş ve İslâmî emirlerin altında yatan asıl hikmetleri tespiti çalışmıştır. Bununla beraber 20. yüzyılda Batı'nın askeri ve siyasi anlamdaki üstünlüğü ve laik düşünceleri İslam dünyasını etkilemiştir. Buna karşın Mevdûdî beşeri kanunların uygulanmasının Allah'ın kanunlarını terketmek olduğunu savunmuştur. Batı'nın etkisiyle içinde yaşadığı toplumu da sarsan milliyetçilik fikrini incelemiş, bu fikrin toplumları birleştiremeyeceği ve fayda sağlamayacağı neticesine varmıştır. Hilafetin Batıcı düşünce tarzı ve milliyetçilik düşüncesinin neticesinde yıkıldığını görmüş ve milliyetçilik fikrinin İslam'ın çıkarlarını asla korumayacağı kanaatine varmıştır.³⁴

İngiliz egemenliği ve sömürsü altında olan Hindistan'da İngilizlerin Hindu milliyetçiliğini desteklemesiyle Müslümanlar üçüncü sınıf vatandaş muamelesine tabi tutulmuş ve bunu fark eden Müslümanlar benliklerini korumak amacıyla çeşitli yapılanmalara gitmişlerdir. İslam'a gerçek manada hizmet etmek amacıyla var gücüyle çalışmaya devam eden Mevdûdî de, şehir hayatının konforunu bırakıp küçük bir köyde yaşamaya başlamış ve civardaki insanlara vaazlar vermeye devam etmiştir. Bu sıralarda Hindu ve Sih terör örgütlerinden kaçan Müslümanlara yönelik mülteci kampları kurmuş, onları bir yandan fikri bir yandan da fiili olarak desteklemiştir.³⁵

Pakistan'ın kuruluşunun ardından *Cemâat-i İslâmî*, Hindistan ve Pakistan'da iki ayrı teşkilat halinde faaliyetlerine devam etmiştir. Mevdûdî aynı zamanda teşkilatın merkezi olan Pakistan'daki liderliği üstlenmiştir. *Cemâat-i İslâmî* burada İslâmî kural ve kanunların geçerli olması için faaliyet göstermiştir. Mevdûdî ve *Cemâat-i İslâmî* Pakistan'da hazırlanan ilk anayasada ve sonraki anayasa tartışmalarında aktif rol üstlenmiştir.³⁶ Bir İslam devleti olarak kurulan Pakistan, Mevdûdî'nin dini ve siyasi fikirlerini gerçekleştirebilmesi için uygun bir zemin olmuştur.

Pakistan'ın kurucusu ve ilk lideri olan Muhammed Ali Cinnah zarar vermek isteyenlere karşı Mevdûdî'yi korumuştur. Ancak Cinnah vefat eder etmez Mevdûdî ve

³⁴ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.45.

³⁵ Bkz. Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 78; Ayrıca bkz. Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.128.

³⁶ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.82.

beraberindeki iki arkadaşı devletin güvenliği ve itibarı bahane edilerek 1948’de gözaltına alınmışlar ve 20 aylık bir hapis süreci geçirmiştir. Mevdûdî hapisteki süreci boş geçirmemiş, kendini okuma ve yazmaya vermiştir. *Tefhîmu’l-Kur’ân*’ın giriş bölümünü de bu süreçte tamamlamıştır.³⁷

1950-1953 yılları arasında Pakistan’da baş gösteren ve İngilizler tarafından desteklenip yönlendirilen Kadıyanilik meselesi üzerine de yazılar yazan Mevdûdî, tutumundan dolayı mevcut hükümeti eleştirmiş ve Pencap’ta düzenlediği Kadıyanilik karşıtı gösterilerde halkı kışkırttığı gerekçesiyle mahkemeye çıkarılmaksızın tutuklanmıştır. 11 Mayıs 1953 tarihinde Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından idamına karar verilmiştir.³⁸ Ancak Türkiye de dahil dünyanın birçok yerinden bu karara karşı açıklamalar ve protestolar yapılmıştır. Bu da aslında Mevdûdî’nin dünya genelinde ne ölçüde takip edildiğinin ve tanındığının bir göstergesidir. Ülkedeki protesto ve hükümet karşıtı gösteriler artınca söz konusu karar sivil bir mahkeme tarafından bozularak hapse çevirilmiş, ardından aynı yıl yargıtay tarafından bozulmuştur. Bu kararın ardından Mevdûdî çalışmalarına devam ederek Doğu Pakistan’ı –bugün ki Bangladeş- gezerek hazırlanacak olan anayasanın İslâmî temeller üzerine oturtulması için mitingler ve toplantılar düzenlemiştir. Bu girişimler sonuç vermiş ve hazırlanan anayasada Pakistan’ın bir İslam Cumhuriyeti olduğu deklare edilmiştir.³⁹

Bu siyasi faaliyetlerinin yanında 1959’da yazmaya devam ettiği Kur’ân tefsiri için bilgi toplamak amacıyla Kur’ân’da adı geçen ve peygamberlerin yaşadığı yerleri 3 aylık bir seyahatle gezmiş ve buralar hakkında bilgi toplamıştır.⁴⁰

1964 yılında *Cemâat-i İslâmî*, ülkedeki karışıklıklardan sorumlu tutularak kapatılmış ve Mevdûdî tekrar hapse gönderilmiştir. Bu kez Mevdûdî ile birlikte *Cemâat-i İslâmî*’nin 65 üyesine hapis cezası verilmiştir. 9 ay hapiste kaldığı süre boyunca 46 sûrenin tefsirini yazmıştır. Hapisten çıktıktan sonra Cumhurbaşkanlığı seçimleri için

³⁷ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.84-86.

³⁸ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.91.

³⁹ Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.20.

⁴⁰ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.116.

siyasi faaliyetlerde bulunmuş ve Muhammed Ali Cinnah'ın kızkardeşi Fatıma Cinnah'ı cumhurbaşkanı adayı olarak desteklemiştir. Ancak seçimi Mevdûdî'ye ve fikirlerine karşı görüşteki General Eyyüb Han kazanmıştır.⁴¹

Türk Edebiyatı Derneği'nin Türkiye'nin bağımsızlık günü münasebetiyle Lahor'da düzenlediği programa konuşmacı olarak katılan Mevdûdî, Türklerle Hindistan halkının tarihi bağlarına değinmiş ve bu toplantıda Batılı emperyalist güçlerin Türklerle Arapların arasına düşmanlık sokmaya çalıştıklarını vurgulamıştır.⁴²

Uzun soluklu olarak devam ettirdiği *Cemâat-i İslâmi*'nin liderliğini 1972 yılında sağlığının iyice bozulması nedeniyle bırakmış ve başkanlığa onun yerine Miyan Tufeyl Muhammed seçilmiştir.⁴³

Mevdûdî, son derece olumsuz şartların içinde doğup yetişmesine rağmen hem geleneğin ağır baskılarına hem de modernlik adına dinde yapılmaya çalışılan köklü değişikliklere mesafeli durmuştur. Bu bakımdan onu hem geleneği hem de modernizmi bünyesinde barındıran bir ihyacı olarak görmek mümkündür. 77 yıllık hayatı boyunca adeta Akif'in de dediği gibi "Doğrudan doğruya Kur'ân'dan alıp ilhamı, Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı" düsturuyla çabalamış ve Kur'ân-ı Kerîm'i anlamadan sırf sevap kazanmak niyetiyle okunmasına sıcak bakmamış, hatta bunu Kur'ân'a saygısızlık olarak görmüştür. İslam'ı ise Allah'a her anlamda teslimiyet olarak yorumlamış, namaz ve oruç gibi ibadetlerin asıl amacının insanın bütün hayatını ibadete çevirmek olduğunu savunmuştur. Kur'ân, Allah'ın değişmez son kelamı olmasıyla birlikte, Resul'ün (s.a) sünneti de kamil ve kusursuz bir İslamlaştırma örneğidir.⁴⁴ Ona göre Kur'ân-ı Kerîm bütün hayat nizamı için gerekli kanunları barındırmaktadır ancak Kur'ân'a bir anayasa kitabı demekten ziyade bir hidayet kitabı demenin daha doğru olacağını düşünmektedir. Kur'ân, İslam'ın ilk ve birinci kaynağı olmakla beraber Resulullah'ın sünneti de ikinci kaynaktır ve Rasulullah'ın peygamberlik vasfı Kur'ân'ı tebliğ ettikten sonra da devam etmektedir. Hz. Peygamber'in peygamberlik gereği söylediği söz ve fiilleriyle bunun dışındakileri birbirinden ayırarak birincisini uyulması

⁴¹ Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.21.

⁴² Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.22.

⁴³ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.114.

⁴⁴ Bkz. Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.139.

zorunlu olanlar, ikincisinin ise saygı duyulması gerekenler diye kategorize etmiştir. Ayrıca sünnetin Kur'ân dışında bir teşri kaynağı olmasının Kur'ân'ın eksik olduğu anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir.⁴⁵

Tercümânü'l-Kur'ân'da yayınladığı yazılarında farklı konulardaki düşüncelerine de yer vermeyi ihmal etmemiştir. Örneğin Hz. Peygamber'e itaatten kastın uyulması zorunlu olan kurallar olduğunu, bunların da ya Peygamber tarafından açıkça söylenmiş ya da ehil alimler tarafından açıklanmış kurallar olduğunu ifade etmiştir. Peygamber'in şahsi davranışlarına uyulmasının zorunlu olmadığını da belirtmiştir. Ayrıca bazı çağdaşlarının aksine gayr-i metlûv vahyin varlığını kabul etmiştir.⁴⁶ Kur'ân-ı Kerîm gibi, bütün hayatını Kur'ân'ı yaşanır kılmak için idame eden Hz. Peygamber'in misyonunun da evrensel olduğunu düşünmüştür. Ona göre Peygamber'in bu misyonunu reddetmek, Allah'ın gönderdiği vahye uymayıp kendi isteğine göre yeni bir din oluşturmaya çalışmakla eşdeğerdir.⁴⁷

Mevdûdî İslam'ın temel ilkelerine aykırı gibi görünen hadisleri reddetmek yerine onları anlamayı tercih etmiştir. O hadisleri olduğu gibi almamış, gerektiğinde onları yorumlamanın gerekliliğini kabul etmiştir. Örneğin hadislerde geçen Mehdi'nin ne anlama geldiği üzerinde durmuş, onun olağanüstü bir varlık değil; yetenekli, ileri görüşlü, modern bir lider olduğunu savunmuştur. Deccal'le ilgili hadisleri ise yorumlarken, onun genel olarak çıkacağını söyleyen hadislerin vahiy ürünü olduğunu, ancak ne zaman çıkacağıyla ilgili hadislerin Hz. Peygamber'in tahminleri olduğunu söylemiştir.⁴⁸ Kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığıyla ilgili hadisleri geçmiş dönem alimleri lafzi olarak anlamış, yeni dönemin bazı araştırmacıları ise reddetme yoluna gitmiştir. Mevdûdî ise iki yolu da tercih etmeyip dengeli bir metot ortaya koymuştur. O, önce ilgili hadisleri bir arada değerlendirmiş ve Kur'ân'ın "İnsan ecelinden

⁴⁵ Bkz. Mevdûdî, *Sünnetin Anayasal Niteliği*, çev. Dr. N. Ahmet Asrar, Çıra yay, İstanbul, 2017, ss. 75-80.

⁴⁶ Bkz. Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.71.

⁴⁷ Bkz. Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.73.

⁴⁸ Köktaş, Yavuz, "*Mevdûdî'nin Hadislerle İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlilleri Üzerine(II)*", SAÜİFD, sy.9, 2004, ss. 146-150.

yaratıldı.”⁴⁹ ayetini şahid göstererek, kadının kaburga kemiğinden yaratıldığına dair ifadelerin mecazi olarak anlaşılabilceğini tespit etmiştir.⁵⁰

Mevdûdî, İslam’ı parçalamak isteyenlerin sünnetten kurtulmadan bunu yapamayacaklarını anladıklarını ve bu yüzden sünnete saldırdıklarını söylemiştir. Bu fitneyi yaymak için de hadisleri şüpheli hale getirmek, hadis mecmualarında kötü ve yanlış taraflar olduğunu iddia etmek, Resulullah’ın peygamberlik makamını bir postacı düzeyine indirmek, yalnızca Kuran’ı Kerim’in İslamın yasalarının kaynağı olduğunu söylemek, ümmetin tüm fakih, muhaddis, müfessir imamı ile diğer imamlarını güvenilmez kılmak ve Kuran’ı Kerim’in tüm sözlük ve terimlerine kendi istedikleri anlamlar vermek gibi faaliyetlerde bulduklarını ifade etmiştir.⁵¹ Hadis usulünü daha ileriye taşımak niyetiyle öne sürdüğü fikirleri hadis inkarcılığı olarak algılanmaya çalışılsa da Mevdûdî, aslında hadislerin büyük çoğunluğunda ümmetin ittifak ettiğini ve muhaddislerin tenkid ölçülerinin de çağımızın tarihçilerinin bile ulaşamadığı derecede incelikli olduğunu belirterek⁵² kendisi hakkındaki bazı ön yargıların pek de doğru olmadığını göstermiştir. Ayrıca o İslam’ın kaynaklarını ele alırken ince bir tenkid sürecinden geçirmiş, fakat hiçbir zaman Hz. Peygamber’in konumunu zayıflatacak bir tavır içerisine girmemiştir. Hz. Peygamber’in teşri vazifesini inkar edip peygambersiz din oluşturmaya çalışanlarla ciddi tartışmalara girmiş, bunların amacının ümmet içinde değeri ve geçerliliği devam etmekte olan sünneti ortadan kaldırarak dine zarar vermek olduğunu belirtmiştir. Bunlardan Gulam Ahmed Perviz ve arkadaşlarının temsil ettiği *Tulu-i İslam* hareketine karşı çıkmıştır ve bu hareketin önemli temsilcilerinden ve savunucularından olan Dr. Abdulvedud’la çeşitli tartışmalarda bulunmuştur.⁵³

⁴⁹ Enbiyâ, 21/37.

⁵⁰ Köktaş, Yavuz, “*Mevdûdî’nin Hadislerle İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlilleri Üzerine(II)*”, s. 162.

⁵¹ Bkz. Mevdûdî, *Sünnetin Anayasal Niteliği*, ss. 15-17.

⁵² Bkz. Mevdûdî, *Sünnetin Anayasal Niteliği*, s. 51.

⁵³ Detaylı bilgi için Mevdûdî’nin *Sünnetin Anayasal Niteliği* isimli kitabına bakılabilir. Hadis inkarcıları sahabe, tabiin ve tebe-i tabiin silsilesinin hafızaya dayanarak naklettikleri hadisleri 1-Hafızları ne kadar kuvvetli olursa olsun sadece hafızaya güvenilemeyeceği, 2-Naklettikleri sözlerin onların zihinlerinde yeni bir şekil aldığı ve dolayısıyla güvenilemeyeceğini iddia etmektedirler. Oysa deneyim ve gözlemlerle sabittir ki kişi hangi yeteneğini daha çok kullanır ve geliştirmeye çalışırsa o yeteneği kuvvet kazanır ve gelişmeye devam eder. Araplarda da oldukça gelişmiş olan bu meleke onlar için kendisiyle övünülecek bir durumdu ve hatta onlara göre bir kişinin güvenilir olması hafızasının kuvvetine bağlıydı. Bugün ise her şeyin yazıya geçirilmesi ve hafızanın çok daha az kullanılmasından eski Araplardaki hafızaya sahip olmaları mümkün değildir. Birinci noktaya gelince sahabiler Hz. Peygamber’i yürekten seviyorlardı. Bu yüzden Hz. Peygamber’in sözleri, tecrübeleri ve hareketleri onlar için zihinlerinin bir

Klasik hadis usulüne yönelik de eleştirilerde bulunan Mevdûdî, hadis usulünde en iyi tenkid örneklerinin sergilendiğini; ancak yine de bu ilmin gelişime açık olduğunu ifade etmiştir. Ona göre bir hadis hangi kaynakta yer alırsa alsın senedinin sahih olması, hadisin de sahih olduğu anlamına gelmez. İlk nesil hadisçilerin metotları geçerliliğini hala korumakla beraber, onların hükümleri kesin sonuçlar şeklinde algılanmamalı ve taklitten de uzak durulmalıdır. Hadisin sadece senedi tenkid edilmemeli, senetle beraber metin tenkidi de yapılmalıdır. Çünkü hadisin sıhhatini tespit için metnin içeriği de gözden geçirilmelidir. Sünni bir alim olmasına rağmen, bazen aşırı denecek derecede hadis alimlerini tenkid etmekle yapmak istediği, hadis otoritelerinin tartışılmaz ve yanılmaz olmadığını göstermeye çalışmaktı.⁵⁴ O hadislerin sıhhatini tespit etmede ve hüküm çıkarmada yetkiyi basiret sahibi fakihlere vermiş ve bu basirete sahip bir fakihin ruhunun Peygamber'in ruhunda yok olacağını, bakış açısının Peygamber'inkiyle aynı olacağını savunmuştur. Böylece o kimse duruma göre isnadı kuvvetli olan bir hadise zayıf, zayıf olan bir hadisi de sahih olarak hüküm verebilecektir. Bütün bunlara rağmen Mevdûdî hadisçiliği ile değil tefsiri ve dini-siyasi idarelere yönelik fikirleriyle ön plana çıkmış bir alimdir. İslâmî fikir adamlarının onun hakkındaki birkaç görüşü şöyledir:

Çağdaş Seyyid Kutub ondan “Büyük Müslüman” diye bahsederken, Muhammed İkbâl onun için “Bu şeyh mürekkebi kan olan kalemi ile Resulullah'ın dinini açıklıyor.” demiştir. Ömer Tilmisani, Hasan el-Benna ile Mevdûdî'nin İslâmî davet metotlarını karşılaştırırken “Şüphesiz her ikisi de eşsiz bir kuşağın imamlarıdır. Çünkü da-

köşesinde olağan bir biçimde tutacakları sıradan bir insanla ilgili olan şeylerden değildi. İkinci olarak Resulullah'tan hayatlarında ilk kez karşılaştıkları şeyler duyuyorlardı. Dolayısıyla onu pür dikkat dinliyor ve gözlemliyorlardı. Üçüncü olarak gerek Kur'an açısından gerekse Resulullah'ın sık sık uyarması yüzünden şunu çok iyi biliyorlardı ki Allah'ın Resulüne iftira etmek büyük bir günahdır ve cezası cehennemde ebedi kalmaktır Ayrıca kendilerinden sonra gelecek olan nesillere Resulullah'ın yaşantısını emirlerini ve öğretilerini dosdoğru bir şekilde ve katıksız olarak aktarmayı kendilerine görev biliyorlardı, kendilerinden önceki kimseler de hadisleri rivayet ederken dikkatli davranmaları konusunda onları sık sık uyarıyordu. Resulullah'ın söz, emir ve öğretilerinin önemli bir bölümü de sadece şifahi rivayet niteliğinde değil sahabelerin bizzat yaşayarak kendi hayatlarına geçirdikleri vecizelerden oluşuyordu.(Mevdûdî, Sünnetin Anayasal Niteliği, trc. N. Ahmad Asrar, Çıra yay., 2017, ss.330-334.)

⁵⁴ Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.78.

valarındaki bütün metotların, üslupların, bilgilerin kaynağı Kur’ân-ı Kerîm ve Resullullah’tır.” demiştir. Yusuf el- Karadavi ise ondan “ıslahatçı mütefekkir ve toplum doktoru” diye bahsetmiştir.⁵⁵

Mevdûdî Kahire, Şam, Amman, Mekke, Medine, Cidde, Kuveyt, Rabat, İstanbul, Londra, New York, Toronto ve daha başka yerlerde konferanslar vermiş, görüşleri çeşitli ülkelerdeki İslâmî yazarların ve örgütlerin fikirlerini etkilemiştir.⁵⁶ Dünyanın farklı yerlerine yapmış olduğu şahsi ziyaretleri, onun dünya genelinde tanınmasını ve fikirlerinin daha hızlı yayılmasını sağlamıştır. En büyük gayesi Pakistan’da dünyaya örnek teşkil edecek bir İslam devleti kurmak olan Mevdûdî, Pakistan siyasetinde pek başarılı olamasa da fikirleri dünya genelindeki pekçok Müslümanı etkilemiştir.

3. Mevdûdî’ye Yöneltilen Eleştiriler

Mevdûdî faal bir düşünür olarak yaşadığı coğrafyadaki gelişmelere kayıtsız kalmamış ve ortaya çıkan meseleler hakkında fikirler üretmiştir. Buna karşın Hint yarımadasındaki geleneksel eğitim sistemini benimsememesi ulemanın tepkisini çekmiştir. Gelenekselin dışında daha yenilikçi, ihyacı ve farklı bir tutum sergilemesi her toplumun önde gelen şahsiyetleri gibi onun da, eleştirilerin hedefi haline gelmesine neden olmuştur. Hatta öyle ki kendisini eleştirenler kimi zaman çok ağır bir üslup kullanmışlar ve *Fitne-i Mevdûdîyet* isimli bir kitap bile kaleme almışlardır. Genel anlamda Mevdûdî fıkhi görüşleri, tefsir üslubu ve peygamberlikle ilgili konular açısından eleştirilmiştir.⁵⁷

Mevdûdînin peygamberlerden sadır olan zellelerin, insanların peygamberleri ilah sanmamaları için Allah’ın peygamberlerde kasten ortaya çıkardığı durumlar olduğunu söylemesi ve peygamberlerin ismeti meselesindeki görüşleri yüzünden oldukça fazla eleştiri almıştır. Peygamberlikle ilgili olarak eleştirildiği düşüncelerinden biri Hz. Peygamber’in bir peygamber olarak söylediği sözlere ve yaptığı işlere uyulmasının

⁵⁵ Mevdûdî, Hamira, *Babam Mevdûdî*, trc.Hülya Afacan, Mana yay., İstanbul, 2011, ss. 12-15.

⁵⁶ Ahmad, Anis, “*Mevdûdî*,” DİA, XXXIX, s.435.

⁵⁷ Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.59.

zorunlu olunduğu ancak peygamberliğinin dışında bir insan olarak söylediklerine ve yaptıklarına saygısızlık yapmaksızın uymanın zorunlu olmadığını ifade etmesidir.⁵⁸

Hadislerin sıhhatini tespit etme noktasında ise bunu yapacak kişinin mizacı Peygamber'in mizacıyla aynıleşir ve nazarı Peygamber'in nazarıyla birleşirse⁵⁹ isnada ihtiyaç olmaksızın hüküm verilebileceğini söylemesi, onun en çok eleştirildiği noktalardan biridir. Öyle ki eleştirilerin sonu kendisinin Mirza Gulam Ahmed Kadıyani ile bir tutulmasına; hatta peygamberlik iddiasında bulunduğu şekilde itham edilmesine kadar gitmiştir.⁶⁰

Mevdûdî'nin sahabenin tamamının adil olduğu şeklindeki kabule karşı çıkması da onu eleştirilerin odağı haline getirmiştir. O normal bir insanda olabilecek hataların sahabede de olabileceğini ifade etmiştir.⁶¹ Ancak onun bu düşüncesi kendisinin hadis inkarcılarıyla beraber zikredilmesine sebep olmuş ve ağır şekilde eleştirildiği birçok makale ve kitap yazılmıştır.⁶² En çok eleştirildiği konulardan bir tanesi de *Sahih-i Buhârî* ve diğer hadis kitapları hakkındaki sözleridir.⁶³ Halbuki o hadis inkarcılarına karşı da yazılar kaleme almış, bunların bir kısmı da *Sünnetin Anayasal Niteliği* isimli kitabında toplanmıştır.

Daha çok hadis, sünnet, sahabenin adaleti, peygamberlik, peygamberlerin ismeti, Hz. İsa'nın durumu, Deccal konusu, Muaviye'nin ve Emeviler'in yönetimi gibi konularda eleştirilmiştir. *Tefhîmu'l-Kur'ân* bağlamında ise bazen fihhi konulara ağırlık vermesi, nesh konusunu ele almaması, sosyal içerikli konuları kimi yerlerde ihmal etmesi ve bazen kendi koyduğu kurallara riayet etmemesi gibi konularda eleştirilmiştir.⁶⁴

⁵⁸ Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.69.

⁵⁹ Mevdûdî bunu Mizac Şinas-i Resul olarak isimlendirir.

⁶⁰ Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.82.

⁶¹ Bkz. J. Adams, Charles, "Bazı Çağdaş Müslümanların Nazarında Hadisin Otoritesi –Mevdûdî'nin Hadis Anlayışı-", çev. Nedim Alpdemir, İslami Araştırmalar Dergisi, c.7, sy. 3-4, 1994.

⁶² Bkz. Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.85.

⁶³ Daha detaylı bilgi için bkz. Köktaş, Yavuz, "Mevdûdî'nin Hadislerle İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlilleri Üzerine(I)", SAÜİFD, sy.8, 2003.

⁶⁴ Bkz. Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.61.

Mevdûdî'nin görüşlerinin bağlamından koparılarak eleştirilmesi onu, fikirlerini ve çabasını anlamamaktan veya kötü niyetli kimselerin tuzağına düşmekten ya da eleştirenlerin kendi kötü düşüncelerinden kaynaklanmış olabilir.

D. ESERLERİ

Yazarlık hayatına 17-18 yaşlarında başlayan Mevdûdî ölene kadar yazmaya devam etmiştir. Bu uzun zaman zarfında Kur'ân, tefsir hadis, sünnet, akaid, kelam, İslam hukuku, devlet yönetimi, iktisat, sosyal ve toplumsal hayat, eğitim, irşad, ahlak, siyer, tarih başta olmak üzere dini, ilmi, içtimai, tarihi ve siyasi içerikli 120 kadar kitap ve risale yazmıştır. Bini aşkın konferans vermiştir, bunların 700 kadarının kayıtları mevcuttur. Eserlerinin neredeyse tamamını ana dili olan Urduca olarak yazmıştır, dili gayet akıcıdır. Kitapları başta Arapça ve İngilizce olmak üzere Farsça, Almanca, Türkçe, Fransızca, İtalyanca, Portekizce, Japonca, Malayca, Svahilice, Hinduca, Tamilce, Peştuca, Bengalice, Arnavutça ve Boşnakça dillerine çevrilmiş ve yayımlanmıştır. Mevdûdî'nin İslam dünyasında tanınmasında ki en büyük pay ise kitaplarını Arapça'ya çeviren Halil Ahmet Hamidi ile İngilizce'ye çeviren Prof. Hurşid Ahmed'e aittir.⁶⁵ Bu bölümde sadece önemli çalışmalarına değinilecektir.

1. Tefsir, Hadis ve Siyer Alanındaki Çalışmaları

1. *Tercüme-i Kur'an-ı Mecid ma'a Muhtasar Havaşi* (Lahor,1396). Türkçe'ye Durmuş Bulgur tarafından "Tefhîmu'l-Kur'ân Meali" başlığıyla tercüme edilmiştir. İlk olarak 1969 yılında basılan kısa açıklamalı Kur'ân tercümesi, dili ve üslubu sebebiyle büyük ilgi görmüştür, 1976-1992 yılları arasında yüz bine yakın basılmış ve farklı dillere de çevrilmiştir.

2. *Tefhîmu'l-Kur'ân* (I-VI, Lahor, 1942-1972). Türkçesi: 1.trc. Muhammed Han Kayani ve diğr., İnsan yay, İstanbul, 1986; 2.trc. Ahmed Asrar, Bengisu yay., İstanbul, 1997. Mevdûdî, *Tercümânü'l-Kur'ân*'da 1942'den itibaren yayımlamaya başladığı Kur'ân-ı Kerîm tefsirini 1972'de tamamlamıştır. Eser Arapça, Türkçe İngi-

⁶⁵ Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, ss.24-25.

lizce, Farsça, Sindce, Peştuca ve Bengalce gibi birçok dile çevrilmiş ve İslam dünyasında büyük ilgi görmüştür. Mevdûdî'nin bu eserinin VII. cildi çalışmamızın içeriğini oluşturmaktadır.

3. *Kur'an ki Çar Bünyadi Istulahayn: İlah, Rab, İbadet, Din* (Lahor,1941, 1978) Türkçe: trc. Osman Cilacı – İsmail Kaya, *Kur'ân'a Göre Dört Terim: İlah, Rab, İbadet, Din*, İstanbul,1987; trc. Mahmud Osmanoğlu, *Kur'ân'ın Dört Temel Terimi*, İstanbul, 2000. Başta Arapça ve İngilizce olmak üzere çeşitli dillere çevrilmiştir.

4. *Kur'an aôr Piygamber* (Rampur, 1954).

5. *Sünnet ki A'ini Haysiyet* (Lahor, 1963). Mevdûdî'nin Tercümanü'l-Kur'an'da Dr. Abdülvedud adlı bir şahısla sünnet ve hadis inkarcılığı konusunda yaptığı tartışmaların kitap haline getirilmiş şeklidir. Türkçe: trc. N. Ahmed Asrar tarafından *Sünnetin Anayasal Niteliği*, İstanbul, 1997; trc. Durmuş Bulgur ve Halid Zaferullah Daudi tarafından *Sünnetin Anayasal Konumu*, Konya, 1997.

6. *Siret-i Server-i 'Alem* (I-II, Lahor, 1979). Mevdûdî'nin hayatının sonlarında kaleme aldığı Hz. Peygamber'in hayatına dair eseridir. N. Ahmed Asrar, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (I-III, İstanbul 1983, 1985, 1992).

2. Akaid Alanındaki Çalışmaları

1. *Diniyyat* (Haydarabad-Dekken, 1932). Türkçe dahil yirmiden fazla dile çevrilen eser İslam'ın temel prensiplerini içeren bir ders kitabı niteliğindedir. Bazı okullarda ders kitabı olarak da okutulmuştur. Türkçeye, *İslam'ın Anlaşılmasına Doğru ve İslam'a İlk Adım* isimleriyle tercüme edilmiştir.

2. *Din-i Hak* (Lahor, 1952)

3. *Hutebat* (Lahor,1957) trc. Ali Genceli, Hitabeler, İstanbul, 1980; trc. Filiz Handan Türedi, *Gelin Müslüman Olalım*, İstanbul, 1993.

4. *İslam ka Nizam-i Hayat* (Lahor, 1948) *İslam'da Hayat Nizamı* adıyla İbrahim Düzen vdğr. Tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

5. *Tevhidu Risalet aôr Zindegi Ba 'd Mevt ka Akli Sübut* (Lahor, 1962)

6. *Mes'ele-i Cebr u Kader* (Lahor, 1962).

7. *Hakikat-ı İman* (Lahor)

8. *Hatm-i Nübüvvet* (Lahor, 1963) Nübüvvetin Hz Peygamber (s.a) ile sona erdiği inanç ve görüşünün işlendiği kitap, Kadiyanilerin başlattığı faaliyetlere cevap olarak yazılmıştır.

3. Fıkıh Alanındaki Çalışmaları

1. *el-Cihad fi'l-İslam* (Azamgarh, 1930; Lahor, 1948) Mevdûdî'nin ilk eseridir ve bu eserinde İslam'daki cihad konusundan bahsetmiştir. Önce Cemiyet gazetesinde Şubat-Mayıs 1927 tarihleri arasında tefrika edilmiştir, sonra kitap halinde yayımlanmıştır.

2. *Resa'il ü Mesa'il* (I-V, Lahor 1951-1965) *Tercümânü'l-Kur'ân* dergisinde yayınlanan soru ve cevapların kitaplaştırılmış şeklidir. Türkçe: trc. Yusuf Karaca, *Meseleler ve Çözümleri*, I-V, İstanbul, 1989-1990; trc. Mahmud Osmanoğlu ve A. Hamdi Chohan *İtikadi, İktisadi, Siyasi, Sosyal ve Fıkhi Meselelere Fetvalar*, I-IV, İstanbul, 1992.

3. *Mürted ki Seza İslâmî Kanun meyn* (Lahor, 1953) İslam Hukukunda dinden dönenlere verilecek cezalar hakkındadır.

4. *İslam aôr Zabt-i Viladet* (Lahor, 1968) trc. Ramazan Yıldız, *İslam Nazarında Doğum Kontrolü*, İstanbul, 1972)

5. *İsbat-ı Kurban be Ayati Kur'âni* (Amritsar, 1937) Ayetlerle kurbanın dini bir emir olduğu ve Hindistan'daki ineğin kurban edilmesi meselesi hakkındadır.

4. Siyaset Alanındaki Çalışmaları

1. *Türki meyn İsa'iyôn ki Halet* (Dehli, 1922). Türkiye'deki hıristiyanların durumuyla ilgili bir kitaptır.

2. *İslâmî Tehzib aôr Us key Usul ü Mebadi* (Lahor, 1932) İslam medeniyetinin usul ve esaslarıyla ilgili bir kitaptır. Türkçe trc. Mehmed Aydın, *İslam Medeniyeti: Esasları ve Menşei*, Ankara, 1968.

3. *Müselman aôr Mevcude Siyasi Keşmekeş* (I-III, Lahor, 1937-1939) Mevdûdî'nin Hindistan Müslümanları ve ortaya çıkan siyasi boşluk hakkında *Tercümanü'l-Kur'an*'da yayımlanan yazılarının bir araya getirilmiş halidir.

4. *İslam ka Nazariyye-i Siyasi* (Lahor, 1939)

5. *Mes'ele-i Kavmiyyet* (Lahor, 1939) Eserde müslümanların Hindistan'dan ayrılıp ayrılmaması konusunda o yıllarda çok tartışılan milliyetçilik ve kavmiyetçilik meselesi ele alınmıştır.

6. *Tenkihat: İslam aôr Mağribi Tehzib ka Tesadiüm aôr Us key Peyda Şude Mesa'il per Muhtasar Tabsira* (Lahor, 1939). İslam ve batı medeniyetinin çatışması ve ortaya çıkan problemlerin değerlendirildiği kısa bir eserdir. Çetin Manisalı tarafından *İslam Dünyası Batı Uygarlığı* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul 1989).

7. *Tefhîmat* (I-III, Lahor, 1940-1965). Başta *Tercümânü'l-Kur'an* olmak üzere farklı yerlerde yayımlanan yazılarından derlenmiş bir eserdir.

8. *Tecdid ü İhya'-i Din* (Lahor, 1360/1940, 1952). *İslam'da İhya Hareketleri* başlığıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Trc. Halil Zafir, Ankara, 1967; A. Ali Genç, İstanbul, 1986.

9. *İslam aôr Cahiliyyet* (Lahor, 1942).

10. *Tahrik-i İslâmî ki Ahlakî Bünyadeyn* (Lahor, 1945) Türkçe trc., Ali Arslan, *İslâmî Hareketin Ahlaki Temelleri*, İstanbul, 1967; trc. Namık Yazıcı, *İslâmî Hareketin Dinamikleri*, İstanbul, 1986.

11. *Bina'ü Beygar* (Lahor, 1947) Toplumların yükselişi ve çöküşü hakkındaki eserde tarih ahlaki bakış açısıyla ele alınır.

12. *İslâmî Riyaset* (Lahor 1962). Eseri Ali Genceli *İslam'da Hükümet* adıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir.

13. *Islamic Law and Constitution* (trc. Hurşid Ahmed, Lahor, 1955). Mevdûdî'nin İslam siyaset teorisi, İslam anayasası ile ilgili konularda daha önce yazdığı yazılarından derlenmiş ve İngilizce olarak basılmıştır.

14. *Hilafet a'or Mülukiyyet* (Lahor, 1967) Ali Genceli tarafından *Hilafet ve Salтанat* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul, 1980).

15. *İslâmî Hükümet kis Tırah Ka'im hôtei hey* (Lahor, 1941) İslâmî bir yönetim tarzının nasıl olabileceği anlatılmaktadır.

16. *Tahrik-i İslâmî ka A'ende La'iha-i Amel* (Lahor, 1966) İslâmî hareketin gelecekteki stratejisi hakkındadır.

17. *İslâmî Nizam a'or Mağribi Ladini Cumhuriyyat* (Lahor, 1974) İslâmîyet ve Batı'daki demokrasi ve cumhuriyet düzeni hakkındadır.

5. Eğitim Alanındaki Çalışmaları

1. *İslâmî Nizam-ı Ta'lim a'or Pakistan meyn Us key Nifaz ki Ameli Tedabir* (Lahor, 1957). İslam'da eğitim ve bunun Pakistan'daki uygulamasına dairdir.

2. *Da'vet-i İslâmî Us Key Esul Tarik-i Kar a'or Muktaziyat* (Rampur, 1952) İslam davetinin usülü, icrası ve gereklerini anlatan eser *Cemâat-i İslâmî*'nin toplumsal faaliyet gördüğü dönemlere aittir.

3. *Come Let Us Change This World* (Karaçi, 1971) Türkçeye "Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim" adıyla Nurettin Temiz tarafından tercüme edilmiştir.

6. Kadın Konusundaki Çalışmaları

1. *Perde* (Lahor, 1939, 1972) İslam'da kadın ve örtünme konusunu ele alan bir eserdir. Türkçe trc. Ali Genceli, Hicab, Ankara, 1978; trc. Harun Ünal, Hicab, İstanbul, 1999.

2. *Müslim Havatin sey İslam ka Mutalebat* (Lahor, 1955) İslam'ın Müslüman kadınlardan beklentileri hakkındadır.

3. *Hukûku'z-Zevceyn* (Rampur, 1957) Türkçe'ye Memiş Tekin tarafından *İslam'da Aile Hukuku: Karı-Koca Hakları* adıyla çevrilmiştir.

7. Diğer Konulardaki Çalışmaları

1. *Mekatib-i Zindan* (ed. Hâkim Muhammed Şerif, I-II, Karaçi, 1952-1970) Mevdûdî'nin cezaevi mektuplarıdır.

2. *Kadiyani Mes'ele aôr Us Key Mezhebi Siyasi aôr Mu'aşereti Pehlû* (Karaçi 1953). Çok önemli bilgi ve belgeleri bir araya getiren bir eserdir ve Ahsen Batur tarafından *Kadiyanilik Nedir? İslam Tarihinde İlk Defa Resmen Din Dışı İlan Edilen Mezheb* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

3. *Selacika* (I-II, Lahor, 1954). İlk cildini Ali Genceli *Selçuklular Tarihi I* başlığıyla Türkçe'ye çevirmiştir.

4. *İnsan ka Ma'aşî Mes'ele aôr Us ka İslâmî Hal* (Lahor, 1941). İslam'da ekonomi üzerinedir.

5. *İslam aôr Cedid Ma'aşî Nazariyyat* (Lahor, 1963). İslam ve yeni ekonomik teoriler hakkındadır.

6. *Mekatib-i Seyyid Ebu'l-A'la Mevdûdî* (ed. Asım Nu'mani, I-II, Lahor, 1970-1972) Mevdûdî'nin derlenmiş mektuplarıdır.

7. *Correspondence Between Meulana Maududi and Maryam Jameelah* (Lahor, 1969) Mevdûdî ile Yahudi iken İslam'ı seçen ve Meryem Cemile adını alan Margaret Marcus'la 1960-1962 yılları arasında yaptığı yazışmalardır. Türkçe'ye Ebûbekir Doğan tarafından *Mektuplaşmalar* adıyla tercüme edilmiştir.

8. *Samarna meyn Yunani Mezalim* (Delhi, 1919) Kurtuluş savaşı öncesinde İzmir'de Türklere karşı yapılan Yunan zulmünü anlatmıştır.⁶⁶

Mevdûdî, burada saydıklarımızın dışında pekçok farklı kitap ve makale de kaleme almıştır.

⁶⁶ Bkz. Ahmad, Anis, "Mevdûdî," DİA, XXXIX, ss. 435-436; Birişik, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, ss.25-36; Kışlakçı, *Mevdûdî*, ss. 128-129.

E. TEFHÎMU'L-KUR'ÂN

Mevdûdî, Kur'ân'ı İslam hukukunun ve ahlakının temel kitabı olarak görmenin yanında onu İslam hareketinin de el kitabı olarak görmüştür. O, bütün insanlığın muhtaç olduğu temel ilke ve prensipleri içinde taşıdığından evrenseldir.⁶⁷

İslam dünyasında en çok bilinen ve en çok okunan eseri olan *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ı ilk kez hapse girdiği 1948 yılında yazmaya başlamış ve giriş bölümünü hapse kaldığı dönemde tamamlamıştır. Mevdûdî'nin en önemli eseri olarak da görülen *Tefhîmu'l-Kur'ân*, günümüzde de en çok okunan ve diğer tefsirlerden hem muhtevası hem de üslubu bakımından farklılık arzeden, modern tarzda yazılmış bir Kur'ân tefsiridir. Mevdûdî'nin temel gayelerinden biri de İslâmî hayat tarzına bir temel oluşturabilmektir. Bu yüzden Tefsirini yazarken harfi ve birebir tercüme yapmak yerine, manayı ön plana çıkararak tercüme yapmaya özen göstermiştir. O, birebir tercümenin Kur'ân'ın ruhunu, edebi ve büyüleyici üslubunu yansıtamadığını, bu yüzden de okuyucunun kalbine dokunamadığını söylemiştir. Mevdûdî, tefsirinin meal kısımlarını yazarken takip ettiği yöntemi şöyle ifade etmiştir: “Önce Kur'ân'ın orijinal ifadesini okuyup ne demek istediğini kavradıktan sonra onun üzerimdeki etkisini olduğu gibi eksiksiz kendi dilime aktardım. Doğrudan tercüme etmek yerine, Kur'ân'ı apaçık Arapça'dan apaçık Urduca'ya aktarmaya çalıştım. Arada kopukluklar oluşmaması için de konuşma dilini yazı diline dönüştürdüm. Bunu yaparken ilahi kelamın anlam ve karşılığını, güzelliğini ve büyüleyici etkisini açıkça ve gücüm nispetinde okuyucuya da vermek için uğraştım. Motomot tercümenin sınırlarından çıkmaya cesaret edip bu serbest tercüme yöntemini uygularken, Kur'ân'ın anlamını ne eksik ne fazla aynen aktarmaya çalıştım. Bu kitabın, Allah'ın kelamı olması hasebiyle bu serbest yöntemi korka korka kullandım ve imkanım nispetinde ve ihtiyatla Kur'ân'ın orijinal metnini, anlama sınırlarına tecavüz etmeksizin çevirerek *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ın meal bölümünü hazırladım.”⁶⁸

⁶⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, I, 31-32.

⁶⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, ss. 9-10.

Tefsirini 7 Haziran 1972’de bu çalışmayı bitiren Mevdûdî, çalışmaya toplamda 30 yıl 4 ayını ayırmıştır. *Tefhîmu’l-Kur’ân*’ı yazmaya nasıl başladığını ise şöyle anlatmaktadır: “ *Cemâat-i İslâmî*’yi kurduğumda, İslâmî hareketi başlattığım zaman şuna inanmıştım ki dilim ve kalemim ile İslam’ı nasıl izah etmeye çalışırsam çalışayım ilahi kelam aracılığı ile yapılmadıkça etkili olmayacaktır, o zaman üç iş yapmaya hedeflenmiştim; birincisi Kuran-ı Kerim tefsiri, ikincisi siyer-i Nebi ve üçüncüsü ise hadislerin derlenmesi. Bunları başından beri amaçlamıştım.”⁶⁹

Tefhîmu’l-Kur’ân genel anlamda iki kısımdan oluşmaktadır. 1- Meal, 2-Açıklamalar yani tefsir. Girişte Kur’ân’ın tümünü ele alarak okurken belirebilecek soru ve problemlere genel anlamda değinmiş daha sonra her surenin başında, önce surenin meali verilmiş ve tefsirini yapmadan önce o sureyle ilgili önemli konulara değinilmiştir; Nuzul zamanı, tarihi arka plan, dönemin şartları vs. Tefsir bölümünde ise özellikle iki şeye dikkat çekmeyi amaçlamıştır: 1- Okuyucunun merak edebileceği hususları izah etmek, 2-Okuyucunun dikkatinden kaçabilecek ancak bilmesi gereken hususların beyanı.⁷⁰

Mevdûdî, tefsirini okuyanlara dikkat edilmesi gereken noktaları şöyle izah etmiştir: 1-Girişler dikkatli okunmalı ve tefsiri okunurken bunlar da göz önünde bulundurulmalıdır. 2-Tefsir bölümüne geçmeden önce meal kısmı anlaşılmaya çalışılmalı. 3- Meal bölümü anlaşılmaya çalışıldıktan sonra aynı kısım tefsir bölümüyle beraber bir kez daha okunarak bir de böyle anlaşılmaya çalışılmalıdır.⁷¹ Ayrıca tefsirini yazarken belli bir okuyucu kitlesini hedef almıştır. Ona göre yeni bir eser yazılacaksa öncekilerin eksikleri telafi edilmeli ve ihmal ettikleri noktalar varsa bunlar tamamlanmalıdır.⁷²

Mevdûdî’ye göre Kur’ân-ı anlamanın da belli kuralları vardır. Bunları şöyle sıralar:

1- “Kur’ân’ı açık ve tarafsız bir kafa ile okumak, onun vahiy olduğuna inansın ya da inanmasın bir kimse mümkün olduğu kadar onun lehinde veya aleyhinde sahip

⁶⁹ Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.133.

⁷⁰ Bkz. Mevdûdî, *Tefhîm*, I, s.12.

⁷¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, I, s.12.

⁷² Bkz. Mevdûdî, *Tefhîm*, I, s.7.

olduğu önyargıların tümünden zihnini temizlemeli, önceden edindiği tüm fikirleri yok etmeli ve bundan sonra sadece anlamak amacıyla ona yaklaşmalıdır. Kendi önyargıları ile Kur'ân'a yaklaşan kimseler satırlar arasında kendi düşüncelerini okurlar ve bu nedenle Kur'ân'ın iletmek istediği mesajı kavrayamazlar.”

2- “Eğer bir kimse Kur'ân'ın içeriği hakkında şöyle böyle bir fikre sahip olmak istiyorsa o zaman bir kez okuması yeterlidir. Fakat eğer kişi onu derinlemesine anlamak istiyorsa birçok kez ve her seferinde başka bir bakış açısı ile okumalıdır.”

3-Kur'ân'ın mesajlarını bilfiil hayata geçirmek yani pratiğe aktarmak. “Onu pratik hayattan uzaklaştıran kişiler ve toplumlar sadece dudaklarıyla okuyarak onun anlamını kavrayıp ruhunu idrak edemezler.”⁷³

Mevdûdî tefsirini yazarken Kur'ân'da ismi geçen yerlerden Suudi Arabistan, Suriye, Ürdün, Filistin, Kudüs ve Mısır'ı bizzat ziyaret etmiş, bu ziyaretleri daha sonra *Sefername-i Arzi'l-Kur'ân* adıyla kitap haline getirilmiştir. Buralara ait bilgi, belge ve haritalara tefsirinde yer vermiştir. Böylece belki de ilk kez yapılan bu uygulama sayesinde Tefhîm, arkeolojik malzeme ve mukayeseli dinler tarihi açısından da önemli bilgiler barındıran ve sağlam tarihi bilgi zeminine sahip bir tefsir haline gelmiştir.

Tefsirini yazmaktaki amacını açıklarken: “Ben bu çalışmayı yapmakla aslında orta seviyede eğitim görmüş olan kimselerle Arapça bilmeyen ve Kur'ân ilimlerinin geniş hazinelerinden yararlanma imkanından yoksun olan aydınlarımıza seslenmeyi hedefledim.” demiştir.⁷⁴

Tefsirini yazarken ahkam ayetlerinin geçtiği bölümlerde fikhi yorumlara da yer vermiştir. Tefsirinde, Kur'ân'da geçen konulara çok ayrıntılı olarak yer vermemiştir. Sadece Hz. Peygamber'in hatemu'l-enbiya olması konusu istisna sayılabilir.⁷⁵

Tefhîmu'l-Kur'ân yayımlandıktan sonra başta Pakistan ve Hindistan olmak üzere Türkiye dahil birçok ülkede büyük ilgi görmüş, İngilizce, Sindce, Bengalce, Peş-

⁷³ Mevdûdî, *Tefhîm*, I, ss.35-38.

⁷⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, I, s.8.

⁷⁵ Birışık, “*Ebu'l-Alâ Mevdûdî'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler*”, UÜİFD, c.XX, sy.2, 2011, s.10.

tuca, Farsça, Arapça (tamamı Arapçaya henüz çevrilmemiştir) ve Türkçe de dahil birçok dile çevrilmiş, bazen çevrildiği dillerde orijinalinden daha fazla ilgi görmüştür.⁷⁶ İlk Türkçe tercümesi 1986-1989 yılları arasında yapılmış, İnsan Yayınları tarafından 7 cilt olarak basılmıştır. Daha sonra çıkan farklı basımları da mevcuttur.

Araştırmanın bundan sonraki bölümünde *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ın VII. cildindeki hadislerin tahrir ve değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır.

⁷⁶ Bkz. Birşık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, s.47-48.

İKİNCİ BÖLÜM

TEFHİMU'L-KUR'ÂN'IN VII. CİLDİNDE BULUNAN HADİSLERİN TAHRİCİ

İlim sahasında rağbet gören eserlerin içerdikleri hadislerin sıhhat durumları ve özellikle *Kütüb-i Sitte* ve *Kütüb-i Tis'a* olarak adlandırdığımız hadis eserleri içerisinde rivayet edilip edilmedikleri büyük önem arz etmektedir. İçerdiği hadisler açısından incelediğimiz *Tefhîmu'l-Kur'ân*, yazıldığı dönemden günümüze kadar birçok coğrafyada ilgi görmüştür. Tespit ettiğimiz kadarıyla *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ın VII. cildinde 153 adet merfu hadis zikredilmiştir.

A. ABESE SÛRESİ

1. Hadis

Hiz. Aişe'nin (r.a) açıklamasına göre Ümmü Mektum (r.a): “Ey Allah'ın Resulü, (s.a.) bana doğru yolu göster.” demiştir. Abdullah İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre ise, Ümmü Mektum (r.a) Kur'ân'ın bir ayetinin anlamını sormak istediğinde: “Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın (c.c.) sana öğrettiklerinden bana da öğret.” demiştir.⁷⁷

Hadis, Tirmizî'nin (279/892) *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmektedir:

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدِ الْأَمْوِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ هَذَا مَا عَرَضْنَا عَلَى هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَنْزَلَ (عَبَسَ وَتَوَلَّى) فِي ابْنِ أُمِّ مَكْتُومِ الْأَعْمَى أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ يَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَشِدْنِي وَعِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ مِنْ عِظَمَاءِ الْمُشْرِكِينَ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْرِضُ عَنْهُ وَيُقْبِلُ عَلَى الْآخِرِ وَيَقُولُ أَتَرَى بِمَا أَقُولُ بَأْسًا فَيَقَالُ لَا . فَفِي هَذَا أَنْزَلَ .

Said b. Yahya b. Said el-Emevi babasından o da Hişam b. Urve'den, Hişam babasından o da Aişe'den şöyle rivayet etmiştir:

Aişe (r.a) şöyle demiştir: Abese Sûresi a' ma İbn Ümmü Mektum hakkında inmiştir. O, Resulullah'a (s.a.) gelmiş ve şöyle demeye başlamıştır: “Ey Allah'ın Resulü! Beni irşad et.” Resulullah'ın yanında ise müşriklerin önde gelenlerinden biri vardı.

⁷⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, ss.35-36.

Resulullah ondan yüzçevirip ve ötekine yönelerek şöyle dedi: “Söylediklerimde her hangi bir sakınca görüyor musun?” Ona da: “Hayır” diye cevap veriliyordu. İşte bu sure bu hadise hakkında indirildi.⁷⁸

Tirmizî, bu hadisin garip olduğunu söylemiştir. İmâm Mâlik (179/795) de benzer lafızlarla *el-Muvatta*'da Hişam b. Urve'den, o da babasından rivayet etmiş ancak Urve, bu tarike göre Hz. Aişe'yi senette zikretmemiştir.⁷⁹ İbn Hıbbân *Sahih* 'inde,⁸⁰ Hâkim ise *el-Müstedrek*'inde hadisi Hz. Aişe'den aynı lafızlarla rivayet etmiş, Hâkim ve Zehebî (748/1348) hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih bir hadis olduğunu zikretmiştir.⁸¹

El-Müstedrek'teki bir başka rivayet ise Müslim b. Subeyh'ten nakille şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو زَكْرِيَّا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَنْبَرِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَبَائِيُّ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، قَالَا: ثنا أَبُو مُوسَى، ثنا أَحْمَدُ بْنُ بَشِيرٍ الْهَمْدَانِيُّ، ثنا أَبُو الْبَلَدِ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صَبِيحٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَعِنْدَهَا رَجُلٌ مَكْفُوفٌ، وَهِيَ تَقْطَعُ لَهُ الْأُتْرُجَ، وَتُطْعِمُهُ إِيَّاهُ بِالْعَسَلِ فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ؟ فَقَالَتْ: «هَذَا ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ الَّذِي عَاتَبَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِيهِ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»، قَالَتْ: «أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَعِنْدَهُ عْتَبَةٌ وَشَيْبَةٌ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهِمَا، فَنَزَلَتْ عَبَسَ وَتَوَلَّى أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ»

Müslim b. Subeyh şöyle demiştir: Aişe radyallahu anha'ya gittim. Yanında a'ma bir adam vardı ve Hz. Aişe turunç meyvesi doğruyor ve balla ona sunuyordu. Dedim ki: “Bu kimdir ey mü'minlerin annesi?” Dedi ki: “Bu (kimse) Allah Tebâreke ve Teâla'nın onunla Peygamberini ihtar ettiği Ümmü Mektumdur.” Ve dedi ki: “Ümmü Mektum Resulullah'a (s.a) geldi ve O'nun yanında Uteybe ve Şeybe de vardı. Resulullah dikkatini onlara yöneltti de a'ma (Ümmü Mektum) O'na geldiğinde “yüzünü ekşitti ve döndü” (ayeti) indi”⁸²

⁷⁸ Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 72.

⁷⁹ İmâm Mâlik, *Kur'an-ı Kerim*, 8.

⁸⁰ İbn Hıbbân, Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed el-Büsti, *El-İhsan fi Takribi Sahîhi İbn Hıbbân*, thk. Şuayb el-Arnâvûd, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1988, II, 293

⁸¹ Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Mustafâ Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, II, 558.

⁸² Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, III, 735.

El-Müstedrek'te benzer lafızlarla bir başka rivayet daha zikredilmiştir.⁸³

Hadis, İbn Cerîr et-Taberî'nin (310/923) tefsirinde,⁸⁴ İbn Ebî Hâtim'in (327/938) tefsirinde⁸⁵ ve Ebû Ya'lâ'nın (307/919) *Müsned*'inde⁸⁶ benzer lafızlarla zikredilmiştir. Hadis yukarıdaki isnatla sahihtir.⁸⁷ Zehebî *Siyer*'inde hadisi benzer lafızlarla zikretmiş ve "hasen hadis" demiştir.⁸⁸ Elbânî (1914-1999) de hadisin bu isnadla sahih olduğunu söylemiştir.⁸⁹

Tirmizî'nin, hadisi garip olarak; Hâkim'in, Müslim'in kriterlerine göre sahih olarak ve Zehebî'nin ise hasen olarak nitelendirmesi, hadisin hasen olduğunu göstermektedir.

2. Hadis

Muhtelif senetlerle, Resulullah'ın (s.a) "*Kıyamet günü herkes çıplak hasrolunacaktır.*" diye buyurduğu rivayet edilmiştir. Resulullah'ın (s.a) eşlerinden biri (bazılarına göre Hz. Aişe, bazılarına göre Hz. Sevde, diğerlerine göreyse bir başka hanımı) dehşet içinde, 'o gün bizim örtülerimiz de açılacak mı?' diye sordu. Resulullah (s.a) "*Evet! O gün bütün örtüler açılacak*" diye cevap verdi ve şu ayeti okudu: "*O gün onlardan her kişinin kendisine yeter derecede bir derdi vardır.*"⁹⁰

Kütüb-i Tis'a'da ilgili hadise en yakın metin İbn Mâce'nin *Sünen*'inde şu şekilde geçmektedir:

⁸³ Bkz. Hâkim en-Nîsâbü'rî *el-Müstedrek*, III, 735.

⁸⁴ Bkz. İbn Cerîr et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vili'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Müessesetü'r-Risâle, 2000, XXIV, 218.

⁸⁵ Bkz. İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Esad Muhammed et-Tayyib, Mektebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, Suudi Arabistan, 1998, s.3399

⁸⁶ Bkz. Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsîlî, *el-Müsned*, thk. Hüseyin Selîm Esed, Dâru'l-Me'mûn Li't-Turâs, Şam, 1984, V, 431.

⁸⁷ Bkz. Muhammed b. İsmâîl es-San'ânî, Muhammed b. İsmâîl b. Salâh b. Muhammed el-Hüsni es-San'ânî, *et-Tehbiru li İzâhi Meâni't-Teyisîr*, thk. Muhammed Subhî b. Hasan, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2012, II, 434.

⁸⁸ Bkz. Zehebî, Ebu Abdillah Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman et-Türkmani, *Siyeru A'lâmi'n-Nubela*, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 2006, III, 221.

⁸⁹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahîhu Süneni't-Tirmizî*, Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 2000, III, 363.

⁹⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 45.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ الْقَاسِمِ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «حُفَاةٌ عُرَاةٌ»، قُلْتُ: وَالنِّسَاءُ؟ قَالَ: «وَالنِّسَاءُ»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا يُسْتَحْيَا؟ قَالَ: «يَا عَائِشَةُ الْأَمْرُ أَهْمٌ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ»

Ebû Bekr b. Ebi Şeybe'den o da Ebû Halid el-Hamr'dan, o Hatim İbn Ebi Sağira'dan, o İbn Ebi Müleyke'den, o el-Kasım'dan, o da Hz. Aişe'den rivayetle demiştir ki:

Ben: “Ya Resülallah! Kıyamet günü insanlar nasıl haşredilecekler?” dedim. O “*Yalınayak ve çıplak olarak haşredilecekler.*” buyurdu. Ben “Kadınlar da mı?” dedim. O “*(evet) kadınlar da*” buyurdu. Ben: “Ya Resülallah! Peki haya edilmez mi?” dedim. O: “*Ya Aişe! Haşır işi çok şiddetli olup insanların birbirlerine bakmaları hatırlarına bile gelmez.*” buyurdu.⁹¹

Buhârî'nin *Sahih*'inde Hz. Aişe kanalıyla gelen çok benzer bir rivayet de mevcuttur. Ancak burada Hz. Aişe 'nin قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالنِّسَاءُ؟ ifadesi yerine قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ ifadesi geçmektedir.⁹² Hadis farklı senet ve benzer metinlerle Buhârî'nin *Sahih*'inde birkaç yerde daha rivayet edilmiştir.⁹³

Müslim'in *Sahih*'inde başka bir senetle ve senet Hatim b. Ebi Sağira'da birleşecek şekilde hemen hemen Buhârî'nin *Sahih*'indeki aynı lafızlarla rivayet edilmiştir.⁹⁴ Müslim benzer bir rivayeti farklı bir senetle de zikretmiştir.⁹⁵

Tirmizî, hadisi başka bir senetle İbn Abbas'tan nakletmiş ve soru soran kişiyi Hz. Aişe değil de امْرَأَةً şeklinde rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî bu hadisin-hasen sahih olduğunu da zikretmiştir.⁹⁶

Nesâî, (303/915) *Sünen*'inde hadisi başka bir tarikle Hz. Aişe'den rivayet etmiş ve Hz. Aişe'nin قَالَتْ عَائِشَةُ: فَكَيْفَ بِالْعَوْرَاتِ؟ قُلْتُ: وَالنِّسَاءُ؟ ifadesini nakletmiştir.⁹⁷

⁹¹ İbn Mâce, *Züht*, 33.

⁹² Bkz. Buhârî, *Rikak*, 45.

⁹³ Bkz. Buhârî, *Rikak*, 45; *Enbiya*, 10, 50; *Tefsîru'l-Kur'ân*, 113, 210.

⁹⁴ Bkz. Müslim, *Sıfatu'l-Münafikin ve Ahkamihim*, 2859.

⁹⁵ Bkz. Müslim, *Sıfatu'l-Münafikin ve Ahkamihim*, 2860.

⁹⁶ Bkz. Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 73.

⁹⁷ Bkz. Nesâî, *Cenâiz*, 118.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde Hz. Aişe'den gelen tariklerden biri Buhârî'nin rivayetiyle,⁹⁸ bir diğeri ise Nesâî'nin rivayetiyle⁹⁹ hemen hemen aynıdır. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetlerin isnadının Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Hâkim, *el-Müstedrek*'te biri Hz. Aişe'den, diğeri Hz. Sevde'den olmak üzere iki rivayet nakletmiş ve o da bu rivayetlerin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de Hâkim'le aynı kanaatte bulunmuştur.¹⁰⁰ Elbânî, hadisin İbn Mâce'nin *Sünen*'indeki isnadının sahih olduğunu söylemiştir.¹⁰¹

Hadisin, Sahihayn'da nakledilmesi, Tirmizî'nin sahih-hasen olarak nitelendirmesi, Hâkim, Zehebî, Elbânî ve Şuayb el-Arnâvûd'un da hadis hakkında sahih olarak hükmetmesi, onun sahih olduğunu göstermektedir.

B. TEKVÎR SÛRESİ

3. Hadis

Bir adam Resulullah'a (s.a.) geldi ve cahiliyye döneminde şöyle yaptığını anlattı: "Benim küçük bir kızım vardı ve beni çok severdi. Öyle ki ben onu çağırdığım zaman koşa koşa yanıma gelirdi. Bir gün yine ben onu çağırdım ve koşa koşa yanıma geldi. Sonra onu beraberime alarak, yolda rastladığımız bir kuyuya elinden tutarak onu attım. Kulaklarıma gelen son sözleri 'babacığım, babacağım' diyen çığlıklarıydı." Bunları duyunca Resulullah'ın gözlerinden yaşlar süzüldü. Ve bunun üzerine orada hazır bulunanlardan biri: "Ey filan! Sen Resulullah'ı üzdün" dedi. Resulullah: "*Ona engel olmayın, neler hissettiğini anlatsın*" diyerek o adama: "*Bu olayı yeniden anlat*" diye buyurdu. O şahıs da bu olayı yeniden anlatınca, Resulullah mübarek sakalı ıslanincaya değin ağladı. Daha sonra ona: "*Cahiliyye döneminde yaptığın için Allah (c.c.) seni affetti. Kendi hayatına yeniden başla*" diye buyurdu.¹⁰²

Dârimî (255/869), *Sünen*'inde hadisi şu senet ve metinle rivayet etmiştir:

⁹⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybani el-Mervezi, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvûd, Müessesetü'r-Risâle, byy., 2001, XL, 309.

⁹⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 135-136.

¹⁰⁰ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, II, 559; IV, 608.

¹⁰¹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahihu Süneni İbn Mâce*, Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 1998, s. 392.

¹⁰² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 51.

أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ النَّضْرِ الرَّمْلِيُّ، عَنْ مَسْرَةَ بْنِ مَعْبِدٍ مِنْ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ أَبِي الْحَرَامِ مِنْ لَحْمٍ عَنِ الْوَضِيِّ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا أَهْلَ جَاهِلِيَّةٍ وَعِبَادَةَ أَوْثَانٍ، فَكُنَّا نَقْتُلُ الْأَوْلَادَ، وَكَانَتْ عِنْدِي بِنْتُ لِي فَلَمَّا أَجَابَتْ، وَكَانَتْ مَسْرُورَةً بِدُعَائِي إِذَا دَعَوْتُهَا، فَدَعَوْتُهَا يَوْمًا، فَاتَّبَعْتَنِي فَمَرَرْتُ حَتَّى أَتَيْتُ بَنِيَّ مِنْ أَهْلِ غَيْرِ بَعِيدٍ، فَأَخَذْتُ بِيَدَيْهَا فَرَدَّيْتُ بِهَا فِي الْبَيْرِ، وَكَانَ آخِرَ عَهْدِي بِهَا أَنْ تَقُولَ: يَا أَبَتَاهُ يَا أَبَتَاهُ فَبَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى وَكَفَ دَمْعَ عَيْنَيْهِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ جُلَسَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَحَزْنَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ: «كَفَّ فَإِنَّهُ يَسْأَلُ عَمَّا أَهَمَّهُ» ثُمَّ قَالَ لَهُ: أَعِدْ عَلَيَّ حَدِيثَكَ فَأَعَادَهُ، فَبَكَى حَتَّى وَكَفَ الدَّمْعُ مِنْ عَيْنَيْهِ عَلَى لِحْيَتِهِ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: «إِنَّ اللَّهَ قَدْ وَضَعَ عَنِ الْجَاهِلِيَّةِ مَا عَمَلُوا، فَاسْتَأْنِفْ عَمَلَكَ»

Velid b. en-Nadr er-Ramli, Lahm kabilesinin Beni'l-Haris b. Ebi'l-Haramoğullarından olan Meserra b. Ma'bed'den, o da el-Vadin'den naklen haber verdi ki bir adam Hz. Peygamber'e (s.a) gelip şöyle demiştir:

“Ey Allah'ın Resulü! Bizler, cahiliye insanları ve putlara tapan kişiler idik. Bu sebeple çocukları öldürüyorduk. Bir kızım vardı. Büyüyüp, kendisini çağırdığımda, çağırmandan dolayı sevinirdi. Bir gün onu çağırdım, o da peşimden geldi. Ben de, ailemin uzak olmayan bir kuyusuna kadar gittim. Elini tutup onu kuyunun içine attım. Ondan hatırımda kalan son şey: ‘Babacağım! Babacağım! demesidir.’ Bunun üzerine Resulullah gözyaşları boşalınca kadar ağladı. Resulullah'ın yanında oturanlardan bunu gören bir adam, olayı anlatana: “Resulullah'ı hüzünlendirdin!” dedi. Resulullah bu adama: “*Bırak onu çünkü o, kendisini ilgilendiren, endişeye sevkeden bir şeyi sormaktadır.*” Sonra olayı anlatan zata: “*Haberini bana tekrar anlat!*” buyurdu. O da tekrar anlattı. Resulullah da gözyaşları sakalına ininceye kadar ağladı. Sonra şöyle buyurdu: “*Allah cahiliyyede, yapmış oldukları şeyleri kaldırmıştır. Ameline yeniden başla.*”¹⁰³

Hadis, Dârimî'nin *Sünen*'i dışında *Kütüb-i Tis'a*'daki diğer kaynaklarda yer almamaktadır. Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsî's-Sahîha* isimli eserinde hadisi zikretmiştir.¹⁰⁴ Bu sebeple hadisin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

4. Hadis

¹⁰³ Dârimî, *Mukaddime*, 1.

¹⁰⁴ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsî's-Sahîha ve Şey'un min Fıkhîhâ ve Fevâidihâ*, Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 1995-2002, VII, 1162.

Taberânî'nin bir rivayetinde göre şair Ferezdak'ın dedesi Sa'sa bin Naciye el-Mücâşîf, bir gün Allah'ın (c.c.) elçisine "Ey Allah'ın Resulü! Ben cahiliyyede bazı iyi işler de yaptım. Bunlardan birisi de, 360 kız çocuğunu diri diri toprağa gömülmeğe kurtarmam ve her çocuğu kurtarmak için iki deveyi karşılık olarak vermemdir. Bana bu iş için de bir mükafat var mıdır?" Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Evet vardır. Bunun mükafatı Allah'ın seni İslam nimetine kavuşturmasıdır."¹⁰⁵

Tefhîmu'l-Kur'ân'da bu metinle rivayet edilen hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda geçmemektedir. Taberânî'de (360/971) ise uzun bir metinle şu şekilde nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا الْغَلَابِيُّ، ثنا العلاءُ بْنُ الفضلِ، ح وَحَدَّثَنِي أَبُو أُمِيَّةَ سَلْمُ بْنُ عِصَامِ الْأَصْبَهَانِيُّ النَّقْفِيُّ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْفَرَجِ الرَّيَّاشِيُّ، ثنا الْعَلَاءُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثنا عَبَادُ بْنُ كُسَيْبِ بْنِ أَبِي الْحَسَابِ الْعَنْبَرِيُّ، ثنا طُفَيْلُ بْنُ عَمْرٍو الرَّبِيعِيُّ رَبِيعَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ حَنْظَلَةَ إِخْوَةُ عَجِيفٍ، عَنْ صَعْصَعَةَ بْنِ نَاجِيَةَ الْمُجَاشِعِيِّ، وَهُوَ جَدُّ الْفَرَزْدَقِ بْنِ غَالِبِ بْنِ صَعْصَعَةَ قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَعَرَضَ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ فَأَسْلَمْتُ، وَعَلَّمَنِي آيَا مِنَ الْقُرْآنِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي عَمِلْتُ أَعْمَالَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَهَلْ لِي فِيهَا أَجْرٌ؟ قَالَ: «وَمَا عَمِلْتُ؟» فَقُلْتُ: إِنِّي ضَلَّتُ نَاقَتَانِ لِي عَشْرَاوَانِ، فَخَرَجْتُ أَبْتَعِيهَا عَلَى جَمَلٍ لِي، فَرَفَعَ لِي بَيْتَانِ فِي فِضَاءٍ مِنَ الْأَرْضِ، فَصَدَدْتُ قَصْدَهُمَا، فَوَجَدْتُ فِي أَحَدِهِمَا شَيْخًا كَبِيرًا، فَقُلْتُ: هَلْ احْتَسَسْتُم نَاقَتَيْنِ عَشْرَاوَانِ؟ قَالَ: مَا نَرَاهُمَا؟ قُلْتُ: مَيْسَمُ ابْنُ دَارِمٍ، قَالَ: قَدْ أَصَبْنَا نَاقَتَيْكَ، وَنَتَجْنَاهُمَا وَطَارَنَاهُمَا، وَقَدْ نَعَشَ اللَّهُ بِهِمَا أَهْلَ بَيْتٍ مِنْ قَوْمِكَ مِنَ الْعَرَبِ مِنْ مُضَرَ، فَبَيْنَمَا هُوَ يَخَاطِبُنِي إِذْ نَادَتْ امْرَأَةٌ مِنَ الْبَيْتِ الْآخَرِ، وَوَلَدَتْ مِمَّنْ وَوَلَدَتْ قَالَ: قَالَ: وَمَا وَوَلَدَتْ إِنْ كَانَ غُلَامًا، فَقَدْ شَرَكْنَا فِي قَوْمِنَا، وَإِنْ كَانَتْ جَارِيَةً فَأَدْفَنَاهَا، فَقَالَتْ: جَارِيَةٌ، فَقُلْتُ: وَمَا هَذِهِ الْمَوْوَدَّةُ؟ قَالَ: ابْنَةُ لِي. فَقُلْتُ: إِنِّي أَشْتَرِيهَا مِنْكَ قَالَ: يَا أَخَا بَنِي تَمِيمٍ، أَتَقُولُ أَتَبِيعُ ابْنَتَكَ؟ وَقَدْ أَخْبَرْتُكَ أَنِّي رَجُلٌ مِنَ الْعَرَبِ مِنْ مُضَرَ؟ فَقُلْتُ: إِنِّي لَا أَشْتَرِي مِنْكَ رَقَبَتَهَا، إِنَّمَا أَشْتَرِي رُوحَهَا أَنْ لَا تَقْتُلَهَا. قَالَ: بِمِ تَشْتَرِيهَا؟ قُلْتُ: نَاقَتِي هَاتَيْنِ وَوَلَدَيْهِمَا. قَالَ: وَتَرِيدُنِي بَعِيرَكَ هَذَا؟ قُلْتُ: نَعَمْ، عَلَى أَنْ تُرْسِلَ مَعِيَ رَسُولًا، فَإِذَا بَلَغْتَ إِلَى أَهْلِي رَدَدْتُ إِلَيْكَ الْبَعِيرَ فَفَعَلْ، فَلَمَّا بَلَغْتُ أَهْلِي رَدَدْتُ إِلَيْهِ الْبَعِيرَ، فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ فَكَّرْتُ فِي نَفْسِي إِنْ هَذِهِ لَمَكْرُمَةٌ، مَا سَبَقَنِي إِلَيْهَا أَحَدٌ مِنَ الْعَرَبِ، وَظَهَرَ الْإِسْلَامُ، وَقَدْ أَحْبَبْتُ ثَلَاثِمِائَةَ وَسِتِّينَ مِنَ الْمَوْوَدَّةِ أَشْتَرِي كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ بِنَاقَتَيْنِ عَشْرَاوَانِ وَجَمَلٍ، فَهَلْ لِي فِي ذَلِكَ مِنْ أَجْرٍ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَكَ أَجْرُهُ إِذْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْكَ بِالْإِسْلَامِ»

Bize Muhammed b. Zekeriya el-Gulabi'den, o el-Ala b. el-Fadl (H) ve Ebû Ümeyye Selm b. İsam el-Esbahani es-Sekafi, Abbas b. el-Ferac er-Riyaşi'den, el-Ala b. el-Fadl b. Abdi'l-Melik'ten, o Abbad b. Kuseyb Ebu'l-Hisab el-Ganberi'den, o Tufeyl b. Amr er-Rabei Rabia b. Malik b. Hanzale'den -Uceyf'in kardeşidir- o Sa'saa b.

¹⁰⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 51.

Naciye el-Mücaşii'den – o Ferazdek b. Galib b. Sa'saa'nın dedesidir- demiştir ki: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gittim, O'na Müslüman olduğumu söyledim ve bana Kur'an'dan bazı şeyler öğretmesini rica ettim. Dedim ki: "Ey Allah'ın Resülü, ben cahiliyede bir iş yaptım, acaba bunda benim için bir ecir var mıdır?" Resulullah dedi ki: "*Ne yaptın?*" Dedi ki: "On aylık hamile olan iki devemi kaybettim, onları aramak için deveme bindim, karşımda uzakta olan iki ev belirdi. Onlara doğru gittim, birinde yaşlı bir adam gördüm, ona dedim ki: 'Gebe olan iki deve gördün mü?' Dedi ki: 'Özellikleri nelerdir?' Dedim ki: 'İbni Darim'in damgasını taşıyor.' Yaşlı adam dedi ki: 'Develerini bulduk, doğurdular ve onları sattık, Allah bu iki deveyle senin kavmin Mudar'dan olan Arap kabilesini kurtardı.' Benimle konuşurken diğer evden ona bir kadın seslendi, birinin doğum yaptığını söyledi. Ona dedi ki 'ne doğurdu, eğer erkek ise bizden oldu (bizim kavmimize dahil oldu), kız ise onu gömeceğiz.' Kadın dedi ki: 'Kız oldu' Bu sırada ben dedim ki: 'Bu gömülen ne?' Yaşlı adam dedi ki: 'Bir kızım.' Dedim ki: 'Ben onu senden satın alırım.' Dedi ki: 'Ey İbni Temimin oğlu Mudar'dan olduğumu sana söylememe rağmen kızımı satmamı mı istiyorsun?' Dedim ki: 'Ben senden onu almayacağım, kızını öldürmemen için onun canına karşılık.' Dedi ki: 'Karşılığında ne vereceksin?' Dedim ki: 'Bu iki devemi ve iki yavrusunu.' Dedi ki: 'Üstüne deveni (erkek olan) de verirsin?' Dedim ki: Tamam, benimle bir elçi göndermek şartıyla. Eğer aileme dönersem sana onu veririm.' Dediğimi yaptı, aileme gittiğimde ona deveyi verdim. Bazı geceler yaşadığım bu şeyi düşündüm, onu bir asalet olarak gördüm, benden önce hiç bir Arap bunu yapmadı. Ondan sonra da İslam geldi. 360 tane gömülecek kızını her birini iki gebe deve karşılığında kurtardım. Bunda benim için bir ecir var mıdır?" Nebi sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: "*Onun karşılığı Allah'ın seni İslam ile şereflendirmesidir.*"¹⁰⁶

Hadisi rivayet eden ravilerden Abbad b. Kuseyb¹⁰⁷ ve Tufeyl b. Amr¹⁰⁸ için Buhârî (256/870) "hadisi sahih değildir" demiştir. Ala b. el-Fudayl b. Abdilmelik ise

¹⁰⁶ Taberânî, Ebu'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, thk. Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, 1994, VIII, 76.

¹⁰⁷ Bkz. Buhârî, Muhammed b. İsmail, *et-Târîhu'l-Kebîr*, Dâiratu'l-Maârifî'l-Osmâniyye, Haydarabad, ts., VI, 40; Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, thk. Alî Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Ma'rifeti li'ttabaati ve'n-Neşri, 1963, Beyrut, II, 337.

¹⁰⁸ Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânu'l-Mîzân*, thk. Dâirati'l-Maârifî'n-Nizâmiyye ve Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbûât, Beyrut, 1971, III, 209; Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, II, 337.

Zehebî'nin *Kâşif*'inde zayıf,¹⁰⁹ *el-Muğnî fi'd-Duafâ*'da ise "leyse bi'l-kaviy"¹¹⁰ olarak nitelendirilmiştir. Yine Zehebî Selm b. İsam'ın "yadırganan, tuhaf rivayetleri" olduğunu,¹¹¹ Muhammed b. Zekeriyya'nın ise zayıf olduğunu¹¹² ve hadis uydurduğunu¹¹³ söylemiştir. Senedindeki bazı ravilerin hadis uydurmakla nitelendirilmesi ve şiddetle cerh edilmesi, bu rivayetin mevzu olduğunu göstermektedir.

5. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Eğer bir kimse kendisine kız çocuğu verilerek imtihan edilmiş ve o da çocuğuna iyi muamele etmişse, bu ameli onu cehennem ateşinden korur."¹¹⁴

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şu şekilde nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ، أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَائِشَةَ، زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَتْهُ قَالَتْ: جَاءَتْنِي امْرَأَةٌ مَعَهَا ابْنَتَانِ تَسْأَلْنِي، فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي غَيْرَ تَمْرَةٍ وَاحِدَةٍ، فَأَعْطَيْتُهَا فَفَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا، ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثَتْهُ، فَقَالَ: «مَنْ يَلِي مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ شَيْئًا، فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ، كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ»

Ebu'l-Eyman'dan, o Şuayb'dan, o Zühri'den o Abdullah b. Ebi Bekr'den, o Urve b. ez-Zübeyr'den o da Hz. Peygamberin eşi Aişe'den rivayetle şöyle demiştir:

Bir kere yanında iki kız çocuğu bulunan bir kadın bana geldi, benden birşey vermemi istiyordu. Fakat o sırada benim yanımda bir tek hurmadan başka bir şey yoktu. Ben o tek hurmayı kadına verdim. Kadın onu iki kızını arasında taksim etti. Sonra kalktı ve çıkıp gitti. Akabinde Peygamber (s.a) içeri girdi, ben kendisine kadının yaptığını söyledim. Peygamber (s.a): "Her kim bu kız çocuklarından herhangi bir şeye

¹⁰⁹ Bkz. Zehebî, *el-Kâşif fi Ma'rifeti Men Lehû Rivâye fi'l-Kütübi's-Sitte*, Dâru'l-Kıbleti li's-Sakafeti'l-İslamiyye, Cidde, 1992, 105; *Dîvânu'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, Mektebetü'n-Nehdatü'l-Hadîs, Mekke, 1967.

¹¹⁰ Bkz. Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Duafâ*, thk. Dr. Nûreddîn Atar, byy.,yby., ts., II, 440.

¹¹¹ Bkz. Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve Vefayâti'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Garbi'l-İslâî, byy., 2003, VII, 133.

¹¹² Bkz. Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, III, 550.

¹¹³ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, s.351.

¹¹⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 51.

(bakıma, terbiyeye) velayet eder ve onlara iyilik edip güzel muamelede bulunursa, o kız çocukları kendisi için cehennem ateşinden koruyan bir perde olurlar.” buyurdu.¹¹⁵

Buhârî'nin *Sahih*'inde Hz. Aişe'den nakledilen benzer bir rivayet daha mevcuttur.¹¹⁶ Müslim'in *Sahih*'inde ise Abdullah b. Ebi Bekr'e kadar sırasıyla Muhammed b. Abdullah b. Kuhzaz, Seleme b. Süleyman, Abdullah, Ma'mer, İbn Şihab, Abdullah b. Ebi Bekr... 'den nakille Buhârî'nin *Sahih*'indeki aynı metin rivayet edilmiştir.¹¹⁷ Buhârî'nin *Sahih*'indeki rivayet Tirmizî'nin *Sünen*'inde,¹¹⁸ İbn Hanbel'in *Müsned*'inde Hz. Aişe'den aynı lafızlarla nakledilmiş, Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'de geçen bu rivayeti sahih olarak nitelendirmiştir.¹¹⁹ İbn Hibbân (354/965) ise *Sahih*'inde yine Hz. Aişe'den فَأَحْسَنَ صُحْبَتَهُنَّ lafzını kullanarak aynı metni rivayet etmiştir.¹²⁰ Rivayetin, Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması ve muttefekun aleyh olması, İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde zikretmesi, Şuayb el-Arnâvûd'un da yine sahih olarak değerlendirmesinden dolayı sahih olduğu anlaşılmaktadır.

6. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “Eğer bir kimse iki kız çocuğu büyütmişse, kıyamet günü onunla benim aram şöyle olacaktır.” diyerek Resulullah (s.a.) iki parmağını gösterdi.¹²¹

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي عَمْرُو النَّاقِدُ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الرَّبِيعِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ» وَضَمَّ أَصَابِعَهُ

Bana Amru'n-Nakîd'dan, o Ebû Ahmed ez-Zübeyri'den, o Muhammed b. Abdi'l-Aziz'den, o Ubeydullah b. Ebi Bekr b. Enes'ten, o da Enes b. Malik'ten riva-

¹¹⁵ Buhârî, *Edeb*, 18.

¹¹⁶ Bkz. Buhârî, *Zekat*, 10.

¹¹⁷ Bkz. Müslim, *Birr Sıla ve Edeb*, 147

¹¹⁸ Bkz. Tirmizî, *Birr ve Sıla*, 13.

¹¹⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 61; XLI, 120; XLII, 202; XLIII, 181.

¹²⁰ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, VII, 201.

¹²¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 52

yetle şöyle demiştir: Enes şöyle dedi: Resulullah (s.a) “Bir kimse iki kıza buluğa erinceye kadar bakarsa, kıyamet gününde ben ve o şöyle oluruz.” buyurdu ve parmaklarını bir araya getirdi.¹²²

Tirmizî, yine Enes’ten وَأَشَارَ بِأَصْبُعَيْهِ «مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ دَخَلَتْ أَنَا وَهُوَ الْجَنَّةَ كَهَاتَيْنِ»، ve hadisin hasen-garip olduğunu belirtmiştir.¹²³

Hâkim ise *el-Müstedrek*’te Enes’ten حَتَّى تُدْرِكَا yerine حَتَّى تَبْلُغَا hadisi rivayet etmiştir. Hâkim, hadisin sahih olduğunu zikretmiş, Zehebî de onunla aynı doğrultuda görüş belirtmiştir.¹²⁴ Müslim’in kriterlerine uyan bu hadisin, Tirmizî tarafından hasen olarak nitelendirilmesi, Hâkim ve Zehebî’nin de sahih olarak hükmetmesinden dolayı sahih olduğu anlaşılmaktadır.

7.Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “Eğer bir kimse üç kız çocuğunu ya da kız kardeşlerini iyi terbiye etmiş ve onlara şefkat göstermiş ve kendisine ihtiyaçları kalmayuncaya kadar büyütmüşse, bu kimse için cennet vacip olur.” Bir şahıs, “Ey Allah’ın Resülü iki çocuğu olsa?” dediğinde Resulullah (s.a.) “evet ona da cennet vacip olur” dedi. Bu hadisi rivayet eden İbni Abbas (r.a) buyuruyor ki, “Eğer bir kimse Resulullah’a ‘bir kız çocuğu?’ diye sorsaydı ona da aynı cevabı verirdi.”¹²⁵

Hadis, yukarıda belirtilen metinle *Kütüb-i Tis’a*’da geçmemektedir. Mevdûdî’nin de belirttiği gibi Begavî’nin (516/1122) *Şerhü’s-Sünne*’sinde şu şekilde geçmektedir:

أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَحْمَدَ الْمَلِيجِيُّ، نَا أَبُو مَنْصُورٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَمْعَانَ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّيَّانِيُّ، نَا حَمِيدُ بْنُ زَنْجُوِيَه، نَا خَلْفُ بْنُ أَيُّوبَ، نَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نَا حُسَيْنُ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ عَدْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَوَى يَتِيمًا إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ، أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ الْبَتَّةَ، وَمَنْ عَالَ ثَلَاثَ بَنَاتٍ أَوْ مِثْلَهُنَّ مِنَ الْأَخْوَاتِ، فَادَّبَهُنَّ وَرَحِمَهُنَّ حَتَّى يُغْنِيَهُنَّ اللَّهُ، أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ»، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْ اثْنَتَيْنِ؟ قَالَ: أَوْ اثْنَتَيْنِ، حَتَّى لَوْ قَالُوا وَوَاحِدَةً، لَقَالَ: وَاحِدَةً، وَمَنْ أَذْهَبَ اللَّهُ بِكَرِيمَتِيهِ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا كَرِيمَتَاهُ؟ قَالَ: عَيْنَاهُ

¹²² Müslim, *Birr Sıla ve Edeb*, 149.

¹²³ Bkz. Tirmizî, *Birr ve Sıla*, 13.

¹²⁴ Bkz. Hâkim en-Nisâbü’rî, *el-Müstedrek*, IV, 196.

¹²⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 52

Bize Abdulvahid b. Ahmed el-Melihi'den, o Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Sem'an'dan, o Ebû Cafer er-Reyyani'den, o Humejd b. Zencuveyh'ten, o Halef b. Eyyub'dan, o Halid b. Abdillâh'tan, o Hüseyin b. Kays'tan, o İkrime'den, o da İbn Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir: Rasulullah (s.a) buyurdu ki: “*Kim bir yetimi yediğine ve içtiğine ortak edip onu barındırırsa Allah mutlaka ona Cenneti vacip kılar. Kim de üç kız çocuğunu ya da kız kardeşlerini iyi terbiye etmiş ve onlara şefkat göstermiş ve kendisine ihtiyaçları kalmayınca kadar büyütmüşse, bu kimse için cennet vacip olur.*” Bir adam: “Ey Allah'ın Resülü iki çocuğu olsa?” dediğinde Resulullah (s.a.) “*evet ona da cennet vacip olur.*” dedi. (Bu hadisi rivayet eden İbni Abbas (r.a) buyuruyor ki) Eğer bir kimse Resulullah'a ‘bir kız çocuğu?’ diye sorsaydı ona da aynı cevabı verirdi. (Resulullah devamında buyurdu ki):“*Allah kimi iki kerimesinden mahrum kılar ise ona da Cennet vacip olur.*” Denildi ki: Ey Allah'ın Resülü onun iki kerimesi nedir? Resulullah buyurdu ki: “*İki gözüdür.*”¹²⁶

Kütüb-i Tis'a'da Tirmizî, Ebû Said el-Hudri'den iki farklı rivayet nakletmiştir. İlk hadisin metni «لَا يَكُونُ لِأَحَدِكُمْ ثَلَاثُ بَنَاتٍ أَوْ ثَلَاثُ أَخَوَاتٍ فَيُحْسِنُ إِلَيْهِنَّ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ» şeklindedir. Diğer rivayette ise ziyadesi vardır.¹²⁷ Ebû Dâvud, *Sünen*'inde Ebû Said el-Hudri'den «مَنْ عَالَ ثَلَاثَ بَنَاتٍ، فَادَّبَهُنَّ، وَزَوَّجَهُنَّ، وَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ، فَلَهُ الْجَنَّةُ» metniyle, Süheyl b. Zekvan'dan ise «ثَلَاثُ أَخَوَاتٍ، أَوْ ثَلَاثُ بَنَاتٍ، أَوْ بَنَاتَانِ، أَوْ أُخْتَانِ» rivayetiyle nakilde bulunur.¹²⁸

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde ise Ukbe b. Amir'den şu şekilde rivayet edilmiştir:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ كَانَ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ فَصَبَرَ عَلَيْهِنَّ، وَأَطْعَمَهُنَّ، وَسَقَاهُنَّ، وَكَسَاهُنَّ مِنْ جِدَّتِهِ كُنَّ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

“*Kim üç tane kız çocuğu olur da buna sabreder, varlığından onlara yedirir, içirir ve giydirirse kıyamet günü o kız çocukları onun için cehennem ateşine perde olurlar.*”¹²⁹ Ahmed b. Hanbel ise *Müsned*'inde farklı lafızlarla benzer manalarda pek

¹²⁶ Ferrâ' el-Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyin b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *Şerhü's-Sünne*, thk. Şuayb el-Arnâvûd ve Muhammed Zühreyr eş-Şâviş, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1983, XIII, 44-45.

¹²⁷ Bkz. Tirmizî, *Birr ve Sıla*, 13.

¹²⁸ Bkz. Ebû Dâvud, *Edeb*, 129.

¹²⁹ İbn Mâce, *Edeb*, 3.

çok rivayet zikretmiştir.¹³⁰ Hadis İbn Hıbbân'ın *Sahih* 'inde¹³¹ ve Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde de benzer lafızlarla zikredilmiştir. Hâkim ve Zehebî hadisin sahih olduğunu konusunda hemfikirdir.¹³²

Hadisin ravilerinden Hüseyin b. Kays “zayıf, hadisi yazılmaz, münker, met-ruku'l-hadis” vb. lafızlarla itham edilmiştir.¹³³ Bu sebeple Begavî'nin tahrir ettiği ri-vayetin çok zayıf olduğu ancak Tirmizî ve Ebû Dâvud'un lafız farklılığı ile tahrir et-tikleri rivayetlerin istişhadi ile hasen li gayrihi olduğu anlaşılmaktadır.

8. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “Eğer bir kimse, kız çocuğu doğduğunda, onu diri diri toprağa gömmeyerek, onu zelil etmemiş ve erkek çocuklarını ondan üstün tutmamış ise Allah (c.c.) bu adama cenneti nasip edecektir.”¹³⁴

Ebû Dâvud, *Sünen*'de hadisi şöyle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ، وَأَبُو بَكْرِ ابْنَا أَبِي شَيْبَةَ الْمَعْنَى قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ، عَنِ ابْنِ حُدَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ كَانَتْ لَهُ أَنْثَى فَلَمْ يَدِّهَا، وَلَمْ يَهْنُهَا، وَلَمْ يُؤْتِرْ وَلَدَهُ عَلَيْهَا، - قَالَ: يَعْنِي الذُّكُورَ - أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَلَمْ يَذْكُرْ عُثْمَانُ يَعْنِي الذُّكُورَ

Osman Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe'den, o Ebû Muaviye'den, o Ebi Malik el-Eş-cai'den o İbn Hudeyr'den, o da İbn Abbas'tan rivayetle demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “Her kimin bir kızı olur da onu diri diri toprağa gömmez, hor görmez ve çocuğunu, -yani erkek çocuğunu- ona tercih etmezse, Allah onu cennete koyar.” Osman: “Yani erkek çocuğunu” lafzını zikretmemiştir.¹³⁵

İbn Hanbel *Müsned*'de مَنْ كَانَتْ لَهُ أَنْثَى lafzı yerine مَنْ وُلِدَتْ لَهُ ابْنَةٌ lafzını kullanarak,¹³⁶ Hâkim ise مَنْ وُلِدَتْ لَهُ أَنْثَى lafzı yerine مَنْ وُلِدَتْ لَهُ ابْنَةٌ lafzını kullanarak hadisi

¹³⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 148; XVII, 476; XVIII, 413; XIX, 480; XX, 47; XXII, 150; XXVIII, 622; XXXIX, 419, 432.

¹³¹ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, II, 190.

¹³² Bkz. Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, IV, 195.

¹³³ Bkz. Mizzî, Ebu'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdîrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1980, VI, 466; Zehebî, *Kaşif*, I, 335; Nâsiruddîn Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi'd-Daife ve'l-Mevdûa ve Eseruhe's-Seyyi'ü fi'l-Ümme*, Dâru'l-Maârif, Riyad, 1992, IV, 139.

¹³⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 52.

¹³⁵ Ebû Dâvud, *Edeb*, 129.

¹³⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 426.

aynı metinle İbn Abbas'tan rivayet etmişlerdir. Hâkim ve Zehebî hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.¹³⁷

Şuayb el-Arnâvûd, hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir.¹³⁸ Hadisin ravilerinden İbn Hudeyr meçhuldür.¹³⁹ Hadisin farklı lafızlarla gelen sağlam tarikleri dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

9. Hadis

Resulullah Suraka b. Cu'şum'a şöyle buyurdu: “*Ben sana en büyük sadakanın ne olduğunu haber vereyim mi?*” Suraka “Söyleyin Ey Allah'ın Resülü” dedi. “*Kızın boşandıktan veya dul kaldıktan sonra sana gelirse ve senden başka geçimini sağlayan yoksa, ona bakman en büyük sadakadır.*” buyurdu.¹⁴⁰

Hadis, İbn Mâce'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحَبَابِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُذَكِّرُ، عَنْ سُرَّاقَةَ بِنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى أَفْضَلِ الصَّدَقَةِ؟ ابْتِئْتِكُمْ مَرْدُودَةً إِلَيْكَ، لَيْسَ لَهَا كَاسِبٌ غَيْرُكَ»

Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe'den, o Zehyd b. Hubab'dan, o Musa b. Uley'den, o babasından, o da Süraka b. Malik'ten rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) Süraka'ya dedi ki: “*Ey Suraka! Sana en büyük sadakayı söyleyeyim mi? Sana dönmüş olan, senden başka geçindiricisi olmayan kızına bakman en büyük sadakadır.*”

Hadis, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise şöyle rivayet edilmiştir ve Şuayb el-Arnâvûd hadisin ravilerinin sika olduğunu ancak Uley b. Rabah ile Süraka arasında inkıta olduğunu söylemiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُزَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: بَلَغَنِي عَنْ سُرَّاقَةَ بِنِ مَالِكٍ، يَقُولُ: أَنَّهُ حَدَّثَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: يَا سُرَّاقَةُ، أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَعْظَمِ الصَّدَقَةِ أَوْ مِنْ أَعْظَمِ الصَّدَقَةِ؟ قَالَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: ابْتِئْتِكُمْ مَرْدُودَةً إِلَيْكَ، لَيْسَ لَهَا كَاسِبٌ غَيْرُكَ. 141

¹³⁷ Bkz. Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, IV, 196.

¹³⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 426.

¹³⁹ Bkz. Zehebî, *Dîvânu 'd-Duafâ*, s.474; *Mizânu 'l-İ'tidâl*, IV, 591.

¹⁴⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 52.

¹⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIX, 125.

Rivayet, Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde Süraka'dan hemen hemen aynı lafızlarla nakledilmiş, Hâkim ve Zehebî bu hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir.¹⁴² Hadis, *Tefhîmu'l-Kur'ân*'da geçtiği şekliyle Buhari'nin *el-Edebü'l-Müfred* adlı eserinde aynı lafızlarla rivayet edilmiştir.¹⁴³ Elbânî de Süraka ile Uley b. Rabah arasında inkıta olması nedeniyle hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.¹⁴⁴ Hadisin, munkatı olmasından zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

10. Hadis

Hz. Aişe (r.a) 'dan, Resulullah'ın (s.a) Cibril-i Emin'i iki defa asıl şekliyle gördüğü ve "*Cibril-i Emin o kadar büyüktü ki, yeryüzü ve gökyüzünü kaplıyordu.*" dediği rivayet olunmuştur.¹⁴⁵

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ دَاوُدَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: كُنْتُ مُتَكِنًا عِنْدَ عَائِشَةَ، فَقَالَتْ: يَا أَبَا عَائِشَةَ، ثَلَاثٌ مَنْ تَكَلَّمَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، قُلْتُ: مَا هُنَّ؟ قَالَتْ: مَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، قَالَ: وَكُنْتُ مُتَكِنًا فَجَلَسْتُ، فَقُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، أَنْظِرِينِي، وَلَا تُعْجِلِينِي، أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {وَلَقَدْ رَأَاهُ بِالْأَفْقِ الْمُبِينِ} [التكوير: 23]، {وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13]؟ فَقَالَتْ: أَنَا أَوَّلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ سَأَلَ عَنْ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «إِنَّمَا هُوَ جِبْرِيلُ، لَمْ أَرَهُ عَلَى صُورَتِهِ الَّتِي خُلِقَ عَلَيْهَا غَيْرَ هَاتَيْنِ الْمَرَّتَيْنِ، رَأَيْتُهُ مُنْهَبِطًا مِنَ السَّمَاءِ سَادًّا عِظْمَ خَلْقِهِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ»، فَقَالَتْ: أَوْ لَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ} [الأنعام: 103]، أَوْ لَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ} [الشورى: 51]؟، قَالَتْ: وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَمَ شَيْئًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ يَقُولُ: {يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رَسُولَتَهُ} [المائدة: 67]، قَالَتْ: وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يُخْبِرُ بِمَا يَكُونُ فِي عَدُوِّ، فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ يَقُولُ: {قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ} [النمل: 65]

Zuheyr b. Harb'ten, o İsmail b. İbrahim'den, o Davud'tan, o Şa'bi'den, o da Mesruk'tan şöyle rivayet etmiştir: Mesruk şöyle dedi: "Hz. Aişe'nin yanında dayanmış

¹⁴² Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, IV, 195.

¹⁴³ Bkz. Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, thk. Semîr b. Emîn ez-Züheyri, Mektebetü'l-Maârif li'n-Neşri ve't-Tevzî', Riyad, 1998, s.46.

¹⁴⁴ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-Da'îfe*, X, 367.

¹⁴⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 54.

oturuyordum.” Bana dedi ki: “Ya Eba Aişe: Üç şey vardır ki her kim onlardan birini söylerse Allah’ın Resulüne büyük iftira atmış olur.” Ben: “Nedir onlar?” dedim.” Her kim Muhammed’in (s.a) rabbini gördüğünü söylerse Allah’ın Resulüne büyük iftira atmış olur” dedi. Ben dayanmış vizayette idim, hemen oturarak “Ey Ümmü’l-Mü’minin! Bana müsaade et, acele etme Allah Azze ve Celle: “*Yemin olsun ki, peygamber onu apaçık ufukta gördü.*” (Tekvîr, 23) “*Yemin olsun ki, onu başka bir inişte de gördü.*” (Necm,13) buyurmadı mı?” dedim. Aişe (r.a) dedi ki: “Bu ümmetten bu meseleyi Resulullah’a ilk soran benim.” Resul-i Ekrem: “*O ancak Cibril’dir. Ben onu şu iki defadan başka asıl şekliyle görmedim. Onu semadan inerken vücudunun büyüklüğü yer ile gök arasını kaplamış olarak gördüm.*” Aişe (r.a) dedi ki: “Hem sen Allah’ın (kendisi hakkında): ‘*Onu gözler idrak edemez ama o gözleri idrak eder. O latiftir, habirdir.*’ (Enam, 103) buyurduğunu işitmedin mi? (yine) Allahu Teâla’nın: ‘*Bir insanın vahiy dışında veya perde arkasından yahut bir elçi gönderilmeksizin Allah ile konuşması mümkün değildir. O dilediğine kendi izni ile vahyeder. O çok yüce ve Hâkimdir.*’ (Şura, 51) buyurduğunu duymadın mı? Her kim Resulullah Allah’ın kitabından bir şey gizledi derse Allah’ın Resulüne büyük iftira atmış olur. Halbuki Allah: ‘*Ey Resul! Sana Rabbinden her indirilene tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan Allah’ın risaletini tebliğ etmiş olmazsın.*’ (Maide, 67) buyurmaktadır. Her kim kendinin yarın olacak şeyleri haber verdiğini söylerse muhakkak Allah’a en büyük iftirada bulunmuştur. Halbuki Allah: ‘*De ki, göklerde ve yerlerde olanlar gaibi bilmezler. Ancak Allah bilir.*’ (Neml, 65) buyuruyor” dedi.¹⁴⁶

Tirmizî, hadisi aynı metinle yine Mesruk’tan rivayet etmiş ve hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.¹⁴⁷

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*’de hadisin sadece Cebrail (a.s) ile ilgili kısmını Mesruk’tan şöyle rivayet etmiştir ve Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir:

«ذَلِكَ جِبْرِيلُ لَمْ أَرَهُ فِي صُورَتِهِ الَّتِي خُلِقَ فِيهَا، إِلَّا مَرَّتَيْنِ رَأَيْتُهُ مُنْهَبِطًا مِنَ السَّمَاءِ سَادًّا عِظْمَ خَلْقِهِ، مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ»¹⁴⁸

¹⁴⁶ Müslim, *İman*, 287.

¹⁴⁷ Bkz. Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 7.

¹⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 133.

Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde geçmesi, Tirmizî'nin hasen-sahih ve Şuayb el-Arnâvî'den sahih olarak hükmetmesi dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

11. Hadis

Hiz. Abdullah İbn Mesud'dan (r.a) rivayet olduğuna göre, Resulullah (s.a.) Cibril-i Emin'i anlatırken 600 kanadı olduğunu söylemiştir.¹⁴⁹

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَأَلْتُ زُرَّ بْنَ حَبِيْشٍ عَنِ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى {فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ. فَأُوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أُوْحَىٰ} [النجم: 10] قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ مَسْعُودٍ: أَنَّهُ «رَأَىٰ جِبْرِيلَ، لَهُ سِتْمِائَةٌ جَنَاحٍ»

Kuteybe Ebû Avane'den, o da Ebû İshak eş-Şeybani'den nakille şöyle demiştir: Zirr b. Hubeyş'e Allahu Teâla'nın "Sonra (Muhammed'e) yaklaştı derken daha da yaklaştı. O kadar ki iki yay arası kadar hatta daha da yakın oldu. Bunun üzerine Allah kuluna vahyini bildirdi. Gördüğünü kalbi yalanlamadı." (Necm, 8-11) kavlini sordum. Dedi ki: Bize İbn Mes'ud, Peygamber (s.a) Cibril'i altı yüz kanatlı olarak gördü diye rivayet etti.¹⁵⁰

Hadis Buhârî'nin *Sahih*'inde iki yerde daha benzer metinlerle İbn Mes'ud'dan rivayet edilmiştir.¹⁵¹ Müslim'in *Sahih*'inde,¹⁵² Tirmizî'nin *Sünen*'inde¹⁵³ ve Nesâî'nin *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sında¹⁵⁴ yine İbn Mes'ud'dan aynı metinle rivayet edilmiştir. Nesâî'nin *Sünen*'inde nakledilen bir diğer rivayette hadisin sonunda يَتَنَاطَرُ مِنْهَا تَهَاوِيلُ الدَّرِّ ziyadesi vardır.¹⁵⁵ Tirmizî rivayetinin sonunda hadisin hasen-sahih-garip olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud'dan aynı hadisi bir yerde كُلُّ جَنَاحٍ مِنْهَا قَدْ سَدَّ الْأَفُقَ ziyadesiyle,¹⁵⁶ birkaç yerde de aynı

¹⁴⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 54.

¹⁵⁰ Buhârî, *Bed'u'l-Halk*, 7.

¹⁵¹ Bkz. Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 284.

¹⁵² Bkz. Müslim, *İman*, 280.

¹⁵³ Bkz. Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 53.

¹⁵⁴ Bkz. Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Hasan Abdülmün'im Şelbî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2001, X, 275.

¹⁵⁵ Bkz. Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 277.

¹⁵⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 294.

metinle rivayette bulunmuştur.¹⁵⁷ İbn Hibbân da yine İbn Mes'ud'dan bir rivayeti aynı metinle,¹⁵⁸ bir diğer rivayeti ise رِيْشِيْهِ تَهَاوِيْلُ الدَّرِّ وَالْيَاقُوْتِ ziyadesiyle olacak şekilde iki yerde nakletmiştir.¹⁵⁹

Hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması ve muttefekun aleyh olması, benzer şekilde *Kütüb-i Tis'a*'daki farklı yerlerde zikredilmesi, sahih olduğunu göstermektedir.

C. İNFİTÂR SÛRESİ

12. Hadis

Abdullah İbn Ömer (r.a) Resulullah'tan (s.a) şöyle bir hadis rivayet etmiştir: “Şayet bir kimse kıyamet günününün manzarasını kendi gözüyle görmek isterse Tekvîr, İnfîtâr ve İnşikâk surelerini okusun.”¹⁶⁰

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَحِيرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَهُوَ ابْنُ يَزِيدَ الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأَى عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ: {إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ}، وَ {إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ}، وَ {إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ}

Abbas b. Abdilazim el-Anberi Abdurrezzak'tan, o Abdullah b. Behir'den, o Yezid es-Sanaani'nin oğlu Abdirrahman'dan rivayetle demiştir ki: İbn Ömer'den (r.a) Resulullah'ın (s.a.) şöyle dediğini duydum: “Gözüyle görmüş gibi kıyamet manzaralarını görmek kimi sevindirirse Tekvîr, İnfîtâr ve İnşikâk surelerini okusun.”¹⁶¹

Tirmizî, rivayetin sonunda hadisin hasen-garib olduğunu söylemiştir. İbn Hanbel, *Müsned*'de hadisi yine İbn Ömer'den aynı metnin sonunda وَأَحْسَبُ أَنَّهُ قَالَ: سُورَةُ هُودٍ ziyadesiyle rivayet edilmiştir ve Şuayb el-Arnâvûd, hadisin ravilerinden Abdullah b.

¹⁵⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 320, 410; VII, 31, 404.

¹⁵⁸ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, XIV, 336.

¹⁵⁹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, XIV, 337.

¹⁶⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 57.

¹⁶¹ Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 73.

Behir'in İbn Hıbbân tarafından cerh edildiğini ve hadisin hasen olduğunu belirtmiştir.¹⁶² Hâkim ise *el-Müstedrek*'te aynı metinle rivayette bulunmuş ve bu hadisin isnadının sahih olduğunu belirtmiştir. Zehebî de ona muvafakat ederek hadisin sahih olduğunu zikretmiştir.¹⁶³ *Tefhîmu'l-Kur'ân*'da belirtildiği gibi hadis Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde de İbn Ömer'den rivayet edilmiştir.¹⁶⁴ Heysemî hadisin ravile-rinin sika olduğunu söylemiştir.¹⁶⁵ Abdullah b. Buheyr *Dîvânu'd-Duafâ*'da "münkeru'l-hadis" olarak zikredilmiştir.¹⁶⁶ Bu durumda Tirmizî'nin hükmü de dikkate alındığında hadisin hasen olduğu anlaşılmaktadır.

Ç. MUTAFFİFİN SÛRESİ

13. Hadis

Resulullah (s.a) Medine'ye geldiğinde orada ölçü tartıda hile yapma adeti çok yaygın idi. Fakat Mutaffifîn Sûresi nazil olduktan sonra Medineliler bu adetten vazgeçtiler. Tartıda dürüst davranmaya ve tam tartmaya başladılar.¹⁶⁷

İbn Mâce, hadisi *Sünen*'inde şöyle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشْرٍ بْنُ الْحَكَمِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَقِيلِ بْنِ خُوَيْلِدٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ النَّحْوِيُّ، أَنَّ عِكْرِمَةَ، حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ كَانُوا مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ كَيْلًا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ {وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ} [المطففين: 1] فَأَحْسَنُوا الْكَيْلَ بَعْدَ ذَلِكَ.

Bize Abdurrahman b. Bişr b. el-Hakem ve Muhammed b. Akil b. Huveylid dediler ki: Bize Ali b. Hüseyin b. Vakid'dan, o babasından, o Yezid en-Nahvi'den, o İkrime'den o da İbn Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir:

Peygamber (s.a.) Medine'ye geldiği zaman Medineliler ölçü yönünden en bozuk insanlardan idiler. Sonra Allah Subhanehu ve Teâla '*Veylün li'l-Mutaffifîn*' (Mutaffifîn,1) ayetini indirdi. Bundan sonra Medineliler ölçü işini iyi yaptılar.¹⁶⁸

¹⁶² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VIII, 424, 528; X, 42.

¹⁶³ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, IV, 620.

¹⁶⁴ Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XIII, 338.

¹⁶⁵ Bkz. Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VII, 134.

¹⁶⁶ Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, f. 212.

¹⁶⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 63.

¹⁶⁸ İbn Mâce, *Ticaret*, 35.

Nesâî de *es-Sünenü'l-Kübrâ*'da İbn Abbas'tan aynı metni فَأَحْسُنُوا lafzı yerine فَحَسَّنُوا lafzıyla rivayette bulunmuştur.¹⁶⁹ İbn Hıbbân, hadisi aynı metinle rivayet etmiş, Hâkim ise مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ lafzı yerine مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ lafzını kullanarak rivayette bulunmuştur. Zehebî ve Hâkim hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁰ Taberî¹⁷¹ ve Beyhakî¹⁷²(458/1066) de hadisi aynı metinle rivayet etmişlerdir. Hadisin ravilerinden Ali b. Hüseyin b. Vakıd “zayıf” olarak nitelendirilmiştir.¹⁷³ Zehebî ise aksine onu doğru sözlü olarak nitelendirmiştir.¹⁷⁴ Bu nedenle hadisin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

14. Hadis

Resulullah (s.a) kalbin paslanmasını şöyle izah etmiştir: “*Bir kul günah işlediğinde kalbinde siyah bir leke meydana gelir. Eğer o kul tevbe ederse, bu siyah leke kaybolur. Şayet tevbe etmez ve günah işlemeye devam ederse, bu leke onun tüm kalbini sarar.*”¹⁷⁵

Tirmizî, hadisi şu şekilde rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ ابْنِ عَجَلَانَ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نَكَتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةً سَوْدَاءً، فَإِذَا هُوَ تَزَعَّ وَاسْتَعْفَرَ وَتَابَ سَقَلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبُهُ، وَهُوَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ» {كَأَلَّا بَلَّ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} [المطففين: 14].

Bize Kuteybe'den, o Leys'ten, o İbn Aclan'dan, o Ka'kaa b. Hâkim'den, o Ebû Salih'ten, o da Ebû Hureyre'den şöyle rivayet etmiştir: Ebû Hüreyre (r.a)'den gelen rivayete göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: “*Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o gûnahtan el çeker, bağışlanma diler, tevbe edip Allah'a dönerse kalbi cilalanır. Eğer dönmezse, günah ve hataya devam ederse siyah*

¹⁶⁹ Bkz. Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 327.

¹⁷⁰ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, II, 38.

¹⁷¹ Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 277.

¹⁷² Bkz. Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî el-Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, thk. Dr. Abdülali Abdülhamid Hâmid, Mektebetü'r-Rüşd li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 2003, VII, 220.

¹⁷³ Bkz. Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XX, 407; Aynî, Ebu Muhammed Bedruddin Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed el-Aynî, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, thk. Ebu Münzir Hâlid b. İbrâhîm el-Misrî, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1999, V, 209.

¹⁷⁴ Bkz. Zehebî, *Siyer*, X, 211.

¹⁷⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 67.

nokta artırılır ve neticede bütün kalbini kaplar. Allah'ın (Mutaffifîn sûresi 14. Ayetinde) 'Yaptıkları yüzünden kalpleri pas tutmuştur.' diye anlattığı pas işte budur."¹⁷⁶

Tirmizî rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu zikretmiştir. Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*'da Tirmizî'yle aynı rivayeti *سُقِلَ* yerine *صَقَلَتْ* lafzını kullanarak rivayet etmiştir.¹⁷⁷ İbn Mâce ise *Sünen*'inde hadisi Ebû Hureyre'den şu metinle rivayet etmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَدْنَبَ كَاتَتْ نُكْتَةً سَوْدَاءَ فِي قَلْبِهِ، فَإِنْ تَابَ وَتَزَعَّ وَاسْتَعْفَرَ، صُقِلَ قَلْبُهُ، فَإِنْ زَادَ، زَادَتْ، فَذَلِكَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ: {كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} [المطففين: 14]

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Mümin günah işlediği zaman kalbinde siyah bir iz olur. Sonra o kişi tevbe edip günahattan el çeker ve mağfiret dilerse kalbi cilalanıp temizlenir. Eğer mü'min günahı fazlalaştırırsa kalbindeki siyah iz de fazlalaşır. İşte Allah'ın, Kitab'ında: 'Hayır, onların kazandıkları günahlar, kalplerini paslandırıp karartmıştır' (Mutaffifîn, 14) ayetinde buyurduğu pas budur."¹⁷⁸

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*'de İbn Mâce'nin rivayetiyle aynı rivayeti *فَذَلِكَ الرَّانُ* lafzı yerine *حَتَّى يَغْلُوَ قَلْبُهُ ذَاكَ الرَّانُ* lafzını kullanarak nakletmiştir. Şuayb el-Arnâvûd hadisin isnadının güçlü, ravilerinin de sika olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁹ Hâkim, *el-Müstedrek*'te¹⁸⁰ ve İbn Hıbbân, *Sahih*'inde¹⁸¹ hadisi çok benzer lafızlarla Ebû Hureyre'den nakletmişlerdir. Hâkim ve Zehebî hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmişlerdir. Taberî de Tefsir'inde hadisi rivayet etmiştir.¹⁸² Tirmizî'nin hadisi hasen-sahih olarak, Hakim ve Zehebî'nin sahih olarak nitelemesi ve hadisin ravilerinin sika olması dikkate alındığında hadisin sahih olduğu ortaya çıkmaktadır.

¹⁷⁶ Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 74.

¹⁷⁷ Bkz. Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 328.

¹⁷⁸ İbn Mâce, *Züht*, 29.

¹⁷⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIII, 333.

¹⁸⁰ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, I, 45; II, 562.

¹⁸¹ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, VII, 27.

¹⁸² Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, I, 260.

D. İNŞİKÂK SÛRESİ

15. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “*Kıyamet günü yeryüzü bir sofraya gibi serilecek ve insanlar için orada ancak ayak basılabilecek kadar bir yer olacaktır.*”¹⁸³

Hadis, Hâkim’in *el-Müstedrek*’inde şu şekilde rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ الشَّعْرَانِيُّ، ثنا جَدِّي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمَزَةَ الزُّبَيْرِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: تَمُدُّ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَدًّا لِعِظْمَةِ الرَّحْمَنِ، ثُمَّ لَا يَكُونُ لِبَشَرٍ مِنْ بَنِي آدَمَ إِلَّا مَوْضِعٌ قَدَمَيْهِ..»

Bize İsmail b. Muhammed b. el-Fadl eş-Şa’rani’den, o dedesinden, o İbrahim b. Hamza ez-Zübeyri’den, o İbrahim b. Sa’d’dan, o İbn Şihab’dan, o Ali b. Hüseyin’den, o da Cabir’den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Kıyamet günü yeryüzü, Rahman’ın azametinden (sofraya gibi) serilecek ve Ademoğlundan bir beşer için ayaklarını basacak yer dışında bir yer bulunmayacaktır...*”¹⁸⁴

Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu ifade etmiştir, Zehebî ise herhangi bir görüş belirtmemiştir. *Kütüb-i Tis’a*’da rivayetine rastlayamadığımız hadis, *el-Müstedrek* dışında Taberî’nin Tefsir’inde de zikredilmiştir.¹⁸⁵ Hâkim’in görüşü dikkate alınarak hadisin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

16. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “*Her kimden hesap sorulduysa vey onun haline!*” Hz. Aişe (r.a) Resulullah’a şöyle dedi: “Ey Allah’ın Resülü! Allah, kimin eline defteri sağdan verilirse onun hesabı kolay olacaktır, demiyor mu?” Hz. Peygamber (s.a) : “*Onun sadece hesabı görülecektir. Öyle uzun uzun soruşturulmayacaktır.*” buyurdu. Diğer bir rivayete göre Hz. Aişe şöyle demiştir: “Bir defasında Resulullah’ı namazda şöyle dua ederken duydum: ‘*Yarabbi! Hesabım kolay olsun!*’ Selam verdikten sonra, ona bu duanın anlamını sordum. Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Kolay*

¹⁸³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 73.

¹⁸⁴ Hâkim en-Nîsâbûrî, *Müstedrek*, IV, 614.

¹⁸⁵ Bkz. Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XVII, 530.

hesap kulun hesabının hemen görülmesi ve affedilmesidir. Ya Aişe! Her kimden hesap sorulduysa o helak oldu.”¹⁸⁶

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ عُمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ عَذِبَ» قَالَتْ: قُلْتُ: أَلَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: {فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا} [الانشقاق: 8] قَالَ: «ذَلِكَ الْعَرَضُ»

Bize Ubeydullah b. Musa'dan, o Osman b. Esved'den, o Abdullah ibnu Ebi Müleyke'den, o da Aişe'den (r.a) rivayetle demiştir ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: “*Kim hesaba çekilirse azab olunur.*” Aişe dedi ki: Ben, Yüce Allah “*O, kolay bir hesap ile hesaba çekilecek*” (İnşikâk, 8) buyurmuyor mu? dedim. Hz. Peygamber, “*Bu senin söylediğin, genel olarak durumun arz edilmesidir.*” buyurdu.¹⁸⁷

Buhârî'nin *Sahih*'inde Hz. Aişe'den nakledilen bir başka rivayette ise hadisin sonunda مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَهْلِكُ ziyadesi vardır.¹⁸⁸ Yine Hz. Aişe'den aktarılan diğer bir rivayet ise şöyledir:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسَبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا هَلَكَ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَيْسَ قَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا} [الانشقاق: 8] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا ذَلِكَ الْعَرَضُ، وَلَيْسَ أَحَدٌ يَنَاقِشُ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا عَذِبَ»

Aişe (r.a) şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.): “*Kıyamet günü ayrıntılı hesaba çekilen bir kimse muhakkak helak olur.*” buyurdu. Ben, Ey Allah'ın Resülü! Allahu Teâla: “*O vakit kitabı sağ eline verilen kimseye gelince, o kolay bir hesap ile hesaba çekilecek*” (İnşikâk, 8) buyurmadı mı? dedim. Bunun üzerine Resulullah, “*Bu söylediğin ancak bir arzdır. Kıyamet günü inceden inceye hesaba çekilecek kimse muhakkak azab olunur.*” buyurdu.¹⁸⁹

Müslim, Buhârî'nin *Sahih*'inden naklettiğimiz ilk metinle aynı metni sonunda مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذِبَ ziyadesi olacak şekilde rivayet etmiştir.¹⁹⁰ Tirmizî'nin

¹⁸⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 75.

¹⁸⁷ Buhârî, *Rikak*, 49.

¹⁸⁸ Bkz. Buhârî, *İlim*,

¹⁸⁹ Buhârî, *Rikak*, 49; *Tefsir*, 340.

¹⁹⁰ Bkz. Müslim, *Cennet Sıfatı Naimuha ve Ehluha*, 79.

Sünen'inde ise Buhârî'nin ilk rivayetiyle aynı rivayet **عُدِبَ** lafzı yerine **هَلَكَ** lafzı kullanılarak nakledilmiş ve Tirmizî bu hadisin hasen-sahih olduğunu ifade etmiştir.¹⁹¹ Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde ise Hz. Aişe'nin sorusuna kadar rivayetin başı şöyledir:

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لَأَعْلَمُ أَشَدَّ آيَةٍ فِي الْقُرْآنِ؟ قَالَ: «آيَةُ آيَةٍ يَا عَائِشَةُ؟»، قَالَتْ: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ} [النساء: 123]، قَالَ: «أَمَا عَلِمْتَ يَا عَائِشَةُ، أَنَّ الْمُؤْمِنَ تُصِيبُهُ النَّكْبَةُ، أَوْ الشُّوْكَةُ فَيُكَافَأُ بِأَسْوَأِ عَمَلِهِ وَمَنْ حُوسِبَ عُدِبَ»¹⁹²

Nesâî,¹⁹³ Ahmed b. Hanbel¹⁹⁴ ve İbn Hıbbân Buhârî'nin *Sahih*'indeki ilk rivayeti hemen hemen aynı lafızlarla nakilde bulunmuştur.¹⁹⁵ İbn Hanbel¹⁹⁶ ve İbn Huzeyme¹⁹⁷ hadisin Hz. Peygamber'in duasıyla ilgili olan kısmını şöyle rivayet etmişlerdir:

اللَّهُمَّ حَاسِبِي حِسَابًا يَسِيرًا. فَلَمَّا انصَرَفَ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا الْحِسَابُ الْيَسِيرُ؟ قَالَ: يَنْظُرُ فِي كِتَابِهِ، وَيَنْجَاوِزُ لَهُ عَنْهُ. إِنَّهُ مَنْ تُوْقِشَ الْحِسَابَ يَوْمَئِذٍ يَا عَائِشَةُ هَلَكَ. وَكُلُّ مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ يُكْفَرُ اللَّهُ بِهِ عَنْهُ حَتَّى الشُّوْكَةُ تَشُوْكُهُ.

Hâkim, *el-Müstedrek*'te dua kısmını aynen nakletmiştir fakat **مَا الْحِسَابُ الْيَسِيرُ؟** yerine **مَا الْحِسَابُ يُكْفَرُ** lafzı yerine **يُلْقِي** lafzıyla rivayette bulunmuş ve Müslim'in şartlarına göre hadisin sahih olduğunu söylemiştir, Zehebî de aynı kanaatte bulunmuştur.¹⁹⁸

Bu durumda hadisin, Buhârî ve Müslim'in *Sahihlerinde* geçmesi, muttefekun aleyh olması, Tirmizî'nin hadisi hasen-sahih olarak hükmetmesi ve Hâkim'in kanaati dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

17. Hadis

Ebû Hüreyre yatsı namazını kıldırırken, İnşikâk sûresini okudu ve bu ayete geldiğinde secde etti. Ben (Ebû Rafi) Ebû Hüreyre'ye bunun nedenini sordum. O da şöyle

¹⁹¹ Bkz. Tirmizî, *Sıfatu'l-Kiyamet ve'r-Rakaik ve'l-Vera*, 5; *Tefsîru'l-Kur'ân*, 75.

¹⁹² Ebû Dâvud, *Cenaiz*, 3.

¹⁹³ Bkz. Nesâî, *Tefsir*, 69, 84.

¹⁹⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 236; XLI, 152, 287, 429; XLII, 466.

¹⁹⁵ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, XVI, 369.

¹⁹⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 260.

¹⁹⁷ Bkz. İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nîsâbûrî, *Sahihu İbn Huzeyme*, thk. Dr. Muhammed Mustafâ el-Azamî, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 2003, I, 430.

¹⁹⁸ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, I, 125.

cevap verdi: “Peygamberin arkasında namaz kılarken, bu ayeti okuduğunda secde etmişti. Bundan dolayı ben ömrümün sonuna kadar bu ayeti her okuduğumda secde ederim.”¹⁹⁹

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ بَكْرِ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ الْعَتَمَةَ، فَقَرَأَ: إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ، فَسَجَدَ، فَقُلْتُ لَهُ: قَالَ: «سَجَدْتُ خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَا أَرَأَى أَنْ أُسْجِدَ بِهَا حَتَّى أَلْقَاهُ»

Bize Ebû Nu'man'dan, o Mu'temir'den, o babasından, o Bekr'den, o da Ebû Rafî'den rivayetle şöyle demiştir: “Ebû Hureyr'e'yle beraber namaz kıldım. ‘ize’s-Semau’n-Şekkat’ ayetini okuyunca secde etti. Bunu ona sordum ve dedi ki: ‘Ebu’l-Kasım’ın (s.a.) arkasında namaz kılarken (bu ayeti okuduğunda) secde etmişti. Bundan dolayı ömrümün sonuna kadar (bu ayeti okuduğumda) secde ederim.”²⁰⁰

Buhârî'nin *Sahih*'indeki diğer rivayette ise Rafî'nin *فَقُلْتُ لَهُ مَا هَذِهِ؟* yerine *فَقُلْتُ لَهُ* dediği nakledilmiştir.²⁰¹ Bir başka rivayette ise Rafî'nin sorusu üzerine Ebû Hureyre şöyle demektedir:

يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَلَمْ أَرَكَ تَسْجُدُ؟ قَالَ: «لَوْ لَمْ أَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ لَمْ أُسْجِدُ»²⁰²

Rivayet aynı metinle Nesâî'nin *Sünen*'inde²⁰³ ve benzer bir metinle de İbn Hanbel'in *Müsned*'inde²⁰⁴ geçmektedir.

Tefhîmu'l-Kur'ân'da geçen benzer bir rivayet de şu şekildedir: Ebû Hüreyre'den (r.a) rivayetle: “Resulullah İnşikâk sûresini okurken, bu ayetin okunuşu esnasında secde etti.”²⁰⁵

Müslim'in *Sahih*'inde hadisin sonunda *وَاقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ* ziyadesiyle beraber Ebû Hureyre'den şöyle rivayet edilmiştir:

¹⁹⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 77.

²⁰⁰ Buhârî, *Ezan*, 81.

²⁰¹ Bkz. Buhârî, *Ezan*, 82; *Ebvabı Sucudi'l-Kur'ân*, 11.

²⁰² Buhârî, *Ezan*, 82; *Ebvabı Sucudi'l-Kur'ân*, 7.

²⁰³ Bkz. Nesâî, *El-İftitah*, 52.

²⁰⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVI, 73.

²⁰⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 77.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ قَالَ: «سَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ وَاقْرَأَ بِاسْمِ رَبِّكَ»²⁰⁶

Nesâî'nin *Sünen*'inde ise Ebû Hureyre, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in de secde ettiğini rivayet etmiştir. سَجَدَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَمَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُمَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

207

Bir diğer yerde Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan rivayetle şöyle nakledilmiştir:

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَرَأَ لَهُمْ «إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ فَسَجَدَ فِيهَا، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَخْبَرَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجَدَ فِيهَا»²⁰⁸

İbn Mâce de hadisi aynı metinle Ebû Hureyre'den nakletmiştir.²⁰⁹ Ayrıca Ahmed b. Hanbel *Müsned*'de,²¹⁰ İmâm Mâlik *el-Muvatta*'da,²¹¹ İbn Huzeyme²¹² ve İbn Hıbbân²¹³ *Sahih*lerinde hadisi rivayet etmişlerdir. Rivayetin benzer lafızlarla Buhârî, Müslim, İbn huzeyme ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*lerinde nakledilmesi dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

E. BURÛC SÛRESİ

18. Hadis

Bir hadis-i şerifte Süheyb el-Rumi Resulullah'tan (s.a) şöyle bir rivayette bulunmuştur: “Bir kral ve bir sihirbaz vardı. Sihirbaz çok yaşlandığı için bir gün krala ‘bana bir genç verin de onu yetiştireyim’ diye arz eder ve bunun üzerine kral da bu iş için bir genç görevlendirir. Ancak bu genç, sihirbazın yanına giderken, yolu üzerindeki bir rahibe (galiba Hristiyanlığa mensup birine) uğradı. Böylece ondan feyz alarak iman ehli olmuştu. Onun elinden körler ve cüzzamlılar şifa bulmaya başladılar. Fakat krala bu gencin dininden döndüğü haber verilince, kral öfkeleni ve ilk önce rahibi öldürdü, sonra da genci öldürmek istedi. Ancak gence hiçbir şey tesir etmiyordu. Sonunda genç krala şöyle söyledi: ‘Şayet beni öldürmek istiyorsan, halkı topla ve bana

²⁰⁶ Müslim, *El-Mesecid ve Mevadiu's-Salat*, 109.

²⁰⁷ Nesâî, *El-İftitah*, 50, 51.

²⁰⁸ Müslim, *El-Mesecid ve Mevadiu's-Salat*, 107.

²⁰⁹ Bkz. İbn Mâce, *İkameti's-Salati v's-Sünneti Fiha*, 71.

²¹⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XII, 329; XV, 372, 499, 532, 542; XVI, 212.

²¹¹ Bkz. İmâm Mâlik, *Vaktü's-Salat*, 259.

²¹² Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 306-308.

²¹³ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, VI, 467, 473.

ok atarken “Bu gencin Rabbinin ismiyle” de. Ben ancak o zaman ölürüm!’ Kral da böyle yaparak genci öldürdü. Halk tüm olanları gördükten sonra ‘bu gencin Rabbine iman ettik’ dediler. Bunun üzerine Kralın müşavirleri ‘korktuğumuz husus başımıza geldi. Bu halk bizim dinimizi bırakarak, o gencin dinini kabul etti.’ deyince kral oldukça kızdı ve yolların kenarlarına hendekler kazdırarak, içinde ateş yakmalarını emretti. O gencin Rabbine iman edenlerden dönmeyenleri ateşe attırıyordu.²¹⁴

Hadis, uzun bir metinle Müslim’in *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ صُهَيْبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كَانَ مَلِكٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ. فَلَمَّا كَبِرَ، قَالَ لِلْمَلِكِ: إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ، فَأَبْعَثْ إِلَيَّ غُلَامًا أَعْلَمَهُ السَّحْرَ، فَبِعْتُ إِلَيْهِ غُلَامًا يَعْلَمُهُ، فَكَانَ فِي طَرِيقِهِ، إِذَا سَلَكَ رَاهِبٌ فَقَعَدَ إِلَيْهِ وَسَمِعَ كَلَامَهُ، فَأَعْجَبَهُ فَكَانَ إِذَا أَتَى السَّاحِرَ مَرَّ بِالرَّاهِبِ وَقَعَدَ إِلَيْهِ، فَإِذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرَبَهُ، فَشَكَكَ ذَلِكَ إِلَى الرَّاهِبِ، فَقَالَ: إِذَا خَشِيتَ السَّاحِرَ، فَقُلْ: حَبَسَنِي أَهْلِي، وَإِذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ: حَبَسَنِي السَّاحِرُ، فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَتَى عَلَى دَابَّةٍ عَظِيمَةٍ قَدْ حَبَسَتِ النَّاسَ، فَقَالَ: الْيَوْمَ أَعْلَمُ السَّاحِرَ أَفْضَلَ أَمْ الرَّاهِبَ أَفْضَلَ؟ فَأَخَذَ حَجْرًا، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَمْرُ الرَّاهِبِ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فَأَقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّةَ، حَتَّى يَمُوتَ النَّاسُ، فَرَمَاهَا فَقَتَلَهَا، وَمَضَى النَّاسُ، فَأَتَى الرَّاهِبَ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ: أَيُّ بَنِي أَنْتَ الْيَوْمَ أَفْضَلُ مِنِّي، قَدْ بَلَغَ مِنْ أَمْرِكَ مَا أَرَى، وَإِنَّكَ سَتُبْتَلَى، فَإِنْ ابْتَلَيْتَ فَلَا تَدُلَّ عَلَيَّ، وَكَانَ الْغُلَامُ يُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ، وَيُدَاوِي النَّاسَ مِنْ سَائِرِ الْأَدْوَاءِ، فَسَمِعَ جَلِيسٌ لِلْمَلِكِ كَانَ قَدْ عَمِيَ، فَأَتَاهُ بِهَدَايَا كَثِيرَةٍ، فَقَالَ: مَا هَاهُنَا لَكَ أَجْمَعُ، إِنْ أَنْتَ شَفَيْتَنِي، فَقَالَ: إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا إِنَّمَا يَشْفِي اللَّهُ، فَإِنْ أَنْتَ آمَنْتَ بِاللَّهِ دَعَوْتُ اللَّهَ فَشَفَاكَ، فَأَمَنْ بِاللَّهِ فَشَفَاهُ اللَّهُ، فَأَتَى الْمَلِكَ فَجَلَسَ إِلَيْهِ كَمَا كَانَ يَجْلِسُ، فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: مَنْ رَدَّ عَلَيْكَ بَصْرَكَ؟ قَالَ: رَبِّي، قَالَ: وَلَكَ رَبٌّ غَيْرِي؟ قَالَ: رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ، فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الْغُلَامِ، فَجِيءَ بِالْغُلَامِ، فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: أَيُّ بَنِي قَدْ بَلَغَ مِنْ سِحْرِكَ مَا تُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ، وَتَفْعَلُ وَتَفْعَلُ، فَقَالَ: إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا، إِنَّمَا يَشْفِي اللَّهُ، فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الرَّاهِبِ، فَجِيءَ بِالرَّاهِبِ، فَقِيلَ لَهُ: ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ، فَأَبَى، فَدَعَا بِالْمُنْشَارِ، فَوَضَعَ الْمُنْشَارَ فِي مَفْرَقِ رَأْسِهِ، فَشَقَّهُ حَتَّى وَقَعَ شِقَاؤُهُ، ثُمَّ جِيءَ بِجَلِيسِ الْمَلِكِ فَقِيلَ لَهُ: ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ، فَأَبَى فَوَضَعَ الْمُنْشَارَ فِي مَفْرَقِ رَأْسِهِ، فَشَقَّهُ بِهِ حَتَّى وَقَعَ شِقَاؤُهُ، ثُمَّ جِيءَ بِالْغُلَامِ فَقِيلَ لَهُ ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ، فَأَبَى فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: اذْهَبُوا بِهِ إِلَى جَبَلٍ كَذَا وَكَذَا، فَاصْعَدُوا بِهِ الْجَبَلَ، فَإِذَا بَلَغْتُمْ ذُرْوَتَهُ، فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ، وَإِلَّا فَاطْرَحُوهُ، فَذَهَبُوا بِهِ فَصَعَدُوا بِهِ الْجَبَلَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ، فَرَجَفَ بِهِمُ الْجَبَلُ فَسَقَطُوا، وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى الْمَلِكِ، فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ؟ قَالَ: كَفَانِيهِمُ اللَّهُ، فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: اذْهَبُوا بِهِ فَاحْمِلُوهُ فِي قُرْقُورٍ، فَتَوَسَّطُوا بِهِ الْبَحْرَ، فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ وَإِلَّا فَاقْدِفُوهُ، فَذَهَبُوا بِهِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ، فَانْكَفَأَتْ بِهِمُ السَّوْبِيَةُ فَعَرَقُوا، وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى الْمَلِكِ، فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ؟ قَالَ: كَفَانِيهِمُ اللَّهُ، فَقَالَ لِلْمَلِكِ: إِنَّكَ لَسْتَ بِقَاتِلِي حَتَّى تَفْعَلَ مَا أَمْرُكَ بِهِ، قَالَ: وَمَا هُوَ؟ قَالَ: تَجْمَعُ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، وَتَصَلِّبُنِي عَلَى جِدْعٍ، ثُمَّ خُدَّ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِي، ثُمَّ ضَعَّ السَّهْمَ فِي كَيْدِ الْقَوْسِ، ثُمَّ

²¹⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 82-83.

قُلْ بِاسْمِ اللَّهِ رَبِّ الْغُلَامِ، ثُمَّ ارْمِنِي، فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ قَتَلْتَنِي، فَجَمَعَ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، وَصَلَبَهُ عَلَى جَذَعٍ، ثُمَّ أَخَذَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ، ثُمَّ وَضَعَ السَّهْمَ فِي كَيْدِ الْقَوْسِ، ثُمَّ قَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ، رَبِّ الْغُلَامِ، ثُمَّ رَمَاهُ فَوَقَعَ السَّهْمُ فِي صُدْغِهِ، فَوَضَعَ يَدَهُ فِي صُدْغِهِ فِي مَوْضِعِ السَّهْمِ فَمَاتَ، فَقَالَ النَّاسُ: أَمْنَا بِرَبِّ الْغُلَامِ، أَمْنَا بِرَبِّ الْغُلَامِ، فَمَاتَ بِرَبِّ الْغُلَامِ، فَأَتَى الْمَلِكُ فَعِيلَ لَهُ: أَرَأَيْتَ مَا كُنْتَ تَحْذَرُ؟ قَدْ وَاللَّهِ نَزَلَ بِكَ حَذْرُكَ، قَدْ آمَنَ النَّاسُ، فَأَمَرَ بِالْأَخْذُودِ فِي أَفْوَاهِ السِّكِّكِ، فَخَدَّتْ وَأَضْرَمَ النَّيْرَانَ، وَقَالَ: مَنْ لَمْ يَرْجِعْ عَن دِينِهِ فَأَحْمُوهُ فِيهَا، أَوْ قِيلَ لَهُ: اقْتَحِمْ، فَفَعَلُوا حَتَّى جَاءَتِ امْرَأَةٌ وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا فَتَقَاعَسَتْ أَنْ تَقَعَ فِيهَا، فَقَالَ لَهَا الْغُلَامُ: يَا أُمَّهُ اصْبِرِي فَإِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ

Bize Heddab b. Halid'den, o Hemmad b. Seleme'den, o Sabit'ten, o Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, o da Suheyb'den şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

“Sizden öncekiler arasında bir hükümdar vardı. Bu hükümdarın bir sihirbazı vardı. Sihirbaz ihtiyarlayınca hükümdara: ‘Ben ihtiyarladım, bana bir çocuk gönder de, sihri ona öğreteyim’ dedi. O da öğretmesi için sihirbaza bir çocuk gönderdi. Çocuk sihirbaza giderken bir rahibe rastladı. Yanına oturarak konuşmasını dinledi ve beğendi. Artık sihirbazın yanına giderken rahibe uğrar, yanında otururdu. Sihirbaza geldiğinde ise sihirbaz kendisini döverdi. Çocuk bunu rahibe şikayet etti. Rahip dedi ki: ‘Sihirbazdan korktuğun vakit, beni ailem salmadı de, ailenden korktuğun vakit de beni sihirbaz salmadı de.’ Çocuk böyle devam ederken büyük bir hayvanın insanları alıkoymuş olduğu bir olayın üzerine geldi. Kendi kendine ‘sihirbaz mı efdal, yoksa rahib mi bugün anlayacağım’ dedi. Ve bir taş alarak: ‘Allahım! Eğer rahibin işi Senin indinde sihirbazın işinden daha sevimli ise, bu hayvanı öldür de insanlar işlerine gitsinler.’ dedi. Taşı attı ve hayvanı öldürdü. İnsanlar işlerine gittiler. Rahibe gelerek olayı ona haber verdi. Rahib ona: ‘Ey oğulcuğum! Bugün sen benden daha rütbelisin. Senin halin gördüğüm raddeye ulaşmıştır. Sen muhakkak imtihan olunacaksın. Şayet imtihan olunursan, benim nerede olduğumu söyleme’ dedi. Çocuk, körlerle abraşları sağlığına kavuşturuyor, ilaçlarla insanları tedavi ediyordu. Derken hükümdarın yanında bulunanlardan kör olmuş birisi bunu işitti. Ve kendisine birçok hediyeler getirerek: ‘Eğer benim hastalığıma şifa bulursan şuradaki şeylerin hepsi senin olsun.’ dedi. Çocuk: ‘Ben hiç bir kimseyi şifasına kavuşturamam. Şifayı ancak Allah verir. Eğer sen Allah’a iman ediyorsan ben Allah’a dua ederim. O da şifa verir.’ dedi. Adam Allah’a iman etti. Allah da şifasını verdi. Adam hükümdarın yanına gelerek eskiden oturduğu gibi oturdu. Hükümdar ona: ‘Senin gözünü sağlığına kim kavuşturdu?’ diye sordu. Adam:

'Rabbim!' cevabını verdi. 'Senin benden başka Rabbin mi var?' dedi. (Adam): 'Benim Rabbin de senin Rabbin de Allah'tır.' cevabını verdi. Bunun üzerine hükümdar onu aldı ve çocuğun yerini söyleyene kadar ona işkence etti. Nihayet o adam çocuğun yerini söyledi. Çocuğu da getirtti. Hükümdar ona: 'Ey oğulcuğum! Sihrin körleri ve abraşları düzeltecek ve şöyle şöyle yapacağın dereceyi bulmuş.' dedi. Çocuk: 'Ben hiç bir kimseyi şifaya kavuşturamam! Şifayı veren ancak Allah'tır.' dedi. Bunun üzerine hükümdar ona da rahibin yerini söyleyene kadar işkenceye ettiler. Nihayet çocuk rahibin yerini söyledi. Rahibi de getirdiler. Kendisine: 'Dininden dön!' denildi. O dönmedi. Derken hükümdar bir testere istedi ve onu başının ortasına koyarak yardı. Hatta iki parçası yere düştü. Sonra hükümdarın yanındaki adam getirildi. Ve kendisine: 'Dininden dön!' denildi. O da razı olmadı. Hemen testereyi başının ortasına koyarak, başını onunla yardı, iki parçası yere düştü. Sonra çocuk getirildi. Ona da: 'Dininden dön!' denildi. Fakat o da kabul etmedi. Bunun üzerine çocuğu yanındakilerden bazı kimselere vererek: 'Bunu filan dağa götürün. Dağın üzerine çıkarın, zirvesine ulaştığınızda dininden dönerse ne ala! Dönmezse aşağı atın.' dedi. Çocuğu götürdüler ve dağa çıkardılar. Çocuk: Allahım! Bunlar hakkında bana dilediğin şeyle kifayet et! dedi. Bunun üzerine dağ onları salladı ve (aşağı) düştüler. Derken yürüyerek hükümdara geldi. Hükümdar ona: 'Arkadaşların sana ne yaptı?' dedi. Çocuk: 'Onlar hakkında Allah bana kafî geldi.' dedi. Hükümdar onu yine yanındakilerden birkaç kişiye vererek: 'Bunu götürün, bir gemiye yükleyerek denizin ortasına varın. Eğer dininden dönerse ne ala! Aksi takdirde denize atın.' dedi. Çocuğu götürdüler. (O yine): 'Allahım! Bunlar hakkında bana dilediğin şeyle kifayet et!' diye dua etti. Hemen gemileri battı ve boğuldular. Çocuk yine yürüyerek hükümdara geldi. Hükümdar ona: 'Arkadaşların sana ne yaptı?' diye sordu. Çocuk: 'Onlar hakkında Allah bana kafî geldi.' dedi. Ve hükümdara şöyle dedi: 'Sana emredeceğim şeyi yapmadıkça sen beni öldüremezsin!' Hükümdar: 'Nedir o?' diye sordu. 'Halkı bir yere toplarsın ve beni bir ağaca asarsın. Sonra torbamdan bir ok al. Bu oku yayın ortasına koy. Sonra "bu çocuğun Rabbi olan Allah'ın ismiyle" diyerek oku bana at. Bunu yaparsan beni öldürebilirsin.' dedi. Hükümdar hemen halkı bir yere topladı ve onu bir ağaca astı. Sonra torbasından bir ok aldı ve oku yayın ortasına koydu. Sonra: 'Bu çocuğun Rabbi olan Allah'ın ismiyle' diyerek çocuğa attı. Ok çocuğun şakağına isabet etti. Çocuk elini şakağına, okun vurduğu yere koydu ve öldü. Bunun üzerine halk: 'Çocuğun Rabbine iman ettik!

Çocuğun Rabbine iman ettik! Çocuğun Rabbine iman ettik!’ dediler. Ve hemen hükümdara gidilerek: ‘Ne buyurursun, korktuğun vallahi başına geldi. Halk iman etti.’ denildi. Bunun üzerine hükümdar yolların başlarına hendekler kazılmasını emretti. Ve kazıldı. Ateşler de yakıldı. Ve: ‘Kim dininden dönmezse onu buraya atın!’ dedi. Yahut hükümdara ‘Sen at.’ denildi. Bunu da yaptılar. Nihayet beraberinde çocuğu olan bir kadın geldi. Kadın oraya düşmekten çekindi. Bunun üzerine çocuk ona: ‘Anneciğim, sabret! Çünkü sen hak üzeresin!’ dedi.”²¹⁵

Tirmizî, *Sünen*’inde hadisi Süheyb’ten benzer lafızlarla ve hadisin sonunda Hz. Peygamber’in Buruc Sûresi’nin 4 ve 5. ayetlerini okuduğunu da ekleyerek rivayet etmiş ve hadisin hasen-garip olduğunu belirtmiştir.²¹⁶

Nesâî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*’da;²¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*’de²¹⁸ ve İbn Hibbân *Sahih*’inde²¹⁹ hadisi benzer lafızlarla yine Süheyb’ten rivayet etmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*’e yaptığı tahkikte hadisin Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Ayrıca *Tefhîmu’l-Kur’ân*’da da belirtildiği gibi İbn Ebî Şeybe (235/849),²²⁰ Taberî,²²¹ Taberânî,²²² ve Beyhakî²²³ de hadisi rivayet etmişlerdir. Müslim’in ve İbn Hibbân’ın hadisi *Sahihlerinde* nakletmesi ve Şuayb el-Arnâvûd’un görüşü de dikkate alındığında hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

F. A’LÂ SÛRESİ

19. Hadis

Hız. Ukbe bin Amir el-Cüheni’den rivayet olunan bir hadise göre, Resulullah (s.a) bu ayet (A’lâ Sûresi,1) nazil olduktan sonra secde ederken “*Subhane rabbiye’l-*

²¹⁵ Müslim *Züht*, 73.

²¹⁶ Bkz. Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 76.

²¹⁷ Bkz. Nesâî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, X, 329.

²¹⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXIX, 351-353.

²¹⁹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, III, 155-156.

²²⁰ Bkz. İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî, *el-Müsned*, thk. Âdil b. Yûsuf el-Azêzî ve Ahmed b. Ferîd el-Mezîdî, Dâru’l-Vatan, Riyad, 1997, I, 323.

²²¹ Bkz. Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XXIV, 339-340.

²²² Bkz. Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, VIII, 41-43.

²²³ Bkz. Beyhakî, *Şuabu’l-Îmân*, III, 174.

A'la" denmesini, Vakıa sûresinin son ayetinin nuzulünden sonra da "Subhane Rabbiye'l-Azim" denmesini istemiştir.²²⁴

Ebû Dâvud'un Ukbe b. Amir kanalıyla rivayet ettiği hadis şu şekildedir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى أَوْ مُوسَى بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ قَوْمِهِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، بِمَعْنَاهُ زَادَ، قَالَ: فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَكَعَ قَالَ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ» ثَلَاثًا، وَإِذَا سَجَدَ قَالَ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ» ثَلَاثًا.

Bize Ahmed b. Yunus'tan, o Leys b. Sad'dan, o Eyyub b. Musa'dan yahut Musa b. Eyyub'dan, o kavminden bir adamdan, o da Ukbe b. Amirden rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) rukuya gittiği zaman üç kere "Subhane Rabbiye'l-Azim ve bihamdihi" derdi ve secde ettiği zaman da üç kere "Subhane Rabbiye'l-a'la ve bihamdihi" derdi.²²⁵

Senetteki ravilerden birinin isminin zikredilmemesi (mechulu'l-ayn olması) hadisi zayıf kılmıştır. İbn Huzeyme *Sahih*'inde Huzeyfe b. Yeman'dan benzer bir metinle rivayette bulunmuştur.²²⁶ Ebû Dâvud ise aynı babda benzer lafızlarla başka rivayetler nakletmiştir. Onlardan biri de Müslim'in de Huzeyfe b. Yeman'dan nakille rivayet ettiği şu hadistir:

عَنْ حُدَيْفَةَ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَافْتَتَحَ الْبَقْرَةَ، فَقُلْتُ: يَرْكَعُ عِنْدَ الْمَائَةِ، ثُمَّ مَضَى، فَقُلْتُ: يُصَلِّي بِهَا فِي رُكْعَةٍ، فَمَضَى، فَقُلْتُ: يَرْكَعُ بِهَا، ثُمَّ افْتَتَحَ النِّسَاءَ، فَقَرَأَهَا، ثُمَّ افْتَتَحَ آلَ عِمْرَانَ، فَقَرَأَهَا، يَقْرَأُ مِثْرَ سَلَا، إِذَا مَرَّ بِآيَةٍ فِيهَا تَسْبِيحٌ سَبَّحَ، وَإِذَا مَرَّ بِسُؤَالٍ سَأَلَ، وَإِذَا مَرَّ بِتَعْوُذٍ تَعَوَّذَ، ثُمَّ رَكَعَ، فَجَعَلَ يَقُولُ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ»، فَكَانَ رُكُوعُهُ نَحْوًا مِنْ قِيَامِهِ، ثُمَّ قَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ»، ثُمَّ قَامَ طَوِيلًا قَرِيبًا مِمَّا رَكَعَ، ثُمَّ سَجَدَ، فَقَالَ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى»، فَكَانَ سُجُودُهُ قَرِيبًا مِنْ قِيَامِهِ. قَالَ: وَفِي حَدِيثِ جَرِيرٍ مِنَ الزِّيَادَةِ، فَقَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ»²²⁷

Tirmizî,²²⁸ Nasai²²⁹ ve Ahmed b. Hanbel²³⁰ Huzeyfe'den şöyle rivayet etmişlerdir:

²²⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 97.

²²⁵ Ebû Dâvud, *Salat*, 150.

²²⁶ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 334.

²²⁷ Müslim, *Salat*, 203.

²²⁸ Tirmizî, *Salat*, 94.

²²⁹ Nesâî, *İftitah*, 72; *Kıyamu'l-Leyli ve Tetavvui'n-Nehari*, 25.

²³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVIII, 275.

أَنَّهُ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَكَانَ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، وَفِي سُجُودِهِ، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى»

Tirmizî, rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu da ifade etmiştir. Hadisin Müslim'in *Sahih*'indeki benzer bir rivayeti Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde de geçmektedir.²³¹ Hadisteki rivayelerden birinin meçhul olması ancak Tirmizî'nin hadis hakkında hasen-sahih diye hükmetmesi, hadisin hasen olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

20. Hadis

İbn Abbas'tan rivayet edilen bir hadise göre, Resulullah ayetleri unutmamak için korkudan aceleyle tekrarları. Mücahid ve Kelbi, Resulullah'ın, Cibril'den vahyi aldıktan sonra unutmak endişesiyle, vahyedilenin birinci kısmını tekrarlamaya başladığını naklederler. Bu sebepten dolayı Allah, Resulullah'a “*Emin ol, biz sana okutacak ve hafızana yerleştireceğiz. Unuturum diye endişelenme, hiçbir kelimeyi unutmayacaksn. Cibril sana vahyi okurken sadece dinle*” demiştir.²³²

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فِي قَوْلِهِ: {لَا تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ} [القيامة: 16]، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا نَزَلَ جَبْرِيْلُ بِالْوَحْيِ، وَكَانَ مِمَّا يُحْرِكُ بِهِ لِسَانَهُ وَشَفَتَيْهِ، فَيَسْتَنْدُ عَلَيْهِ، وَكَانَ يُعْرِفُ مِنْهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ الْآيَةَ الَّتِي فِي: {لَا أَقْسِمُ بِبِئْسَ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ} [القيامة: 1]، {لَا تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ، إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ} [القيامة: 17] فَإِنَّ عَلَيْنَا أَنْ نَجْمَعَهُ فِي صَدْرِكَ {وَقَرَأْتَهُ فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ} [القيامة: 17] فَإِذَا أَنْزَلْنَاهُ فَاسْتَمِعْ {ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ} [القيامة: 19] قَالَ: «إِنَّ عَلَيْنَا أَنْ نُبَيِّنَهُ بِلسَانِكَ»، قَالَ: «وَكَانَ إِذَا أَتَاهُ جَبْرِيْلُ أَطْرَقَ، فَإِذَا ذَهَبَ قَرَأَهُ كَمَا وَعَدَهُ اللَّهُ»

Bize Kuteybe b. Said'den, o Cerir'den, o Musa b. Ebi Aişe'den, o Said b. Cübeyr'den, o da İbn Abbas'tan şöyle rivayet etmiştir:

İbn Abbas (r.a) “*Onu çarçabuk almak için dilini kıpırdatma*” (Kıyame. 16) kavli hakkında şöyle dedi: Rasalullah (s.a) Cibril kendisine vahiy getirdiği zaman, vahyi çabuk ezberlemek maksadıyla dilini ve dudaklarını kimıldatırdı, bu da kendisine şiddetli olurdu da kendisine vahiy geldiği bundan anlaşılırdı. Bunun üzerine Allah “*La*

²³¹ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *Müstedrek*, I, 466.

²³² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 100.

uksimu biyevmi 'l-kıyame'ti” (Kıyame,1) sûresindeki şu ayetleri indirdi: “*Onu çarçabuk almak için dilini kıpırdatma, Onu toplamak şüphesiz bize aittir. (Kıyame, 17) Onu Senin göğsünde toplamak bize aittir. “Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit, sen onun okunuşunu takip et” (Kıyame, 17) Biz onu indirdiğimiz zaman sen yalnızca dinle. “Sonra onu açıklamak da bize aittir.” (Kıyame, 19) İbn Abbas: “Onu senin lisanıyla beyan etmek bize aittir” dedi. Ve yine İbn Abbas: “Cibril O’na geldiği zaman sessizce dinler, o gittiği zaman ise Allah’ın O’na vadettiği gibi gelen vahyi okurdu.” dedi.²³³*

Buhârî,²³⁴ Müslim,²³⁵ Nesâî,²³⁶ İbn Hanbel²³⁷ ve İbn Hıbbân²³⁸ İbn Abbas’tan olmak üzere çok benzer metinlerle rivayette bulunmuşlardır. Tirmizî²³⁹ ve İbn Hanbel’in *Müsned*’inde²⁴⁰ nakledilen diğer rivayetlerde ise hadisin başında *كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ يُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَهُ يُرِيدُ أَنْ يَحْفَظَهُ* ilavesi vardır. Tirmizî rivayetin hasen sahih olduğunu belirtmiştir. Hadisin Buhârî, Müslim ve İbn Hıbbân’ın *Sahihlerinde* geçmesi, dolayısıyla muttefekun aleyh olması ve Tirmizî’nin hükmü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

21. Hadis

Bir gün Resulullah (s.a) sabah namazını kıldırırken bir ayeti atlamıştı. Namazdan sonra Hz. Ubeyy b. Ka’b Resulullah’a, “*Ey Allah’ın Resülü! Siz şu ayeti okumadınız. Yoksa bu ayet mensuh mudur?*” diye sordu. Resulullah, “*Hayır, ben bu ayeti unutmuşum.*” diye cevap verdi.²⁴¹

Nesâî, *es-Sünenü 'l-Kübrâ*’da hadisi şöyle rivayet etmiştir:

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا سَلْمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ، عَنْ ذَرِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْفَجْرَ فَتَرَكَ آيَةً فَقَالَ: «أَفِي الْقَوْمِ أَبِيُّ بْنُ كَعْبٍ؟» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ «نَسِيتَ آيَةً كَذَا وَكَذَا، أَوْ نَسِخْتُ؟» قَالَ: «نَسِيتُهَا»

²³³ Buhârî, *Fedailu'l-Kur'an*, 28.

²³⁴ Bkz. Buhârî, *Tefsîru 'l-Kur'ân*, 1, 2; *Bed'u'l-Vahy*, 4; *Tevhid*, 43.

²³⁵ Bkz. Müslim, *Salat*, 147, 148.

²³⁶ Bkz. Nesâî, *İftitiah*, 37.

²³⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 268.

²³⁸ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, I, 226.

²³⁹ Bkz. Tirmizî, *Tefsîru 'l-Kur'ân*, 71.

²⁴⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 393;

²⁴¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 101.

Bize Ömer b. Ali’de, o Yahya’dan, o Süfyan’dan, o Seleme b. Küheyl’den, o Zerr b. Abdillâh’tan, o Said b. Abdirrahman b. ‘dan, o da babasından rivayetle demiştir ki: Bir keresinde Resulullah (s.a) sabah namazını kıldırırken bir ayeti terketti. Sonra (burada)olanların arasında Ubeyy b.Ka’b var mı dedi. Ubeyy b. Ka’b Dedi ki: “Ey Allah’ın Resulü (namazda okurken) şöyle şöyle bir ayeti unuttunuz mu yoksa o nesh mi oldu?” Resulullah buyurdu ki: “okumayı unuttum.”²⁴²

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’deki rivayetlerinden biri²⁴³ Nesâî’nin rivayetiyle çok benzerlik gösterirken bir diğer rivayet ise şöyledir:

عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِالنَّاسِ فَتَرَكَ آيَةً، فَقَالَ: أَيُّكُمْ أَخَذَ عَلَيَّ شَيْئًا مِنْ قِرَاعَتِي؟ فَقَالَ أَبِي: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَرَكْتَ آيَةً كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَدْ عَلِمْتُ إِنَّكَ لَأَخَذَ أَخَذَهَا عَلَيَّ، فَإِنَّكَ أَنْتَ هُوَ.²⁴⁴

Şuayb el-Arnâvûd tahkikinde, hadisin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Huzeyme ise rivayetinde *الفَجْر* lafzı olmaksızın Nesâî’yle aynı metni nakletmiştir.²⁴⁵ İbn Huzeyme’nin hadisi *Sahih*’inde nakletmesi ve Şuayb el-Arnâvûd’un görüşü dikkate alındığında hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

22. Hadis

İman ettiği halde günah işleyen kimseler Cehenneme sevk edilseler bile bir hadise göre yaptıklarının cezasını çektikten sonra Allah (c.c.) onları öldürecek ve daha sonra haklarında şefaet söz konusu olacaktır. Bu yanık cesetler Cennetin nehirlerine atılacaklar ve Cennet ehline denilecektir ki: “Onların üzerine su atın.” Su atıldığında ise, tıpkı su gördüğünde bitkilerin canlandığı gibi, bu cesetler de aynı şekilde canlanacaklardır.²⁴⁶

Müslim, hadisi şöyle rivayet etmiştir:

وَحَدَّثَنِي نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ، حَدَّثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ الْمُفَضَّلِ، عَنْ أَبِي مَسَلَمَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمَا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا، فَإِنَّهُمْ لَا يَمُوتُونَ فِيهَا وَلَا

²⁴² Nesâî, *es-Sünenü ’l-Kübrâ*, VII, 345.

²⁴³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIV, 80.

²⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXV, 204.

²⁴⁵ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, III, 73.

²⁴⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 102.

يَحْيُونَ، وَلَكِنَّ نَاسًا أَصَابَتْهُمُ النَّارُ بِذُنُوبِهِمْ - أَوْ قَالَ بِخَطَايَاهُمْ - فَأَمَاتَهُمْ إِمَاتَةً حَتَّى إِذَا كَانُوا فَحْمًا، أُذِنَ بِالشَّفَاعَةِ، فَجِيءَ بِهِمْ ضَبَائِرَ ضَبَائِرَ، فَبُثُوا عَلَى أَنْهَارِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ قِيلَ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ، أَفِيضُوا عَلَيْهِمْ، فَيَنْبُتُونَ نَبَاتَ الْحَبَّةِ تَكُونُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ، فَقَالَ: رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ، كَانَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ كَانَ بِالْبَادِيَةِ

Bana Nasr b. Ali El-Cehdami'den, o Bişr yani İbne'l-Mufaddal'dan, o Ebû Mesleme'den, o Ebû Nadra'dan, o da Ebû Sa'id'den şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a): *“Hakkıyla ateş ehli olan Cehennemliklere gelince: Şüphesiz ki onlar cehennemde ne ölürler, ne de dirilirler. Fakat bir takım insanlar vardır ki, günahları sebebiyle veya hataları sebebiyle kendilerine ateş isabet etmiş ve onları adamakıllı öldürmüştür. Nihayet (yanıp) kömür oldukları zaman (onlar hakkında) şefaate izin verilecek. Ve takım takım getirilerek cennet nehirlerine atılacaklar. Sonra: “Ey cennetlikler! Şunların üzerine su serpin.” denilecek, bu suretle “sel kalıntısında ot biter gibi bitecekler.”* buyurdular. Cemaatten biri: *“Resulullah bunları söylerken çölde idi”* demiştir.²⁴⁷

Hadisi İbn Mâce Sünen'de,²⁴⁸ Ahmed b. Hanbel ise Müsned'de²⁴⁹ benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Şuayb el-Arnavûd, hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda hadisin Müslim'in Sahih'inde nakledilmesi ve Şuayb el-Arnavûd'un görüşü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

G. BELED SÛRESİ

23. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: *“Mü'min bir köle azat eden bir kimseyi Allah, o kölenin her uzvuna karşılık bir uzvunu cehennem ateşinden koruyarak mükafatlandıracaktır. Eline karşı el, ayağına karşı ayak, fercine karşı ferc.”*²⁵⁰

Kütüb-i Tis'a'da, Tefhîmu'l-Kur'ân'da nakledilen metne en yakın rivayet Müslim'in Saahih'inde²⁵¹ ve Tirmizî'nin Sünen'inde²⁵² geçen şu rivayettir:

²⁴⁷ Müslim, İman, 306.

²⁴⁸ Bkz. İbn Mâce, Züht, 37.

²⁴⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, XVII, 135.

²⁵⁰ Mevdûdî, Tefhîm, VII, 127.

²⁵¹ Müslim, el-ltk, 23.

²⁵² Tirmizî, en-Nuzur ve'l-Eyman, 13.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ مَرْجَانَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً، أَعْتَقَ اللَّهُ مِنْهُ بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنَ النَّارِ، حَتَّى يَعْتِقَ فَرْجَهُ بِفَرْجِهِ»

Bize Kuteybe'den, o el-Leys'ten, o İbni'l-Had'dan, o Ömer b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib'ten, o Said b. Mercane'den o da Ebû Hureyre'den rivayetle şöyle demiştir: “Kim mü'min bir köle azad ederse Allah da o kölenin her uzvuna karşılık bir uzvunu, hatta fercine karşılık fercini Cehennem ateşinden kurtarır.”

Tirmizî, rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih-garib olduğunu belirtmiştir. Müslim'in *Sahih*'indeki bir diğer rivayette *مُؤْمِنَةً* lafzı bulunmamaktadır. Buhârî'nin *Sahih*'inde ise aynı metni *مُؤْمِنَةً* yerine *مُسْلِمَةً* lafzı kullanılarak rivayet edilmiştir.²⁵³ Nesâî'nin *Sünen*'inde cihad babında Amr b. Abese'den aktarılan bir rivayette hadisin ilgili kısmı şöyle geçmektedir: *وَمَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُسْلِمَةً، كَانَ فِدَاءً كُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنْهُ مِنْ نَارِ... جَهَنَّمَ...²⁵⁴* İbn Hanbel'in *Müsned*'inde benzer rivayetler bulunmaktadır.²⁵⁵ Hadis İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde²⁵⁶ ve Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde²⁵⁷ *حَتَّى يَعْتِقَ فَرْجَهُ بِفَرْجِهِ* lafzı olmaksızın rivayet edilmiştir.

Hadisin benzer lafızlarla Buhârî, Müslim ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi ve Tirmizî'nin hükmü dikkate alındığında sahih olduğu ortaya çıkmaktadır.

24. Hadis

Ebû Hureyre Resulullah'tan şöyle rivayet ediyor: “*Dul ve miskinlere yardım için uğraşmak, Allah (c.c.) yolunda cihad gibidir.*” (Ebû Hureyre diyor ki: Resulullah'ın “*bununla uğraşan kimse namaz için kıyam etmiş ve hiç dinlenmemiş ya da peş peşe oruç tutmuş ve hiç ara vermemiş gibidir.*” dediğini sanıyorum.)²⁵⁸

Buhârî, hadisi şöyle rivayet etmiştir:

²⁵³ Bkz. Buhârî, *Keffarati'l-Eyman*, 6.

²⁵⁴ Bkz. Nesâî, *Cihad*, 26.

²⁵⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XV, 481; XXVIII, 249; XXXI, 192; XXXII, 182, 398; XXXIII, 441.

²⁵⁶ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, X, 147.

²⁵⁷ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, II, 230.

²⁵⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 127-128.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي الْعَيْثِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمَسْكِينِ، كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ الْقَائِمِ اللَّيْلِ الصَّائِمِ النَّهَارَ»

Bize Yahya b. Fezaa'dan, o Malik'ten, o Sevr b. Zeyd'den, o Ebu'l-Ğays'tan, o da Ebû Hureyre'den şöyle rivayet etmiştir: Resulullah buyurdu ki: “*Dul kadınların ve fakirlerin nafakalarını kazanmaya koşan Müslüman, Allah yolunda savaşan mücahit gibidir. Yahut devamlı gece namazlı, gündüz oruçlu kimse gibidir.*”²⁵⁹

Buhârî,²⁶⁰ Tirmizî,²⁶¹ İbn Mâce²⁶² İmâm Mâlik²⁶³ ve Ahmed b. Hanbel'in²⁶⁴ aktardığı diğer bir rivayette *أَوْ* lafzından sonra *كَالَّذِي يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ* lafzı gelmektedir. Buhârî²⁶⁵ ve Müslim'in *Sahih*'indeki²⁶⁶ bir başka rivayet de *كَالْقَائِمِ لَا يَفْتُرُ، وَكَالصَّائِمِ لَا يَفْطُرُ* şeklinde nakledilmiştir. Nesâî'nin *Sünen*'inde ise hadisin bu kısmı rivayet edilmiştir.²⁶⁷ İbn Hibbân hadisi *لَا يَفْتُرُ* lafzı yerine *لَا يَنَامُ* lafzıyla rivayet etmiştir.²⁶⁸ Tirmizî, hadisin hasen-sahih-garib olduğunu söylemiştir. Şuayb el-Arnâvûd ise tahkinde hadisi sahih olarak nitelendirmiştir.

Bu durumda hadisin, Buhârî ve Müslim'in *Sahihlerinde* nakledilmesi, Tirmizî'nin ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

25. Hadis

Sehl b. Sad'dan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “*Akrabası olmayan yetime kefalet eden kişiyle ben Cennette şöyle olacağız. (İki parmağını yan yana göstererek)*”²⁶⁹

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

²⁵⁹ Buhârî, *Nafakat*, 1.

²⁶⁰ Bkz. Buhârî, *Edeb*, 25.

²⁶¹ Bkz. Tirmizî, *Bir ve Sila*, 44.

²⁶² Bkz. İbn Mâce, *Ticaret*, 1.

²⁶³ Bkz. İmâm Mâlik, *el-Cami*, 1915.

²⁶⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 346.

²⁶⁵ Bkz. Buhârî, *Edeb*, 26.

²⁶⁶ Bkz. Müslim, *Züht*, 41.

²⁶⁷ Bkz. Nesâî, *Zekat*, 79.

²⁶⁸ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, X, 55.

²⁶⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 128.

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلٍ، قَالَ: رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَأَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا» وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوَسْطَى، وَفَرَّجَ بَيْنَهُمَا شَيْئًا

Bize Amr b. Zerara'dan, o Abdulaziz b. Ebi Hazım'dan, o babasından, o da Sehl'den rivayetle şöyle demiştir:

Resulullah (s.a) buyurdu ki: “Ben ve yetime kefil olan kişi Cennette şöyle olacaktır.” şehadet parmağıyla orta parmağının arasını biraz açarak işaret etti.²⁷⁰

Müslim'in *Sahih*'inde hadis şöyle zikredilmiştir:²⁷¹ كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لغيرِهِ أَنَا وَهُوَ. Tirmizî²⁷² ve Ebû Dâvud²⁷³ Buhârî'nin *Sahih*'indeki metnin sonunda كَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ kelimesi yerine كَهَاتَيْنِ kelimesini kullanarak rivayette bulunmuş ve Tirmizî rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. İmâm Mâlik *el-Muvatta*'da Müslim'in *Sahih*'indeki rivayetin sonuna إِذَا اتَّقَى ziyadesiyle rivayette bulunmuştur.²⁷⁴ İbn Hanbel, *Müsned*'de bir yerde Buhârî'nin rivayetinin sonunda كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ lafzı olacak şekilde²⁷⁵ bir diğer yerde ise Müslim'in rivayetiyle aynı olan bir metin nakletmiştir.²⁷⁶ İbn Hıbbân, Buhârî'nin *Sahih*'indeki rivayete benzer bir rivayette bulunmuştur.²⁷⁷

Hadisin benzer lafızlarla Buhârî, Müslim ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi ve Tirmizî'nin görüşü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

26. Hadis

Resulullah (s.a) buyurdu ki: “Müslümanların evlerinden en iyisi ev içinde yetime iyi muamele edilendir. En kötüsü ise kötü muamele edilendir.”²⁷⁸

Hadis, İbn Mâce'nin *Sünen*'inde şöyle nakledilmiştir:

²⁷⁰ Buhârî, *Talak*, 24; *Edeb*, 24.

²⁷¹ Müslim, *Züht*, 42.

²⁷² Bkz. Tirmizî, *Birr ve Sila*, 14.

²⁷³ Bkz. Ebû Dâvud, *Edeb*, 131.

²⁷⁴ Bkz. İmâm Mâlik, eş-Şear, 5.

²⁷⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVII, 476.

²⁷⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 465.

²⁷⁷ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, II, 207.

²⁷⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 128.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي عَتَّابٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ»

Bize Ali b. Muhammed'den, o Yahya b. Adem'den, o İbnu'l-Mübarek'ten, o Said b. Ebû Eyyub'tan, o Yahya b. Ebû Süleyman'dan, o Zeyd b. Ebi Attab'dan, o Ebû Hureyre'den, o da Resulullah'tan (s.a) şöyle rivayet etmiştir: “Müslümanların evlerinden en hayırlısı içinde yetime ihsan edilen evdir, en şerlisi ise içinde yetime kötü davranılanıdır.”²⁷⁹

Kütüb-i Tis'a'da başka bir rivayetine rastlayamadığımız hadis *el-Edebü'l-Müfred*'de aynı metnin sonunda *أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ كَهَاتَيْنِ يُشِيرُ بِإصْبَعَيْهِ* ziyadesiyle nakledilmiştir.²⁸⁰

Hadisin ravilerinden Yahya b. Ebi Süleyman, İbn Adî'nin (365/976) *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl* isimli eserinde geçmektedir.²⁸¹ Zehebî de *Dîvânu'd-Duafâ* isimli eserinde zikretmiş ve Buhârî'nin de onun hakkında “münkeru'l-hadis” dediğini belirtmiştir.²⁸² Elbânî hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.²⁸³ Buna göre hadisin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

27. Hadis

Ebû Ümame diyor ki, Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “Eğer bir kimse yetimin başını okşamışsa ve bunu sadece Allah (c.c.) rızası için yapmışsa, çocuğun başındaki saçlar sayısı kadar, okşayan kişiye sevap yazılacaktır. Bir kimse erkek ve kız yetime iyi muamele yapmışsa o ve ben cennette şöyle olacağız. “Bunu dedikten sonra Resulullah iki parmağını birleştirerek gösterdi.”²⁸⁴

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'da sadece Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde şöyle rivayet edilmiştir.

²⁷⁹ İbn Mâce, *Edeb*, 6.

²⁸⁰ Bkz. Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 61.

²⁸¹ Bkz. İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Alî Muhammed Muavved, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, IX, s.81.

²⁸² Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, s.434.

²⁸³ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Silsiletü'l-Ehadisi'd-Da'ife*, IV, 142.

²⁸⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 128.

حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الطَّالِقَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَحْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ مَسَحَ رَأْسَ يَتِيمٍ لَمْ يَمْسَحْهُ إِلَّا لِلَّهِ كَانَ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مَرَّتْ عَلَيْهَا يَدُهُ حَسَنَاتٌ، وَمَنْ أَحْسَنَ إِلَى يَتِيمَةٍ أَوْ يَتِيمٍ عِنْدَهُ كُنْتُ أَنَا وَهُوَ فِي الْجَنَّةِ كَهَاتَيْنِ، وَفَرَنَ بَيْنَ أَصْبَعَيْهِ السَّبَابَةَ وَالْوُسْطَى»

Bize Ebû İshak et-Talakani'den, o Abdullah b. Mübarek'ten, o Yahya b. Ey-yüb'ten, o Ubeydillah b. Zehr'dan, o ali b. Yezid'den, o Kasım'dan, o da Ebû Ümame'den rivayetle şöyle demiştir:

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “Eğer bir kimse sadece Allah rızası için bir yetimin başını okşamışsa (okşarken) elinin değdiği, çocuğun başındaki saçları sayınsınca o kişiye sevap yazılır. Bir kimse de yanındaki kız veya erkek bir yetime iyi muamele yapmışsa ben ve o Cennette şöyle olacağız.”(dedi) ve işaret parmağıyla orta parmağını birbirine yaklaştırdı.²⁸⁵

Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'e yaptığı tahkikte hadisin isnadını “daifun cidden” şeklinde belirtmiştir. Ayrıca hadisin ravilerinden Ali b. Yezid “zayıf, münkeru'l-hadis, metruku'l-hadis” olarak nitelendirilmiştir.²⁸⁶ Hadisin manasında bir problem olmakla birlikte, rivayetin *Müsned*'de yer alan senediyle çok zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

28. Hadis

İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir: “Bir kimse yetimi kendi yemeğine ve içeceğine ortak etmişse Allah (c.c.) ona Cenneti vacib kılmıştır. Af olmayacak bir günah işlemesi bundan müstesnadır.”²⁸⁷

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَعْقُوبَ الطَّالِقَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، وَقَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ، عَنْ حَنْشٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ قَبِضَ يَتِيمًا مِنْ بَيْنِ الْمُسْلِمِينَ إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ الْبَتَّةَ إِلَّا أَنْ يَعْمَلَ ذَنْبًا لَا يُغْفَرُ لَهُ»

²⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVI, 474, 614.

²⁸⁶ Bkz. Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXI, 179; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, byy., 2003, III, 466.

²⁸⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 128.

Bize Said b. Yakup et-Talakani'den, o Mu'temir b. Süleyman'dan, o babasından, o Hanneş'ten, o İkrime'den, o da İbn Abbas'tan rivayetle demiştir ki:

Resulullah (s.a) buyurdu ki: “*Müslümanlardan kim bir yetimi kendi yemeğine ve içeceğine ortak etmişse affedilmeyecek bir günah işlemesi dışında Allah onu mutlaka Cennete koyar.*”²⁸⁸

Hadisin *Kütüb-i Tis'a*'da başka bir rivayeti bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis'a* dışında ise Begavî'nin *Şerhü's-Sünne*'sinde,²⁸⁹ Ebû Ya'lâ'nın *Müsned*'inde²⁹⁰ ve Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde²⁹¹ benzer şekilde rivayet edilmiştir.

Hadisin ravilerinden Hüseyin b. Kays (Hanneş) “zayıf, hadisi yazılmaz, münker, metruk” olarak nitelendirilmiştir.²⁹² Tirmizî, hadisin devamında Hanneş'in ehl-i hadis nazarında zayıf olduğunu belirtmiştir. Buna göre hadisin isnadının zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

29. Hadis

Ebû Hureyre (r.a) şöyle buyurdu: Bir şahıs Resulullah'a kalbinin çok katı olduğundan şikayet etti. Resulullah şöyle dedi: “*Yetimin başını okşa ve miskinlere yemek yedir.*”²⁹³

Hadis, *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَجُلًا، شَكَاَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَسْوَةَ قَلْبِهِ، فَقَالَ لَهُ: «إِنْ أَرَدْتَ أَنْ يَلِينَنَّ قَلْبُكَ، فَأَطْعِمِ الْمِسْكِينَ، وَامْسَحْ رَأْسَ الْيَتِيمِ»

Bize Ebû Kamil'den, o Hammad'dan, o Ebû İmran el-Cevni'den, o bir adamdan, o da Ebû Hureyre'den rivayetle şöyle demiştir: Bir adam Resulullah'a gelip kalbinin katılığından şikayette bulundu. Resulullah (s.a) ona dedi ki: “*Kalbinin yumuşamasını istiyorsan fakiri doyur ve yetimin başını okşa.*”²⁹⁴

²⁸⁸ Tirmizî, *Birr ve Sıla*, 14.

²⁸⁹ Bkz. Begavî, *Şerhü's-Sünne*, XIII, 44.

²⁹⁰ Bkz. Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *Müsned*, IV, 342.

²⁹¹ Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI, 216.

²⁹² Bkz. İbn Adî, *el-Kamil fi'd-Duafa*, III, 218; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, VI, 465; Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, I, 546; *Târîhu'l-İslâm*, III, 632.

²⁹³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 128.

²⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIII, 21.

Şuayb el-Arnâvûd hadisin *Müsned*'deki isnadının Ebû İmran el-Cevni'nin bilinmemesinden dolayı (cehaletu'r-ravi) zayıf olduğunu ifade etmiştir. İbn Hanbel bir başka yerde hadisi **قَبْلِكَ** kısmı olmadan rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin de Ebû İmran'la Ebû Hureyre arasındaki inkıtadan dolayı zayıf olduğunu söylemiştir.²⁹⁵ Beyhakî, *Şuab*'da aynı lafızlarla hadisi rivayet etmiştir.²⁹⁶ Hadis *Kütüb-i Tis'a*'da başka bir yerde rivayet edilmemiştir. Elbânî hadisin hasen olduğunu söylemiştir.²⁹⁷ Ancak hadisin senesinde inkıta olması ve Şuayb el-Arnâvûd'un da zayıf olduğu yönünde fikir beyan etmesi, hadisin zayıf olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

30. Hadis

Cerir b. Abdullah rivayet ediyor ki, Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*İnsanlara merhamet etmeyene Allah (c.c.) da merhamet etmez.*”²⁹⁸

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ، ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، قَالَا: أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ، ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، ح وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ يَعْنَى ابْنَ غِيَاثٍ، كُلُّهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، وَأَبِي ظَبْيَانَ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ، لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ»

Bize Züheyr b. Harb'den, o İshak b. İbrahim'den, o ikisi de Cerir'den; (H) Bize İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem'den, onlara İsa b. Yunus'tan; (H) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala'dan, o Ebû Muaviye'den; (H) Bize Ebû Said el-Eşed'den, o Hafs b. Gıyas'tan hepsi de A'meş'ten, o Zeyd b. Vehb ve Ebû Zıbyan'dan, o da Cerir b. Abdullah'tan rivayetle demiştir ki: Resulullah (s.a) buyurdu ki: “*İnsanlara merhamet etmeyene Allah (c.c.) da merhamet etmez.*”²⁹⁹

Buhârî'nin *Sahih*'inde ise Cerir b. Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir: «**لَا يَرْحَمُ**»³⁰⁰ Hadis Tirmizî'nin *Sünen*'inde,³⁰¹ İbn Hanbel'in *Müsned*'inde³⁰²

²⁹⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 558.

²⁹⁶ Bkz. Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, XIII, 389-390.

²⁹⁷ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih 'l-Câmiu 's-Sağır ve Ziyâdetuh*, Mektebetü'l-İslâmi, ts., byy., I, 298.

²⁹⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 130.

²⁹⁹ Müslim, *Fedail*, 66.

³⁰⁰ Bkz. Buhârî, *Tevhid*. 2.

³⁰¹ Bkz. Tirmizî, *Birr ve Sila*, 16; *Züht*, 48.

³⁰² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXI, 507, 508, 526, 539, 563, 567, 574.

ve İbn Hıbbân'ın *Sahih* 'inde³⁰³ Müslim'in *Sahih*'indeki aynı lafızlarla rivayet edilmiştir. Tirmizî rivayetinin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu belirtmiştir. Şuayb el-Arnâvûd da tahkikinde, hadisin isnadının Buhârî ve Müslim'in kriterlerine göre sahih olduğunu söylemiştir. Bu durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

31. Hadis

Abdullah b. Amr b. As şöyle rivayet etti: Resulullah buyurdu ki: “*Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder. Yeryüzündekilere merhamet edin ki gök sahibi de size merhamet etsin.*”³⁰⁴

Hadis, bu şekliyle Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُسَدَّدُ الْمَعْنَى، قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي قَابُوسَ، مَوْلَى لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو، يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، «الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ الْأَرْضِ أَهْلُ الْأَرْضِ يَرْحَمُهُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ»

Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ve Müsedded'den, onlar Süfyan'dan, o Ebû Kabus'tan, o Abdillâh b. Amr'ın kölesinden, o Abdillâh b. Amr'dan, o da Resulullah'tan rivayetle demiştir ki: “*Merhametli olanlara Rahman da merhamet eder. Yeryüzü ehline merhamet edin ki gök sahibi de size merhamet etsin.*”³⁰⁵

Şuayb el-Arnâvûd Ebû Dâvud'un *Sünen*'ine ve İbn Hanbel'in *Müsned*'ine yaptığı tahkiklerde, hadisin Ebû Kabus dışındaki ravilerinin sika olduğunu söylemiş ve hadisi “sahih li gayrihi” olarak nitelendirmiştir. Tirmizî, Ebû Dâvud'un rivayetinde geçen *أَهْلُ الْأَرْضِ* lafzı yerine *أَرْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ* lafızlarını kullanmış, hadisin sonunda ziyade olarak *الرَّحِمُ شُجْنَةٌ مِنَ الرَّحْمَنِ، فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلَهُ اللَّهُ وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعَهُ اللَّهُ* lafızlarını da zikretmiş ve hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.³⁰⁶ İbn Hanbel'in *Müsned*'inde ise *أَهْلُ السَّمَاءِ* lafzı yerine *أَهْلُ السَّمَاءِ* lafzıyla rivayet edilmiştir ve hadisin sonunda Tirmizî'nin *Sünen*'indeki benzer bir ziyadelik bulunmaktadır ve İbn Han-

³⁰³ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, II, 212-213.

³⁰⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 130.

³⁰⁵ Ebû Dâvud, *Edeb*, 65.

³⁰⁶ Bkz. Tirmizî, *Birr ve Sila*, 16.

bel *فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلَتْهُ، وَمَنْ قَطَعَهَا، بَتَّتَهُ* lafızları yerine *وَصَلَّهُ اللَّهُ وَصَلَتْهُ* lafızları yerine *وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعَهُ اللَّهُ* kullanılmıştır.³⁰⁷ Hâkim *أَهْلُ الْأَرْضِ* ve *أَهْلُ السَّمَاءِ* lafızlarıyla ve sonu *فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلَتْهُ وَصَلَتْهُ* şeklinde nakletmiştir³⁰⁸ ve hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

Hadisin ravilerinden Ebû Kâbûs, Zehebî'nin *Dîvânu 'd-Duafâ*'sında zikredilmiştir.³⁰⁹ Şuayb el-Arnâvûd'un hükmü dikkate alınarak hadisin "sahih li gayrihi" olduğu anlaşılmaktadır.

32. Hadis

İbni Abbas dedi ki Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: "*Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklere ilgi göstermeyen bizden değildir.*"³¹⁰

Tirmizî, hadisi şöyle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ وَاقِدٍ، عَنْ زُرَّابِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: جَاءَ شَيْخٌ يُرِيدُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَبْطَأَ الْقَوْمُ عَنْهُ أَنْ يُوسِعُوا لَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيُوقِرْ كَبِيرَنَا»

Bize Muhammed b. Merzuk'tan, o Ubeyd b. Vakid'dan, o Zerbi'den, o da Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir. Yaşlı bir adam Resulullah'ı görmeye gelmişti. İnsanlar ona yer açmakta yavaş davrandılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: "*Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.*"³¹¹

Tirmizî, rivayetin sonunda bu hadisin garip olduğunu, Zerbi'nin de münker olduğunu söylemiştir. Aynı baktaki başka bir rivayeti *وَيُوقِرْ كَبِيرَنَا* lafzı yerine *وَيَعْرِفُ شَرَفَ* ve *وَيَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ* ziyadesiyle nakletmiştir. İbn Hanbel ise hadisi birkaç defa bazı farklılıklarla rivayet etmiştir. Rivayetlerden birinde *وَيُوقِرْ كَبِيرَنَا* yerine *وَيَعْرِفُ حَقَّ كَبِيرَنَا* lafzını,³¹² bir başka rivayette önce *لَيْسَ* lafzıyla, bir diğer rivayeti ise sonunda *وَيَرْحَمْ صَغِيرَنَا* lafzını daha sonra *وَيَرْحَمْ صَغِيرَنَا* lafzını zikretmiştir.³¹³ Bir diğer

³⁰⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI, 33.

³⁰⁸ Bkz. Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, IV, 175.

³⁰⁹ Bkz. Zehebî, *Dîvânu 'd-Duafâ*, 466.

³¹⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 130.

³¹¹ Tirmizî, *Birr ve Sıla*, 15.

³¹² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI, 345.

³¹³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI, 527, 529.

rivayeti ise وَيَعْرِفُ لِعَالِمِنَا şeklinde nakletmiş ve hadisin sonunu ziyadesiyle rivayet etmiştir.³¹⁴

Hâkim, *el-Müstedrek*'te bir rivayeti Tirmizî'nin *Sünen*'indeki rivayetle aynı lafızlarla,³¹⁵ bir diğer rivayeti ise İbn Hanbel'in son rivayetiyle aynı şekilde nakletmiştir.³¹⁶ Hadisin ravilerinde Zerbî b. Abdullah, “zayıf ve münker” olarak nitelendirilmiştir.³¹⁷ Ubeyd b. Vakıd da yine İbn Adî'nin *el-Kâmil fi Duafâ*'sında, Zehebî'nin *Dîvânu'd-Duafâ* isimli eserlerinde zikredilmiş³¹⁸ ve zayıf olarak da nitelendirilmiştir.³¹⁹ Bu durumda hadisin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

33. Hadis

Ebû Hureyre (r.a) diyor ki: Ben Ebu'l Kasım'ın şöyle dediğini duydum: “*Bahtsız insanın kalbinden merhamet alınır.*”³²⁰

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: كَتَبَ بِهِ إِلَيَّ مَنْصُورٌ وَقَرَأْتُهُ عَلَيْهِ، سَمِعَ أَبِي عُثْمَانَ مَوْلَى الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا تُنْزَعُ الرَّحْمَةُ إِلَّا مِنْ شَقِيٍّ»

Bize Mahmud b. Gaylan'dan, o Ebû Dâvud'dan, o Şu'be'den rivayetle dedi ki onu bana Mansur yazdı ve ben de ona okudum, Muğire b. Şu'be'nin kölesi Ebû Osman Ebû Hureyre'den rivayetle şöyle demiştir: Ebu'l-Kasım'ın şöyle dediğini işittim: “*Merhamet ancak katı kalplilerden kaldırılır.*”³²¹

³¹⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVII, 416.

³¹⁵ Bkz. Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, I, 131.

³¹⁶ Bkz. Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, I, 211.

³¹⁷ Bkz. İbn Adî, *el-Kâmil fi'd-Duafa*, IV, 214; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, IV, 5.

³¹⁸ Bkz. İbn Adî, *el-Kâmil fi'd-Duafa*, VII, 57.

³¹⁹ Bkz. Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, III, 24; *Târîhu'l-İslâm*, IV, 1165.

³²⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 130.

³²¹ Tirmizî, *Birr ve Sila*, 16.

Tirmizî, rivayetin sonunda hadisin hasen olduğunu zikretmiştir. Ebû Dâvud,³²² İbn Hanbel³²³ ve İbn Hıbbân³²⁴ Tirmizî'nin *Sünen*'indeki rivayeti aynı lafızlarla nakletmiştir. İbn Hıbbân'ın bir diğer rivayeti ise *إِنَّ الرَّحْمَةَ لَا تَنْزِعُ إِلَّا مِنْ شَقِي* şeklindedir.³²⁵ Şuayb el-Arnâvûd, Ebû Dâvud'un *Sünen*'ine ve İbn Hanbel'in *Müsned*'ine yaptığı tahkiklerde hadisin hasen olduğunu belirtmiştir. Bu durumda hadisin hasen olduğu anlaşılmaktadır.

34. Hadis

İyaz b. Hamer şöyle rivayet etmiştir: “*Üç tip insan Cennetlidir. Birisi de, her akrabası ve Müslüman için merhametli, yumuşak kalp taşıyandır.*”³²⁶

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde uzun bir metinle şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي أَبُو عَسَانَ الْمِسْمَعِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارِ بْنِ عَثْمَانَ - وَاللَّفْظُ لِأَبِي عَسَانَ، وَابْنِ الْمُثَنَّى - قَالَا: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ جِمَارِ الْمُجَاشِعِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي خُطْبَتِهِ: أَلَا إِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي أَنْ أَعْلَمَكُمْ مَا جَهَلْتُمْ، مِمَّا عَلَّمَنِي يَوْمِي هَذَا، كُلَّ مَالٍ نَحَلْتُهُ عَبْدًا حَلَالًا، وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ، وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمُ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ، وَحَرَمَتْ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّتْ لَهُمْ، وَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يُشْرِكُوا بِي مَا لَمْ أَنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا، وَإِنَّ اللَّهَ نَظَرَ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ، فَمَقَّتَهُمْ عَرَبَهُمْ وَعَجَمَهُمْ، إِلَّا بَقَايَا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، وَقَالَ: إِنَّمَا بَعَثْتُكَ لِأَبْتَلِيكَ وَأَبْتَلِي بِكَ، وَأَنْزَلْتُ عَلَيْكَ كِتَابًا لَا يَغْسِلُهُ الْمَاءُ، تَقْرُؤُهُ نَانِمًا وَيَقْظَانُ، وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أُحْرِقَ قُرَيْشًا، فَقُلْتُ: رَبِّ إِذَا يَنْتَعُوا رَأْسِي فَيَدْعُوهُ خُبْرَةً، قَالَ: اسْتَخْرِجْهُمْ كَمَا اسْتَخْرِجُوكَ، وَاعْزُهُمْ نَعْرَكَ، وَأَنْفِقْ فَسَنَنْفِقَ عَلَيْكَ، وَأَبْعَثْ جَيْشًا نَبْعُثُ خَمْسَةَ مِثْلَهُ، وَقَاتِلْ بِمَنْ أَطَاعَكَ مِنْ عَصَاكَ، قَالَ: وَأَهْلُ الْجَنَّةِ ثَلَاثَةٌ ذُو سُلْطَانٍ مُقْسِطٍ مُتَّصِدِقٍ مُوَفَّقٍ، وَرَجُلٌ رَحِيمٌ رَقِيقُ الْقَلْبِ لِكُلِّ ذِي قُرْبَى وَمُسْلِمٍ، وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيَالٍ، قَالَ: وَأَهْلُ النَّارِ خَمْسَةٌ: الضَّعِيفُ الَّذِي لَا زَبْرَ لَهُ، الَّذِينَ هُمْ فِيكُمْ تَبَعًا لَا يَبْتَعُونَ أَهْلًا وَلَا مَالًا، وَالْخَائِنُ الَّذِي لَا يَخْفَى لَهُ طَمَعٌ، وَإِنْ دَقَّ إِلَّا خَاتَهُ، وَرَجُلٌ لَا يُصْبِحُ وَلَا يُمْسِي إِلَّا وَهُوَ يُخَادِعُكَ عَنْ أَهْلِكَ وَمَالِكَ «وَذَكَرَ» الْبُخْلُ أَوْ الْكُذِبُ وَالشَّنِظِيرُ الْفَحَّاشُ وَلَمْ يَذْكَرْ أَبُو عَسَانَ فِي حَدِيثِهِ: «وَأَنْفِقْ فَسَنَنْفِقَ عَلَيْكَ»

Bana Ebû Gassan el-Mismeî ve Muhammed b. el-Müsenna ve Muhammed b. Beşşar b. Osman'dan, -lafız Ebi Gaslan ve İbn Müsenna'ya aittir- dediler ki, bize Muaz b. Hişam'dan, o babasından, o Katade'den, o Mutarrif b. Abdillâh b. eş-Şehir'den, o

³²² Bkz. Ebû Dâvud, *Edeb*, 65.

³²³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIII, 378; XV, 439; XVI, 30, 32, 558.

³²⁴ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, II, 213.

³²⁵ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, II, 209.

³²⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 130.

İyaz b. Hımar el-Müceşii’den rivayetle demiştir ki: Resulullah (s.a) bir gün hutbesinde buyurdu ki:

“Dikkat edin ki, Rabbim bana öğrettiklerinden bilmediklerinizi bugün size öğretmemi emretti. Buyurdu ki: Bir kula verdiğim her mal helaldir. Ben kullarımın hepsini hanif olarak yarattım. Ama onlara şeytanlar gelerek kendilerini dinlerinden alpgötürdüler ve Benim kendilerine helal kıldıklarımı onlara haram ettiler. Benim hakkında delil indirmediğim bir şeyi, bana şerik koşmalarını emrettiler.

Şüphesiz ki, Allah yer halkına bakarak onların Arabına, Acemine buğzetti. Yalnız ehl-i kitaptan bazıları müstesna. Allahu Teâla: ‘Ben seni ancak imtihan edeyim ve seninle başkalarını imtihan edeyim diye gönderdim. Sana su götürmez bir kitap indirdim. Onu uyurken, uyanıkken okursun.’ buyurdu. Gerçekten Allah bana Kureyş’i cayır cayır yakmamı emretti. Ben: ‘Ya Rabbi! Benim başımı yararlar, onu bir ekmek parçasına çevirirler.’ dedim. Allahu Teâla: ‘Onlar seni nasıl çıkardılarsa sen de onları çıkar. Onlarla gaza et ki, seninle gaza edelim. İnfakta bulun, biz de sana infak edelim. Sen bir ordu gönder, Biz onun beş katını gönderelim. Sana itaat edenlerle birlikte isyan edenlere karşı harbet.’ buyurdu. Cennetlikler üç kısımdır: Kuvvet sahibi, adaletli, sadaka verici, muvaffak; Her akrabaya ve Müslümana karşı merhametli, ince kalpli bir adam; bir de iffetli, namuslu, çoluk çocuk sahibi kimse.” buyurdu. Cehennemlikler ise beş kısımdır: Akli olmayan, zayıf kişi. Böyleleri sizin aranızda tabi olarak bulunurlar. Hiç bir aileye ve mala tabi olmazlar; Hırsını gizlemeyen hain, emanet edilse ona ihanet eden, akşam da sabah da sana ailen ve malın hakkında mutlaka hıyanet eden adam.” buyurdu. Cimriliği yahut yalanı da zikretmiştir, bir de kötü huylu küfürbazı. Ebû Gassan kendi hadisinde: “İnfak et, biz de sana infak edeceğiz.” cümlesini zikretmemiştir.³²⁷

İbn Hanbel *وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيَالٍ* lafzı yerine *وَرَجُلٌ فَقِيرٌ* lafzını kullanmış ve hadisin diğer kısımlarını benzer lafızlarla rivayet etmiştir.³²⁸ Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*’deki rivayetin Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân’ın *Sahih*’inde ise *أَخْبَرَ قُرَيْشًا* lafzı yerine *أَحْرَقَ قُرَيْشًا* lafzı, *يَا مُحَمَّدُ* nidası, *إِنَّمَا بَعَثْنَاكَ* lafzından önce

³²⁷ Müslim, *Cennet Sıfatu Naimuha ve Ehluha*, 63.

³²⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIX, 33.

geçmekte ve *نُو عِيَال* lafzı geçmemektedir, cehennemlikleri zikrederken *رَجُلٌ جَائِرٌ لَا يَخْفَى* *لَهُ طَمَعٌ* lafzını öne almıştır.³²⁹

Hadisin, Müslim ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* rivayet edilmesi ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

35. Hadis

Numan b. Beşir, Resulullah'tan (s.a) şöyle rivayet etti: “*Sen mü'minleri, merhamet ve muhabbetli, birbiriyle dertleşen bir bünye olarak görürsün. Bünyenin bir uzvu sancı hissetse bütün bünye uykusuz kalır ve hastalanır.*”³³⁰

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ النُّعْمَانَ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِهِمْ، وَتَرَاحِمِهِمْ، وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهْرِ وَالْحَمَى

Bize Muhammed b. Abdillâh b. Numeyr'den, o babasından, o Zekeriyya'dan, o Şa'bi'den, o Numan b. Beşir'den, o da Resulullah'tan (s.a) rivayetle şöyle demiştir:

Resulullah (s.a) buyurdu ki: “*Mü'minler birbirini sevdemede, birbirine merhamet etmede ve birbirini kollamada vücut gibidirler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman diğer uzuvlar da uykusuzluk ve ateşli hastalığa tutulurlar.*”³³¹

İbn Hanbel 'in *Müsned*'in de hadisi bir yerde hemen hemen aynı lafızlarla³³², bir başka yerde ise *مَثَلُ الْجَسَدِ* lafzı yerine *مِنْهُ شَيْءٌ* lafzı kullanılarak rivayet edilmiştir.³³³ Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetlerin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Hıbbân ise hadisi daha kısa bir metinle şöyle rivayet etmiştir:³³⁴ *مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ شَيْءٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ*

³²⁹ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, II, 424.

³³⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 130.

³³¹ Müslim, *Birr ve Sila ve Adab*, 66.

³³² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 330.

³³³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 323, 330.

³³⁴ İbn Hıbbân, *Sahih*, I, 469.

Hadisin, Müslim'in ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

36. Hadis

Ebû Musa Eş'ari şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “Mü'min, diğer mü'min için duvar gibidir. Herkesin bir kısmı diğeri ile sağlamlaştırır.”³³⁵

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي مُوسَى،
عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا» وَشَبَّكَ أَصَابِعَهُ

Bize Hallad b. Yahya'dan, o Süfyan'dan, o Ebi Bürde b. Abdillâh b. Ebi Bürde'den, o dedesinden, o Ebû Musa'dan, o da Nebi (s.a)'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (a.s) “Mü'min mü'mine karşı birbirine destek olan duvar gibidir.” buyurdu ve parmaklarını birbirine geçirdi.³³⁶

Müslim *Sahih*'inde,³³⁷ Tirmizî³³⁸ ve Nesâî³³⁹ *Sünen*'lerinde hadisi başında *إِنَّ* lafzı olmaksızın aynı lafızlarla zikretmişlerdir. Tirmizî'ye göre hadis sahih hadistir. İbn Hanbel'in *Müsned*'inde³⁴⁰ ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde³⁴¹ yine *إِنَّ* lafzı olmaksızın *لِلْمُؤْمِنِ* lafzından sonra *لِلْمُؤْمِنِ* ziyadesi bulunmaktadır. Hadis *Müsned*'de farklı yerlerde benzer metinlerle de rivayet edilmiştir.³⁴² Şuayb el-Arnâvûd, İbn Hanbel'in *Müsned*'ine ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*'ine yaptığı tahkiklerde hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine göre sahih olduğunu belirtmiştir. Bu durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

37. Hadis

³³⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 130.

³³⁶ Buhârî, *Salat*, 86; *el-Mezalim ve'l-Gasb*, 6; *Edeb*, 36.

³³⁷ Bkz. Müslim, *Birr ve Sıla ve Adab*, 65.

³³⁸ Bkz. Tirmizî, *Birr ve Sıla*, 18.

³³⁹ Bkz. Nesâî, *Zekat*, 67.

³⁴⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXII, 400.

³⁴¹ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, I, 468.

³⁴² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXII, 399, 443,

Abdullah b. Ömer, Resulullah'tan şöyle rivayet etmiştir: “Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulüm de etmez, yardımdan da vazgeçmez. Bir kimse kardeşinin ihtiyacını gidermek için çalışırsa, Allah (c.c.) da onun hacetini görmek için çalışır. Bir şahsı bir musibetten kurtarırsa Allah (c.c.) da onu kıyamet günü bazı musibetlerden kurtarır. Bir Müslümanın ayıbını örterse Allah (c.c.) da kıyamet günü onun ayıbını örter.”³⁴³

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَالِمًا أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَخْبَرَهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ، وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً، فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

Bize Yahya b. Bükeyr'den, o Leys'ten, o Ukayl'den, o İbn Şihab'dan, o Abdullah b. Ömer'den, o da Resulullah'tan (s.a) rivayetle şöyle demiştir:

“Müslüman Müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu düşmana terk etmez. Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da onun bir ihtiyacını giderir, kim bir Müslümanın sıkıntısını giderirse Allah da kıyamet günü onun sıkıntılarında birini giderir ve kim bir Müslümanın ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter.”³⁴⁴

Müslim,³⁴⁵ İbn Hanbel³⁴⁶ ve İbn Hibbân³⁴⁷ hadisi Buhârî'nin *Sahih*'indeki aynı lafızlarla فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرْبٍ kısmını فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتٍ olacak şekilde nakletmişlerdir. Tirmizî hadisteki كُرْبَاتٍ lafzını tekil kullanarak hadisi Buhârî'nin *Sahih*'indeki aynı lafızlarla *Sünen*'inde zikretmiş ve hadis ‘hasen-sahih-gariptir’ demiştir.³⁴⁸ Ebû Dâvud ise Müslim'in rivayetini فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتٍ kısmını فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتٍ şeklinde rivayet etmiştir.³⁴⁹

³⁴³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 130.

³⁴⁴ Buhârî, *el-Mezalim ve'l-Gasb*, 4.

³⁴⁵ Bkz. Müslim, *Birr, Sıla ve Adab*, 58.

³⁴⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IX, 463.

³⁴⁷ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, II, 291.

³⁴⁸ Bkz. Tirmizî, *Hudud*, 3.

³⁴⁹ Bkz. Ebû Dâvud, *Edeb*, 45.

Buhârî ve Müslim'in sahihlerine aldıkları bu hadisin, Buhârî ve Müslim'in kriterlerine göre sahih olduğu anlaşılmaktadır.

H. ŞEMS SÛRESİ

38. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “*Her çocuk fitrat üzere yaratılmıştır. Ancak ana ve babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar. Hayvan ana karnından sağlam olarak doğar. Onu, kulağı kesik olarak doğmuş gördün mü?*”³⁵⁰

Buhârî, hadisi şöyle nakletmiştir:

حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنَيْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، أَوْ يُنَصِّرَانِهِ، أَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَثَلِ الْبَيْهِيمَةِ تَنْتُجُ الْبَيْهِيمَةَ هَلْ تَرَى فِيهَا جَدْعَاءَ»

Bize o İbn Ebi Zi'b'den, o Zühri'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o da Ebû Hureyre'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Her doğan fitrat üzere doğar. Fakat anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar. Her hayvanın sağlam olarak doğması gibi. Onun herhangi bir organını eksik gördünüz mü?*”³⁵¹

Buhârî'nin *Sahih*'inde³⁵² ve İbn Hanbel'in *Müsned*'indeki³⁵³ başka bir rivayette Ebû Hureyre'nin hadisin sonunda {فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ} [الروم: 30] ayetini de zikrettiği rivayet edilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'indeki başka bir rivayette, hadisin başında İbn Şihab'tan şöyle bir söz aktarılmaktadır:

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: «يُصَلَّى عَلَى كُلِّ مَوْلُودٍ مُتَوَفَّى، وَإِنْ كَانَ لِعَيْتَةٍ، مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ وُلِدَ عَلَى فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ، يَدَّعِي أَبَوَاهُ الْإِسْلَامَ، أَوْ أَبَوَهُ خَاصَّةً، وَإِنْ كَانَتْ أُمُّهُ عَلَى غَيْرِ الْإِسْلَامِ، إِذَا اسْتَهَلَّ صَارِحًا صَلِّيَ عَلَيْهِ، وَلَا يُصَلَّى عَلَى مَنْ لَا يَسْتَهَلُّ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ سَقَطَ»

³⁵⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 134.

³⁵¹ Buhârî, *Cenaiz*, 91.

³⁵² Bkz. Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 236; *Cenaiz*, 78.

³⁵³ Bkz. Ahmed. B. Hanbel, *Müsned*, XIII, 138.

“Her ölen çocuğa, günahkar birine ait olsa bile cenaze namazı kılınır. Çünkü o çocuk İslam fitratı üzere doğurulmuştur. Onun annesiyle babası, bilhassa babası müslüman olup annesi gayr-ı müslim olsa bile o çocuk doğum sırasında ağlayarak doğmuş ise namazı kılınır. Ağlamayarak doğan çocuğa, müddeti tamam olmadan doğduğu için namaz kılınmaz.”³⁵⁴

Yine Buhârî'nin *Sahih*'indeki bir başka rivayette hadisin sonunda sahabilerin Hz. Peygamber'e 'küçükken ölen çocuğun durumunu' sorduklarına dair şöyle bir ibare vardır:

قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَفَرَأَيْتَ مَنْ يَمُوتُ وَهُوَ صَغِيرٌ؟ قَالَ: «اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ»³⁵⁵

Müslim'in *Sahih*'inde, Buhârî'nin *Sahih*'indeki hadis aynı şekilde rivayet edilmiştir.³⁵⁶ İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde³⁵⁷ ve Müslim'in³⁵⁸ bir başka rivayetinde ise hadisin sonunda كَمَثَلِ الْبَهِيمَةِ تَنْتَجُ الْبَهِيمَةَ هَلْ تَرَى فِيهَا جَدَاءً kısmı bulunmamaktadır.

Tirmizî'nin *Sünen*'indeki bir rivayette يُولَدُ عَلَى الْمَلَّةِ كَيْسَمِ الْفِطْرَةِ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ kısmı şeklinde nakledilmiştir.³⁵⁹ Ebû Dâvud³⁶⁰ ve İmâm Mâlik³⁶¹ ise كَمَا تَنْتَجُ كَمَثَلِ الْبَهِيمَةِ تَنْتَجُ kısmını يُولَدُ عَلَى الْمَلَّةِ şeklinde rivayet etmişlerdir. İbn Hanbel *Müsned*'de Buhârî'nin *Sahih*'indeki rivayeti aynı şekliyle nakletmiştir.³⁶² Başka bir yerde ise وَيُنْصِرَانِهِ lafzında sonraki kısmını şu şekilde rivayet etmiştir:³⁶³ مِثْلُ الْأَنْعَامِ، تَنْتَجُ صِحَاحًا، فَيَبْتَكُونَ آدَانَهَا³⁶⁴. Hadis farklı yerlerde ufak değişikliklerle hem İbn Hanbel'in *Müsned*'inde³⁶⁴ hem de İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde³⁶⁵ tekrar edilmiştir. Buhârî, Müslim ve İbn Hıbbân'ın sahihlerine aldıkları bu rivayetin, onların kriterlerine göre sahih olduğu anlaşılmaktadır.

39. Hadis

³⁵⁴ Buhârî, *Cenaiz*, 79.

³⁵⁵ Bkz. Buhârî, *Kader*, 3.

³⁵⁶ Bkz. Müslim, *Kader*, 22.

³⁵⁷ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, I, 336, 337.

³⁵⁸ Bkz. Müslim, *Kader*, 23.

³⁵⁹ Bkz. Tirmizî, *Kader*, 5.

³⁶⁰ Bkz. Ebû Dâvud, *es-Sünne*, 18.

³⁶¹ Bkz. İmâm Mâlik, *Cenaiz*, 823.

³⁶² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XII, 104.

³⁶³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIII, 206.

³⁶⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIII, 510; XIV, 233; XV, 50.

³⁶⁵ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, I, 339, 342.

Resulullah şöyle buyurdu: “*Rabbim buyuruyor ki, ben bütün insanları hanif (salim fitrat) olarak dünyaya gönderdim. Sonra şeytanlar gelerek onu din (onun fitri dini)’den saptırdılar. Benim helal ettiklerimi onlara haram ettiler. İnsanlara bana ortak koşmalarını söylediler. Oysa o ortaklar hakkında hiçbir delil indirmemiştim.*”³⁶⁶

Hadis, Müslim’in *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي أَبُو عَسَانَ الْمِسْمَعِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارِ بْنِ عُمَانَ - وَاللَّفْظُ لِأَبِي عَسَانَ، وَابْنُ الْمُثَنَّى - قَالَا: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارِ الْمُجَاشِعِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي خُطْبَتِهِ: أَلَا إِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي أَنْ أَعْلِمَكُمْ مَا جَهِلْتُمْ، مِمَّا عَلَّمَنِي يَوْمِي هَذَا، كُلُّ مَالٍ نَحَلْتُهُ عَبْدًا حَلَالًا، وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ، وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمْ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ، وَحَرَمَتْ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّلْتُ لَهُمْ، وَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يَشْرِكُوا بِي مَا لَمْ أَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا، وَإِنَّ اللَّهَ نَظَرَ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ، فَمَقَّتَهُمْ عَرَبِيَهُمْ وَعَجَمَهُمْ، إِلَّا بَقَايَا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، وَقَالَ: إِنَّمَا بَعَثْتُكَ لِأَبْتَلِيكَ وَأَبْتَلِي بِكَ، وَأَنْزَلْتُ عَلَيْكَ كِتَابًا لَا يَغْسِلُهُ الْمَاءُ، تَقْرُؤُهُ نَابِمًا وَيَقْظَانُ، وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَحْرِقَ قَرِيشًا، فَقُلْتُ: رَبِّ إِذَا يَتَلَّغُوا رَأْسِي فَيَدْعُوهُ خُبْرَةً، قَالَ: اسْتَخْرِجْهُمْ كَمَا اسْتَخْرِجُوكَ، وَأَعِزَّهُمْ نَعِزَّكَ، وَأَنْفِقْ فَسَنُنْفِقَ عَلَيْكَ، وَابْعَثْ جَيْشًا نَبْعَثْ خَمْسَةَ مِثْلَهُ، وَقَاتِلْ بِمَنْ أَطَاعَكَ مِنْ عَصَاكَ، قَالَ: وَأَهْلُ الْجَنَّةِ ثَلَاثَةٌ ذُو سُلْطَانٍ مُقْسِطٌ مُتَصَدِّقٌ مُوَفَّقٌ، وَرَجُلٌ رَجِيمٌ رَقِيقُ الْقَلْبِ لِكُلِّ ذِي قُرْبَى وَمُسْلِمٍ، وَعَقِيفٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيَالٍ، قَالَ: وَأَهْلُ النَّارِ خَمْسَةٌ: الضَّعِيفُ الَّذِي لَا زَبْرَ لَهُ، الَّذِي هُمْ فِيكُمْ تَبَعًا لَا يَبْتَغُونَ أَهْلًا وَلَا مَالًا، وَالْخَائِنُ الَّذِي لَا يَخْفَى لَهُ طَمَعٌ، وَإِنْ دَقَّ إِلَّا خَانَهُ، وَرَجُلٌ لَا يُصْبِحُ وَلَا يُمْسِي إِلَّا وَهُوَ يُخَادِعُكَ عَنْ أَهْلِكَ وَمَالِكَ «وَذَكَرَ» الْبُخْلُ أَوْ الْكُذْبُ وَالشَّنْظِيرُ الْفَحَّاشُ وَلَمْ يَذْكَرْ أَبُو عَسَانَ فِي حَدِيثِهِ: «وَأَنْفِقْ فَسَنُنْفِقَ عَلَيْكَ»

Bize Ebû Gassan el-Mismeî ve Muhammed b. el-Müsenna ve Muhammed b. Beşşar b. Osman’dan –lafız Ebi Gassan ve İbn Müsenna’ya aittir- dediler ki: Bize Muaz b. Hişam’dan, o babasından, o Katade’dan, o Mutarrif b. Abdillâh b. eş-Şihhir’dan, o İyaz b. Hımar el-Müceşii’dan o da Resulullah’tan rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) bir gün hutbesinde şöyle buyurdu:

“*Dikkat edin, Rabbim bana, öğrettiklerinden bilmediklerinizi bugün size öğretmemi emretti. Buyurdu ki: Bir kula (meşru yoldan) verdiğim her mal helaldir. Ben kullarımın hepsini Müslüman olarak yarattım. Ama şeytanlar onlara gelerek kendilerini dinlerinden alp götürdüler. Benim kendilerine helal kıldıklarımı, onlara haram ettiler. Hakkında delil indirmedığım halde bana ortak koşmalarını emrettiler. Şüphesiz ki, Allah yer halkına bakarak onların Arabına, Acemine buğzetti. Yalnız ehl-i kitaptan*

³⁶⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 134.

bazıları müstesna. Allahu Teâla: 'Ben seni ancak imtihan edeyim ve seninle başkalarını imtihan edeyim diye gönderdim. Sana su götürmez bir kitap indirdim. Onu uyurken, uyanırken okursun.' buyurdu. Gerçekten Allah bana Kureyş'i cayır cayır yakmamı emretti. Ben: 'Ya Rabbi! Benim başımı yararlar, onu bir ekmek parçasına çevirirler.' dedim. Allahu Teâla: 'Onlar seni nasıl çıkardılarsa sen de onları çıkar. Onlarla gaza et ki, seninle gaza edelim. İnfakta bulun, biz de sana infak edelim. Sen bir ordu gönder, Biz onun beş katını gönderelim. Sana itaat edenlerle birlikte isyan edenlere karşı harbet.' buyurdu. Cennetlikler üç kısımdır: Adaletli, sadaka verici, muvaffak yönetici; Her akrabaya ve Müslümana karşı merhametli, ince kalpli bir adam; Bir de iffetli, namuslu, çoluk çocuk sahibi kimse." buyurdu. Cehennemlikler ise beş kısımdır: Aklı olmayan, zayıf kişi. Böyleleri sizin aranızda tabi olarak bulunurlar. Hiçbir zaman aile ve mala sahip çıkmazlar; Hırsını gizlemeyen hain, hangi kapıyı çalsa ona hıyanet eden, akşam da sabah da sana ailen ve malın hakkında mutlaka hıyanet eden adam." buyurdu. Cimriliği yahut yalanı da zikretmiştir, bir de kötü huylu küfürbazı. Ebû Gassan kendi hadisinde: "İnfak et, biz de sana infak edeceğiz." cümlesini zikretmemiştir.³⁶⁷

Hadisin bir kısmı Beled Sûresinde 34. Hadis olarak geçmektedir. Tahric ve değerlendirilmesi orada yapılmış ve hadisin sahih olduğu kanaatine varılmıştır.

40. Hadis

İbn Abbas'tan Dahhak, ondan Cüveybir b. Said, ondan İbn Ebî Hâtim'in rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a) bu ayetin anlamını (Şems,9) şöyle açıklamıştır: "Kurtuluşu ulaştırmış o nefis ki Allah (c.c.) onu temizlemiştir."³⁶⁸

Hadis, *Kütüb-i Tis 'a'*daki kaynaklarda bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis 'a'* dışında ise İbn Ebî Hâtim'in tefsirinde şöyle nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبِي وَأَبُو زُرْعَةَ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ - يَعْنِي عَمْرُو بْنُ هِشَامٍ عَنْ جُوَيْرِرٍ عَنِ الضَّحَّاكِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ: قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَاهَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْلَحَتْ نَفْسٌ زَكَاهَا اللَّهُ»

³⁶⁷ Müslim, *Cennet Sıfatı Naimuha ve Ehluha*, 63.

³⁶⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 138.

Bize babamdan ve Ebû Zür'a'dan, onlar Ebû Malik'ten –yani Amr b. Hişam'dan- o Cüveybir'den, o Dahhak'tan, o da İbn Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir: Resulullah'ın (s.a) Allahu Teâla'nın “*Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir.*” sözü hakkında şöyle dediğini işittim: “*Kurtuluşa ulaşmış nefis odur ki Allah onu temizlemiştir.*”³⁶⁹

Ebû Hâtim'in (277/890) tefsirinde yine İbn Abbas'tan gelen bir başka rivayette hadisin sonunda *وَحَابَتْ نَفْسٌ حَبِيهَا اللَّهُ مِنْ كُلِّ حَيْرٍ* ziyadesi vardır.³⁷⁰ Hadis, sağlam kaynaklarda geçmemekle birlikte Muhammed el-Mellâh'ın el-Ehâdisü'd-Dâife ve'l-Mevdûa isimli eserinde geçmiş ve Cüveybir'in meruku'l-hadis olduğu, Dahhak'ın da İbn Abbas'ı görmediği zikredilmiştir.³⁷¹

Cüveybir b. Said, Buhârî'nin *et-Târîhu'l-Kebîr*'inde zikredilmiş ve çok zayıf olarak nitelendirildiği söylenmiştir.³⁷² Ayrıca Zehebî de onu *Dîvânu'd-Duafâ*'da zikretmiş ve “metruku'l-hadis” olduğunu söylemiştir.³⁷³ Amr b. Hişam (Ebû Malik) ise “leyyinu'l-hadis, leyse bi'l-kaviy” olarak nitelendirilmiştir.³⁷⁴ Bu durumda hadisin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

41. Hadis

Resulullah (s.a) buyurdu ki: “*Allah'ım nefsimе takva bağışla ve onu temizle. Sen temizleyenlerin en iyisisin, velimsin, mevlamsın.*”³⁷⁵

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ، قَالَ
إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْأَخْرَانُ: حَدَّثَنَا - أَبُو مَعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، وَعَنْ أَبِي عَثْمَانَ
النُّهْدِيِّ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، قَالَ: لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: كَانَ يَقُولُ:
«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعُجْزِ، وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ، وَالْبُخْلِ، وَالْهَرَمِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا،

³⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, X, 3437.

³⁷⁰ Bkz. İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, X, 3438.

³⁷¹ Bkz. Muhammed el-Mellâh, Ebû Abdîrahmân Mahmûd Muhammed el-Mellâh, *el-Ehâdisü'd-Dâife ve'l-Mevdûa Elleti Hakeme Aleyhâ el-Hâfiz İbn Kesîr fî Tefsîrihi*, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, 2010, s. 420.

³⁷² Bkz. Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II, 257.

³⁷³ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, s.68.

³⁷⁴ Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VIII, 111-112; Aynî, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, VI, 83.

³⁷⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 138.

وَزَكَّهَا أَنْتَ خَيْرٌ مَنْ زَكَّاهَا، أَنْتَ وَلِيِّهَا وَمَوْلَاهَا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا»

Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeyhe ile İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Abdillâh b. Numeyr rivayet ettiler, -lafız İbn Nümeiri'ndir: İshak Ahberana; ötekiler ise Hadde-sena tabirini kullandılar, dediler ki: Bize Ebû Muaviye, Asım'dan, o da Abdullâh b. Haris ile Ebû Osman En-Nehdi'den, onlar da Zeyd b. Erkam'dan rivayet etti: Size ancak Resulullah'ın söylediği gibi söylüyorum. O şöyle dedi: “Allahım! Acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, yaşlılıktan ve kabir azabından Sana sığınırım. Allahım! Nefsime takva ver ve onu temizle, Sen temizleyenlerin en iyisisin. Sen onun Velisisin, Mevlasısın. Allahım! Fayda vermeyen ilimden, korkmayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan Sana sığınırım.”³⁷⁶

Nesâî'nin *Sünen*'deki bir rivayette hadis لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا lafzı yerine لَا أَعْلَمُكُمْ³⁷⁷ bir diğer rivayette ise لَا أُحَدِّثُكُمْ³⁷⁸ kullanılarak rivayet edilmiş ve مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ kısmı لَا يُسْتَجَابُ لَهَا وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا kısmından önce zikredilmiştir. İbn Hanbel'in *Müsned*'inde ise لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا kısmı yoktur ve مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ kısmı لَا يُسْتَجَابُ لَهَا kısmından önce zikredilmiştir.³⁷⁹ Şuayb el-Arnâvûd, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Bu durumda hadisin, Müslim'in *Sahih*'inde rivayet edilmesi ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü dikkate alındığında sahih olduğu kanaatine varılmaktadır.

I. DUHÂ SÛRESİ

42. Hadis

Cündüb b. Abdullâh el-Becli şöyle rivayet etmiştir: Cebrail gelmeyince müşrikler Resulullah'a şöyle demeye başladılar.”*Rabbi Muhammed'i terk etmiştir*”³⁸⁰

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

³⁷⁶ Müslim, Zikir Dua Tevbe ve İstiğfar, 73.

³⁷⁷ Bkz. Nesâî, *İstiâze*, 12.

³⁷⁸ Bkz. Nesâî, *İstiâze*, 64.

³⁷⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXII, 61.

³⁸⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 154.

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، أَنَّهُ سَمِعَ جُنْدَبًا، يَقُولُ: أَبْطَأَ جَبْرِيلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: قَدْ وُدِعَ مُحَمَّدٌ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى مَا وَدَعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى} [الضحى: 3]

Bize İshak b. İbrahim'den, o Süfyan'dan, o Esved b. Kays'tan, o da Cündüb'ten şöyle rivayet etmiştir: Cibril Resulullah'a (s.a) gelmekte gecikince müşrikler şöyle demeye başladılar: "Muhammed'e veda edildi." Bunun üzerine Allah (c.c) "*Kuşluk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye and olsun ki Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı.*" (Duhâ,1-3) ayetlerini indirdi.³⁸¹

İbn Hıbbân, hadisi *وُدِعَ مُحَمَّدٌ* kısmındaki Muhammed lafzı olmadan aynı şekliyle yine Cündüb'ten rivayet etmiştir.³⁸² Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin isnadının Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir.

Tefhîmu 'l-Kur'ân'da aynı konudaki bir diğer rivayet şöyledir: Resulullah'ın amcası Ebû Leheb'in karısı olan Ümmü Cemil'in evi Resulullah'ın evinin yanındaydı. Resulullah'a şöyle derdi: "Anlaşıyor ki şeytanın seni terketmiştir."³⁸³

Rivayet, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جُنْدَبَ بْنَ سُفْيَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَتَيْنِ - أَوْ ثَلَاثًا -»، فَجَاءَتْ امْرَأَةً فَقَالَتْ: يَا مُحَمَّدُ، إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ شَيْطَانُكَ قَدْ تَرَكَكَ، لَمْ أَرَهُ قَرِيبَكَ مُنْذُ لَيْلَتَيْنِ - أَوْ ثَلَاثَةٍ - فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى، مَا وَدَعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى} [الضحى: 3]

Bize Ahmed b. Yunus'tan, o Züheyr'den, o Esved b. Kays'tan rivayetle dedi ki: Cündüb b.Süfyan'ın şöyle dediğini işittim: Resulullah (s.a) rahatsızlandı da iki üç gece kalkmadı. Bir kadın geldi ve: "Ey Muhammed umuyorum ki şeytanın seni terk etmiş olsun. İki üç gecedir onu senin yakınında görmüyorum." dedi ve Allahu Teâla şu ayeti indirdi: "*Kuşluk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye and olsun ki Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı da.*" (Duhâ,3)³⁸⁴

³⁸¹ Müslim, *Cihad ve Siyer*, 114.

³⁸² Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XIV, 524.

³⁸³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 154.

³⁸⁴ Buhârî, *Tefsîru 'l-Kur'ân*, 351.

Müslim, Buhârî'nin *Sahih*'indeki ilk hadisi aynı şekliyle rivayet etmiştir.³⁸⁵ İbn Hanbel *İnşâ* kısmı olmaksızın rivayette bulunmuştur.³⁸⁶

Buhârî'nin *Sahih*'inde yine aynı baktaki bir başka rivayette şöyle nakledilmiştir: *قَالَتْ امْرَأَةٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَرَى صَاحِبِكَ إِلَّا أَبْطَأَكَ*. Ahmed b. Hanbel de benzer bir rivayette bulunmuştur.³⁸⁷ Buhârî,³⁸⁸ İbn Hanbel³⁸⁹ ve İbn Hıbbân da³⁹⁰ başka bir rivayette hadisin son kısmını şöyle zikretmişlerdir: *فَاتَتْهُ امْرَأَةٌ، فَقَالَتْ: يَا مُحَمَّدُ مَا أَرَى شَيْطَانَكَ إِلَّا قَدْ تَرَكَكَ*. Yine Buhârî'nin *Sahih*'indeki bir diğer rivayet şöyledir: *قَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ: أَبْطَأَ عَلَيْهِ شَيْطَانُهُ*.³⁹¹

Tirmizî'nin *Sünen*'inde, rivayet edilen metnin başında şu ziyade mevcuttur ve Tirmizî, rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir:

عَنْ جُنْدَبِ الْجَلْبِيِّ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَارٍ، فَدَمَيْتُ إِصْبَعَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ أَنْتِ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمَيْتِ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتِ» قَالَ: وَأَبْطَأَ عَلَيْهِ جَبْرِيْلُ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ...³⁹²

İbni Hanbel, hadisi şu şekilde de rivayet etmiştir ve Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir:

«أَنَّ جَبْرِيْلَ أَبْطَأَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَزِعَ». قَالَ: فَقِيلَ لَهُ: قَالَ: فَنَزَلَتْ: {وَالضُّحَىٰ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ} [الضحى: 2]³⁹³

Hâkim, *el-Müstedrek*'te daha uzun bir metinle şöyle rivayette bulunmuştur:

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ إِلَى {وَأَمْرَاتُهُ حَمَالَةَ الْحَطَبِ فِي جِيْدِهَا} [المسد: 5] حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ قَالَ: فَقِيلَ لِمَرْأَةٍ أَبِي لَهَبٍ: إِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ هَجَاكَ فَأَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْمَلَا فَقَالَتْ: يَا مُحَمَّدُ عَلَى مَا تَهْجُونِي؟ قَالَ: فَقَالَ: «إِنِّي وَاللَّهِ مَا هَجَوْتُكَ مَا هَجَاكَ إِلَّا اللَّهُ» قَالَ: فَقَالَتْ: هَلْ رَأَيْتَنِي أَحْمِلُ حَطْبًا أَوْ رَأَيْتَ فِي جِيْدِي حَبْلًا مِنْ مَسَدٍ؟ ثُمَّ انْطَلَقَتْ، فَمَكَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَّامًا لَا يَنْزِلُ عَلَيْهِ فَأَتَتْهُ فَقَالَتْ: يَا مُحَمَّدُ مَا أَرَى صَاحِبِكَ إِلَّا قَدْ وَدَّعَكَ وَقَلَاكَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ {وَالضُّحَىٰ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ} [الضحى: 1]

³⁸⁵ Bkz. Müslim, *Cihad ve Siyer*, 115.

³⁸⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXI, 102.

³⁸⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXI, 94.

³⁸⁸ Bkz. Buhârî, *Fedailu'l-Kur'ân*, 1.

³⁸⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXI, 104.

³⁹⁰ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, XIV, 524.

³⁹¹ Bkz. Buhârî, *Teheccüd*, 4.

³⁹² Bkz. Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 81.

³⁹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXI, 106.

Zeyd b. Erkam'dan (r.a) rivayetle, o şöyle demiştir: “*Ebû Leheb'in elleri kurusun, kurudu da. Karısı da odun taşıyıcı olarak boynunda hurma lifinden bir ip olduğu halde ateşe girecek.*” (Tebbet, 1,4-5) ayeti inince Ebû Leheb'in karısına “Muhammed seni kötülüyor.” denildi. Resulullah (s.a) bir topluluk içinde otururken ona geldi ve dedi ki: “Ey Muhammed, beni neden kötülüyorsun?” Resulullah dedi ki: “*Valahi ben seni kötülemiyorum, seni Allah kötülüyor.*” (Kadın) dedi ki: “Beni odun taşıyan veya boynumda hurma lifinden bir ip mi gördün?” Sonra o kadın gitti, Resulullah günlerce bekledi fakat vahiy inmedi. Kadın ona gelip dedi ki: “Ey Muhammed, görüyorum ki sahibin seni terk etmiş ve sana darılmış.” Ve Allahu Teâla “*Kuşluk vaktine ve çöktüğü zaman geceye yemin ederim ki*” (Duhâ, 1-2) ayetlerini indirdi.³⁹⁴ Hakim hadisin devamında bu hadisin sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî ise herhangi bir kanaatte bulunmamıştır.

Hadisi benzer şekillerde Buhârî, Müslim ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* zikretmeleri, Tirmizî'nin hadisi, hasen-sahih olarak nitelendirmesi ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri dikkate alındığında hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

43. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Bütün fetihler, benden sonra ümmetimin muzaffer olacağını göstermiştir. Bunun için de ben memnun oldum.*” Bunun üzerine Allah (c.c) “*Ahret senin için bu dünyadan daha iyidir*” (Duhâ,4) buyurmuştur.³⁹⁵

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis'a* dışında Taberânî'nin *el-Evsat*'ında şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْقَاسِمِ قَالَ: نا عَمِي عِيسَى بْنُ الْمَسَاوِرِ قَالَ: نا مَرْوَانَ بْنَ مُعَاوِيَةَ الْفَرَارِيَّ قَالَ: نا مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي الْعَبَّاسِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمَخْزُومِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عُرِضَ عَلَيَّ مَا هُوَ مَفْتُوحٌ لِأُمَّتِي بَعْدِي، فَسَرَّني». فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لِّكَ مِنَ الْأُولَى} [الضحى: 4] إِلَى قَوْلِهِ: {فَتَرَضَى} [الضحى: 5]

³⁹⁴ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, II, 573.

³⁹⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 155.

Bize Ahmed İbnu'l-Kasım'dan, o amcası İsa İbnu'l-Müsavir'den, o Mervan b. Muaviye el-Fezari'den, o Muaviye b. Ebi'l-Abbas'tan, o İsmail b. Ubeydillah el-Mahzumi'den, o Ali b. Abdillâh b. Abbas'tan, o babasından, o da Resulullah'tan rivayete şöyle demiştir: “*Bana benden sonra ümmetim tarafından fethedilecek yerler olacağı gösterildi ve bu beni mutlu etti.*” Bunun üzerine Allahu Teâla: “*Ahret senin için dünyadan daha hayırlıdır*”(Duhâ,4) kavlimden “*Seni hoşnut kılacak*”(Duhâ,5) kavline kadar ki ayetleri indirdi.³⁹⁶

Heysemî, (807/1405) *Mecmau'z-Zevaid*'de,³⁹⁷ Nâsiruddîn Elbânî *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*³⁹⁸ adlı eserinde aynı metinle rivayette bulunmuşlardır. Hadisin ravilerinden Muaviye b. Ebi'l-Abbas meçhuldür. Zehebî³⁹⁹ ve İbn Hacer⁴⁰⁰ onun sanıldığı kadar kaviy bir ravi olmadığını ve rivayetlerinin terk edildiğini söylemiştir. Hadisin *Kütüb-i Tis'a*'da bulunmaması ve senedinde meçhul bir ravinin olması dikkate alındığında zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

İ. İNŞİRAH SÛRESİ

44. Hadis

Ebû Said el-Hudri şöyle rivayet etti: Resulullah şöyle buyurdu: “*Cebraîl bana geldi ve sordu, Rabbim ve Rabbiniz olan Allah ‘Senin rafea ez-zikr’ini nasıl yaptım?’ diye soruyor. Ben, Allah (c.c.) en iyi bilir dedim. Cebraîl şöyle dedi, Allah (c.c.) buyurdu ki, beni zikrettikleri zaman onun yanında seni de zikredecekler.*”⁴⁰¹

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda geçmemekle beraber İbn Hibbân'ın *Sahih* 'inde şöyle rivayet edilmiştir:

³⁹⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, thk. Tarık b. Avdullah b. Muhammed ve Abdu'l-Muhsin b. İbrâhîm el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, Kahire, ts., I, 179.

³⁹⁷ Bkz. Heysemî, Ebu'l-Hasen Nürüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecmau'z-Zevâ'id ve Menbeu'l-Fevâid*, thk. Hüsameddîn el-Kudsî, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire, 1994, VII, 139.

³⁹⁸ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, VI, 687.

³⁹⁹ Bkz. Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, IV, 138;

⁴⁰⁰ Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, X, 219.

⁴⁰¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 165.

أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سَلْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا بِنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ دَرَّاجًا حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: أَتَانِي جِبْرِيلُ، فَقَالَ: إِنَّ رَبِّي وَرَبَّكَ يَقُولُ لَكَ: كَيْفَ رَفَعْتَ ذِكْرَكَ؟ قَالَ: اللَّهُ أَعْلَمُ. قَالَ: إِذَا ذُكِرْتَ ذُكِرْتَ مَعِي.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Selm'den, o Hermele'den, o İbn Vehb'den, o Amr b. el-Haris'ten, o Derrac'dan, o Ebu'l-Heysen'den, o Ebû Said el-Hudri'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Cibril bana geldi ve şöyle dedi: Rabbim ve Rabbin olan Allah Sana şöyle söylüyor: Senin zikrini nasıl yükselttim? Dedim ki: Allah en iyisini bilir. Allahu Teâla buyurdu ki: Beni zikrettikleri zaman benimle beraber seni de zikredecekler.*”⁴⁰²

Şuayb el-Arnâvûd, İbn Hıbbân'ın *Sahih*'ine yaptığı tahkikte, hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir. Ebû Ya'lâ *Müsned*'inde,⁴⁰³ Ebî Hâtim tefsirinde⁴⁰⁴ ve Heysemî *Mecmau'z-Zevaid*'de⁴⁰⁵ hadisi aynı metinle zikretmişlerdir. Elbânî de hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.⁴⁰⁶ Hadisin *Kütüb-i Tis'a*'da bulunmaması ve Elbânî ile Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri dikkate alındığında zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

J. TÎN SÛRESİ

45. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Sizden kim Tîn Sûresini okursa 'eleysallahu bi ahkami'l-Hâkimin'e' geldiğinde, 'Bela ve ene ala zalike mineşşahidin' (Bilakis, O hükmedenlerin en iyi hükmedenidir ve ben de buna şahadet edenlerdenim) desin.*” Bazı rivayetlerde Resulullah bu ayeti okuduktan sonra “*Subhaneke fe bela*” dediği rivayet edilmiştir.⁴⁰⁷

Hadis, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنَا سَفْيَانُ، حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمِيَّةَ، سَمِعْتُ أَعْرَابِيًّا يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ قَرَأَ مِنْكُمْ وَالتِّينِ وَالتَّوْحِيدِ، فَانْتَهَى إِلَى آخِرِهَا: {الْيَسَّ

⁴⁰² İbn Hıbbân, *Sahih*, VIII, 175.

⁴⁰³ Bkz. Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *Müsned*, II, 522.

⁴⁰⁴ Bkz. İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, X, 3445.

⁴⁰⁵ Bkz. Heysemî, *Mecmau'z-Zevaid*, VIII, 254.

⁴⁰⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Daifu Mevâridi'z-Zem'ân ila Zevâidi İbn Hıbbân*, Dâru's-Samî'î li'n-Neşri ve't-Tezî', Riyad, 2002, s.128.

⁴⁰⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 173.

اللَّهِ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ} [التين: 8]، فَلْيَقُلْ: بَلَى، وَأَنَا عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ، وَمَنْ قَرَأَ: لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَاَنْتَهَى إِلَى {أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى} [القيامة: 40]، فَلْيَقُلْ: بَلَى، وَمَنْ قَرَأَ: وَالْمُرْسَلَاتِ، فَلْيَقُلْ: {فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ} [المرسلات: 50]، فَلْيَقُلْ: آمَنَّا بِاللَّهِ، قَالَ إِسْمَاعِيلُ: ذَهَبْتُ أُعِيدُ عَلَى الرَّجُلِ الْأَعْرَابِيَّ، وَأَنْظُرُ لَعَلَّهُ، فَقَالَ: «يَا ابْنَ أَحِي، أَنْتَظُنُّ أَنِّي لَمْ أَحْفَظْهُ، لَقَدْ حَجَجْتُ سِتِّينَ حَجَّةً، مَا مِنْهَا حَجَّةٌ إِلَّا وَأَنَا أَعْرِفُ الْبَعِيرَ الَّذِي حَجَجْتُ عَلَيْهِ»

Bize Abdullah b. Muhammed ez-Zühri'den, o Süfyan'dan, o İsmail b. Ümeyye'den, o bir bedviden rivayet etmiştir, o da Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini işittim demiştir: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: “Sizden her kim *Ve't-Tini ve'z-Zeytun sûresini sonuna kadar* ‘Allah hüküm verenlerin en iyisi değil midir’(Tin,8) ayetiyle beraber okursa, ‘Bilakis, O hükmedenlerin en iyi hükmedenidir, ben de buna şahitlik edenlerdenim’ desin. Kim de *La uksimu bi yevmi'l-Kiyame sûresini* ‘Peki bunları yapan Allah’ın ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?’(Kiyame,40) ayetiyle (beraber) okursa, ‘bilakis, gücü yeter’ desin. Kim de *Ve'l-Mürselati sûresini* okur da ‘Onlar artık bundan sonra hangi söze inanacaklar’(Mürselat,50) ayetinin sonuna kadar gelirse, ‘Allah’a iman ettik’ desin.” İsmail dedi ki: Ben “acaba bu hadisi nakleden kimse yanlış olabilir mi bir sorayım” diye bedevi adama tekrar gittim, bana şöyle dedi: “Ey kardeşimin oğlu, sen benim bu hadisi ezberimde tutamadığımı mı zannediyorsun? Vallahi ben altmış defa hacca gittim, üzerinde hacca gittiğim her deveyi bile bilmekteyim.”⁴⁰⁸

Şuayb el-Arnâvûd, tahkikinde rivayeti Ebû Hureyre'den alan ravinin (o ravi Süfyan b. Uyeyne'dir) mübhem olmasından dolayı, hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. Tirmizî hadisin sadece Tîn Sûresi'yle ilgili kısmını mevkuf olarak Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.⁴⁰⁹ *El-Müstedrek*'te ise hadis şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا قَرَأَ {أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى} [القيامة: 40] قَالَ: «بَلَى» وَإِذَا قَرَأَ {أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ} [التين: 8] قَالَ: «بَلَى»⁴¹⁰

⁴⁰⁸ Ebû Dâvud, *Salat*, 153.

⁴⁰⁹ Bkz. Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 83.

⁴¹⁰ Hâkim en-Nîsâbüri, *Müstedrek*, II, 554.

Hâkim bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir ve Zehebî de onun bu görüşüne muvafakat etmiştir. Elbânî hadisin Ebû Dâvud'dan gelen tarikinin zayıf olduğunu söylemiştir.⁴¹¹ Hadisi Tirmizî ile Hakim'in farklı tarihlerle nakletmeleri ve Hakim ile Zehebî'nin görüşleri dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

K. ALAK SÛRESİ

46. Hadis

Sahabiler Alak Sûresi'yle ilgili şöyle demişlerdir: “Kur’ân’ın ilk inen ayetleri bunlardır.”⁴¹²

Konuyla ilgili hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: أَوَّلُ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّؤْيَا الصَّالِحَةَ، فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ: {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ} [العلق: 2]

Bize İbn Bükeyr'den, o Leys'ten, o Ukayl'dan, o İbn Şihab'tan, o Urve'den, o da Hz. Aişe'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah'a vahyin ilk başlangıcı salih rüyadır. Sonra O'na melek geldi ve “*Yaratan Rabbinin adıyla oku! O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir.*” (Alak,1-3) ayetlerini okudu.⁴¹³

Hadisin, Varaka b. Nevfel'le ilgili olan hadiseyi de barındıran bir metni Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّهَا قَالَتْ: أَوَّلُ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْوَحْيِ الرَّؤْيَا الصَّادِقَةَ فِي النَّوْمِ، فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ، فَكَانَ يَأْتِي جِرَاءً فَيَتَحَنَّنُ فِيهِ، وَهُوَ التَّعَبُ، اللَّيَالِي دَوَاتِ الْعَدَدِ، وَيَتَزَوَّدُ لِذَلِكَ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فْتَزَوَّدُهُ لِمِثْلِهَا، حَتَّى فَجِنَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ جِرَاءٍ، فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فِيهِ، فَقَالَ: اقْرَأْ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِيٍّ، فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ: اقْرَأْ، فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِيٍّ، فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ

⁴¹¹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Daîfu Süneni Ebî Dâvud*, Mektebetü'l-Maârif li'n-Neşri ve't-Tevzî', Riyad, 1998, ss. 71-72.

⁴¹² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 175.

⁴¹³ Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 353.

أَرْسَلَنِي فَقَالَ: أَفْرَأُ، فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِيٍّ، فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي الثَّلَاثَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ: {أَفْرَأُ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ} [العلق: 1]- حَتَّى بَلَغَ - {عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمَ} [العلق: 5]...⁴¹⁴

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde,⁴¹⁵ İbn Hanbel'in *Müsned*'inde,⁴¹⁶ İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde⁴¹⁷ ve Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde⁴¹⁸ hemen hemen aynı lafızlarla rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'e yaptığı tahkikte hadisin isnadının Buhârî ve Müslim'in kriterlerine göre sahih olduğunu söylemiştir. *El-Müstedrek*'te şöyle bir rivayet de mevcuttur:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: أَوَّلُ سُورَةٍ نَزَلَتْ: {أَفْرَأُ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ} [العلق: 1]⁴¹⁹

Zehebî bu rivayetin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Yine *el-Müstedrek*'te başka bir rivayet de şöyledir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، - قَالَ سُفْيَانُ: حَفِظَهُ لَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ - قَالَتْ: إِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ: {أَفْرَأُ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ} [العلق: 1]⁴²⁰

Zehebî bu rivayetin Buhârî ve Müslim şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Hadisin, benzer lafızlarla Buhârî ve Müslim'in *Sahihlerinde*, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde nakledilmesi, Zehebî ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

47. Hadis

Ebû Hureyre'den şöyle rivayet edilmiştir. "Ebû Cehil Kureyşlilere sormuş; Muhammed siz varken de ellerini yere koyup secde ediyor mu? Onlar 'evet' dediler. Ebû Cehil, 'Lat ve Uzza'ya yemin ederim, eğer onu bu şekilde ibadet ederken görürsem ensesine ayağımı basarak yüzünü yere sürteceğim.' dedi. Bir gün, Resulullah namaz kılmaktaydı. Ebû Cehil ensesine basmak için ona doğru yöneldi. Ama birdenbire

⁴¹⁴ Buhârî, *Be'du'l-Vahy*, 1; *Ta'bir*, 1

⁴¹⁵ Bkz. Müslim, *İman*, 252;

⁴¹⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 112.

⁴¹⁷ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, I, 217.

⁴¹⁸ Bkz. Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, III, 202.

⁴¹⁹ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, II, 240, 576.

⁴²⁰ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, II, 240.

herkes onun geri çekildiğini gördü. Ebû Cehil'e soruldu: 'Ne oluyor?' Ebû Cehil: 'Benimle onun arasında bir ateş hendeği vardı. Bazı kanatlar da gördüm.' Resulullah şöyle buyurdu: "Eğer yanıma gelseydi melekler onu parçalayacaktı."⁴²¹

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ، عَنْ أَبِيهِ، حَدَّثَنِي نَعِيمُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: هَلْ يُعْفَرُ مُحَمَّدٌ وَجْهَهُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ؟ قَالَ فَقِيلَ: نَعَمْ، فَقَالَ: وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى لَنْ رَأَيْتُهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ لِأَطْنَانَ عَلَى رَقَبَتِهِ، أَوْ لِأَعْفَرَ وَجْهَهُ فِي التَّرَابِ، قَالَ: فَاتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي، رَعَمَ لِيَطَأَ عَلَى رَقَبَتِهِ، قَالَ: فَمَا فَجَنَّهُمْ مِنْهُ إِلَّا وَهُوَ يَنْكُصُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَيَنْتَقِي بِيَدَيْهِ، قَالَ: فَقِيلَ لَهُ: مَا لَكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَخُنْدَقًا مِنْ نَارٍ وَهُوَ لَا وَأَجْنَحَةٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ دَنَا مِنِّي لَخَنَطَفْتُهُ الْمَلَائِكَةُ عَضْوًا عَضْوًا» قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ - لَا تُدْرِي فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَوْ شَيْءٍ بَلَغَهُ -: {كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ، أَنْ رَأَاهُ اسْتَغْنَى إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَى، أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ، أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ، أَوْ أَمَرَ بِالْتَّقْوَىٰ، أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ} [العلق: 7] - يَعْنِي أَبَا جَهْلٍ - {أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ، كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَه لِنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ، نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِنَةٍ، فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَدَّعَ الرَّيَابِيَةَ، كَلَّا لَا تُطْعَمُهُ} [العلق: 14]، زَادَ عَبْدُ اللَّهِ فِي حَدِيثِهِ قَالَ: وَأَمَرَهُ بِمَا أَمَرَهُ بِهِ. وَزَادَ ابْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى {فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ} [العلق: 17]، يَعْنِي قَوْمَهُ.

Bize Ubeydullah b. Muaz ile Muhammed b. Abdi'I-A'la el-Kaysi rivayet ettikler dediler ki: Bize Mu'temir babasından, o Nuaym b. Ebi Hind'den o Ebû Hazim'den, o da Ebû Hüreyre'den rivayetle demiştir ki: Ebû Cehil: "Muhammed sizin aranızda hala yüzünü toprağa sürüyor mu?" dedi. Kendisine: "Evet" cevabı verildi. Bunun üzerine: "Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki O'nu, bunu yaparken görürsem mutlaka boynuna basacağım, yahut mutlaka yüzünü toprağa gömeceğim." dedi. Az sonra Resulullah (s.a) namaz kılarken onun yanına vardı. Boynuna basmak niyetinde idi, fakat birdenbire onu bırakıp geri döndüğünü ve elleriyle korunduğunu gördüler. Kendisine: "Sana ne oldu?" denildi. "Gerçekten onunla benim aramda ateşten bir hendek, korkunç bir şey ve bir takım kanatlar var." dedi. Resulullah (s.a): "Bana yaklaşmış olsaydı melekler onun uzuvlarını birer birer koparırlardı." buyurdular.

(Ravi) dedi ki: Bunun üzerine Ebû Hüreyre'nin hadisinde midir, yoksa duyduğu bir şey midir bilmiyoruz, Allah (c.c) şöyle vahyetmiştir: "Hayır! Gerçekten insan

⁴²¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 177-178.

kendini zengin görünce azar. Hiç şüphesiz yok ki, dönüş Rabbinedir. Bir kulu namaz kılarlarken meneden kimseye ne dersin? Ya hidayet üzere ise veya takvayı emrederse ne dersin, yalanladı ve dönüp gitti ise –ki o Ebû Cehil’dir- Bilmez mi ki Allah görüyor. Hayır! Eğer vazgeçmezse mutlaka alnına yapışacağız. Yalancı, günahkar alına! O meclisini çağırсын. Biz zebanileri çağıracağız. Hayır! Ona itaat etme” (Alak, 6-19) ayetlerini indirdi. Ubeydullah hadisinde: “Ve ona ne emretti ise etti.” kısmını, İbn Abdi’l-A’la da: ‘Meclisini çağırсын’ -yani kavmini - ibaresini ziyade ettiler.⁴²²

Buhârî’nin *Sahih*’inde, hadis daha kısa bir metinle İbn Abbas’tan rivayetle şöyle nakledilmiştir:

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: لَئِن رَأَيْتُ مُحَمَّدًا يُصَلِّي عِنْدَ الْكَعْبَةِ لِأَطَّانَ عَلَى عُنُقِهِ، فَبَلَغَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «لَوْ فَعَلَهُ لَأَخَذْتُهُ الْمَلَائِكَةُ».⁴²³

Tirmizî de Buhârî’nin *Sahih*’indeki rivayeti sonunda عِيَانًا ziyadesiyle nakletmiş ve hadisin hasen-sahih-garip olduğunu söylemiştir.⁴²⁴ İbn Hanbel ise hadisi bir rivayette Müslim’in *Sahih*’indeki “melekler onu yakalardı...” kısmına kadar ve o kısmı لَوْ دَنَا مِنِّي لَخَطَفْتُهُ الْمَلَائِكَةُ şeklinde rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvûd hadisin Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁴²⁵ Bir rivayette Tirmizî’nin rivayetiyle aynı metni,⁴²⁶ bir başka rivayette ise Tirmizî’nin *Sünen*’inde geçen metni وَلَوْ أَنَّ الْيَهُودَ تَمَنَّوْا الْمَوْتَ، لَمَاتُوا، وَرَأَوْا مَقَاعِدَهُمْ مِنَ النَّارِ، وَلَوْ خَرَجَ الَّذِينَ يُبَاهِلُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَرَجَعُوا لَا يَجِدُونَ مَالًا وَلَا أَهْلًا ziyadesiyle rivayet etmiştir.⁴²⁷ İbn Hıbbân ise yine Ebû Hureyre’den Müslim’in rivayetine benzer bir rivayet nakletmiştir. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin de Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁴²⁸

Hadisin; Buhârî, Müslim ve İbn Hıbbân’ın *Sahihlerinde* nakledilmesi ve Tirmizî ile Şuayb el-Arnâvûd’un görüşleri dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

⁴²² Müslim, *Sfati’l-Münafikin ve Ahkamihim*, 38.

⁴²³ Buhârî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 356.

⁴²⁴ Bkz. Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 84.

⁴²⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 425.

⁴²⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 437.

⁴²⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 99.

⁴²⁸ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XIV, 533.

48. Hadis

İbn Abbas şöyle rivayet etmiştir: Resulullah, Makam-ı İbrahim’de namaz kılmaktaydı. Ebû Cehil yanına gelerek şöyle dedi: “Ey Muhammed! Ben seni bundan menetmedim mi?” dedi ve Resulullah’ı tehdit etmeye başladı. Resulullah ona sert bir şekilde “*Sen kim oluyorsun?*” karşılığını verdi. Bunun üzerine Ebû Cehil. “Ey Muhammed! Sen kime güvenerek beni korkutuyorsun?” dedi. Ve devam etti: “Tanrıya yemin ederim ki, burada en fazla yardımcısı olanlardanım.”⁴²⁹

Hadis, Tirmizî’nin *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فَجَاءَ أَبُو جَهْلٍ فَقَالَ: أَلَمْ أَنُحَكْ عَنْ هَذَا؟ أَلَمْ أَنُحَكْ عَنْ هَذَا؟ أَلَمْ أَنُحَكْ عَنْ هَذَا؟ «فَأَنْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَبَّرَهُ»، فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: إِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا بِهَا نَادٍ أَكْثَرُ مِنِّي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: {فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَدْعَ الزَّبَانِيَةِ} [العلق: 18] فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «وَاللَّهِ لَوْ دَعَا نَادِيَهُ لَأَخَذْتَهُ زَبَانِيَةَ اللَّهِ»

Bize Ebû Said el-Eşec’den, o Ebû Halid el-Ahmer’den, o Davud b. Ebû Hind’den o İkrime’den, o da İbn Abbas’tan rivayetle şöyle demiştir: Peygamber (s.a) namaz kılmakta idi. Ebû Cehil geldi ve “Sana bu işi yasaklamamış mıydım? Sana bu işi yasaklamamış mıydım? Sana bu işi yasaklamamış mıydım?” dedi. Resulullah (s.a), namazı bitirince Ebû Cehil’e sert davrandı. Bunun üzerine Ebû Cehil: “Sen gayet iyi bilirsin ki burada benim meclisimden daha kalabalık bir meclis yoktur.” dedi. Bunun üzerine Allahu Teâla: “*Artık o yandaşlarını çağırсын da yardım istesin. Biz de azap meleklerimiz olan zebanileri çağıracağız.*” (Alak,18) ayetini indirdi. İbn Abbas dedi ki: Ebû Cehil, meclisini çağırmış olsaydı Allah’ın zebanileri onu mutlaka yakalayacaklardı.⁴³⁰ Tirmizî, rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih-garip olduğunu söylemiştir.

Hadis İbn Hanbel’in *Müsned*’inde şöyle rivayet edilmiştir: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَرَّ أَبُو جَهْلٍ فَقَالَ: أَلَمْ أَنُحَكْ، فَأَنْتَهَرَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ أَبُو جَهْلٍ: لِمَ تَنْتَهَرُنِي يَا مُحَمَّدُ؟ فَوَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ مَا بِهَا رَجُلٌ أَكْثَرُ نَادِيًا مِنِّي، قَالَ: فَقَالَ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: {فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ} [العلق: 17]⁴³¹

⁴²⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 178.

⁴³⁰ Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 84.

⁴³¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 164-165.

Şuayb el-Arnâvûd, hadisin *Müsned*'deki isnadının güçlü olduğunu söylemiştir. Hâkim, *el-Müstedrek*'te çok benzer lafızlarla rivayette bulunmuş ve hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.⁴³² Bu durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

49. Hadis

Raulullah (s.a) buyurdu ki: “*Bir kulun Rabbine en yakın anı, secde ettiği anıdır.*”⁴³³

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، وَعَمْرُو بْنُ سَوَادٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ سُمَيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا صَالِحٍ ذَكْوَانَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ، وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ»

Bize Harun b. Ma'ruf ve Amr b. Sevvad'dan, o ikisi Abdullah b. Vehb'ten, o Amr b. el-Haris'ten, o Umare b. Gaziyye'den, o Sümei Mevla Ebû Bekr'den, o Ebû Salih Zekvan'ın Ebû Hureyre'den şöyle rivayet ettiğini işitmiştir:

Resulullah (s.a) buyurdu ki: “*Kulun Rabbine en yakın olduğu an secde ettiği andır, öyleyse secdede iken duanızı çoğaltın.*”⁴³⁴

Ebû Dâvud,⁴³⁵ Nesâî,⁴³⁶ İbn Hanbel⁴³⁷ hadisi Ebû Hureyre'den aynı lafızlarla; İbn Hıbbân ise başında *إِنَّ* olacak şekilde nakletmişlerdir.⁴³⁸ Müslim'in *Sahih*'ine aldığı bu hadisin onun kriterlerine göre sahih olduğu anlaşılmaktadır.

50. Hadis

Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: “Resulullah (s.a) bu ayeti okuduğunda (Alak,19) tilavet secdesi yapardı.”⁴³⁹

⁴³² Bkz. Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, II, 530.

⁴³³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 182.

⁴³⁴ Müslim, *Salat*, 215.

⁴³⁵ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 151.

⁴³⁶ Bkz. Nesâî, *Tatbik*, 77.

⁴³⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XV, 274.

⁴³⁸ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, V, 255.

⁴³⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 182.

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَجَدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ}، وَ {إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ}.

Bize Kuteybe b. Said'den, o Süfyan b. Uyeyne'den, o Eyyub b. Musa'dan, o Ata b. Mina'dan, o da Ebû Hureyre'den rivayetle şöyle demiştir: “Alak ve İnşikâk surelerini okuyunca Resulullah'la beraber secde ettik.”⁴⁴⁰

Tirmizî, rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvud,⁴⁴¹ İbn Huzeyme,⁴⁴² ve İbn Hıbbân⁴⁴³ hadisi Ebû Hureyre'den aynı lafızlarla nakletmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd hadisin Ebû Dâvud ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*'indeki daki isnatlarının sahih olduğunu söylemiştir.

İbn Hanbel ise hadisi şöyle rivayet etmiştir: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجَدَ فِي إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ وَاقْرَأْ. Şuayb el-Arnâvûd hadisin Buhârî ve Mülim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁴

Hâkim, *el-Müstedrek*'te daha uzun bir metinle şöyle rivayette bulunmuştur: ... فَلَمَّا بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آخِرَ السُّورَةِ سَجَدَ... ve hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî ise rivayetin ravilerinden İshak b. Abdillâh b. Ebi Fervete'nin metruk olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴⁵

İbn Huzeyme'nin *Sahih*'inde şöyle bir rivayet de mevcuttur:

قَالَ قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: صَحِبْتُ النَّبِيَّ ثَلَاثَ سَنَوَاتٍ، وَقَدْ أَعْلَمْتُ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - سَجَدَ فِي {إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ} وَ {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ}.⁴⁴⁶

Bu durumda Tirmizî'nin hadisi hasen-sahih olarak, Şuayb el-Arnâvûd'un ise Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olarak değerlendirmesi, hadisin sahih olduğunu göstermektedir.

⁴⁴⁰ Tirmizî, *Salat*, 402.

⁴⁴¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 329.

⁴⁴² Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 305.

⁴⁴³ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, VI, 473.

⁴⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XII, 329.

⁴⁴⁵ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, III, 368.

⁴⁴⁶ İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 307-308.

L. KADİR SÛRESİ

51. Hadis

Ebû Hureyre'den, Resulullah'ın, Kadir Gecesi'nin 27. ya da 29. gece olduğunu söylediği rivayet edilmiştir.⁴⁴⁷

Hadis, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ وَهُوَ أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا عِمْرَانُ يَعْنِي الْقَطَّانَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي مَيْمُونَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ: إِنَّهَا لَيْلَةٌ سَابِعَةٌ - أَوْ تَاسِعَةٌ - وَعِشْرِينَ، إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَلِكُ اللَّيْلَةَ فِي الْأَرْضِ أَكْثَرَ مِنْ عَدَدِ الْحَصَى.

Bize Süleyman b. Davud ve Ebû Dâvud et-Tayâlisî'den, onlar İmran'dan, – yani el-Kattan- o Katade'den, o Ebû Meymune'den, o Ebû Hureyre'den o da Resulullah'tan rivayetle şöyle demiştir: “*Kadir Gecesi'nde: -ki o 27. veya 29. gecedir- melekler bu gece yeryüzündeki çakıl taşlarının adedinden daha çoktur.*”⁴⁴⁸

Şuayb el-Arnâvûd tahkikinde, bu rivayetin hasen olabileceğini, hadisin ravilerinden İmran b. Daver el-Kattan'a itibar edilebileceğini ancak kaviy bir ravi olmadığını söylemiştir. Ebû Dâvud, benzer bir hadisi şöyle nakletmiştir:

عن معاوية بن أبي سفيان، عن النبي في ليلة القدر، قال: ليلة القدر ليلة سبع وعشرين

Muaviye b. Ebi Süfyan'dan, o da Resulullah'tan Kadir Gecesi'yle ilgili şöyle dediğini rivayet etmiştir: “*Kadir Gecesi, (Ramazan ayındaki) yirmi yedinci gecedir.*”⁴⁴⁹

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Zirr b. Hubeyş'in Ubeyy b. Ka'b'dan rivayet ettiği daha uzun mevkuf bir metinde Ubeyy onun 27. gece olduğuna yemin etmiştir.⁴⁵⁰ Yine Müslim *Sahih*'inde,⁴⁵¹ Tirmizî *Sünen*'inde,⁴⁵² İbn Huzeyme⁴⁵³ ve İbn Hıbbân⁴⁵⁴ ise *Sahihlerinde* Ubeyy b. Ka'b'dan gelen mevkuf rivayetlerde Kadir Gecesi'nin 27. gece

⁴⁴⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 186.

⁴⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVI, 427-428.

⁴⁴⁹ Ebû Dâvud, *Salat*, 321.

⁴⁵⁰ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 317.

⁴⁵¹ Bkz. Müslim, *Salat*, 179, 180; *Sıyam*, 220, 221.

⁴⁵² Bkz. Tirmizî, *Savm*, 72; *Tefsîru'l-Kur'ân*, 85.

⁴⁵³ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, II, 1048, 1049, 1054.

⁴⁵⁴ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, VIII, 437, 445, 446.

olduğunu nakletmişlerdir. Tirmizî Ubeyy b. Ka'b'dan gelen bu rivayetin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.

İbn Hanbel'in *Müsned*'inde İbn Ömer'den şöyle bir rivayet de mevcuttur: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ كَانَ مُتَحَرِّبَهَا فَلْيَتَحَرَّهَا لَيْلَةَ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ، وَقَالَ: تَحَرَّوْهَا لَيْلَةَ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ يَعْنِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ. 455

Şuayb el-Arnâvûd, bu rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. *Müsned*'de başka benzer rivayetler de mevcuttur. 456

Tefhîmde aynı konudaki diğer bir rivayet şöyledir: Ubade b. Samit, Resulullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “*Kadir Gecesi, Ramazan'ın son on gecesinin tek gecelerindedir. 21. 23. 25. 27. 29. gecesidir.*” 457

Hadis, İbn Hanbel'in *Müsned*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ يَعْنِي ابْنَ عَقِيلٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْبَرْنَا عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هِيَ فِي رَمَضَانَ التَّمَسُّوْهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّلِ؛ فَإِنَّهَا وَتَرُّ: فِي إِحْدَى وَعِشْرِينَ، أَوْ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ، أَوْ خَمْسٍ وَعِشْرِينَ، أَوْ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ، أَوْ تِسْعٍ وَعِشْرِينَ، أَوْ فِي آخِرِ لَيْلَةٍ، فَمَنْ قَامَهَا إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ.

Bize Abdülmelik b. Amr'dan, o Zühey b. Muhammed'den, o Abdillâh b. Muhammed'den, -yani İbn Akil'den- o Ömer b. Abdirrahman'dan, o Ubade b. Samit'ten o da Resulullah'tan (s.a) rivayetle demiştir ki: Ubade dedi ki: “Ey Allah'ın Resülü, bize Kadir Gecesi'nden haber veriniz.” Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*O Ramazandır, onu son on günün tekli gecelerinde arayın. 21. veya 23. veya 25. veya 27. veya 29. gecelerde yahut gecenin sonunda. Kim bu geceyi inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ihya ederse önceki ve sonraki günahları bağışlanır.*” 458

Şuayb el-Arnâvûd hadisin *أَوْ فِي آخِرِ لَيْلَةٍ* kavli ve *وَمَا تَأَخَّرَ* kavli olmaksızın hasen, bu kavillerle birlikte zayıf olduğunu belirtmiştir. *Müsned*'de benzer lafızlarla Ubade

455 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VIII, 426.

456 Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, X, 494; XXXV, 119, 121-125, 136, 137; XXXVII, 406.

457 Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 186.

458 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVII, 406.

b. Samit'ten nakledilen bir başka rivayet daha mevcuttur.⁴⁵⁹ İbn Huzeyme ise *Sahih* 'inde onun 23. gece olduğuyula ilgili bir hadis rivayet etmiştir.⁴⁶⁰

Hadisin Ahmed b. Hanbel'den gelen ilk tariki Şuayb el-Arnâvûd tarafından hasen olabileceği yönünde değerlendirilmiştir. Ancak Müslim'in, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın *Sahihlerinde* Kadir Gecesi'nin 27. Gece olduğuyula ilgili rivayetler nakletmeleri hadisin sahih olduğunu göstermektedir.

52. Hadis

Abdullah b. Abbas, Resulullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: “*Onu Ramazan'ın son on gecesinde arayın ki, ay bitmeden on veya dokuz gün kaladır veya yedi gün kala veya beş gün kaladır.*”⁴⁶¹

Hadis, Buhârî'nin *Sahih* 'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «التَّمَسُّوْهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، فِي تَاسِعَةٍ تَبْقَى، فِي سَابِعَةٍ تَبْقَى، فِي خَامِسَةٍ تَبْقَى»

Bize Musa b. İsmail'den, o Vüheyb'den, o Eyyub'tan, o İkrime'den, o İbn Abbas'tan, (r.a) o da Resulullah'tan (s.a) rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) buyurdu ki: “*Kadir Gecesi'ni Ramazanın son on gününde arayınız. Yahut kalan dokuz günde, yahut kalan yedi günde, yahut da kalan beş günde.*”⁴⁶²

Buhârî'nin *Sahih* 'inde İbn Abbas'tan şöyle bir rivayet daha mervidir:

ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هِيَ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ، هِيَ فِي تِسْعٍ يَمْضِينَ، أَوْ فِي سَبْعٍ يَبْقَيْنَ.»⁴⁶³

Buhârî'nin *Sahih* 'indeki ilk metni Ebû Dâvud Sünen'inde *لَيْلَةَ الْقَدْرِ* ibaresi olmaksızın,⁴⁶⁴ İbn Hanbel ise *Müsned* 'inde aynı lafızlarla⁴⁶⁵ nakletmişlerdir. Şuayb el-

⁴⁵⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVII, 423.

⁴⁶⁰ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, III, 328.

⁴⁶¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 187.

⁴⁶² Buhârî, *Fadlu Leyleti'l-Kadr*, 3.

⁴⁶³ Buhârî, *Fadlu Leyleti'l-Kadr*, 3.

⁴⁶⁴ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 318.

⁴⁶⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 384.

Arnavûd, *Müsned*'deki rivayetin Buhârî'nin şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde ise şöyle rivayet edilmiştir:

الْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ فِي سَبْعِ يَبْقَيْنَ، أَوْ خَمْسِ يَبْقَيْنَ، أَوْ ثَلَاثِ يَبْقَيْنَ، أَوْ فِي آخِرِ لَيْلَةٍ⁴⁶⁶

Tefhîmu'l-Kur'ân'da konuyla ilgili bir rivayet de şöyledir: Hz. Aişe (r.a) Resulullah'tan şöyle rivayet etmiştir: “*Kadir gecesini Ramazan'ın son on gecesinin tek gecelerinde arayın.*”⁴⁶⁷

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوَتْرِ، مِنْ الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ»

Bize Kuteybe b. Said'den, o İsmail b. Cafer'den, o Ebû Süheyl'den, o babasından, o da Aişe'den (r.a) rivayetle demiştir ki: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Kadir gecesini Ramazanın son on günündeki tek gecelerde arayınız.*”⁴⁶⁸

Buhârî'nin *Sahih*'inde الوتر lafzı olmaksızın Hz. Aişe'den rivayet edilen bir rivayet daha mevcuttur.⁴⁶⁹ Müslim'in *Sahih*'inde ise Abdullah b. Ömer'den şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

رَأَى رَجُلٌ أَنَّ لَيْلَةَ الْقَدْرِ لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَرَى رُؤْيَاكُمْ فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ، فَاطْلُبُوهَا فِي الْوَتْرِ مِنْهَا»⁴⁷⁰

İbn Mâce, *Sünen*'inde Ebû Said el-Hudri'den şöyle bir rivayette bulunmuştur:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: اعْتَكَفْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ مِنْ رَمَضَانَ، فَقَالَ: «إِنِّي أُرَيْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فأنْسَيْتُهَا، فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ، فِي الْوَتْرِ»⁴⁷¹

Ahmed b. Hanbel, hadisi لَيْلَةَ الْقَدْرِ لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ lafzından sonra كَذَا وَكَذَا و ziyadesi ve أَرَى رُؤْيَاكُمْ lafzından sonra فَالْتَمِسُوهَا ziyadesiyle nakletmiştir. Şuayb

⁴⁶⁶ İbn Hıbbân, *Sahih*, VIII, 442.

⁴⁶⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 187.

⁴⁶⁸ Buhârî, *Fadlu Leyleti'l-Kadr*, 3.

⁴⁶⁹ Bkz. Buhârî, *Fadlu Leyleti'l-Kadr*, 3.

⁴⁷⁰ Müslim, *Siyam*, 207.

⁴⁷¹ İbn Mâce, *Siyam*, 56.

el-Arnâvûd, bu rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁴⁷²

Müsned'de Cabir b. Semure'den gelen bir rivayet de şöyledir:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «التَّمَسُّوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَّلِ». ⁴⁷³

İbn Huzeyme⁴⁷⁴ ve İbn Hıbbân⁴⁷⁵ da *Sahihlerinde* benzer rivayetler bulunmuşlardır. Hadisin, benzer ifadelerle Buhârî, Müslim, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* geçmesi ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri dikkate alındığında sahih olduğu görülmektedir.

53. Hadis

Ebû Hureyre'den şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Bir kimse Kadir Gecesi iman ile Allah'tan mükafat dileyerek ibadet için kıyam ederse, önceki bütün günahları affolunacaktır.*”⁴⁷⁶

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»

Bize Müslim b. İbrahim'den, o Hişam'dan, o Yahya'dan, o Ebû Seleme'den, o da Ebû Hureyre'den şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Kim kadir Gecesi'ni inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır. Ve kim de ramazan orucunu iman ile karşılığını Allah'tan bekleyerek tutarsa geçmiş günahları bağışlanır.*”⁴⁷⁷

⁴⁷² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VIII, 148.

⁴⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXIV, 405; XXXIV, 59.

⁴⁷⁴ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, II, 1041, 1042.

⁴⁷⁵ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, VIII, 431, 441, 442.

⁴⁷⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 187.

⁴⁷⁷ Buhârî, *Savn*, 6.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Ebû Hureyre'den gelen bir rivayette sadece lafızların yerleri değişmiştir,⁴⁷⁸ bir diğer rivayette ise sadece Kadir Gecesiyle ilgili olan kısım nakledilmiş ve *قَامَ مَنْ قَامَ* lafzı yerine *يَقُمُ مَنْ يَقُمُ* lafzı kullanılmıştır.⁴⁷⁹

Müslim her iki rivayeti de aynı lafızlarla *Sahih*'inde nakletmiştir.⁴⁸⁰ Tirmizî⁴⁸¹ ve Ebû Dâvud⁴⁸² ise Buhârî'nin *Sahih*'inde geçen ilk rivayeti benzer lafızlarla aktarmışlardır. Tirmizî rivayetin sahih olduğunu söylemiştir.

Nesâî hadisi bir rivayette Hz. Aişe'den - *وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ* kısmı olmaksızın,⁴⁸³ bir diğer rivayette ise yine aynı kısım olmadan *وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ* ziyadesiyle⁴⁸⁴ nakletmiştir. İbn Hanbel ise *Müsned*'de bir rivayette yine *وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ* kısmı olmaksızın *غُفِرَ* lafzı yerine *فَاتَهُ يُغْفَرُ* lafzını kullanarak, bir başka rivayette ise yine aynı kısım olmaksızın *وَمَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ* ziyadesiyle⁴⁸⁵ rivayette bulunmuştur.⁴⁸⁶ İbn Huzeyme aynı lafızlarla,⁴⁸⁷ İbn Hıbbân ise daha uzun bir metinle benzer bir rivayette bulunmuştur. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁴⁸⁸

Hadisin benzer lafızlarla Buhârî, Müslim, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi ve Tirmizî ile Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

M. ZİLZÂL SÛRESİ

54. Hadis

Ebû Said Hudri, “*fe men ya ’mel miskale zerretin hayran yerah, ve men ya ’mel miskale zerretin şerren yerah*” (Zilzâl,7-8) ayeti ile ilgili olarak Resulullah'a şöyle

⁴⁷⁸ Bkz. Buhârî, *Fadlu Leyleti'l-Kadr*, 1.

⁴⁷⁹ Bkz. Buhârî, *İman*, 24.

⁴⁸⁰ Bkz. Müslim, *Salat*, 175, 176.

⁴⁸¹ Bkz. Tirmizî, *Savm*, 1.

⁴⁸² Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 316.

⁴⁸³ Bkz. Nesâî, *Sıyam*, 39.

⁴⁸⁴ Bkz. Nesâî, *Sıyam*, 40.

⁴⁸⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XV, 264; XVI, 118.

⁴⁸⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 241; XV, 164.

⁴⁸⁷ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, II, 914.

⁴⁸⁸ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, VI, 284.

demiştir: “Ey Allah’ın Resulü! Kendi amellerimi görecek miyim?” Resulullah şöyle buyurmuştur: “*Evet.*” Ben şöyle dedim: “Küçük küçük günahları?” Resulullah: “*Evet*” dedi. Bunun üzerine ben “vay halime” dedim. “Ben mahvoldum.” Resulullah şöyle buyurdu: “*Memnun ol ey Ebû Said! Çünkü yaptığın her salih amele on sevap verilecektir.*”⁴⁸⁹

Hadis, *Kütüb-i Tis’a*’daki kaynaklarda bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis’a* dışında ise İbn Ebî Hâtim’in Tefsir’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ وَعَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُغِيرَةِ الْمَعْرُوفُ بَعْلَانُ الْمَصْرِيُّ قَالَا: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدِ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهْبَعَةَ، أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لَرَأٍ عَمَلِي؟ قَالَ: نَعَمْ قُلْتُ تِلْكَ الْكِبَارُ الْكِبَارُ؟ قَالَ: نَعَمْ قُلْتُ الصِّغَارُ الصِّغَارُ؟ قَالَ: نَعَمْ قُلْتُ: وَاتَّكَلُ أُمِّي؟ قَالَ: «أَبَشِرْ يَا سَعِيدُ، فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا. يَعْنِي إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ وَيَضَاعِفُ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ، وَالسَّيِّئَةَ بِمِثْلِهَا أَوْ يَغْفِرُ اللَّهُ، وَلَنْ يَنْجُو أَحَدٌ مِنْكُمْ بِعَمَلِهِ» قُلْتُ: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَّعَمِدَنِي اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ»

Bize Ebû Zer’a ve Ali b. Abdirrahman b. Muhammed b. el-Muğira el-Ma’ruf’tan, -Mısri olarak bilindir- o Amr b. Halid el-Harrani’dan, o İbn Lehia’dan, o Hişam b. Sa’d’dan, o Zeyd b. Eslem’dan, o Ata b. Yesar’dan, o da Ebû Said el-Hudri’den rivayetle şöyle demiştir: “*Kim zerre miktarınca da olsa hayır yapmışsa, kim de zerre miktarınca da olsa kötülük işlemişse onu görür.*” (Zilzâl,7-8) ayeti indiğinde Resulullah’a dedim ki: “Ey Allah’ın Resulü kendi amelimi görecek miyim?” Dedi ki: “*Evet*” Dedim ki: “Büyük büyük günahları?” Dedi ki: “*Evet*” Dedim ki: “Peki ya küçük küçük olanlarını?” Dedi ki: “*Evet*” Dedim ki: “*Vay Halime*” Dedi ki: “*Sevin ey Said, her iyiliğe onun on katı vardır –yani yedi yüz katına kadar- ve Allah dilediğine onu kat kat verir. Kötülük ise misli kadardır veya Allah onu bağışlar, kimse ondan ameliyle kurtulmaz.*” Dedim ki: “Sen bile mi Ey Allah’ın Resulü?” Dedi ki: “*Ben bile, ancak Allah’ın beni ondan rahmetle korumasıyla kurtulabilirim.*”⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 197

⁴⁹⁰ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, X, 3456.

Ayrıca hadisi İbn Kesîr⁴⁹¹ (774/1373) ve Suyûtî⁴⁹² (911/1505) tefsirlerinde *أَوْ يَغْفِرُ اللَّهُ* kısmı *أو يعفو الله* olacak şekilde rivayet etmişlerdir.

Ravilerden Abdullah b. Lehia, İbn Hacer'in *Tabakâtu 'l-Müde'llisîn*'inde zikredilmiş ve ömrünün son zamanlarında ihtilata düştüğü, zayıf olduğu, tedlis yaptığı, münker olduğu zikredilmiştir.⁴⁹³ Suyûtî de *Esmâü 'l-Müde'llisîn*'de zikretmiş ve tedlisle vasıflandırıldığını söylemiştir.⁴⁹⁴ Hadisin Kütüb'i Tis'a'da bulunmaması ve senesinde tedlis yapan ravinin olması zayıf olduğunu göstermektedir.

55. Hadis

Ebû Hureyre, Resulullah'ın bu ayeti (Zilzâl,4) okuyarak şöyle sorduğunu rivayet etmiştir: “*Bu ayetin, nasıl bir hali anlattığını biliyor musunuz?*” Sahabe-i Kiram: “Allah'ın Resülü daha iyi bilir” dediler. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: “*Bu hal, yeryüzünde amel işleyen erkek ve kadın her kulun yaptıkları hakkında, filan gün filan işi yapmıştır şeklinde şahitlik edip söyleyeceği haldir.*”⁴⁹⁵

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا} قَالَ: أَنْتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا أَنْ تَقُولَ: عَمِلَ كَذَا وَكَذَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا، قَالَ: فَهَذِهِ أَخْبَارُهَا.

Bize Süveyd b. Nasr'dan, o Abdullah b. el-Mübarek'ten, o Said b. Ebû Ey-yub'dan, o Yahya b. Ebû Süleyman'dan, o Said el-Makburi'den, o da Ebû Hureyre'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a): “*O gün yeryüzü bütün haberlerini ortaya dökcek*” (Zilzâl,4) ayetini okudu ve dedi ki “*Onun haberleri nedir bilir misiniz?*” Dediler ki: “*Allah ve Resulu daha iyi bilir.*” Resulullah dedi ki: “*Onun haberleri erkek*

⁴⁹¹ Bkz. İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîm*, thk. Muhammed Hüseyin Şemseddîn, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, VIII, 444.

⁴⁹² Bkz. Suyûtî, Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şâfîî, *ed-Durru 'l-Mensûr fi 't-Tefsîr bi 'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts., VIII, 594.

⁴⁹³ Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Ta'rîfu Ehli't-Takdîs bi Merâtibi 'l-Mevsûfîne bi 't-Tedlîs*, Mektebetü'l-Menâr, Amman, 1983, s.54.

⁴⁹⁴ Bkz. Suyûtî, *Esmâü 'l-Müde'llisîn*, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, ts., s.66.

⁴⁹⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 200.

veya kadın herkes hakkında yaptıkları işler konusunda 'o kimse falan gün şöyle şöyle yaptı demesidir, ' işte onun haberi budur. ''⁴⁹⁶

Tirmizî bir başka rivayette ise *عَمِلَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا وَعَمِلَ كَذَا وَكَذَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا* kısmını *عَمِلَ كَذَا وَكَذَا* şeklinde rivayet etmiş ve iki rivayetin de hasen-sahih-garip olduğunu söylemiştir.⁴⁹⁷

Nesâî de hadisi aynı lafızlarla,⁴⁹⁸ İbn Hanbel *عَمِلَ كَذَا وَكَذَا* kısmını *عَمِلَتْ عَلَيَّ كَذَا* olacak şekilde,⁴⁹⁹ İbn Hıbbân yine aynı lafızlarla,⁵⁰⁰ Hâkim ise *عَمِلَ كَذَا وَكَذَا يَوْمَ كَذَا* *عَمِلَ كَذَا*, *أَوْ* *عَمِلَ كَذَا*, *أَوْ* *عَمِلَ كَذَا* yerine bir rivayette *عَمِلَ كَذَا فِي يَوْمٍ كَذَا* lafızlarıyla, bir diğer rivayette *عَمِلَ كَذَا فِي يَوْمٍ كَذَا* lafızlarıyla nakilde bulunmuştur ve hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Zehebî de onu desteklemiştir.⁵⁰¹ Şuayb el-Arnâvî, *Müsned*'deki ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*'indeki rivayetlerin zayıf olduğunu, Yahya b. Ebi Süleyman'ın Buhârî tarafından münkeru'l-hadis olarak nitelendirildiğini söylemiştir. Bu durumda hadisin, Tirmizî'nin hükmüne göre hasen olduğunu söylemek mümkündür.

56. Hadis

Rubeyye el-Hareşi, Resulullah'tan şöyle rivayet etmiştir: "Yeryüzünden sakının. Çünkü bu sizin temelinizdir. Üzerinde işlediğiniz iyi ya da kötü amellerin tümünden haberdardır ve ona şahitlik edecektir."⁵⁰²

Hadis *Kütüb-i Tis 'a'*daki kaynaklarda geçmemektedir. Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde şöyle rivayet etmiştir.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ الْعَلَفِيُّ الْمِصْرِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، ثنا ابْنُ لَهْيَعَةَ، حَدَّثَنِي الْحَارِثُ بْنُ زَيْدٍ، أَنَّهُ سَمِعَ رَبِيعَةَ الْجُرَشِيَّ يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اسْتَقِيمُوا وَنِعْمًا إِنَّ اسْتَقَمْتُمْ، وَحَافِظُوا عَلَى الْوُضُوءِ، فَإِنَّ خَيْرَ عَمَلِكُمُ الصَّلَاةَ، وَتَحَفِظُوا مِنَ الْأَرْضِ فَإِنَّهَا أُمَّكُمْ، وَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ عَامِلٍ عَلَيْهَا خَيْرًا أَوْ شَرًّا إِلَّا وَهِيَ مُخْبِرَةٌ»

⁴⁹⁶ Tirmizî, *Sıfatu'l-Kiyamet ve'r-Rakaik ve'l-Vera*, 7.

⁴⁹⁷ Bkz. Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 87.

⁴⁹⁸ Bkz. Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 342.

⁴⁹⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 455-456.

⁵⁰⁰ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XVI, 360.

⁵⁰¹ Bkz. Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, II, 281, 580.

⁵⁰² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 200.

Bize Yahya b. Eyyub el-Alaf el-Mısri'den, o Said b. Ebû Meryem'den, o İbn Lehia'dan, o Haris b. Yeid'den, o Rabia el-Cüreşi'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*İstikamet üzere olunuz. İstikamet üzere davranırsanız (bu) ne güzeldir. Abdesti koruyun, o namazdaki en iyi amelinizdir ve yeryüzünden sakını- nız, o sizin annenizdir. O iyi veya kötü işlerde kimseye amil değildir. Ancak o haber- cidir.*”⁵⁰³

Ayrıca hadis, *Sahihu ve Daifu el-Câmii's-Sağîr ve Ziyâdetuh*,⁵⁰⁴ *el-Fethu'l- Kebîr*⁵⁰⁵ ve *Kenzu'l-Ummal*'de⁵⁰⁶ de geçmektedir.

Hadisin senedinde ismi geçen ravilerden Abdullah b. Lehia hakkında 54.ha- diste bilgi verilmiş ve kendisinin tedlis yapmakla nitelendirildiği belirtilmiştir. Bu durumda hadisin *Kütüb-i Tis'a*'da da geçmediği ve ravilerinden birinin tedlis yap- makla nitelendirildiği dikkate alındığında zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

57. Hadis

Enes'ten (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Bir defasında Ebûbekir Sıddık, Resulul- lah ile birlikte yemek yiyordu. O esnada bu ayet nazil oldu.(Zilzâl,8) Hz. Ebûbekir yemekten el çekerek şöyle dedi: “Ey Allah'ın Resülü! Ben, benden sadır olan zerre kadar kötülüğün de karşılığını görecek miyim?” Resulullah şöyle buyurdu: “*Ey Ebûbe- kir! Dünyada hoşunuza gitmeyen olaylarla karşı karşıya geliyorsunuz. Onlar senden sadır olan küçük kötülüklere cezadır. Senin zerre kadar iyiliğin ahirete saklanır.*”⁵⁰⁷

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda bulunmamakla beraber Hâkim'in *el- Müstedrek*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، وَأَبُو بَكْرِ الشَّافِعِيُّ قَالَا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ الْوَاسِطِيُّ، ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنبَأَ سَفْيَانُ بْنُ حُسَيْنٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ الرَّحْبِيِّ، قَالَ: بَيْنَا أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَتَغَدَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ {فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ

⁵⁰³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, V, 65.

⁵⁰⁴ Bkz. Suyûtî, *Sahihu ve Daifu el-Câmii's-Sağîr ve Ziyâdetuh*, Mektebetü's-Şmile, s. 6157.

⁵⁰⁵ Bkz. Suyûtî, *el-Fethu'l-Kebîr fî Dammi'z-Ziyâdeti ile'l-Câmii's-Sağîr*, thk. Yûsuf en-Nebhânî, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2003, II, 23.

⁵⁰⁶ Bkz. Müttakî el-Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Müttakî el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl*, thk. Bekrî Hayânî, Müessesetü'r-Risâle, 1981, XVI, 3.

⁵⁰⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 204.

خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ} [الزلزلة: 8] فَأَمْسَكَ أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَكُلُّ مَا عَمِلْنَا مِنْ سُوءٍ رَأَيْنَاهُ؟ فَقَالَ: «مَا تَرُونَ مِمَّا تَكْرَهُونَ فَذَلِكَ مَا تَجْزُونَ، يُؤَخَّرُ الْخَيْرُ لِأَهْلِهِ فِي الْآخِرَةِ»

Bize Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh es-Saffer ve Ebû Bekr eş-Şafii'den, o Muhammed b. Mesleme el-Vasiti'den, o Yezid b. Harun'dan, o Süfyan b. Hüseyin'den, o Eyyüb'den, o Ebû Kılabe'den, o Ebû Esma er-Rahabi'den rivayetle şöyle demiştir: Bir keresinde Hz. Ebû Bekir Resulullah'la beraber öğle yemeği yiyordu. “Kim zerre miktarınca da olsa hayır yapmışsa, kim de zerre miktarınca da olsa kötülük işlemişse onu görür.” (Zilzâl,7-8) ayeti nazil olunca Ebû Bekir (r.a) yemeği bırakarak şöyle dedi: “Yaptığımız bütün kötü şeyleri görecek miyiz?” Resulullah (s.a) dedi ki: “Hoşunuza gitmeyen şeyleri görüyorsunuz, bunlar sizin işlediğiniz küçük kötülöklere cezadır. Hayırlı şeyler ise ahirete ertelenir.”⁵⁰⁸

Hâkim hadisin sahih olduğunu söylemiştir, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Hadis ufak lafız farklılıklarıyla Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ında,⁵⁰⁹ Heysemî'nin *Zevaid*'inde,⁵¹⁰ Ukaylî'nin (322/934) *ed-Duafâü'l-Kebîr*'inde⁵¹¹ ve İbn Hacer'in(852/1449) *el-Metâlibu'l-Âliye*⁵¹² isimli eserinde nakledilmiştir.

Hadisin ravilerinden Muhammed b. Mesleme Zehebî'nin *Dîvânu'd-Duafâ*'sında zikredilmiş,⁵¹³ münker⁵¹⁴ ve çok zayıf⁵¹⁵ olarak nitelendirilmiştir. Rivayetin *Kütüb-i Tis'a*'da bulunmaması da dikkate alındığında zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

58. Hadis

⁵⁰⁸ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, II, 580.

⁵⁰⁹ Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, VIII, 204.

⁵¹⁰ Bkz. Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VII, 142.

⁵¹¹ Bkz. Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ el-Ukaylî, *ed-Duafâü'l-Kebîr*, thk. Abdülmü'fî Emin Kal'acî, Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, Beyrut, 1984, IV, 353.

⁵¹² Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, , *el-Metâlibu'l-Âliye bi Zevâidi'l-Mesânîdi's-Semâniye*, thk. Risâletu Camiyye, Dâru'l-Âsîmeti li'n-Neşri ve't-Tevzî' ve Dâru'l-Gays li'n-Neşri ve't-Tevzî', byy., 1998-2000, XV, 443.

⁵¹³ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, 375.

⁵¹⁴ Bkz. Zehebî, *Siyer*, XIII, 396; *Târihu'l-İslâm*, VI, 824.

⁵¹⁵ Bkz. Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id ve Menbeu'l-Fevâid*, I, 246.

Katade, Enes yoluyla Resulullah'tan şu hadisi nakletmiştir: “Allah bir mü'mine zulmetmez. Bu dünyada iyiliklerinin karşılığı olarak onu rızıklandırır. Ahirette de mü-kafat verir. Kafire, iyiliklerinin karşılığını bu dünyada verir. Kıyamet günü onun he-sabından iyilik kalmayacaktır.”⁵¹⁶

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'da sadece İbn Hanbel'in *Müsned*'inde şöyle rivayet edil-miştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ الْمُؤْمِنَ حَسَنَةً يُثَابُ عَلَيْهَا الرَّزْقَ فِي الدُّنْيَا، وَيُجْزَى بِهَا فِي الْآخِرَةِ، وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيُطْعَمُ بِحَسَنَاتِهِ فِي الدُّنْيَا، فَإِذَا لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُعْطَى بِهَا خَيْرًا

Bize Abdüssamed'den, o Hemmam'dan, o Katade'den, o da Enes'ten riva-yetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “Allah mü'mine zulmetmez. İyi-liğe karşılık olarak bu dünyada onu rızıklandırır, ahirette de mükafatlandırır. Kafire gelince, onu iyiliklerinin karşılığı olarak dünyada nimetlendirir, Kıyamet günü Allah ile karşılaştığında ise ona verilecek bir iyilik kalmayacaktır.”⁵¹⁷

Şuayb el-Arnâvûd hadisin isnadının Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sa-hih olduğunu söylemiştir. Ayrıca Tayâlisî (204/819) *Müsned*'inde,⁵¹⁸ Taberî de *Câmiu'l-Beyân*'da⁵¹⁹ hadisi nakletmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü dikkate alı-narak hadisin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

59. Hadis

Hiz. Aişe Resulullah'a şöyle sormuştur: Abdullah bin Cud'an cahiliye zama-nında sıla-i rahim eder, miskinlere yemek yedirir ve misafirperverlik yapardı, esirleri kurtarırdı. Bütün bunlar onun için ahirette faydalı olacak mı? Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “Hayır! O, ölümüne kadar hiçbir zaman ‘Rabb'im ceza günü hatalarımı af-fet' dememiştir.”⁵²⁰

⁵¹⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 204.

⁵¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIX, 285.

⁵¹⁸ Bkz. Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, thk. Muhammed b. Abdül-muhsin et-Türkî, *Müsned*, Dâru'l-Hacer, Mısır, 1999, III, 503.

⁵¹⁹ Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vili'l-Kur'ân*, VIII, 361.

⁵²⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 204-205.

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ دَاوُدَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ابْنُ جُدْعَانَ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ يَصِلُ الرَّحِمَ، وَيُطْعِمُ الْمَسْكِينِ، فَهَلْ ذَاكَ نَافِعُهُ؟ قَالَ: لَا يَنْفَعُهُ، إِنَّهُ لَمْ يَقُلْ يَوْمًا: رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ

Bana Ebû Bekr b. Ebi Şeybe'den, o Hafs b. Gıyas'tan, o Davud'dan, o Şa'bi'den, o Mesruk'tan, o da Aişe'den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: Resulullah'a (s.a) şöyle sordum: “Abdullah b. Cüd'an cahiliye zamanında sıla-i rahim yapar ve fakirleri doyururdu. Bunlar ona fayda verecek mi?” Resulullah dedi ki: “Hayır, fayda vermeyecek. O bir gün bile ‘Rabbim ceza günü hatalarımdan dolayı beni bağışla’ dememiştir.”⁵²¹

İbn Hanbel, *Müsned*'inde hadisi Hz. Aişe'den bazı lafız farklılıklarıyla şöyle rivayet etmiştir:

إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جُدْعَانَ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ يُفْرِي الضَّيْفَ، وَيَفُكُ الْعَائِي، وَيَصِلُ الرَّحِمَ، وَيُحْسِنُ الْجَوَارَ، فَأَتَيْتُ عَلَيْهِ، فَهَلْ يَنْفَعُهُ ذَلِكَ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا، إِنَّهُ لَمْ يَقُلْ يَوْمًا قَطُّ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي يَوْمَ الدِّينِ. ⁵²²

Şuayb el-Arnâvûd tahkikinde *Müsned*'deki bu rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir. Hâkim ise *el-Müstedrek*'te şöyle rivayette bulunmuş ve hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onu desteklemiştir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جُدْعَانَ كَانَ يُفْرِي الضَّيْفَ، وَيَصِلُ الرَّحِمَ وَيَفْعَلُ وَيَفْعَلُ أَيْنَفَعُهُ ذَلِكَ؟ قَالَ: لَا، إِنَّهُ لَمْ يَقُلْ يَوْمًا قَطُّ: رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ. ⁵²³

İbn Hibbân, *Sahih*'inde hadisi başında عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا سَأَلَتْهُ عَنْ قَوْلِهِ: {يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ، وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ} فَأَيُّنَ النَّاسِ يَوْمَئِذٍ؟... ziyadesiyle rivayette bulunmuştur. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁵²⁴

⁵²¹ Müslim, *İman*, 365.

⁵²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 381-382.

⁵²³ Hâkim en-Nîsâbüri, *el-Müstedrek*, II, 439.

⁵²⁴ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, II, 40.

Bu durumda hadisin Müslim'in *Sahih*'inde nakledilmesi ve Şuayb el-Arnâvî'nin hadisin hakkında sahih değerlendirmesinde bulunması dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

60. Hadis

Resulullah'ın bazı sözlerinden şu anlaşılmaktadır: İyilik, kafirleri cehennem azabından kurtaramaz, fakat cehennemde ona, zalim, fasid ve kafirlere olduğu gibi şedid azab verilmeyecektir. Mesela bir hadise göre, Hatim Tayy'a cömertliği dolayısıyla hafif azab verilecektir.⁵²⁵

Taradığımız kaynaklarda hadisin rivayetine rastlanılamamıştır.

61. Hadis

Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'inde Adî b. Hâtim'den şu rivayet menkuldür: Resulullah buyurdu ki: “*Cehennem ateşinden sakının. Hurmanın bir parçasıyla bile olsa, güzel bir sözle bile olsa.*”⁵²⁶

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ خَيْثَمَةَ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ النَّارَ فَأَشَاحَ بِوَجْهِهِ فَتَعَوَّذَ مِنْهَا، ثُمَّ قَالَ: «اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِكْلِمَةً طَيِّبَةً»

Bize Süleyman b. Harb'ten, o Şu'be'den, o Amr'dan, o Hayseme'den, o da Adıyy b. Hatim'den şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a) Cehennem ateşini zikretti, yüzünü ondan sakındı ve ondan korundu sonra yine ateşi zikretti, yüzünü ondan sakındı ve korundu sonra dedi ki: “*Yarım hurmayla da olsa ateşten sakının, bunu bulamayan güzel bir sözle ondan sakınsın*”⁵²⁷

Buhârî'nin *Sahih*'inde benzer bir rivayette أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ النَّارَ فَأَشَاحَ بِوَجْهِهِ فَتَعَوَّذَ مِنْهَا «اتَّقُوا النَّارَ» ثُمَّ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ، ثُمَّ قَالَ: كِيسَمِينِ بِوَجْهِهِ فَتَعَوَّذَ مِنْهَا، ثُمَّ ذَكَرَ النَّارَ فَأَشَاحَ بِوَجْهِهِ فَتَعَوَّذَ مِنْهَا «اتَّقُوا النَّارَ» ثُمَّ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ ثَلَاثًا، حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا

⁵²⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 205.

⁵²⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 205.

⁵²⁷ Buhârî, *Rikak*, 51; *Edeb*, 34.

⁵²⁸ Bkz. Buhârî, *Rikak*, 49.

Buhârî,⁵²⁹ Nesâî,⁵³⁰ İbn Hanbel⁵³¹ ve İbn Huzeyme⁵³² sadece اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ kısmını rivayet etmişlerdir.

Müslim,⁵³³ İbn Hanbel,⁵³⁴ Dârimî,⁵³⁵ İbn Huzeyme⁵³⁶ ve İbn Hıbbân⁵³⁷ Buhârî'nin *Sahih*'indeki ilk rivayeti aynı lafızlarla aktarmışlardır. İbn Hanbel hadisin اتَّقُوا النَّارَ kısmını bir rivayette لِيَتَّقِي أَحَدَكُمْ وَجْهَهُ النَّارَ şeklinde,⁵³⁸ bir diğer rivayette مَنْ مِنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَّقِيَ النَّارَ şeklinde,⁵³⁹ İbn Huzeyme aynı kısmı افْتَدُوا مِنَ النَّارِ şeklinde⁵⁴⁰ İbn Hıbbân اتَّقِيَ النَّارَ مِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَتَّقِيَ النَّارَ şeklinde nakletmiştir ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*'indeki rivayetin sonunda فليفعل ziyadesi de mevcuttur.⁵⁴¹

Hadisin benzer lafızlarla Buhârî, Müslim, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi sahih olduğunu göstermektedir.

62. Hadis

Adî b. Hâtim'den sahih bir rivayette Resulullah şöyle demiştir: “Hiçbir iyiliği hakir görmeyin, bir kimseye bir kap su bile verseniz veya bir kardeşinizi güler yüzle bile karşılarsanız.”⁵⁴²

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي أَبُو عَسَانَ الْمُسَمَعِيُّ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ يَعْنِي الْخَزَّازَ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا، وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلْقٍ»

Bize Ebû Gassan el-Mismeî'den, o Osman b. Ömer'den, o Ebû Amir'den, – Yani el-Hazzez- o Ebû İmran el-Cevni'den, o Abdullah b. Samit'ten, o da Ebû Zerr'den

⁵²⁹ Bkz. Buhârî, *Zekat*, 10.

⁵³⁰ Bkz. Nesâî, *Zekat*, 63.

⁵³¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 208, 209; XXXII, 119.

⁵³² Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, II, 1165.

⁵³³ Bkz. Müslim, *Zekat*, 68;

⁵³⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 188, 190, 207; XXXII, 129.

⁵³⁵ Bkz. Dârimî, *Zekat*, 24.

⁵³⁶ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, II, 1165.

⁵³⁷ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, II, 220, 441; VII, 43.

⁵³⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 201.

⁵³⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 188.

⁵⁴⁰ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, II, 1165.

⁵⁴¹ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, VIII, 105.

⁵⁴² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 205.

rivayetle demiştir ki: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Kardeşini güler yüzle karşılamak dahi olsa hiçbir iyiliği hakir görmeyin.*”⁵⁴³

İbn Hanbel *فَإِنْ لَمْ تَجِدْ، فَالْقَى* kısmını şöyle nakletmiştir: *فَإِنْ لَمْ تَجِدْ، فَالْقَى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلْقٍ*. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Ebû Amir el-Hazzaz’dan dolayı sahih li gayrihi olduğunu belirtmiştir.⁵⁴⁴ İbn Hıbbân’ın *Sahih*’inde ise hadisin sonunda *فَإِذَا صَنَعْتَ مَرْقَةً فَأَكْثَرَ مَاءَهَا وَأَعْرِفَ لَجِيرَانَكَ مِنْهَا* ziyadesi vardır. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin ise sahih olduğunu söylemiştir.⁵⁴⁵

Tirmizî rivayeti şu şekilde nakletmiş ve hasen-sahih olduğunu söylemiştir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ، وَإِنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلْقٍ، وَأَنْ تُفْرَغَ مِنْ دَلْوِكَ فِي إِنَاءِ أَخِيكَ»⁵⁴⁶

Hadisin ravilerinden Ebû Amir el-Hazzez “sika” olarak nitelendirildiği gibi “zayıf” olarak da nitelendirilmiştir.⁵⁴⁷ Hadisin Müslim’in kriterlerine göre sahih olması, Tirmizî ve Şuayb el-Arnâvûd’un da bu yönde fikir beyan etmesi dikkate alındığında sahih olduğunu söylemek mümkündür.

63. Hadis

Buhârî’nin *Sahih*’inde Ebû Hureyre’den şöyle bir hadis mervidir. Resulullah kadınlara hitaben şöyle buyurdu: “*Ey Müslüman hanımlar, bir kimse komşusuna gönderdiği en küçük bir şeyi bile hakir görmesin, bir keçinin ayağı bile olsa.*”⁵⁴⁸

Hadis, Buhârî’nin *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنَيْبٍ، عَنِ الْمُقْبِرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ، لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةً لِجَارَتِهَا، وَلَوْ فَرَسِينَ شَاةٍ»

Bize Asım b. Ali’den, o İbn Ebi Zi’b’den, o Makburi’den, o babasından, o da Ebû Hureyre’den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Ey*

⁵⁴³ Müslim, *Birr, Sila ve Edeb*, 144.

⁵⁴⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXV, 408.

⁵⁴⁵ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, II, 282.

⁵⁴⁶ Tirmizî, *Birr ve Sila*, 45.

⁵⁴⁷ Bkz. Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, IV, 85; *Dîvânü'd-Duafâ*, s.191.

⁵⁴⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 205.

Müslüman hanımlar! Sizden biriniz komşusunun hediyesi bir koyunun paçası bile olsa onu küçük görmesin.”⁵⁴⁹

Müslim⁵⁵⁰ ve İbn Hanbel⁵⁵¹ de hadisi Ebû Hureyre’den aynı lafızlarla rivayet etmiştir. İbn Hanbel’in *Müsned*’indeki bir diğer rivayet ise “*Ey Müslüman hanımlar*” nidasının üç kez söylendiği belirtilmiştir ve hadisin sonunda *وَلَا يَجُلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ* ziyadesi vardır. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁵⁵²

Hadisin ravilerinden Asım b. Ali, İbn Adî’nin *el-Kâmil fi Duafâ*’sında zikredilmiştir.⁵⁵³ Zehebî ise onu “doğru sözlü” olarak nitelendirmiştir.⁵⁵⁴ Hadisin, Buhârî ve Müslim’in kriterlerine uyması ve Şuayb el-Arnâvûd’un hadis hakkındaki değerlendirmesi dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

64. Hadis

Hiz. Aişe’den şöyle bir rivayet nakledilmiştir: Resulullah şöyle buyurdu: “*Ey Aişe, küçük günah zannettiklerinizden de sakının. Çünkü Allah (c.c) onlardan da hesap soracak.*”⁵⁵⁵

Hadis, İbn Mâce’nin *Sünen*’inde şöyle nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ بْنُ بَانَكَ قَالَ: سَمِعْتُ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي عَوْفُ بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا عَائِشَةُ إِيَّاكِ وَمُحَقَّرَاتِ الْأَعْمَالِ، فَإِنَّ لَهَا مِنَ اللَّهِ طَالِبًا»

Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe’den, o Halid b. Mahled’den, o Said b. Müslim b. Banek’ten, o Amir b. Abdillâh b. ez-Zübeyr’den, o Avf b. el-Haris’ten o da Aişe’den

⁵⁴⁹ Buhârî, Hibe ve Fadliha ve’t-Tahridi Aleyha, 51; Edeb, 30.

⁵⁵⁰ Bkz. Müslim, Zekat, 90.

⁵⁵¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XII, 33, 428; XVI, 254.

⁵⁵² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVI, 338.

⁵⁵³ Bkz. İbn Adî, *el-Kamil fi’l-Duafa*, VI, 407.

⁵⁵⁴ Bkz. Zehebî, *Siyer*, IX, 262.

⁵⁵⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 205.

(r.a) rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) bana şöyle dedi: “*Ey Aişe, amellerin küçük olanlarından da (küçük günah zannettiklerinizden) sakının. Çünkü Allah (c.c.) onlardan da hesap soracak.*”⁵⁵⁶

İbn Hanbel **الْأَعْمَالِ** lafzı yerine **الذُّنُوبِ** lafzıyla rivayette bulunmuştur. Şuayb el-Arnâvûd hadisin isnadının güçlü olduğunu söylemiştir.⁵⁵⁷ Dârimî⁵⁵⁸ ve İbn Hibbân ise İbn Mâce'nin *Sünen*'indeki aynı lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin ise Buhârî'nin şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir.⁵⁵⁹

Hadisin ravilerinden Halid b. Mahled, İbn Sa'd'ın (230/845) *Tabakat*'ında “münkeru'l-hadis” ve “aşırı Şîî” olarak geçmektedir.⁵⁶⁰ Buna karşın “zararı yok, doğru sözlü” olarak nitelendirenler de olmuştur.⁵⁶¹ Hadisin ravilerinden birinin münker ve aşırı Şîî olarak değerlendirilmesi dikkate alındığında hadisin hasen olduğunu söylemek mümkündür.

N. TEKÂSÜR SÛRESİ

65. Hadis

İbn Cerir, Ubeyy b. Ka'b'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Biz Resulullah'ın, “*Eğer insanoğlunun elinde iki vadi dolusu mal olsa üçüncü vadiyi ister. İnsanoğlunun karnını ancak toprak doyurur.*” buyurduğunu işittik.⁵⁶²

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَابْتَغَى ثَالِثًا، وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ»

⁵⁵⁶ İbn Mâce, *Züht*, 29.

⁵⁵⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 478.

⁵⁵⁸ Bkz. Dârimî, *Rikak*, 17.

⁵⁵⁹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XII, 379.

⁵⁶⁰ Bkz. İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, VI, 372.

⁵⁶¹ Bkz. Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, I, 640; *Siyer*, X, 218.

⁵⁶² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 217.

Pek çok hadiste Resulullah'tan şu söz nakledilmiştir: “Allah kullarına verdiği nimetler hakkında, mü’min ve kafir herkese soracaktır.”⁵⁷¹

Taradığımız kaynaklarda hadisin metnine ulaşamadık.

67. Hadis

Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah bize geldi. Biz de O'na taze hurmalar yedirdik ve soğuk su içirdik. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: “Hakkında soru sorulacak nimetlerden bir kısmı da bunlardır.”⁵⁷²

Hadis, Nesâî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُونُسَ بْنِ مُحَمَّدٍ حَرَمِيٌّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ أَبِي عَمَّارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كَانَ لِيَهُودِيٍّ عَلَى أَبِي تَمْرٍ، فَقَتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ حَدِيقَتَيْنِ، وَتَمْرُ الْيَهُودِيِّ يَسْتَوْعِبُ مَا فِي الْحَدِيقَتَيْنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ لَكَ أَنْ تَأْخُذَ الْعَامَ نِصْفَهُ وَتُوَخَّرَ نِصْفَهُ؟» فَأَبَى الْيَهُودِيُّ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ لَكَ أَنْ تَأْخُذَ الْجَدَادَ؟» فَأَذِنَنِي فَأَذِنْتُهُ، فَجَاءَ هُوَ وَأَبُو بَكْرٍ فَجَعَلَ يُجَدُّ وَيُكَالُ مِنْ أَسْفَلِ النَّخْلِ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو بِالْبَرَكَاتِ حَتَّى وَفِينَاهُ جَمِيعَ حَقِّهِ مِنْ أَصْغَرِ الْحَدِيقَتَيْنِ - فِيمَا يَحْسِبُ عَمَّارٌ - ثُمَّ أَتَيْتُهُمْ بِرُطْبٍ وَمَاءٍ فَأَكَلُوا وَشَرَبُوا، ثُمَّ قَالَ: «هَذَا مِنَ النَّعِيمِ الَّذِي تَسْأَلُونَ عَنْهُ»

Bize İbrahim b. Yunus b. Muhammed Harami'den, o babasından, o Ham-mad'dan, o Ammar b. Ebû Ammar'dan, o da Cabir b. Abdillâh'tan rivayetle ded ki: Bir yahudinin babamdan hurma alacağı vardı. Babam da Uhud savaşında şehid olmuştu, geriye iki hurma bahçesi bırakmıştı. Hurmaların tamamı ise yahudinin alacağını ancak karşılayacaktı. Resulullah (s.a) o yahudiye: “Alacağının yarısını şimdi, diğ-ger yarısını da ertelesen olmaz mı?” dedi. Yahudi buna yanaşmadı. O zaman Resulul-lah (s.a) bana: “Hurmaları toplamaya başladığında bana haber ver.” buyurdu. Ben de dediğini yaptım ve O'na haber verdim. Resulullah (s.a) ve Ebû Bekir (r.a) geldi. Hurmanın en altından başlanarak toplanmaya ve ölçülmeye başlandı. Resulullah (s.a) da bereketlenmesi için dua ediyordu. Neticede o iki bahçenin küçüğünden çıkan hur-malarla yahudinin borcunu ödedik. – Ammar sayarken- Sonra (Resulullah (s.a) ve Ebû

⁵⁷¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 221.

⁵⁷² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 221.

Bekir'e) yaş hurma ve su getirdim, yiyip içtiler ve şöyle buyurdular: “İşte bunlar he-saba çekileceğiniz nimetlerdendir.”⁵⁷³

İbn Hanbel'in rivayetinde Hz. Ömer de gelenler arasındadır ve İbn Hanbel ثَمَّ فَاطَعَمْتُهُمْ رُطْبًا، وَأَسْقَيْتُهُمْ مَاءً kısımlarını bir rivayette فَاطَعَمْتُهُمْ رُطْبًا، وَأَسْقَيْتُهُمْ مَاءً فَأَكَلُوا وَشَرِبُوا şeklinde,⁵⁷⁴ diğer bir rivayette رُطْبًا وَشَرِبُوا مَاءً şeklinde rivayet etmiştir.⁵⁷⁵ İbn Hıbbân aynı kısmı فَاطَعَمْنَا مِنْ الْمَاءِ رُطْبًا، وَسَقَيْنَاهُمْ مِنَ الْمَاءِ şeklinde rivayet etmiştir.⁵⁷⁶ Ayrıca İbn Hanbel'in Nesâî'nin *Sünen*'inde geçen rivayeti aynı metinle naklettiği bir rivayeti de mevcuttur.⁵⁷⁷ Şuayb el-Arnâvî, *Müsned*'deki üç rivayetin de Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Elbânî de bu hadisin isnadının sahih olduğunu belirtmiştir.⁵⁷⁸ Bu durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

68. Hadis

Resulullah, Ebûbekir ve Ömer'e şöyle dedi: “*Gelin, Ebû Leysim b. Etyan el-Ensari'ye gidelim.*” Hep birlikte İbn Etyan'ın bağına gittiler. O da onlara bir hurma dalı getirdi. Resulullah “*Hurmayı neden koparıp getirmedin?*” buyurdu! O da “Ben, kendiniz seçerek yemenizi istedim” dedi. Onlar hurmaları yiyip soğuk suyu içtiler. Sonra Resulullah şöyle buyurdu: “*Nefsim elinde olana yemin ederim ki, bu nimetler hakkında kıyamet günü Allah (c.c) sizden soracaktır. Bu serin gölge, soğuk hurmalar ve soğuk su, hepsi...*”⁵⁷⁹

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَاعَةٍ لَا يَخْرُجُ فِيهَا وَلَا يَلْقَاهُ فِيهَا أَحَدٌ، فَأَتَاهُ أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: «مَا جَاءَ بِكَ يَا أَبَا بَكْرٍ؟» فَقَالَ: خَرَجْتُ أَلْقَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْظَرُ فِي وَجْهِهِ وَالتَّسْلِيمِ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَلْبِثْ أَنْ جَاءَ عُمَرُ، فَقَالَ: «مَا جَاءَ بِكَ يَا عُمَرُ؟» قَالَ: الْجُوعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَأَنَا قَدْ وَجَدْتُ بَعْضَ ذَلِكَ، فَانْطَلِقُوا إِلَيَّ»

⁵⁷³ Nesâî, *Vesayet*, 4.

⁵⁷⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIII, 8.

⁵⁷⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIII, 98-99.

⁵⁷⁶ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, VIII, 201.

⁵⁷⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIII, 379.

⁵⁷⁸ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahîhu Süneni'n-Nesâî*, Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 1998, II, 552-553.

⁵⁷⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 221.

مَنْزِلَ أَبِي الْهَيْثَمِ بْنِ التَّيْهَانِ الْأَنْصَارِيِّ» وَكَانَ رَجُلًا كَثِيرَ النَّخْلِ وَالشَّاءِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ خَدَمٌ فَلَمَّ يَجِدُوهُ، فَقَالُوا لِامْرَأَتِهِ: أَيْنَ صَاحِبِكِ؟ فَقَالَتْ: انْطَلِقْ يَسْتَعِذِبْ لَنَا الْمَاءَ، فَلَمَّ يَلْبَثُوا أَنْ جَاءَ أَبُو الْهَيْثَمِ بِقِرْبَةٍ يَزْعِبُهَا فَوَضَعَهَا ثُمَّ جَاءَ يَلْتَرِّمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيُقَدِّبُهُ بِأَبِيهِ وَأُمِّهِ، ثُمَّ انْطَلِقَ بِهِمْ إِلَى حَدِيقَتِهِ فَبَسَطَ لَهُمْ بَسَاطًا، ثُمَّ انْطَلِقَ إِلَى نُخْلَةٍ فَجَاءَ بِقِنْوٍ فَوَضَعَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفَلَا تَتَّقِينَ لَنَا مِنْ رُطْبِهِ؟» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَرَدْتُ أَنْ تَخْتَارُوا، أَوْ قَالَ: تَخَيَّرُوا مِنْ رُطْبِهِ وَبُسْرِهِ، فَأَكَلُوا وَشَرَبُوا مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَذَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مِنَ النَّعِيمِ الَّذِي تُسْأَلُونَ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ظِلٌّ بَارِدٌ، وَرُطْبٌ طَيِّبٌ، وَمَاءٌ بَارِدٌ»، فَانْطَلِقَ أَبُو الْهَيْثَمِ لِيَصْنَعَ لَهُمْ طَعَامًا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَذْبَحَنَّ ذَاتَ دَرٍّ»، قَالَ: فَذَبَحَ لَهُمْ عَنَاقًا أَوْ جَدِيًّا فَأَتَاهُمْ بِهَا فَأَكَلُوا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ لَكَ خَادِمٌ؟» قَالَ: لَا، قَالَ: «فَإِذَا أَتَانَا سَبِيٌّ فَأَتِنَا» فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَأْسَيْنِ لَيْسَ مَعَهُمَا ثَالِثٌ فَأَتَاهُ أَبُو الْهَيْثَمِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اخْتَرِ مِنْهُمَا»، فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ اخْتَرِ لِي، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الْمُسْتَشَارَ مُؤْتَمَنٌ، خُذْ هَذَا فَإِنِّي رَأَيْتُهُ يُصَلِّي وَاسْتَوْصَ بِهِ مَعْرُوفًا»، فَانْطَلِقَ أَبُو الْهَيْثَمِ إِلَى امْرَأَتِهِ فَأَخْبَرَهَا بِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ: مَا أَنْتَ بِبَالِغٍ مَا قَالَ فِيهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا أَنْ تَعْتَقَهُ، قَالَ: فَهُوَ عَتِيقٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا وَلَا خَلِيفَةً إِلَّا وَهُوَ بِطَانَتَانِ بِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَاهُ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَبِطَانَةٌ لَا تَأْلُوهُ خَبَالًا، وَمَنْ يُوقِ بِطَانَةَ السُّوءِ فَقَدْ وُقِيَ»

Bize Muhammed b. İsmail'den, o Adem b. Ebû İyas'tan, o Şeyban Ebû Muaviye'den, o Abdulmelik b. Umeyr'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o da Ebû Hureyre'den rivayetle şöyle demiştir:

Resulullah (s.a) her zaman çıkmadığı ve kimseyle karşılaşamayacağı bir saatte evinden dışarı çıkmıştı. Derken Ebû Bekir yanına çıkageldi. “*Seni buraya getiren nedir Ey Ebû Bekir?*” dedi. Ebû Bekir de: “Resulullah (s.a) ile karşılaşır, yüzünü görür ve selam veririm ümidiyle çıktım” dedi. Çok geçmeden Ömer de geldi. Resulullah (s.a) ona “*Seni buraya getiren nedir?*” dedi. Ömer: “Açlıktır Ey Allah’ın Resülü!” dedi. Resulullah “*ondan bende de var*” dedi. Sonra üçü birlikte Ebu’l-Heysem b. et-Teyhan el-Ensari’nin evine doğru gittiler. Ebu’l-Heysem, hurması ve koyunları bol olan bir kişi idi, hizmetçisi yoktu. Evde kendisini bulamadılar ve hanımına “Eşin nerede?” dediler. Kadın dedi ki: “Bize içme suyu getirmeye gitmişti.” Çok geçmeden Ebu’l-Heysem dopdolu bir su kırbaşıyla çıkageldi. Kırbaşını yere koyduktan sonra gelip Resulullah’a (s.a) sarılıp anne ve babasının O’na feda olduğunu söyledi. Sonra onları bahçesine götürdü, bir sergi serdi ve hurma ağacından olgunu ve olgun olmayanı bir arada bulunan bir hurma dalı salkımı getirdi ve koydu. Bunun üzerine Resulullah

(s.a): “*Bize olgunlarından seçip getirmedin mi?*” buyurdu. Ebu’l-Heyssem: “Ey Allah’ın Resulü kendiniz seçesiniz diye veya yaş ve kuru hangisinden isterseniz seçip yemeniz için bu şekilde getirdim” dedi. Böylece o hurmalardan yediler ve sudan içtiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Canımı kudret elinde tutan Allah’a yemin olsun ki bu nimetlerden kıyamet günü sorguya çekileceksiniz. Serin bir gölgelik, güzel hurma ve soğuk su.*” Ebu’l-Heyssem onlara yemek hazırlatmak için giderken Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Sakın ha! Sütü bir hayvan kesmeyin!*” Ebu’l-Heyssem dişi veya erkek bir oğlak kesti, (hazırlayıp) getirdi ve hep birlikte yediler. Resulullah (s.a) “*Hizmetçin var mı?*” dedi. Ebu’l-Heyssem “Hayır” dedi. Resulullah “*Savaş esirleri gelince bize gel*” buyurdu. Resulullah’a iki savaş esiri getirilmişti, bir üçüncüsü yoktu. Ebu’l-Heyssem O’na müracaat etti, Resulullah “*İkisinden birini seç*” buyurdu. Ebu’l-Heyssem: “Ey Allah’ın Resulü benim yerime siz seçiniz” dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a): “*İstişare edilen kimse güvenilen kimsedir, şunu al çünkü onu namaz kılarırken gördüm*” dedi ve “*Ona iyi davran*” buyurdu. Ebu’l-Heyssem hanımına gitti ve durumunu ona anlattı bunun üzerine hanımı ona Resulullah’ın (s.a) “*Ona iyi davran*” sözünü yerine getirebilmek için onu hürriyetine kavuşturmalısın dedi. Ebu’l-Heyssem de “*O hürdür*” dedi. Daha sonra Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Allah’ın gönderdiği her Peygamber ve devlet idarecisinin iki tür halkı vardır; Biri ona daima iyiliği emredip kötülükten sakındırır, bir diğeri de ona devamlı güçlük çıkarıp yük olur. Kim kötü arkadaştan korunmuş olursa gerçekten (her tür kötülükten) korunmuş olur.*”⁵⁸⁰

Tirmizî bu hadisin hasen-sahih-garib olduğunu söylemiştir. Hadisi İbn Hıbbân *Sahih*’inde⁵⁸¹ ve Hâkim ise *el-Müstedrek*’inde benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Zehabî de ona muvafakat etmiştir.⁵⁸² Bu durumda hadisin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

⁵⁸⁰ Tirmizî, *Züht*, 39.

⁵⁸¹ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XII, 16.

⁵⁸² Bkz. Hâkim en-Nisâbü’rî, *el-Müstedrek*, IV, 145.

O. FİL SÛRESİ

69. Hadis

İmam Cafer babası Muhammed Bakır'dan, O da Cabir'den Resulullah'ın Veda Haccı hakkında şu açıklamayı yapmıştır: “Resulullah Müzdelife'den Mina'ya hareket ettiği zaman Muhassir vadisinde hızlanmıştı.”⁵⁸³

Hadis, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: «أَفَاضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ السَّكِينَةُ، وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَرْمُوا بِمِثْلِ حَصَى الْخَدْفِ، وَأَوْضَعَ فِي وَادِي مُحَسِّرٍ»

Bize Muhammed b. Kesir'den, o Süfyan'dan, o Ebu'z-Zübeyr'den, o da Cabir'den rivayetle şöyle demiştir: “Resulullah (s.a) (Müzdelife'den Mina'ya) ağır ağır gitti ve ashabına da çakıl taşı gibi küçük taşlar atmalarını ve Muhassir vadisinden de hızlıca geçmelerini emretti.”⁵⁸⁴

Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Mâce de hadisi Nesâî ziyadesiyle rivayet etmiştir.⁵⁸⁵ Nesâî ise *اَوْضَعَ فِي وَادِي مُحَسِّرٍ* lafzından sonra *الْجَمْرَةَ* ziyadesiyle rivayette bulunmuştur.⁵⁸⁶ Bir diğer rivayette ise Nesâî,⁵⁸⁷ İbn Hanbel⁵⁸⁸ ve İbn Huzeyme⁵⁸⁹ hadisin sadece *اَوْضَعَ فِي وَادِي مُحَسِّرٍ* kısmını nakletmişlerdir. İbn Hanbel'in benzer birkaç rivayeti daha mevcuttur.⁵⁹⁰ Dârimî *Sünen*'inde aynı lafızlarla rivayette bulunmuştur.⁵⁹¹ Ayrıca Müslim, Tirmizî, İbn Hanbel ve Dârimî benzer bir rivayette daha bulunmuşlardır. Tirmizî, kendi rivayeti hakkında hasen-sahih olarak hükmetmiştir.⁵⁹²

⁵⁸³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 241.

⁵⁸⁴ Ebû Dâvud, *Menasik*, 66.

⁵⁸⁵ Bkz. İbn Mâce, *Menasik*, 61.

⁵⁸⁶ Bkz. Nesâî, *Menasiki'l-Hac*, 204.

⁵⁸⁷ Bkz. Nesâî, *Menasiki'l-Hac*, 215.

⁵⁸⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXII, 127.

⁵⁸⁹ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahîh*, II, 1347.

⁵⁹⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXII, 418; XXIII, 205, 379.

⁵⁹¹ Bkz. Dârimî, *Menasik*, 59.

⁵⁹² Bkz. Müslim, *Hac*, 147; Tirmizî, *Hac*, 54; İbn Hanbel, *Müsned*, III, 383; Dârimî, *Menasik*, 34.

Hadisin ravilerinden Muhammed b. Müslim (Ebu'z-Zübeyr) Nesâî'nin Zikru'l-Müde'llisîn isimli eserinde zikredilmiştir.⁵⁹³ Zehebî ise onu “doğru sözlü” olarak nitelendirmiştir.⁵⁹⁴ Bu durumda Tirmizî ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri dikkate alındığında hadisin hasen olduğunu söylemek mümkündür.

70. Hadis

İmâm Mâlik'in rivayetine göre Resulullah şöyle buyurdu: “*Müzedelife durmak yeridir. Ama Muhassir vadisinde durmamalıdır.*”⁵⁹⁵

Hadis, İbn Mâce'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعُمَرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ عَرَفَةَ مَوْقِفٍ، وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ عُرْنَةَ، وَكُلُّ الْمُرْدَلِفَةِ مَوْقِفٍ، وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ مُحْسِرٍ، وَكُلُّ مَنَى مَنَحْرٍ، إِلَّا مَا وَرَاءَ الْعَقْبَةِ»

Bize Hişam b. Ammar'dan, o Kasım b. Abdillâh el-Umeri'den, o Muhammed b. el-Münkedir'den, o da Cabir b. Abdillâh'tan rivayetle demiştir ki: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Arafat'ın hepsi vakfe yeridir ve Ürene deresinden uzak durun. Müzedelife'nin hepsi vakfe yeridir ve Muhassir deresinden uzak durun (yani orada Müzedelife vakfesi yapmayın). Mina'nın hepsi kurban kesme yeridir. Ancak Akabe'nin arkasında kalan bölge kurban kesme yeri değildir.*”⁵⁹⁶

Hadisi İmâm Mâlik *el-Muvatta*'da *عَرَفَةَ كُلُّهَا مَوْقِفٌ، وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ عُرْنَةَ. وَالْمُرْدَلِفَةَ* şeklinde rivayet etmiştir. Bir diğer rivayette ise hadisin başında *اعْلَمُوا أَنَّ* ziyadesi vardır.⁵⁹⁷ İbn Hanbel ve İbn Hibbân ise çok benzer bir metinle sonunda *أَيَّامَ التَّشْرِيقِ ذَبْحٌ* ziyadesi olacak şekilde rivayette bulunmuşlardır. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki rivayetin isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir.⁵⁹⁸

⁵⁹³ Bkz. Nesâî, *Zikru'l-Müde'llisîn*, thk.eş-Şerif Hâtim b. Ârif el-Avnî, Dâru Âlemi'l-Fevâid, Mekke, 2002, s.123.

⁵⁹⁴ Bkz. Zehebî, *Siyer*, V, 380.

⁵⁹⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 241.

⁵⁹⁶ İbn Mâce, *Menasik*, 55.

⁵⁹⁷ Bkz. İmâm Mâlik, *Hac*, 1448, 1449.

⁵⁹⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVII, 316; İbn Hibbân, *Sahîh*, IX, 166.

Hadisin ravilerinden Kasım b. Abdillah hadisleri karıştırmakla, hadis uydurmakla⁵⁹⁹ ve yalancılıkla⁶⁰⁰ itham edilmiştir. Hadisin *Muvatta*’da, *Müsned*’de ve İbn Hıbban’ın *Sahih*’inde lafız farklılığı ile tahrir ettikleri rivayetlerin istişhadi ile sahih olduğu anlaşılmaktadır.

71. Hadis

Ümmü Hani ve Zubeyr b. Avvam’dan rivayet edildiğine göre de, Resulullah, Kureyş’in bu olaydan sonra (fil vakası) on sene (bazı rivayetlere göre yedi sene) kadar Allah’tan başkasına ibadet etmediğini bildirmiştir.⁶⁰¹

Taradığımız kaynaklarda hadisin metnine ulaşamamıştır.

Ö. KUREYŞ SÜRESİ

72. Hadis

Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “*Kureyş insanlara önderdir.*”⁶⁰²

Hadis, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَلِيِّ أَبِي الْأَسَدِ قَالَ: حَدَّثَنِي بُكَيْرُ بْنُ وَهْبِ الْجَزْرِيُّ قَالَ: قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: أَحَدْتُكَ حَدِيثًا مَا أَحَدْتُهُ كُلَّ أَحَدٍ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ وَنَحْنُ فِيهِ، فَقَالَ: الْأَيْمَةُ مَنْ فُرِيشَ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا، وَأَنْتُمْ عَلَيْهِمْ حَقًّا مِثْلَ ذَلِكَ، مَا إِنْ اسْتَرْجَمُوا فَرَجَمُوا، وَإِنْ عَاهَدُوا وَقَفُوا، وَإِنْ حَكَمُوا عَدَلُوا، فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ مِنْهُمْ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ، وَالْمَلَائِكَةِ، وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

Bize Muhammed b. Cafer’den, o Şu’be’den, o Ali Ebu’l-Esed’den, o Bukeyr b. Vehb el-Cezeri’den, o da Enes b. Malik’ten rivayetle şöyle demiştir: Enes bana dedi ki: Sana kimsenin haber vermediği bir sözü haber vereyim. Resulullah (s.a) Kabe’nin kapısının önünde ayağa kalktı ve biz de oradaydık, dedi ki: “*İmamlar Kureyş’tendir. Onların sizin üzerinizde hakkı vardır, sizin de onların üzerinde hakkınız vardır. Onların merhametli davranılması istendiği zaman, merhametli olurlar. Söz verdikleri za-*

⁵⁹⁹ Bkz. Zehebî, *Mizânu’l-İ’tidâl*, III, 371.

⁶⁰⁰ Bkz. Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, VII, 164.

⁶⁰¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 241-242.

⁶⁰² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 249.

man sözlerini yerine getirirler. Hüküm verdikleri zaman adaletle hükmederler. Onlardan kim böyle yapmazsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerlerine olsun.”⁶⁰³

Şuayb el Arnavud, hadisin tariki ve şahidleri dikkate alındığında sahih olduğunu ancak *Müsned*'deki bu tarikin Bükeyr b. Vehb'in bilinmemesinden dolayı zayıf olduğunu söylemiştir. İbn Hanbel'in benzer lafızlarla aktardığı başka rivayetler de mevcuttur.⁶⁰⁴ *El-Müstedrek* te ise şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْأَيِّمَةُ مِنْ قُرَيْشٍ أَبْرَارُهَا أُمَرَاءُ أَبْرَارِهَا، وَفُجَّارُهَا أُمَرَاءُ فُجَّارِهَا، وَلِكُلِّ حَقٍّ فَاتُوا كُلَّ ذِي حَقِّ حَقَّهُ، وَإِنْ أَمَرْتُ عَلَيْكُمْ عَبْدًا حَبَشِيًّا مُجَدَّعًا فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا مَا لَمْ يُحَيِّرْ أَحَدَكُمْ بَيْنَ إِسْلَامِهِ وَضَرْبِ عُنُقِهِ، فَإِنْ خَيْرَ بَيْنَ إِسْلَامِهِ وَضَرْبِ عُنُقِهِ، فَلْيَقْدِمِ عُنُقَهُ فَإِنَّهُ لَا دُنْيَا لَهُ وَلَا آخِرَةَ بَعْدَ إِسْلَامِهِ»⁶⁰⁵

Buhârî⁶⁰⁶ ve Müslim'in *Sahih*'inde⁶⁰⁷ lafzen aynı olmasa da aynı manayı taşıyan rivayetler mevcuttur. Buhârî'nin *Sahih*'inde aynı babdaki rivayetlerden biri de şu şekildedir:

حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَزَالُ هَذَا الْأَمْرُ فِي قُرَيْشٍ مَا بَقِيَ مِنْهُمْ اثْنَانِ.

Hadisin ravilerinden Bukeyr b. Vehb⁶⁰⁸ ve Ali Ebu'l-Esed⁶⁰⁹ Zehebî'nin *Dîvânu'd-Duafâ*'sında zikredilmiştir. Ayrıca Bukeyr b. Vehb “leyse bi'l-kaviy” olarak da nitelendirilmiştir.⁶¹⁰ Bu durumda Şuayb el-Arnâvûdun görüşleri de dikkate alınarak hadisin farklı tariklerinin istişadı ile sahih olduğu anlaşılmaktadır.

73. Hadis

⁶⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIX, 318.

⁶⁰⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XX, 249; XXXIII, 21.

⁶⁰⁵ Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, IV, 85.

⁶⁰⁶ Bkz. Buhârî, *Ahkam*, 2; *Menakıb*, 3.

⁶⁰⁷ Bkz. Müslim, *İmaret*, 4.

⁶⁰⁸ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, s.54.

⁶⁰⁹ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, s.180.

⁶¹⁰ Bkz. Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, I, 351.

Hız. Ali'nin bir rivayetine göre Resulullah şöyle buyurmuştur. “*Arapların liderliği önce Himyerlerin elinde idi. Sonra Allah (c.c) onlardan alarak Kureyşlilere verdi.*”⁶¹¹

Taradığımız kaynaklarda hadisin metnine ulaşamadık.

P. MÂ'ÛN SÛRESİ

74. Hadis

Kur'ân-ı Kerîm'de münafıkların durumu şu şekilde açıklanmıştır. “*Namaza üşene üşene kalkarlar.*” (Tevbe 54) Resulullah, bunun münafığın namazı olduğunu bildirmiştir. Resulullah bu sözünü üç kere tekrarlamıştır. Sözüne devam eden Resulullah şöyle demiştir: “*Asr vaktinde oturarak güneşin batışını seyrederek. Güneş şeytanın iki boynuzu arasına girene kadar seyretmeyi sürdürür. (Yani gurup vaktine yakın bir zamana kadar oturur.) Bu vakitten sonra kalkar, horozun yerden yem toplaması gibi dört defa eğilir kalkar. Allah'ı da çok az zikreder.*”⁶¹²

Hadis, Müslim'im *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي أُبَيٍّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، وَقُتَيْبَةُ، وَابْنُ حُجْرٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فِي دَارِهِ بِالْبَصْرَةِ، حِينَ انْصَرَفَ مِنَ الظُّهْرِ، وَدَارُهُ بِجَنْبِ الْمَسْجِدِ، فَلَمَّا دَخَلْنَا عَلَيْهِ، قَالَ: أَصَلَّيْتُمُ الْعَصْرَ؟ فَقُلْنَا لَهُ: إِنَّمَا انْصَرَفْنَا السَّاعَةَ مِنَ الظُّهْرِ، قَالَ: فَصَلُّوا الْعَصْرَ، فَصَلَّيْنَا، فَلَمَّا انْصَرَفْنَا، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِ، يَجْلِسُ يَرْفُبُ الشَّمْسَ حَتَّى إِذَا كَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيْ الشَّيْطَانِ، قَامَ فَتَقَرَّهَا أَرْبَعًا، لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا»

Bize Yahya b. Eyyub, Muhammed b. Sabbah, Kuteybe ve İbni Hucr'dan, onlar İsmail b. Ca'fer'den, o Ala b. Abdirrahman'dan şöyle rivayet etmiştir: Ala, öğle namazından çıktıktan sonra Basra'daki evinde Enes b. Malik'in yanına girdi. Enes'in evi, mescidin yanındaydı. Ala diyor ki: Onun yanına girdiğimiz vakit: “İkindiyi kıldınız mı?” diye sordu. Biz de kendisine: “Biz öğleden daha şimdi çıktık.” dedik. Enes: “Öyle ise ikindiye kılın!” dedi. Biz de kalkarak ikindiye kıldık. Namazdan çıkınca. (Enes) : Ben Resulullah'ı (s.a) şöyle derken işittim: “*Bu namaz şekli, münafığın na-*

⁶¹¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 249.

⁶¹² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 259.

mazıdır. Oturur güneşin batışını seyreder. Güneş şeytanın iki boynuzu arasında bulunduğ u zaman kalkar da namazı dört rekat olarak (kuşun yemi gagalaması gibi) gagalar. Allah' ı da pek az zikreder!”⁶¹³

Tirmizî, hadisi aynı lafızlarla nakletmiş ve hadisin-hasen sahih olduğunu zikretmiştir.⁶¹⁴ Ebû Dâvud⁶¹⁵ ve İmâm Mâlik⁶¹⁶ hadisi تَلِكْ صَلَاةُ الْمُنَافِقِ kısmını üç kez tekrar etmiş ve يَجْلِسُ أَحَدُهُمْ حَتَّى إِذَا يَصْفَرَّتِ الشَّمْسُ حَتَّى إِذَا كَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيْ الشَّيْطَانِ يَجْلِسُ أَحَدُهُمْ حَتَّى إِذَا يَصْفَرَّتِ الشَّمْسُ فَكَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيْ شَيْطَانٍ، أَوْ عَلَى قَرْنَيْ الشَّيْطَانِ جَلَسَ يَرْقُبُ صَلَاةَ الْعَصْرِ şeklinde, Nesâî ise aynı kısmı جَلَسَ يَرْقُبُ صَلَاةَ الْعَصْرِ şeklinde⁶¹⁷ rivayet etmişlerdir. İbn Hanbel, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân hadisi aynı lafızlarla nakletmişlerdir.⁶¹⁸ Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*’deki rivayetin sahih, İbn Hıbbân’ın *Sahih*’indeki rivayetin ise Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî’nin hasen-sahih olarak hükmetmesi de dikkate alındığında hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

75. Hadis

Sa’d b. Ebi Vakkas’tan, oğ lu Mus’ab şöyle rivayet etmiştir: “Ben Resulullah’a namazdan gaf il olanlar hakkında sordum. Resulullah, onların namaz vaktini geciktirdiklerini söyledi”⁶¹⁹

Hadis, *Kütüb-i Tis’a*’daki kaynaklarda bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis’a* dışında Ukaylî’nin *ed-Duafâü’l-Kebîr* isimli eserinde şöyle nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عُمَرَ بْنِ سَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ طَارِقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمُؤَصِّلِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ {الماعون: 5} قَالَ: «هُمْ الَّذِينَ يُؤَخِّرُونَ الصَّلَاةَ عَنْ وَقْتِهَا»

⁶¹³ Müslim, *Mesacid ve Mevadii’s-Salat*, 195.

⁶¹⁴ Bkz. Tirmizî, *Salat*, 6.

⁶¹⁵ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 5.

⁶¹⁶ Bkz. İmâm Mâlik, *Kur’ân*, 46.

⁶¹⁷ Bkz. Nesâî, *Mevakid*, 8.

⁶¹⁸ Bkz. İbn Hanbel, *Müsned*, XIX, 58-59; XX, 264; XXI, 211; İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 203; İbn Hıbbân, *Sahih*, I, 492-493, 495.

⁶¹⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 259.

Bize Yahya b. Osman b. Salih'ten, o Amr b. er-Rabi' b. Tarık'tan, o İkrime b. İbrahim el-Mevsili'den, o Abdilmelik b. Umeyr'den, o Mus'ab b. Sad b Ebi Vakas'tan, o da babasından rivayetle şöyle demiştir: Resulullah'a (s.a) “*Namazlarından gafil olanlar*” (Maide,5) hakkında sordum. Dedi ki: “*Onlar namazın vaktini geciktirenlerdir.*”⁶²⁰

Hadisi; Zehebî *Mizânu'l-İ'tidâl*'de,⁶²¹ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî *Müsned*'inde⁶²² aynı lafızlarla zikretmiştir. Hadisin ravilerinden İkrime b. İbrahim, “bir şey değildir,” “zayıftır” şeklinde itham edilmiştir.⁶²³ Bu durumda Ukaylî'nin hadisi *ed-Duafâü'l-Kebîr*'inde nakletmesi ve hadisin *Kütüb-i Tis'a*'da da geçmemesi dikkate alındığında zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

76. Hadis

Ebû Hureyre Resulullah'ın bu ayeti (Mâ'ûn,7) şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir: “*Bundan kasıt balta, kova ve bu gibi diğer eşyalardır.*”⁶²⁴

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis'a* dışında İbn Ebî Hâtim tefsirinde şöyle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا أَبِي وَأَبُو زُرْعَةَ قَالَا: حَدَّثَنَا فَيْسُ بْنُ حَفْصِ الرَّاعِي، حَدَّثَنَا دَلْهَمُ بْنُ دَهْمِ الْعَجَلِي، حَدَّثَنَا مَانِدُ بْنُ رَبِيعَةَ النُّمَيْرِي أَنَّهُمْ وَقَدُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تَعْهَدُ إِلَيْنَا؟ قَالَ (لا تمنعون) وقال: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْمَاعُونَ؟ قَالَ «فِي الْحَجَرِ وَفِي الْحَدِيدَةِ وَفِي الْمَاءِ». قَالُوا فَأَيُّ الْحَدِيدَةِ؟ قَالَ «قُدُورُكُمْ النُّحَاسُ وَحَدِيدُ الْفَأْسِ الَّذِي تَمْتَهُونَ بِهِ قَالُوا وَمَا الْحَجَرُ؟ قَالَ «قُدُورُكُمْ الْحِجَارَةُ»

Bana babamdan ve Ebû Zer'a'dan, onlar Kays b. Hafs er-Rai'den, o Delhem b. Dehsem el-İcli'den, o Maiz b. Rabia en-Numeyri'den rivayetle şöyle demiştir: Onlar Resulullah'ın huzuruna çıkıp şöyle dediler: “Ey Allah'ın Resülü! Bize ne önerirsiniz?” Resulullah dedi ki: “*(Ufak tefek) yardımları esirgemeyin.*” Dediler ki: “Ey Allah'ın Resülü nedir o yardımlar?” Resulullah dedi ki: “*Taş, demir ve su.*” Onlar “Demirin

⁶²⁰ Ukaylî, *ed-Duafâü'l-Kebîr*, III, 377.

⁶²¹ Bkz. Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, thk. Alî Muhammed el-Becavî, Dâru'l-Ma'rifeti li't-Tabâati ve'n-Neşri, Beyrut, 1963, III, 89.

⁶²² Bkz. Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, II, 140.

⁶²³ İbn Adî, *el-Kamil fi'd-Duafa*, VI, 487; Zehebî, *Divânu'd-Duafâ*, s.278; *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 89.

⁶²⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 260.

hangisi?” dediler. Resulullah dedi ki: “*Bakır tencere ve kullandığınız demir balta.*”
 “Taş nedir?” dediler. Resulullah dedi ki: “*Toprak çömlerinizdir.*”⁶²⁵

Beyhakî *Şuab*'da ve el-Âdâb isimli eserinde hadisi başında، *عَنِ الْحَارِثِ بْنِ شُرَيْحٍ، أَنَّهُ انْطَلَقَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى صَلَّى مَعَهُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي بَيْنَ مَكَّةَ، وَالْمَدِينَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الْمُسْلِمَ أَخُو الْمُسْلِمِ، إِذَا لَقِيَهُ رَدَّ عَلَيْهِ مِنَ السَّلَامِ بِمِثْلِ مَا حَيَّاهُ بِهِ أَوْ أَحْسَنَ مِنْ ذَلِكَ، وَإِذَا اسْتَأْمَرَهُ نَصَحَ لَهُ، وَإِذَا اسْتَنْصَرَهُ عَلَى الْأَعْدَاءِ نَصَرَهُ، وَإِذَا اسْتَنْتَعَتْهُ قَصَدَ السَّبِيلَ يَسْرَهُ وَنَعَتَ لَهُ، وَإِذَا اسْتَعَارَهُ أَحَدٌ عَلَى الْعَدُوِّ أَعَارَهُ، وَإِذَا اسْتَعَارَهُ أَحَدٌ لَمْ يُعْرَهُ وَإِذَا اسْتَعَارَهُ الْجَبَّةَ أَعَارَهُ، لَا يَمْنَعُهُ الْمَاعُونَ...* ziyadesiyle nakletmiştir.⁶²⁶

Hadisin ravilerinden Delhem b. Dehsem Zehebî'nin *Dîvânu'd-Duafâ*'sında “zayıf” olarak nitelendirilmiştir.⁶²⁷ Hadisin, *Kütüb-i Tis'a* ve diğer önemli hadis kaynaklarında geçmemesi ve ravilerinden birinin zayıf olarak nitelendirilmesi dikkate alındığında zayıf olduğu ortaya çıkmaktadır.

R. KEVSER SÛRESİ

77. Hadis

Enes b. Malik'ten şöyle rivayet edilmiştir: “Resulullah aramızda oturuyordu. Bu sırada O'na vahiy geldi. Daha sonra tebessüm ederek başını kaldırdı.” Bazı rivayetlerde, Resulullah'a niçin tebessüm ettiğinin sorulduğu belirtilir. Bazı rivayetlerde ise Resulullah'ın kendisine bir sure nazil olduğunu söylediği ve “*Bismillahirrahmanirrahim*” diyerek Kevser sûresini okuduğu nakledilir. Resulullah sonra “*Biliyor musunuz Kevser nedir?*” dedi. Ashab: “*Allah'ın Resülü daha iyi bilir*” dediler. Resulullah: “*Rabbimin bana Cennette bağışladığı bir nehirdir.*” buyurdu.⁶²⁸

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهَرٍ، أَخْبَرَنَا الْمُخْتَارُ بْنُ فُلْفُلٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، - وَاللَّفْظُ لَهُ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهَرٍ، عَنِ الْمُخْتَارِ، عَنْ أَنَسِ، قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ بَيْنَ أَظْهَرِنَا إِذْ أَغْفَى إِغْفَاءَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مُتَبَسِّمًا، فَقُلْنَا: مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ:

⁶²⁵ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, X, 3469.

⁶²⁶ Bkz. Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, X, 112; *el-Âdâb*, Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, Beyrut, 1988, s.269.

⁶²⁷ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, s.130.

⁶²⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 263.

«أُنزِلَتْ عَلَيَّ آيَاتُ سُورَةِ» فَقَرَأَ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ {إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوثَرَ. فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ. إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ} [الكوثر: 2] ثُمَّ قَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا الْكُوثَرُ؟» فَقُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَإِنَّهُ نَهْرٌ وَعَدَنِيهِ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ، عَلَيْهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ، هُوَ حَوْضٌ تَرْدُ عَلَيْهِ أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، آيَاتُهُ عَدَدُ النُّجُومِ، فَيُخْتَلَجُ الْعَبْدُ مِنْهُمْ، فَأَقُولُ: رَبِّ، إِنَّهُ مِنْ أُمَّتِي فَيَقُولُ: مَا تَدْرِي مَا أَحَدَّثْتُ بِعَدِكَ زَادَ ابْنُ حُجْرٍ، فِي حَدِيثِهِ: بَيْنَ أَظْهَرِنَا فِي الْمَسْجِدِ. وَقَالَ: «مَا أَحَدَّثْتُ بِعَدِكَ»

Bize Ali b. Hucr es-Sa'di'den, o Ali b. Müshir'den, o el-Muhtar b. Fülful'den, o Enes b. Malik'ten rivayetle demiştir ki: Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe de rivayet etti, -lafız onundur.- (Dedi ki): Bize Ali b. Müshir, el-Muhtar'dan, o da Enes'ten rivayetle şöyle demiştir: Bir gün Resulullah (s.a) aramızda idi. Biraz uyukladı, sonra gülümseyerek başını kaldırdı. Biz “Niye güldün Ey Allah'ın Resülü dedik” Resulullah: “Az önce bana bir sure indirildi.” buyurdu. Arkasından şunu okudu: “*Rahman ve Rahim olan Allanın adıyla. Gerçekten Biz sana Kevser'i verdik. O halde Rabbin için namaz kıl kurban kes! Sana düşmanlık eden yok mu! İşte ebter odur!*” (Kevser,1-3) Sonra “*Kevser nedir bilir misiniz?*” dedi. Biz: “Allah ve Resülü daha iyi bilir.” cevabını verdik. Resulullah şöyle buyurdu: “*O Rabbin Azze ve Celle'nin bana vadettiği bir nehir-dir. Onun üzerinde pek çok hayır vardır. O bir havuzdur. Kıyamet gününde ümmetim ona gelecektir, kapları yıldızların sayısındadır. Derken içlerinden bir kul çıkarılıp atılacak. Bunun üzerine ben 'Ya Rabbi! O benim ümmetimdendir' diyeceğim. Allahu Teâla: 'Ümmetinin senden sonra ne bid'atlar icad ettiğini sen bilmezsin.' diyecek.*” İbni Hucr, kendi hadisinde: “Mescidde bizim aramızda iken” ve “O kulun senden sonra ne bid'atlar ettiğini” cümlelerini ziyade etti.⁶²⁹

Ebû Dâvud bir rivayetinde hadisi... آيَاتُهُ عَدَدُ النُّجُومِ.⁶³⁰ bir diğer rivayette ise sadece «أُنزِلَتْ عَلَيَّ آيَاتُ سُورَةِ فَقَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوثَرَ حَتَّى خَتَمَهَا»، «هَلْ تَدْرُونَ مَا الْكُوثَرُ؟»، قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «فَإِنَّهُ نَهْرٌ وَعَدَنِيهِ رَبِّي فِي الْجَنَّةِ» rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvûd her iki rivayetinin de sahih olduğunu belirtmiştir.⁶³¹ Nesâî⁶³² ve İbn Hanbel hadisin Müslim'in *Sahih*'indeki rivayetini benzer lafızlarla nakletmişlerdir. İbn Hanbel bir diğer rivayetinde ise hadisin sadece الْكُوثَرُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ

⁶²⁹ Müslim, *Salat*, 53.

⁶³⁰ Bkz. Ebû Dâvud, *Sünnet*, 26.

⁶³¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 124.

⁶³² Bkz. Nesâî, *İftitah*, 21.

وَعَزَّ وَجَلَّ kısmını nakletmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu ifade etmiştir.⁶³³

Bu durumda hadisin Müslim'in kriterlerine uygun olması ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri de dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

78. Hadis

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre, Cennetteki bu nehir (Kevser) Resulullah'a Miraç sırasında gösterilmiştir.⁶³⁴

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا عُرِجَ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى السَّمَاءِ، قَالَ: أَتَيْتُ عَلَى نَهْرٍ، حَافَتَاهُ قِبابُ اللُّؤلؤِ مُجَوَّفًا، فَقُلْتُ: مَا هَذَا يَا جَبْرِيْلُ؟ قَالَ: هَذَا الْكَوْثَرُ

Bize Adem'den, o Şeyban'dan, o Katade'den, o da Enes'ten (r.a) rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) semaya yükseltildiği zaman şöyle dedi: “*Ben bir nehrin üzerine geldim. Onun kenarları oyuk inciden kubbelerdi. Dedim ki bu nedir Ey Cibril? 'İşte bu Kevser'dir' dedi.*”⁶³⁵

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde geçen bir rivayet ise şöyledir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: لَمَّا عُرِجَ بِنَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْجَنَّةِ، أَوْ كَمَا قَالَ: عُرِضَ لَهُ نَهْرٌ حَافَتَاهُ الْيَاقُوتُ الْمَجِيبُ، أَوْ قَالَ: الْمُجَوَّفُ، فَضَرَبَ الْمَلِكُ الَّذِي مَعَهُ يَدَهُ، فَاسْتَخْرَجَ مِسْكَاً، فَقَالَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْمَلِكِ الَّذِي مَعَهُ: «مَا هَذَا؟» قَالَ: الْكَوْثَرُ الَّذِي أَعْطَاكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.⁶³⁶

Şuayb el-Arnâvûd Ebû Dâvud'un *Sünen*'indeki rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir. Bu durumda hadisin Buhârî'nin kriterlerine uygun olması ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü sahih olduğunu göstermektedir.

79. Hadis

⁶³³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIX, 53, 55.

⁶³⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 263.

⁶³⁵ Buhârî, *Tefsîru 'l-Kur'ân*, 108.

⁶³⁶ Ebû Dâvud, *Sünnet*, 26.

İbni Abbas'tan rivayet edilmiştir ki, Ka'b b. Eşref (Medine'nin Yahudi reisi) bir gün Mekke'ye geldiğinde, Kureyş'in ileri gelenleri O'na şöyle demişlerdir: “Kavminden kesilen bu çocuğa bakın. Bizden daha iyi olduğunu zannediyor. Halbuki biz hac işlerini, Ka'be'nin hizmetini, hacılara su vermeyi yerine getiririz”⁶³⁷

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda geçmemekle beraber İbn Hıbbân'ın *Sahih* 'inde şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ سَفْيَانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي هَنْدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ كَعْبُ بْنُ الْأَشْرَفِ مَكَّةَ أَتَوْهُ، فَقَالُوا: نَحْنُ أَهْلُ السَّقَايَةِ وَالسِّدَانَةِ، وَأَنْتَ سَيِّدُ أَهْلِ يَثْرِبَ، فَحَدَّثَنَا خَيْرٌ أَمْ هَذَا الصُّنَيْبِيُّ الْمُنْبِتِيُّ مِنْ قَوْمِهِ، يَزْعُمُ أَنَّهُ خَيْرٌ مِنَّا، فَقَالَ: أَنْتُمْ خَيْرٌ مِنْهُ، فَزَلَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « {إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ} [الكوثر: 3] ، وَنَزَلَتْ: {أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا} [النساء: 51] »

Bize Hasan b. Süfyan'dan, o Muhammed b. Beşşar'dan, o İbn Ebi Adiy'den, o Davud b. Ebû Hind'den o İkrime'den, o da İbn Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir:

Kab b. Eşref Mekke'ye gelince ona gelip şöyle dediler: “Biz hacılara su verme işini yapan ve Kabe'ye hizmet eden kimseleriz ve sen de Yesrib'in reisisin. Biz mi daha hayırlıyız yoksa kavminden kesilen bu çocuk mu? Bizden daha iyi olduğunu iddia ediyor.” Bunun üzerine Resulullah'a şu ayetler nazil oldu: “*Kuşkusuz asıl soyu kesik olan sana kin besleyendir.*” (Kevser,3) ve “*Kendilerine Kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Putlara ve batıla iman ediyorlar ve Kafirler için de 'Bunlar Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır' diyorlar.*”(Nisa,51) ayetleri indi.⁶³⁸

İbn Ebî Hâtim hadisi benzer lafızlarla tefsirinde zikretmiştir.⁶³⁹Şuayb el-Arnâvî, İbn Hıbbân'ın *Sahih* 'ine yaptığı tahkikte hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Bu durumda hadisin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

80. Hadis

⁶³⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 265.

⁶³⁸ İbn Hıbbân, *Sahih*, XIV, 534.

⁶³⁹ Bkz. İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, III, 973.

Resulullah buyurdu ki: “Ümmetim o havuz başında toplanacaktır.”⁶⁴⁰

Hadis, 77. hadisin bir kısmı olarak daha önce tahric edilmiş ve hükmünün sahih olduğu sonucuna varılmıştır.

81. Hadis

Resulullah (s.a) buyurdu ki: “Ben sizden önce oraya varacağım ve sizin için şahitlik yapacağım. Allah’a yemin ederim ki o havuzu şimdiden görmekteyim.”⁶⁴¹

Hadis, Buhârî’nin *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ شُرْحَبِيلَ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: «إِنِّي فَرَطُكُمْ، وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، إِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ، وَإِنِّي قَدْ أُعْطِيتُ خَزَائِنَ مَفَاتِيحِ الْأَرْضِ، وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَخَافُ بَعْدِي أَنْ تُشْرِكُوا، وَلَكِنْ أَخَافُ أَنْ تَنَافَسُوا فِيهَا»

Bize Said b. Şürahbil’den, o Leys’ten, o Yezid’den, o Ebu’l-Hayr’dan, o Ukbe ibn Amir’den rivayet etti ki: Peygamber (s.a) bir gün çıkıp, Uhud şehitlerine meyyite namaz kılar gibi namaz kıldı. Sonra gelip minbere çıktı. Ve şöyle buyurdu: “Ben oraya ilk erişeniniz olacağım. Sizin için şahitlik edeceğim. Vallahi ben, şu anda havuzumu görüyorum. Ve emin olunuz yine şu anda bana arzın kilitlerinin hazineleri verildi. Vallahi benden sonra sizin şirke düşeceğinizden korkmam. Yalnız sizin dünya hususunda didişmenizden korkarım.”⁶⁴²

Buhârî’nin *Sahih*’inde,⁶⁴³ Müslim’in *Sahih*’inde,⁶⁴⁴ İbn Hanbel’in *Müsned*’inde⁶⁴⁵ ve İbn Hıbbân’ın *Sahih*’inde⁶⁴⁶ benzer lafızlarla nakledilmiş rivayetler de mevcuttur. Şuayb el-Arnâvûd *Müsned*’deki rivayetini Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Buhârî,⁶⁴⁷ Müslim⁶⁴⁸ ve İbn Hıbbân⁶⁴⁹ hadisi

⁶⁴⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 267.

⁶⁴¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 267-268.

⁶⁴² Buhârî, *Menakıb*, 25.

⁶⁴³ Bkz. Buhârî, *Cenaiz*, 72; *Megazi*, 29; *Rikak*, 7, 53.

⁶⁴⁴ Bkz. Müslim, *Fedail*, 30.

⁶⁴⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 619.

⁶⁴⁶ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, VIII, 18.

⁶⁴⁷ Bkz. Buhârî, *Rikak*, 53.

⁶⁴⁸ Bkz. Müslim, *Fedail*, 25.

⁶⁴⁹ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XIV, 357.

sadece *الحوض على فرطكم* أنا şeklinde de nakletmişlerdir. Yine Buhârî şöyle bir rivayette de bulunmuştur:

عن سهل بن سعد، قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: «إني فرطكم على الحوض، من مر علي شرب، ومن شرب لم يظماً أبداً، ليردن علي أقوام أعرفهم ويعرفوني، ثم يحال بيني وبينهم»⁶⁵⁰

Müslim de buna benzer bir rivayet nakletmiştir.⁶⁵¹ İbn Mâce ise «أَلَا إِنِّي فَرَطُكُمْ» şeklinde⁶⁵² bir rivayet nakletmiştir. İbn Hibbân İbn Mâce'nin rivayetine benzer bir rivayette bulunmuştur.⁶⁵³ Bu rivayetlerin dışında hadis Buhârî'nin *Sahih*'inde,⁶⁵⁴ Müslim'in *Sahih*'inde⁶⁵⁵ İbn Mâce'nin *Sünen*'inde⁶⁵⁶ İbn Huzeyme'nin *Sahih*'inde,⁶⁵⁷ İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde⁶⁵⁸ ve Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde⁶⁵⁹ farklı şekillerde rivayet edilmiştir. Hakim ve Zehebî hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

Hadisin ravilerinden Said b. Şurahbil, Zehebî'nin *Dîvânu'd-Duafâ*'sında zikredilmiştir.⁶⁶⁰ Ancak hadisin benzer lafız ve içeriklerle Buhârî, Müslim, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi, Hâkim, Zehebî ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri de dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

82. Hadis

Resulullah (s.a) bir defasında Ensar'a şöyle buyurdu: “*Benden sonra siz bençillik ve akrabayı kayırma ile karşı karşıya kalacaksınız. Siz, Kevser havuzu başında benimle buluşana kadar sabredin.*”⁶⁶¹

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

⁶⁵⁰ Buhârî, *Rikak*, 53; *Fiten*, 1.

⁶⁵¹ Bkz. Müslim, *Fedail*, 26.

⁶⁵² Bkz. İbn Mâce, *Fiten*, 5; *Menasik*, 76;

⁶⁵³ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XIII, 324; XIV, 358.

⁶⁵⁴ Bkz. Buhârî, *Fiten*, 1.

⁶⁵⁵ Bkz. Müslim, *Fedail*, 31, 32.

⁶⁵⁶ Bkz. İbn Mâce, *Züht*, 36.

⁶⁵⁷ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 48.

⁶⁵⁸ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, III, 321; XIV, 359.

⁶⁵⁹ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, IV, 84.

⁶⁶⁰ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, 160.

⁶⁶¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 268.

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْأَنْصَارِ: «إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثْرَةً، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي وَمَوْعِدِكُمُ الْحَوْضُ»

Bize Muhammed b. Beşşar'dan, o Gunder'den, o Şube'den, o da Hişam'dan rivayetle şöyle demiştir: Enes'in (r.a) şöyle dediğini işittim: Nebi (s.a) ensara şöyle dedi: “*Benden sonra siz akrabayı kayırma durumuyla karşılaşacaksınız. Benimle buluşana kadar sabredin, kavuşma yeriniz Kevser havzudur.*”⁶⁶²

Buhârî,⁶⁶³ Müslim,⁶⁶⁴ Tirmizî,⁶⁶⁵ Nesâî,⁶⁶⁶ ve İbn Hıbbân⁶⁶⁷ benzer lafızlarla farklı rivayetler nakletmişlerdir. Tirmizî rivayetinin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu da zikretmiştir. Buhârî⁶⁶⁸ ve Müslim'in *Sahih*'indeki⁶⁶⁹ başka bir rivayette *أَثْرَةٌ* lafzı yerine *أَثْرَةٌ شَدِيدَةٌ* lafzı ve *تَلْقَوْنِي* lafzı yerine *وَرَسُولُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* kelimeleri rivayet edilmiştir. İbn Hıbbân'ın *Sahih* 'inde ve Hâkim'in *el-Müstedrek* 'inde⁶⁷⁰ benzer lafızlarla şöyle bir rivayet de bulunmaktadır:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: أَتَى أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ الْأَشْهَلِيَّ النَّقِيبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ لَهُ أَهْلَ بَيْتِ مِنَ الْأَنْصَارِ فِيهِمْ حَاجَةٌ قَالَ: وَقَدْ كَانَ قَسَمَ طَعَامًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَرَكْتَنَا حَتَّى ذَهَبَ مَا فِي أَيْدِينَا فَإِذَا سَمِعْتَ بِشَيْءٍ قَدْ جَاءَنَا فَأَذْكُرْ لِي أَهْلَ الْبَيْتِ، قَالَ: فَجَاءَهُ بَعْدَ ذَلِكَ طَعَامٌ مِنْ حَبِيبِ شَعِيرٍ وَتَمَرَ قَالَ: وَجَلَّ أَهْلَ ذَلِكَ الْبَيْتِ نِسْوَةً، قَالَ: فَقَسَمَ فِي النَّاسِ وَقَسَمَ فِي الْأَنْصَارِ فَأَجْزَلَ، وَقَسَمَ فِي أَهْلِ ذَلِكَ الْبَيْتِ فَأَجْزَلَ، فَقَالَ: لَهُ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ يَشْكُرُ لَهُ: جَزَاكَ اللَّهُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ عَنَّا أَطِيبَ الْجَزَاءِ - أَوْ قَالَ: خَيْرًا - فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَأَنْتُمْ مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ فَجَزَاكُمْ اللَّهُ أَطِيبَ الْجَزَاءِ - أَوْ قَالَ: خَيْرًا - مَا عَلِمْتُمْكُمْ أَعْفَى صَبْرًا وَسْتَرُونَ بَعْدِي أَثْرَةً فِي الْأَمْرِ وَالْعَيْشِ فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ⁶⁷¹

Hâkim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Hadisin benzer lafızlarla Buhârî, Müslim ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi, Tirmizî, Hâkim ve Zehebî'nin görüşleri de dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

⁶⁶² Buhârî, *Menakibu'l-Ensar*, 8.

⁶⁶³ Bkz. Buhârî, *Cizye*, 4; *Menakibu'l-Ensar*, 8; *Megazi*, 58.

⁶⁶⁴ Bkz. Müslim, *İmaret*, 48.

⁶⁶⁵ Bkz. Tirmizî, *Fiten*, 25.

⁶⁶⁶ Bkz. Nesâî, *Adabu'l-Kudat*, 4.

⁶⁶⁷ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, XVI, 264.

⁶⁶⁸ Bkz. Buhârî, *Fardi'l-Humus*, 18.

⁶⁶⁹ Bkz. Müslim, *Zekat*, 123.

⁶⁷⁰ Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, IV, 89.

⁶⁷¹ İbn Hıbbân, *Sahih*, XVI, 266.

83. Hadis

Resulullah (s.a) buyurdu ki: *”Ben kıyamet günü havuzun ortasında olacağım.”*⁶⁷²

Hadis, Müslim’in *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، بِإِسْنَادٍ هِشَامٍ بِمِثْلِ حَدِيثِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «أَنَا، يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عِنْدَ عَقْرِ الْحَوْضِ»

Bana Züheyr b. Harb’dan, o Hasan b. Musa’dan, o Şeyban’dan, o Katade’dan, o Hişam’ın isnadıyla onun hadisi gibi rivayet etti ve (Resulullah şöyle buyurdu) dedi: *”Ben kıyamet günü havzın kenarında olacağım.”*⁶⁷³

Kütüb-i Tis’a’da “havzın ortasında olacağım” şeklinde bir rivayete rastlayamadık. Hadisin Müslim’in kriterlerine uyması sahih olduğunu göstermektedir.

84. Hadis

O havuzun genişliği hakkında çeşitli rivayetler vardır. Ama pek çok rivayete göre uzunluğu, Eyle’den (İsrail’in bugünkü Eylat limanı) Yemen’in San’a şehrine kadar veya Eyle’den Aden’e kadar, ya da Amman’dan Aden’e kadardır. Genişliği ise Eyle’den Huafa’ya (Cidde ve Rabiğ arasında bir yer) kadar olacaktır.⁶⁷⁴

Hadis, Buhârî’nin *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ قَدْرَ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ أَيْلَةَ وَصَنْعَاءَ مِنَ الْيَمَنِ، وَإِنَّ فِيهِ مِنَ الْأَبَارِيقِ كَعَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ»

Bize Said b. Ubeyr’dan, o İbn Vehb’dan, o Yunus’tan, o İbn Şihab’dan, o da Enes b. Malik’ten rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: *”Şühbesiz havzımın genişliği Eyle ile Yemen’in San’a şehri arasındaki mesafe gibidir. Muhakkak ki orada gökyüzünün yıldızları sayısınca ibrikler vardır.”*⁶⁷⁵

⁶⁷² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 268.

⁶⁷³ Müslim, *Fedail*, 9.

⁶⁷⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 268.

⁶⁷⁵ Buhârî, *Rikak*, 53.

Müslim de bu rivayete benzer bir rivayet aktarmıştır,⁶⁷⁶ bunun yanında Müslim'in *Sahih*'inde onun genişliğinin Eyle ile Aden arası, Eyle ile Cuhfe arası ve Amman ile Eyle arası kadar olduğunu belirten rivayetler de vardır.⁶⁷⁷

Tirmizî'nin *Sünen*'inde Ebû Zer'den rivayet edilen bir hadiste onun genişliğinin Eyle ile Amman arası kadar olduğu belirtilmiştir.⁶⁷⁸ Nesâî'nin *Sünen*'inde de yine onun genişliğinin Eyle ile Aden arası kadar,⁶⁷⁹ İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde ise San'a ile Medine arası, Eyle ile Mekke arası, Eyle ile San'a arası, Eyle ile Aden arası kadar,⁶⁸⁰ Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde ise Eyle ile Mekke arası ve Eyle ile San'a arası kadar olduğu rivayet edilmiştir. Hâkim, hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu da belirtmiştir.⁶⁸¹

Hadisin, Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması, muttefekun aleyh olması ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde benzer lafızlarla nakledilmesi sahih olduğunu göstermektedir.

85. Hadis

Bu havuz hakkında Resulullah buyurdu ki: “*Bunun içine bir cennet nehrinden su aktarılacaktır.*”⁶⁸²

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklardan sadece İbn Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir:

حَدَّثَنَا حَسَنٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهَيْعَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ هُبَيْرَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا تَمِيمٍ الْجَيْشَانِيَّ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي سَعِيدٌ، أَنَّهُ سَمِعَ حُدَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانَ يَقُولُ: غَابَ عَنَّا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا، فَلَمَّا يَخْرُجُ حَتَّى ظَنَنَّا أَنْ لَنْ يَخْرُجَ، فَلَمَّا خَرَجَ سَجَدَ سَجْدَةً فَظَنَنَّا أَنَّ نَفْسَهُ قَدْ قُبِضَتْ فِيهَا، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ قَالَ: إِنَّ رَبِّي اسْتَشَارَنِي فِي أُمَّتِي مَاذَا أَعْمَلُ بِهِمْ فَقُلْتُ: مَا سَأَلْتَنِي أَيُّ رَبِّ، هُمْ خَلْقُكَ وَعِبَادُكَ، فَاسْتَشَارَنِي الثَّانِيَةَ، فَقُلْتُ لَهُ كَذَلِكَ، فَقَالَ: لَا أُخْزِنُكَ فِي أُمَّتِكَ يَا مُحَمَّدُ، وَبَشَّرَنِي أَنَّ أَوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي مَعِيَ سَبْعُونَ أَلْفًا مَعَ كُلِّ أَلْفٍ سَبْعُونَ أَلْفًا، لَيْسَ عَلَيْهِمْ جِسَابٌ، ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَقَالَ: ادْعُ تَجِبٌ، وَسَلْ تُعْطَى، فَقُلْتُ لِرَسُولِهِ: أَوْ مُعْطِيَّ رَبِّي سُوْلِي، فَقَالَ: مَا أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ

⁶⁷⁶ Bkz. Müslim, *Fedail*, 39.

⁶⁷⁷ Bkz. Müslim, *Taharet*, 36, 38; *Fedail*, 31, 36.

⁶⁷⁸ Bkz. Tirmizî, *Sıfatu'l-Kiyamet ve'r-Rakaik ve'l-Vera*, 15.

⁶⁷⁹ Bkz. Nesâî, *Züht*, 36.

⁶⁸⁰ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XIV, 359, 363, 371, 372; XVI, 225.

⁶⁸¹ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, I, 147-148.

⁶⁸² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 268.

إِلَّا لِيُعْطِيكَ، وَلَقَدْ أَعْطَانِي رَبِّي، وَلَا فُخْرَ وَعَفْرَ لِي مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِي وَمَا تَأَخَّرَ، وَأَنَا أَمْشِي حَيًّا صَاحِبًا، وَأَعْطَانِي أَنْ لَا تَجُوعَ أُمَّتِي، وَلَا تُغْلَبَ، وَأَعْطَانِي الْكَوْثَرَ فَهُوَ نَهْرٌ مِنَ الْجَنَّةِ يَسِيلُ فِي حَوْضِي، وَأَعْطَانِي الْعِزَّ وَالنَّصْرَ، وَالرُّعْبَ يَسْعَى بَيْنَ يَدَيَّ أُمَّتِي شَهْرًا، وَأَعْطَانِي أَوَّلَ الْأَنْبِيَاءِ أَدْخُلُ الْجَنَّةَ، وَطَيِّبَ لِي وَلِأُمَّتِي الْغَنِيمَةَ، وَأَحَلَّ لَنَا كَثِيرًا مِمَّا شَدَّدَ عَلَيَّ مِنْ قَبْلُنَا، وَلَمْ يَجْعَلْ عَلَيْنَا مِنْ حَرَجٍ

Bize Hasan'dan, o İbn Lehia'dan, o İbn Hübeyra'dan, o Ebû Selim el-Ceyşani'den, o Said'den, o da Huzeyfe b. el-Yeman'dan rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) birgün gözden kayboldu. Öyleki O'nun hiç ortaya çıkmayacağını zannettik. Ortaya çıkınca bir secde yaptı ki biz ruhu O'ndan alındı sandık. Başını kaldırıncı dedi ki: *“Rabbim ümmetimle ne yapacağı konusunda benimle istişare etti. Dedim ki: sen nasıl dilersen Rabbim. Onları sen yarattın ve onlar senin kulun. Sonra benimle ikinci kez istişare etti. Ben yine aynısını söyledim. Dedi ki: Ümmetin konusunda seni hüzünlendirmeyeceğim Ey Muhammed. Ve bana ümmetimden benimle beraber yetmiş bin kişinin her bin kişi de yetmiş bin kişinin daha hesap sorulmaksızın Cennete ilk gireceğini müjdeledi. Sonra bana elçisini gönderdi ve dedi ki: Dua et kabul edeyim, iste vereyim. Elçisine dedim ki: Rabbim istediklerimi verendir. Dedi ki: Beni sadece Sana vermem için gönderdi. Rabbim bana vermiştir, kibirlenmeksizin (söylüyorum) geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışlamıştır ve ben diri ve sağ olarak yürüyorum. Bana ümmetimin aç kalmayacağını ve mağlup olmayacağını müjdeledi ve Kevser'i verdi. O Cennetten benim havzıma akan bir nehirdir. Bana öyle bir izzet ve zafer verdi ki düşmanlarım bir aylık mesafeden benden korkuyorlar. Benim Cennete ilk giren peygamber olacağımı (müjdeledi), bana ve ümmetime nimetini güzelleştirdi. Öncekilere haram kaldığı birçok şeyi bize helal kıldı ve bizi utandırmadı.* ⁶⁸³

Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki bu rivayetin zayıf olduğunu, senedindeki rivayelerden Abdullah b. Lehia'nın zayıf olarak nitelendirildiğini söylemiştir. Müslim'in *Sahih*'inde Cennetten iki nehrin akıtılacağıyla ilgili bir rivayet şöyle nakledilmiştir:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا آتِيَةُ الْحَوْضِ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا تَبِيئُهُ أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ وَكَوَاعِبِهَا، أَلَا فِي اللَّيْلَةِ الْمُظْلِمَةِ الْمُصْحَبِيَّةِ، آتِيَةُ الْجَنَّةِ مَنْ شَرِبَ مِنْهَا لَمْ يَظْمَأْ آخِرَ مَا عَلَيْهِ، يَشْخَبُ فِيهِ

⁶⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVIII, 361.

مِزَابَانَ مِنَ الْجَنَّةِ، مَنْ شَرِبَ مِنْهُ لَمْ يَظْمَأْ، عَرَضُهُ مِثْلُ طُولِهِ، مَا بَيْنَ عَمَّانَ إِلَى أَيْلَةَ، مَاؤُهُ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ، وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ»⁶⁸⁴

Hadisin ravilerinden Abdullah b. Lehia hakkında daha önce 54. hadiste bilgi verilmiş ve tedlis yapmakla itham edildiği söylenmiştir. Bu durumda Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü de dikkate alındığında *Müsned*'deki rivayetin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

86. Hadis

Resulullah şöyle açıklamıştır: “*Bu havuzun suyu süttten (Bazı rivayetlere göre gümüşten, bazularına göre de kardan) daha beyaz olacaktır. Buzdan daha fazla serin ve baldan daha tatlı olacaktır. Suyun altındaki toprağın kokusu misk kokusu olacaktır. Gökteki yıldızlar kadar ibrik orada hazır bulunacaktır. Bu havuzdan bir defa su içen hiçbir zaman susamayacaktır. Bundan mahrum kalan da hiç bir zaman susuzluğunu gideremeyecektir.*” Bütün bunlar lafzi farklılıklar ile pek çok hadiste nakledilmiştir.⁶⁸⁵

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عَمَرَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ، مَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ، وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ، وَكِيْرَانُهُ كُنُجُومِ السَّمَاءِ، مَنْ شَرِبَ مِنْهَا فَلَا يَظْمَأُ أَبَدًا»

Bize Said b. Ebi Meryem'den, o Nafi b. Ömer'den, o İbn Ebi Müleyke'den, o da Abdullah b. Amr'dan rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) şöyle buyurdu: “*Havzım bir aylık yol genişliğindedir. Onun suyu süttten daha beyaz, kokusu miskten daha hoştur. Bardakları da gökyüzünün yıldızları gibi çoktur. Her kim ondan içerse, o kimse artık ebediyyen susamaz.*”⁶⁸⁶

Bir başka rivayette Buhârî⁶⁸⁷ ve Müslim⁶⁸⁸ hadisi، لِيَرِدُ عَلَيَّ أَقْوَامٌ أَعْرِفُهُمْ وَيَعْرِفُونِي، ثُمَّ يَحَالُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ وَمَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ الْوَرِقِ، وَمَاؤُهُ سَوَاءٌ، وَرِوَايَاهُ سَوَاءٌ، وَمَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ şeklinde

⁶⁸⁴ Müslim, *Fedail*, 36.

⁶⁸⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 268.

⁶⁸⁶ Buhârî, *Rikak*, 53.

⁶⁸⁷ Bkz. Buhârî, *Fiten*, 1; *Rikak*, 53.

⁶⁸⁸ Bkz. Müslim, *Fedail*, 26.

rivayet edilmiştir.⁶⁸⁹ Tirmizî hadisi Abdullah b. Ömer'den şöyle rivayet etmiştir: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْكُوْثُرُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ، حَافَتَاهُ مِنْ ذَهَبٍ، وَمَجْرَاهُ عَلَى الدَّرِّ وَالْيَافُوتِ، تُرْبَتُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ، وَمَاؤُهُ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، وَأَبْيَضُ مِنَ التَّلْجِ» ve hadisin hasen-sahih olduğunu belirtmiştir.⁶⁹⁰ Nesâî⁶⁹¹ ve Dârimî⁶⁹² de Tirmizî'nin rivayetine benzer bir rivayette bulunmuşlardır.

Hadisi Tirmizî,⁶⁹³ İbn Mâce,⁶⁹⁴ İbn Hanbel,⁶⁹⁵ İbn Hıbbân⁶⁹⁶ ve Hâkim⁶⁹⁷ farklı rivayetlerle de nakletmişlerdir.

Hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması, benzer lafızlarla *Kütüb-i Tis'a*'da birçok yerde nakledilmesi ve Tirmizî'nin görüşü de dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

87. Hadis

Resulullah kendi döneminden sonra kıyamete kadar gelecek olan Müslümanları, onların aralarından da Resulullah'ın yolundan sapanların bulunacağı ile uyarmıştır. Resulullah, “*Sünnetimi değiştiren bu kişiler havuzdan uzaklaştırılacaklardır. Ben diyeceğim ki: Rabb'im bunlar benim ümmetimdendirler. Bana şöyle cevap verilecek: Sen bilmezsin bunlar senden sonra neleri değiştirerek sapıttılar. Ondan sonra ben de onları kovarak havuza yaklaştırmayacağım.*”⁶⁹⁸

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ، عَنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ، وَلَيُرْفَعَنَّ مَعِيَ رِجَالٌ مِنْكُمْ ثُمَّ لَيُخْتَلَجَنَّ دُونِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أَصْحَابِي، فَيُقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحَدْتُوا بَعْدَكَ

⁶⁸⁹ Bkz. Müslim, *Fedail*, 27.

⁶⁹⁰ Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 89.

⁶⁹¹ Bkz. Nesâî, *Züht*, 39.

⁶⁹² Bkz. Dârimî, *Rikak*, 113.

⁶⁹³ Bkz. Tirmizî, *Sıfatu'l-Kiyamet ve'r-Rakaik ve'l-Vera*, 15.

⁶⁹⁴ Bkz. İbn Mâce, *Züht*, 36.

⁶⁹⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, X, 302, 324; XI, 64, 458; XXIII, 332; XXXIII, 41; XXXV, 254; XXXVI, 479; XXXVII, 50, 478, 514; XXXVIII, 344, 370.

⁶⁹⁶ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XIV, 364, 370.

⁶⁹⁷ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, I, 147, 148; II, 396; IV, 204.

⁶⁹⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 269.

Bize Amr b. Ali'den, o Muhammed b. Cafer'den, o Şu'be'den, o Muğire'den, o Ebû Vail'den, o da Abdullah'tan rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) şöyle buyurdu: “*Ben havz üzerine ilk erişeniniz. Ve muhakkak orada benim yanımda sizlerden birtakım adamlar kaldırılabilecekler. Sonra onlar benim önümden sürüklenecekler (de havzdan uzaklaştırılacaklardır). Ben: Ya Rabbi Onlar benim sahabelerim diyeceğim. Bana: ‘Sen onların Sen’den sonra ne yaptıklarını bilmezsin.’denilecektir.*”⁶⁹⁹

Buhârî'nin *Sahih*'inde aynı babtaki bir diğer rivayetin sonunda فَأَقُولُ: سُحْقًا سُحْقًا ziyadesi de vardır. Buhârî çok benzer lafızlarla başka rivayetler de nakletmiştir.⁷⁰⁰ Müslim'in *Sahih*'inde Hz. Aişe'den nakledilen bir rivayet de şöyledir: إِنِّي عَلَى الْحَوْضِ أَنْتَظِرُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ، فَوَاللَّهِ لَيَقْتَطَعَنَّ دُونِي رَجَالًا، فَلَأَقُولَنَّ: أَيُّ رَبِّ مِنِّي وَمِنْ أُمَّتِي، فَيَقُولُ: «إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا عَمِلُوا بِعَدِّكَ، مَا زَالُوا يَرْجِعُونَ عَلَيَّ أَعْقَابِهِمْ»⁷⁰¹ Yine Müslim'in *Sahih*'indeki فَأَيُّهَا لَا يَأْتِيَنَّ كِسْمًا، بِي رِوَايَةٍ تُخْتَلَجُنَّ دُونِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أَصْحَابِي وَلَيُرْفَعَنَّ مَعِيَ رَجَالٌ مِنْكُمْ حَتَّى إِذَا رَأَيْتَهُمْ وَرَفَعُوا إِلَيَّ اخْتَلَجُوا⁷⁰² bir rivayette şeklinde, ⁷⁰³ bir diğer rivayette de وَأَنْتَ عَنِ أَقْوَامًا تَمَّ وَلَأَنْتَ عَنِ أَقْوَامًا تَمَّ⁷⁰⁴ bir diğer rivayette de وَأَنْتَ عَنِ أَقْوَامًا تَمَّ⁷⁰⁴ şeklindedir.

Hadisi İbn Mâce⁷⁰⁵ ve İbn Hanbel benzer rivayetlerle nakletmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁷⁰⁶ Hadisin muttefekun aleyh olması, Sahihayn'da pek çok yerde benzer lafızlarla aktarılması ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

88. Hadis

Hz. Enes'ten, Miraç'ta Resulullah'a cennetin gösterildiğine dair rivayetler nakledilmiştir. (Bazı rivayetlerde Resulullah'ın kavli olarak belirtilmiştir.) O sırada Resulullah, kenarında inci, elmas ve pırlanta taşlarından bir kubbe yapılmış bir nehir gördü.

⁶⁹⁹ Buhârî, *Rikak*, 53.

⁷⁰⁰ Bkz. Buhârî, *Fiten*, 1; *Tefsîru'l-Kur'ân*, 120.

⁷⁰¹ Müslim, *Fedail*, 28.

⁷⁰² Bkz. Müslim, *Fedail*, 29.

⁷⁰³ Bkz. Müslim, *Fedail*, 40.

⁷⁰⁴ Bkz. Müslim, *Fedail*, 32.

⁷⁰⁵ Bkz. İbn Mâce, *Menasik*, 76.

⁷⁰⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 148, 362, 400; VII, 136, 239, 352, 366; XXXIV, 133; XXXVII, 478, 514; XXXVIII, 326, 363, 403, 482; XLI, 388.

Altındaki toprak ise misk kokuyordu. Resulullah Cebrail'e veya kendisini gezdiren meleğe, "bu nedir?" diye sordu O da, "Bu Kevser nehridir ve Allah (c.c.) sana hediye etmiştir." dedi.⁷⁰⁷

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَيْنَا أَنَا أَسِيرُ فِي الْجَنَّةِ، إِذْ عُرِضَ لِي نَهْرٌ حَافَتَاهُ قَبَابُ اللُّؤْلُؤِ، قُلْتُ لِلْمَلَكِ: مَا هَذَا؟ قَالَ: هَذَا الْكَوْثَرُ الَّذِي أَعْطَاكَ اللَّهُ، قَالَ: ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدِهِ إِلَى طِينَةٍ فَاسْتَخْرَجَ مِسْكًَا، ثُمَّ رَفَعَتْ لِي سِدْرَةٌ الْمُنتَهَى فَرَأَيْتُ عِنْدَهَا نُورًا عَظِيمًا

Bize Ahmed b. Mani'den, o Süreyc b. en-Nu'man'dan, o Hakem b. Abdilmelik'ten, o Katade'den, o da Enes'ten rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Cennet'te dolaşırken iki kenarı inciden kubbelerle donatılmış bir nehir bana arzedildi. Meleğe 'bu nedir?' diye sordum. 'Bu Allah'ın sana vereceği Kevser'dir dedi. Sonra eliyle nehrin çamuruna dokundu ve misk çıkardı. Sonra beni Sidretü-l-Münteha'ya çıkardı, orada çok büyük bir nur gördüm."⁷⁰⁸

Tirmizî bu hadisin hasen-sahih olduğunu zikretmiş ve yine Enes b. Malik'ten Kevser havuzunun özellikleriyle ilgili başka rivayetler de nakletmiştir. Bunlardan biri de şöyledir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا الْكَوْثَرُ؟ قَالَ: «ذَلِكَ نَهْرٌ أَعْطَانِيهِ اللَّهُ - يَعْنِي فِي الْجَنَّةِ - أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ، وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، فِيهَا طَيْرٌ أَعْنَقُهَا كَأَعْنَقِ الْجُرُجِ»⁷⁰⁹

Buhârî'nin *Sahih*'inde benzer lafızlarla nakledilmiş rivayetlerin yanında İbn Abbas'tan nakledilen ve mevkuf olan şöyle bir rivayet de mevcuttur:⁷¹⁰

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: الْكَوْثَرُ: الْخَيْرُ الْكَثِيرُ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ قَالَ أَبُو بَشِيرٍ: قُلْتُ لِسَعِيدٍ: إِنَّ أَنَسًا يَزْعُمُونَ أَنَّهُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ: «النَّهْرُ الَّذِي فِي الْجَنَّةِ مِنَ الْخَيْرِ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ»

⁷⁰⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 270.

⁷⁰⁸ Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 89.

⁷⁰⁹ Tirmizî, *Sıfatu'l-Cennet*, 10.

⁷¹⁰ Bkz. Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 108.

Said ibn Cubeyr'den rivayetle İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir: “Kevser, Allahu Teâla'nın O'na, verdiği birçok hayırdır.” Ebû Bişr dedi ki: Ben Said b. Cubeyr'e: “Biraz çok kimseler Kevser'in Cennette bir nehir olduğunu söylüyorlar.” dedim. Bunun üzerine Said ibn Cubeyr: Cennetteki o nehir de Allahu Teâla'nın O'na ihsan buyurduğu hayırdandır.” dedi.⁷¹¹

İbn Mâce ise İbn Ömer'den şöyle bir rivayet nakletmiştir:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْكَوْثَرُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ، حَافَتَاهُ مِنْ ذَهَبٍ، مَجْرَاهُ عَلَى الْيَاقُوتِ وَالذَّرِّ، تُرْبَتُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ، وَمَاؤُهُ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، وَأَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ التَّلْجِ»

İbn Ömer dedi ki: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Kevser, Cennette bir ırmaaktır. İrmağın kenarları altındandır. Yakut ve büyük inciler üzerinde akar. Toprağı miskten daha güzel kokuludur. Suyu baldan tatlı ve kardan daha beyazdır.*”⁷¹²

İbn Hanbel,⁷¹³ Dârimî,⁷¹⁴ Hâkim⁷¹⁵ ve İbn Hıbbân⁷¹⁶ benzer rivayetlerde bulunmuşlardır. Şuayb el-Arnâvûd *Müsned*'deki rivayetin güçlü olduğunu, İbn Hıbbân'ın *Sahih*'indeki rivayetin ise Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Hâkim de yine hadisi sahih olarak değerlendirmiştir. Bu durumda hadisin Buhârî'nin kriterlerine uyduğu ve Tirmizî'nin hükmü göz önünde bulundurulduğunda sahih olduğu anlaşılmaktadır.

S. KÂFİRÛN SÛRESİ

89. Hadis

İbn Abbas'ın rivayetine göre, Kureyşliler Resulullah'a şöyle diyorlardı: “Biz sana o kadar mal veririz ki Mekke'de herkesten zengin olursun. Eğer bir kadın istersen onunla seni evlendiririz. İstersen seni önder olarak kabul ederiz. Yalnız tanrılarımızı kötölemekten vazgeç. Eğer bu teklifi kabul etmezsen başka bir teklifimiz var. Bu, senin için de bizim için de hayırlı olur.” Resulullah onlara: “*O nedir?*” diye sordu. Onlar: “Sen bir sene tanrılarımız olan Lat ve Uzza'ya ibadet et. Biz de bir sene senin

⁷¹¹ Buhârî, *Rikak*, 53.

⁷¹² İbn Mâce, *Züht*, 39.

⁷¹³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IX, 257; X, 145, 495; XIX, 55; XX, 109, 399; XXI, 132, 136.

⁷¹⁴ Bkz. Dârimî, *Rikak*, 113.

⁷¹⁵ Bkz. Hakim, *el-Müstedrek*, III, 625.

⁷¹⁶ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, XIV, 389-391.

tanrına ibadet edelim” dediler. Resulullah: “*Bekleyin. Rabb'im ne emir verecek*” dedi. Bu olay üzerine bu sure (Kâfirûn) nazil oldu.⁷¹⁷

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda geçmemekle beraber Taberî'nin tefsirinde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى الْحَرَشِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو خَلْفٍ، قَالَ: ثنا دَاوُدُ، عَنْ عَرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّ فَرِيثًا وَعَدُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُعْطَوْهُ مَالًا، فَيَكُونَ أَعْنَى رَجُلٍ بِمَكَّةَ، وَيَرْجُوهُ مَا أَرَادَ مِنَ النِّسَاءِ، وَيَطْنُوا عَقِبَهُ، فَقَالُوا لَهُ: هَذَا لَكَ عِنْدَنَا يَا مُحَمَّدُ، وَكُفَّتْ عَنْ شَتْمِ آلِهَتِنَا، فَلَا تَذْكُرْهَا بِسُوءٍ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ، فَإِنَّا نَعْرِضُ عَلَيْكَ خَصْلَةً وَاحِدَةً، فَهِيَ لَكَ وَلَنَا فِيهَا صَلَاحٌ. قَالَ: «مَا هِيَ؟» قَالُوا: تَعْبُدُ آلِهَتَنَا سَنَةً: اللَّاتَ وَالْعُزَّى، وَنَعْبُدُ إِلَهَكَ سَنَةً، قَالَ: «حَتَّى أَنْظَرَ مَا يَأْتِي مِنْ عِنْدِ رَبِّي» فَجَاءَ الْوَحْيُ مِنَ اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ: قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ السُّورَةَ، وَأَنْزَلَ اللَّهُ: {قُلْ أَغْيِرَ اللَّهُ تَأْمُرُونِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ} [الزمر: 64] إِلَى قَوْلِهِ: {فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ} [الزمر: 66]

Bana Muhammed b. Musa'dan, o Ebû Halef'ten, o Davud'dan, o İkrime'den, o da İbn Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir: Kureyşliler Resulullah'a (s.a) mal vermeyi, O'nu Mekke'nin en zengini yapmayı, istediği kadınla evlendirmeyi, onu önder olarak takip etmeyi teklif ettiler. Ve dediler ki: “Bu bizim Sana teklifimizdir Ey Muhammed, ilahlarımızı kötölemekten de vazgeç, onları kötü olarak anma. Eğer bunu kabul etmezsen sana başka bir teklifimiz daha var. Bu bizim ve Senin için hayırlı olur.” Resulullah: “*O nedir?*” diye sordu. Dediler ki: “Bir sene Sen bizi ilahlarımız Lat ve Uzza'ya ibadet et, bir sene de biz Senin ilahına ibadet edelim.” Resulullah dedi ki: “*Bekleyin bakalım Rabbim'in katınan ne gelecek.*” Bunun üzerine Levh-i Mahfuz'dan Kâfirûn Sûresi ve “*De ki ey cahiller, Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz?*”(Zümer,64) “*Hayır yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.*”(Zümer,66) ayetine kadar (vahiy) indirildi.⁷¹⁸

İbn Ebî Hâtim tefsirinde⁷¹⁹ ve Taberânî *el-Mu'cemu's-Sağîr*'inde⁷²⁰ hadisi benzer lafızlarla İbn Abbas'tan nakletmişlerdir. Hadisin ravilerinden Abdullah b. İsa (Ebû

⁷¹⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 275-276.

⁷¹⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 662.

⁷¹⁹ Bkz. İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, X, 3471.

⁷²⁰ Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu's-Sağîr*, thk.Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emrîr, Mektebetü'l-İslâmi, Beyrut, 1985, II, 44.

Halef) İbn Adî'nin *el-Kâmil fi Duafâ*'sında⁷²¹ ve Zehebî'nin *Dîvânu 'd-Duafâ*'da zikredilmiştir.⁷²² Ayrıca “zayıf, leyse bi sika” ve “münkeru'l-hadis” sıfatlarıyla itham edilmiştir.⁷²³ Hadisin *Kütüb-i Tis'a*'da geçmemesi ve ravilerden Abdullah b. İsa'nın şiddetle zayıf ve münker olarak nitelendirilmesi dikkate alındığında zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

90. Hadis

Abdullah b. Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: “Ben pek çok defa Resulullah'ı, sabah namazından önceki iki rekât ve akşam namazından sonraki iki rekatta Kâfirûn ve İhlâs surelerini okurken gördüm.”⁷²⁴

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَعْدَانَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّهُ قَالَ: «مَا أَحْصِي مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الرَّكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَفِي الرَّكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ بِقُلِّ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، وَقُلِّ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ»

Bize Muhammed b. El-Müsenna'dan, o Bedel b. Muhabber'den, o Abdülmelik b. Maden'den, o Asım b. Behdele'den, o Ebû Vail'den, o Abdullah b. Mesud'dan rivayetle şöyle demiştir: “Resulullah'ın (s.a) akşam namazının farzından sonraki iki rekâtla, sabah namazından önceki iki rekatta okuduğu ‘Kâfirûn’ ve ‘İhlâs’ surelerini kaç kere işittiğimi saymadım.”⁷²⁵

Tirmizî, hadisin garip olduğunu söylemiş, Abdülmelik b. Maden'in Asım b. Behdele'den hadis aldığını bilmiyoruz demiştir. Tirmizî, başka bir rivayetinde İbn Ömer'den hadisin sadece sabah namazıyla ilgili bölümünü nakletmiştir.⁷²⁶ İbn Mâce ise hadisi yine Abdullah b. Mesuddan sabah namazı kısmı olmaksızın «كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكَعَتَيْنِ بَعْدَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ قُلِّ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَقُلِّ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» şeklinde rivayet etmiştir⁷²⁷ ve İbn Ömer'den ile Ebû Hureyre'den sabah namazıyla ilgili bölümü de rivayet etmiştir.⁷²⁸

⁷²¹ Bkz. İbn Adî, *el-Kamil fi 'd-Duafa*, V, 412.

⁷²² Bkz. Zehebî, *Dîvânu 'd-Duafâ*, s.224.

⁷²³ Bkz. Zehebî, *Mizânu 'l-İ'tidâl*, II, 470; Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, IV, 1140.

⁷²⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 277.

⁷²⁵ Tirmizî, *Salat*, 319.

⁷²⁶ Bkz. Tirmizî, *Salat*, 308.

⁷²⁷ Bkz. İbn Mâce, *İkame*, 9, 112.

⁷²⁸ Bkz. İbn Mâce, *İkame*, 102.

Nesâî bir rivayetinde Tirmizî'nin *Sünen*'indeki rivayeti aynı şekliyle İbn Ömer'den, ⁷²⁹ bir diğer rivayetinde sadece sabah namazıyla ilgili bölümü Eby Hureyre'den nakletmiştir. ⁷³⁰ İbn Hanbel hadisi Abdullah b. Ömer'den bir rivayetinde *بِضْعًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً* ziyadesiyle, ⁷³¹ bir diğer rivayette *أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً، أَوْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً* ziyadesiyle ⁷³² aktarmıştır. Şuayb el Arnavud *Müsned*'deki her iki rivayetin de Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. İbn Hıbbân ise İbn Ömer'den sadece sabah namazıyla ilgili bölümü rivayet etmiştir. ⁷³³

Hadisin ravilerinden Abdülmelik b. Maden, İbn Adî'nin *el-Kâmil fi Duafâ*'sında zikredilmiş ⁷³⁴ ve “daifu'l-hadis, leyse bi'l-kaviyy” olarak da nitelendirilmiştir. ⁷³⁵ Bu durumda hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyduğu göz önüne alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

91. Hadis

Habbab şöyle diyor: Nebi (s.a) bana dedi ki: “*Uyumak için yatağa girdiğin zaman Kâfirûn sûresini oku!*” ⁷³⁶

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis'a* dışında ise Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde şöyle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ بْنِ حَكِيمِ الْأَوْدِيِّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ شَرِيكِ، حَدَّثَنِي أَبِي، وَجَابِرُ الْجَعْفِيُّ، عَنْ مَعْقِلِ الزُّبَيْدِيِّ، عَنْ عَبَّادِ أَبِي الْأَخْضَرِ، عَنْ خَبَّابٍ عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّهُ لَمْ يَأْتِ فِرَاشَهُ قَطُّ إِلَّا قَرَأَ: قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ حَتَّى يَخْتِمَ

Bize Muhammed b. Abdillah el-Hadrami'den, o Ahmed b. Osman b. Hâkim el-Evdi'den, o Abdurrahman b. Şerik'ten, o Babasından, o Cabir el-Cu'fi'den, o Ma'kil ez-Zübeydi'den, o Abbad Ebu'l-Ehdar'dan, o Habbab'dan, o da Nebi'den (s.a)

⁷²⁹ Bkz. Nesâî, *İfîtah*, 68.

⁷³⁰ Bkz. Nesâî, *İfîtah*, 39.

⁷³¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VIII, 381.

⁷³² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IX, 509-510; X, 32.

⁷³³ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, VI, 212.

⁷³⁴ Bkz. İbn Adî, *el-Kamil fi'd-Duafa*, VI, 534.

⁷³⁵ Bkz. Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XVIII, 431-432; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, IV, 446.

⁷³⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 277.

rivayetle şöyle demiştir: “*O Kâfirûn Sûresi’ni okuyup bitirmeden kesinlikle yatağına girmezdi.*”⁷³⁷

Heysemî *Mecmau’z-Zevaid*’de Habbab’dan aynı hadisi nakletmiş ve Cabir el-Cu’fi’nin zayıf olduğunu belirtmiştir.⁷³⁸ Onun “metruku’l-hadis, kezzab, leyse kaviy” olduğu da söylenmiştir.⁷³⁹ Hadisin *Kütüb-i Tis’a*’da bulunmaması ve Cabir el-Cufi hakkındaki ciddi ithamlar dikkate alındığında zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

92. Hadis

İbn Abbas’tan şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah “*Ben, şirkten kurtulacağınız kelimeleri size öğreteyim mi?*” dedi ve “*O kelimeler, uyumadan önce Kâfirûn sûresini okumanızdır.*” buyurdu.⁷⁴⁰

Hadis, Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا النُّفَيْلِيُّ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ فَرَوَةَ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ لِنَوْفَلٍ: «أَقْرَأُ قُلُوبَ الْكَافِرِينَ ثُمَّ نَمَّ، عَلَى خَاتِمَتِهَا، فَإِنَّهَا بَرَاءَةٌ مِنَ الشِّرْكِ»

Bize en-Nüfeyli’den, o Züheyr’den, o Ebû İshak’tan, o Ferve b. Nevfel’den, o babasından rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) Nevfel’e dedi ki: “*Kâfirûn Sûresi’ni oku bitirdikten sonra uyu. Çünkü o şirkten beraattir.*”⁷⁴¹

Şuayb el-Arnâvûd, Ebû Dâvud’un rivayetinin isnadında ızdırıp olmasından dolayı hasen olduğunu söylemiştir. Tirmizî, hadisi *عَلَى خَاتِمَتِهَا* lafzı olmaksızın rivayet etmiştir ve “Züheyr bu hadisi Ebû İshâk’tan, o Ferve b. Nevfel’den, o babasından, o da Nebi’den (s.a) buradakine benzer bir şekilde rivayet etmiştir. Bu rivayet Şu’be’nin rivayetinden daha sağlamdır. Ebû İshâk’ın arkadaşları bu hadiste ızdıraba düşmüşlerdir.” demiştir.⁷⁴² İbn Hanbel *Müsned*’de şöyle bir rivayet nakletmiştir:

⁷³⁷ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, IV, 81.

⁷³⁸ Bkz. Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, X, 121.

⁷³⁹ Bkz. İbn Adî, *el-Kamil, fi’-Duafa*, II, 328; Zehebî, *Dîvânu’d-Duafâ*, s.59; *Târîhu’l-İslâm*, III, 385.

⁷⁴⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 277.

⁷⁴¹ Ebû Dâvud, *Edeb*, 106.

⁷⁴² Bkz. Tirmizî, *Deavat*, 22.

عَنْ مُهَاجِرِ الصَّانِعِ، عَنْ رَجُلٍ - لَمْ يُسَمِّهِ - مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلًا - يَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقْرَأُ: قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، قَالَ: أَمَا هَذَا فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الشِّرْكِ، وَسَمِعَ آخَرَ يَقْرَأُ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ: أَمَا هَذَا فَقَدْ غُفِرَ لَهُ 743

Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki bu rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Hanbel benzer manalarda farklı rivayetler de nakletmiştir.⁷⁴⁴ Dârimî de *Sünen*'inde benzer rivayetlerde bulunmuştur, naklettiği rivayetlerden biri de şöyledir: «فَإِذَا أَخَذْتُ»⁷⁴⁵ İbn Hibbân⁷⁴⁶ ve Hâkim⁷⁴⁷ de benzer rivayetlerde bulunmuşlardır. Hakim hadisin isnadının sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî ise herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Elbânî hadisin sahih olduğunu söylemiştir.⁷⁴⁸

Hadisin isnadında ızdırap olduğu ve Tirmizî ile Şuayb el-Arnâvûd'un bu konudaki fikirleri de göz önüne alındığında hasen olduğunu söylemek mümkündür.

93. Hadis

Resulullah buyurmuştur ki, Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: “*Ben bütün ortakların şirkinden münezzehim. Eğer birisinin amelinde benden başkasına da niyet varsa, Ben ondan beriyim. O amel, Bana ortak koştuğu şey içindir.*”⁷⁴⁹

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْفُوبَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَنَا أَعْنَى الشِّرْكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِيَ غَيْرِي، تَرَكْتَهُ وَشِرْكَهُ

Bana Züheyr b. Harb'ten, o İsmail b. İbrahim'den, o Ravh b. el-Kasım'dan, o Ala b. Abdirrahman b. Yakub'tan, o babasından o da Ebû Hureyre'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Allah Tebarake ve Teâla: ‘Ben ortakların*

⁷⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVII, 165.

⁷⁴⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII, 150; XXXVIII, 247, 254; XXXIX, 224, 440, 488, 489.

⁷⁴⁵ Dârimî, *Fedailu'l-Kur'ân*, 23.

⁷⁴⁶ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, III, 70; XII, 335, 355.

⁷⁴⁷ Bkz. Hakim, en-Nisaburi, *el-Müstedrek*, I, 754; II, 587.

⁷⁴⁸ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahîhu ve Daîfu Ebî Dâvud*, Mektebetü'ş-Şâmile (2017).

⁷⁴⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 280.

(ortak koştuklarınızın) şirkten en gani olanıyım. Kim bir amel işler de ona Benimle beraber başkasını ortak koşarsa onu şirkıyla başbaşa bırakırım' buyurdu.⁷⁵⁰

İbn Mâce⁷⁵¹ ve İbn Huzeyme⁷⁵² Ebû Hureyre'den hadisin *تَرَكَتُهُ وَشِرْكُهُ* kısmını *فَأَنَا مِنْهُ بِرِيءٌ، وَهُوَ لِلَّذِي أَشْرَكَ* şeklinde, İbn Hanbel⁷⁵³ ve İbn Hibbân⁷⁵⁴ ise hadisi yine Ebû Hureyre'den *قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا خَيْرُ الشُّرَكَاءِ، مَنْ عَمِلَ لِي عَمَلًا فَأَشْرَكَ فِيهِ غَيْرِي، فَأَنَا مِنْهُ بِرِيءٌ،* *قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا خَيْرُ الشُّرَكَاءِ، مَنْ عَمِلَ لِي عَمَلًا فَأَشْرَكَ فِيهِ غَيْرِي، فَأَنَا مِنْهُ بِرِيءٌ، وَهُوَ لِلَّذِي أَشْرَكَ* şeklinde rivayet etmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd hadisin *Müsned*'deki isnadının Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir.

Hadisin Müslim'in kriterlerine uyması ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

94. Hadis

İbn Ömer b. As'tan rivayet edilmiştir ki, Resulullah: *“İki değişik millet (din) birbirine varis olamaz.”* buyurmuştur.⁷⁵⁵

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا حُصَيْنُ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَتَوَارَثُ أَهْلُ مِلَّتَيْنِ»

Bize Humeyd b. Mesade'den, o Husayn b. Numeyr'den, o İbn Ebi Leyla'dan, o Ebû Zübeyr'den, o da Cabir'den rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) şöyle buyurdu: *“İki millet birbirine varis olamaz.”*⁷⁵⁶

Ebû Dâvud⁷⁵⁷ ve İbn Hanbel⁷⁵⁸ hadisi sonunda *شَتَّى* ziyadesiyle, İbn Mâce⁷⁵⁹ ve Dârimî⁷⁶⁰ aynı lafızlarla nakletmişlerdir. Hâkim ise hadisi Üsame b. Zeyd'den şöyle rivayet etmiş ve hadisin shih olduğunu söylemiştir:

⁷⁵⁰ Müslim, *Züht*, 46.

⁷⁵¹ Bkz. İbn Mâce, *Züht*, 21.

⁷⁵² Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 465.

⁷⁵³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIII, 377-378.

⁷⁵⁴ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, II, 120-121.

⁷⁵⁵ Mevdûdî, *Tefhim*, VII, 284.

⁷⁵⁶ Tirmizî, *Feraiz*, 16.

⁷⁵⁷ Bkz. Ebû Dâvud, *Feraiz*, 10.

⁷⁵⁸ Bkz. İbn Hanbel, *Müsned*, XI, 245, 433.

⁷⁵⁹ Bkz. İbn Mâce, *Feraiz*, 5.

⁷⁶⁰ Bkz. Dârimî, *Feraiz*, 29.

عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَنْوَارُثُ أَهْلُ مِلَّتَيْنِ، وَلَا يَرِثُ مُسْلِمٌ كَافِرًا، وَلَا كَافِرٌ مُسْلِمًا» ثُمَّ قَرَأَ: {وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ، إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ} [الأنفال: 73]⁷⁶¹

Tirmizî, hadisin devamında bu hadisin garip olduğunu söylemiş ve “bu hadisin Cabir’in hadisi olduğunu sadece İbn Ebi Leyla kanalıyla bilmekteyiz” demiştir. İbn Ebi Leyla ise “hadisi terk edilmiş, zayıf, sanıldığı gibi kuvvetli olmayan, çok hata yapan, hafızası kötü, vehm sahibi” olarak nitelendirilmiştir.⁷⁶² Ancak lafız farklılığı ile aktarılan rivayetlerin istişhadi ve Hakim’in görüşü dikkate alındığında hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

Ş. NASR SÛRESİ

95. Hadis

İbn Ömer’den bu surenin (Nasr) Veda Hacci’nda, teşrik günleri sırasında Mina’da nazil olduğu rivayet edilmiştir. Rivayete göre Resulullah daha sonra devesinin sırtına çıkıp meşhur hutbesini okumuştur.⁷⁶³

Hadis, *Kütüb-i Tis ‘a*’daki kaynaklarda bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis ‘a* dışında ise Beyhakî’nin *es-Sünenü’l-Kübrâ*’sında şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ , وَأَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِيُّ قَالَا: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ , ثنا أَبُو عَلِيٍّ الْحَسَنُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ يَزِيدَ الْعَطَّارُ , ثنا زَيْدُ بْنُ الْحَبَابِ , أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّبِيدِيِّ , أَخْبَرَنِي صَدَقَةُ بْنُ يَسَارٍ , عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا , قَالَ: أَنْزَلَتْ هَذِهِ السُّورَةُ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي وَسْطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ وَعَرَفَ أَنَّهُ الْوَدَاعُ , فَأَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ الْقَصْوَاءِ فَرَحَلَتْ لَهُ فَرَكِبَ , فَوَقَفَ بِالْعَقَبَةِ وَاجْتَمَعَ النَّاسُ , فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ فِي خُطْبَتِهِ

Bize Ebû Abdillâh el-Hafız’dan, o Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebû Hamid el-Mukri’den, o Ebu’l-Abbas Muhammed b. Yakub’dan, o Ebû Ali el-Hasan b. İshak b. Yezid el-Attar’dan, o Zeyd b. Hubab’tan, o Musa b. Ubeyde er-Rabezi’den, o Sadaka b. Yesar’dan, o da İbn Ömer ‘den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: *Nasr Sûresi Resulullah’a Arafe günü Veda Hacci’nda teşrik günlerinin ortasında indirildi.*

⁷⁶¹ Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, II, 262.

⁷⁶² Bkz. Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, III, 967; *Siyer*, VI, 311.

⁷⁶³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 285.

*Kusva'ya çökmesini emretti ve ona bindi. Akabe'de durdu ve toplanan insanlara dedi ki: Ey insanlar! Ve hutbesinde hadisini zikretti.*⁷⁶⁴

Beyhakî *Delail*'de⁷⁶⁵ ve İbn Hacer *el-Metâlibu'l-Âliye*'de⁷⁶⁶ hadisi zikretmişlerdir. Hadisin ravilerinden Musa b. Ubeyde er-Rabezi meçhul olarak nitelendirilmiştir.⁷⁶⁷ Zehebî de *Dîvânu'd-Duafâ*'da onu zayıf olarak nitelendirmiştir.⁷⁶⁸ Ayrıca “hadisine ihtiyaç yoktur, bir şey değildir, zayıftır, hadisleri münkerdir” de denmiştir.⁷⁶⁹ Bu durumda hadisin zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

96. Hadis

Serra demiştir ki, ben Veda Haccı'nda Resulullah'ın söylediklerini duydum. Şöyle dedi: “*Ey insanlar biliyor musunuz bugün hangi gündür?*” Orada bulunanlar: “Allah ve Resülü daha iyi bilir” diye cevap verdiler. Resulullah: “*Bugün, teşrik gününün orta günüdür.*” dedi. Sonra şöyle buyurdu: “*Biliyor musunuz bu yer hangi yerdir?*” Oradakiler: “Allah ve Resülü daha iyi bilir” dediler. Resulullah: “*Burası Meş'ar-i Haram'dır*” buyurdu. Daha sonra şöyle buyurdu: “*Bilmiyorum, bundan sonra belki sizi göremeyebilirim. Dikkat edin, kanınız ve şerefınız birbiriniz için haramdır. Bugün, bu yerde haram olduğu gibi Rabbinizin huzuruna çıkıp, amelleriniz hakkında sorulacağınız zamana kadar bu haramlık sürecektir. İyi dinleyin, bu söylediğim yakın ve uzaktakilere ulaşsın. Dinleyin, size tebliğ ettim mi?*” Biz Medine'ye döndükten kısa bir süre sonra Resulullah ahirete irtihal etti.⁷⁷⁰

Hadis, bu şekliyle *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda bulunmamaktadır. Hadise en yakın rivayeti Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde şöyle nakletmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ الْكَشْبِيُّ، ثنا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ، ثنا رَبِيعَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حِصْنِ الْغَنَوِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَرَّاءُ بِنْتُ نَبْهَانَ، وَكَانَتْ رَبَّةَ بَيْتٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ: «هَلْ تَدْرُونَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟» قَالَتْ: وَهُوَ الْيَوْمُ الَّذِي تَدْعُونَ يَوْمَ الرُّوسِ، قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ

⁷⁶⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, V, 247.

⁷⁶⁵ Bkz. Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, Dr. Abdulmu'tî Kalecî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye ve Dâru'r-Rey-yan li't-türas, 1988, V, 447.

⁷⁶⁶ Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibu'l-Âliye*, VIII, 596.

⁷⁶⁷ Bkz. Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXV, 110.

⁷⁶⁸ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, s.402.

⁷⁶⁹ Bkz. Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII, 291; İbn Adî, *el-Kamil fi'd-Duafa*, VIII, 46.

⁷⁷⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 286.

أَعْلَمُ، قَالَ: «إِنَّ هَذَا أَوْسَطُ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ» قَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ أَيُّ بَلَدٍ هَذَا؟» قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ: «إِنَّ هَذَا الْمَشْعَرُ الْحَرَامُ» ثُمَّ قَالَ: «إِنِّي لَا أَدْرِي لِعَلِّي لَا أَلْقَاكُمْ بَعْدَ هَذَا، أَلَا وَإِنَّ دِمَاعَكُمْ، وَأَمْوَالَكُمْ، وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيَّكُمْ حَرَامٌ كَحَرَمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، حَتَّى تَلْقَوْا رَبَّكُمْ فَيَسْأَلَكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ، أَلَا فَلْيُبَيِّنْ أَدْنَاكُمْ أَفْصَاكُمْ، أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ» فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ لَمْ يَلْبَثْ إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى مَاتَ

Bize Ebû Müslim el-Keşşi'den, o Ebû Asım ed-Dahhak b. Mahled'den, Rabia b. Abdirrahman b. Hısn el-Ganevi'den, o Serra binti Nebhan'dan ki o cahiliyede ev hanımıydı, rivayetle demiştir ki: Resulullah'ın (s.a) Veda Haccı'nda şöyle dediğini duydum: “*Biliyor musunuz bugün hangi gündür?*” -Serra dedi ki: Dua ettiğiniz o gün kurban bayramının ikinci günüdür.- Oradakiler “Allah ve Reslü daha iyi bilir.” dediler. Resulullah: “*Bugün, teşrik gününün orta günüdür.*” dedi. Sonra şöyle buyurdu: “*Biliyor musunuz bu yer hangi yerdir?*” Oradakiler “Allah ve Reslü daha iyi bilir.” dediler. Resulullah: “*Burası Meş'ar-i Haram'dır*” buyurdu. Daha sonra şöyle buyurdu: “*Bilmiyorum, bundan sonra belki sizi göremeyebilirim. Dikkat edin, kanınız, malınız ve şerefiniz birbiriniz için haramdır. Bugün, bu yerde haram olduğu gibi Rabbinizin huzuruna çıkıp, amellerinizin hakkında sorulacağınız zamana kadar bu haramlık sürecektir. İyi dinleyin, bu söylediğim yakın ve uzaktakilere ulaşsın. Dinleyin, size tebliğ ettim mi?*” Medine'ye döndükten kısa bir süre sonra Resulullah vefat etti.⁷⁷¹

Taberânî *el-Evsat*'ta da hadisi nakletmiştir.⁷⁷² Ayrıca İbn Hanbel⁷⁷³ Beyhakî⁷⁷⁴ ve Heysemî de hadisi benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Heysemi hadisin ravilerinin sika olduğunu belirtmiştir.⁷⁷⁵ Şuayb el-Arnâvûd hadisin sahih li gayrihi olduğunu ancak Ali b. Zeyd'in zayıf olmasından dolayı *Müsned*'deki rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir. Bu durumda Heysemi ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşlerini dikkate alarak hadisin sahih li gayrihi olduğunu söylemek mümkündür.

97. Hadis

⁷⁷¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XIV, 307.

⁷⁷² Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, III, 47.

⁷⁷³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXIV, 300.

⁷⁷⁴ Bkz. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, V, 246.

⁷⁷⁵ Bkz. Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, III, 273.

İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah'a bu sure nazil olduğunda; “*Bu benim vefatımı bildirmektedir. Vaktim gelmiştir.*” dedi.⁷⁷⁶

Hadis, İbn Hanbel'in *Müsned*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، حَدَّثَنَا عَطَاءٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ} [النصر: 1] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نُعَيْتُ إِلَيَّ نَفْسِي بِأَنَّهُ مَقْبُوضٌ فِي تِلْكَ السَّنَةِ

Bize Muhammed b. Fudayl'dan, o Ata'dan, o Said b. Cübeyr'den, o da İbn Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir: Nasr Sûresi inzal olduğu zaman Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Ölümüm bana haber verilmektedir, ruhum bu yıl kabzedilecektir.*”⁷⁷⁷

Rivayeti benzer şekillerde Buhârî⁷⁷⁸ ve İbn Hanbel⁷⁷⁹ İbn Abbas'tan mevkuf olarak da nakletmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'e yaptığı tahkikte, hadisin *Müsned*'deki ilk rivayetinin zayıf olduğunu, hadisin ravilerinden Atâ'nın (İbn Sâib) muhtelit olduğunu, Muhammed b. Fudayl'ın, onun muhtelit olmasından sonra ondan hadis rivayet ettiğini söylemiştir. *Müsned*'deki ikinci rivayetin ise hasen olduğunu, Asım'ın (İbn Ebî'n-Necûd) doğru sözlü ve hasenu'l-hadis olduğunu, geriye kalan ravilerden Ebî Razîn (Müslim'in ricalidir) dışındakilerin Buhârî ve Müslim'in ricalleri olduğunu söylemiştir. Bu durumda hadisin hasen olduğunu söylemek mümkündür.

98. Hadis

Ümmü'l-Mü'minin Ümmü Habibe şöyle buyurmuştur: Bu sure (Nasr) nazil olduğunda Resulullah, “*bu sene vefat edeceğim*” dedi. Bunu duyan Hz. Fatıma ağlamaya başladı. Resulullah bunun üzerine şöyle buyurdu: “*Ailemden bana ilk kavuşan sen olacaksın.*” Fatıma bunu duyunca güldü.⁷⁸⁰

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklardan sadece Dârimî'nin *Sünen*'inde şöyle geçmektedir:

أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبَادِ بْنِ الْعَوَّامِ، عَنْ هِلَالِ بْنِ خَبَّابٍ عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ} [النصر: 1] دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاطِمَةَ فَقَالَ: «قَدْ نُعَيْتُ إِلَيَّ

⁷⁷⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 286.

⁷⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 366.

⁷⁷⁸ Bkz. Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 359.

⁷⁷⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 275, 356.

⁷⁸⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 286.

نَفْسِي»، فَبَكَتْ، فَقَالَ: «لَا تَبْكِي فَإِنَّكَ أَوْلُ أَهْلِي لِحَاقًا بِي»، فَضَحِكْتُ، فَرَأَاهَا بَعْضُ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَ: يَا فَاطِمَةُ، رَأَيْنَاكِ بَكَيتِ ثُمَّ ضَحِكْتِ؟ قَالَتْ: إِنَّهُ أَخْبَرَنِي أَنَّهُ قَدْ نُعِيَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ فَبَكَيتِ، فَقَالَ لِي «لَا تَبْكِي فَإِنَّكَ أَوْلُ أَهْلِي لِأَحَقِّ بِي» فَضَحِكْتُ.

Bize Said b. Süleyman'dan, o Abbad b. Avvam'dan, o Hilal b. Habbab'dan, o İkrime'den, o da İbn Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir: Nasr Sûresi inzal olunca Resulullah (s.a) kızı Fatıma'yı çağırdı ve şöyle dedi: “Ölümlüm bana haber verildi.” Fatıma (r.a) ağlamaya başladı. Resulullah: “Ağlama çünkü ehlimden Bana ilk kavuşacak olan sensin.” buyurdu. Fatıma gülümsedi. Resulullah'ın bazı hanımları onun bu durumunu gördü ve dediler ki: “Ey Fatıma, seni önce ağlarken sonra gülerken gördük.” Fatıma dedi ki: “Resulullah O'na ölümünün haber verildiğini söyledi ve ben de ağladım, bana ‘Ağlama çünkü ehlimden Bana ilk kavuşacak olan sensin.’ dedi ben de gülümsedim.”⁷⁸¹

Kütüb-i Tis'a dışında ise hadisi benzer lafızlarla Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*⁷⁸² ve *el-Mu'cemu'l-Evsat*'da,⁷⁸³ Heysemi *Mecmau'z-Zevâid*'de nakletmişlerdir. Heysemî, hadisin Hilâl b. Habbâb dışındaki ravilerinin sahih olduğunu söylemiştir.⁷⁸⁴ İbn Hibbân, Hilâl b. Habbâb'ın ömrünün sonlarına doğru ihtilata düştüğünü söylemiştir.⁷⁸⁵ Hadisin ravilerinden birinin muhtelit olması dikkate alındığında zayıf olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

99. Hadis

Hiz. Aişe şöyle buyurmuştur: Resulullah vefatından önce şu cümleyi çokça söylerdi: “*Subhaneke Allahümme ve bihamdike ve estağfiruke ve etubu ileyk*” (bazı rivayetlerde lafız şöyledir: *Subhanallahi ve bihamdihi ve' stağfirullahe ve etubu ileyh*) Ben: “Ey Allah'ın Resülü! Sürekli okuduğunuz bu kelimeler nasıl kelimelerdir?” dedim. Resulullah: “*Bu, Nasr Sûresi'ndeki işareti görünce okuduğum kelimelerdir.*” buyurdu.⁷⁸⁶

⁷⁸¹ Dârimî, *Mukaddime*, 14.

⁷⁸² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI, 330.

⁷⁸³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, I, 271.

⁷⁸⁴ Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, IX, 23.

⁷⁸⁵ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Duafâi ve'l-Metrukîn*, thk, Mahmûd İbrâhîm Zâyid, Dâru'l-Va'î, Halep, 1976, III, 87.

⁷⁸⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 287.

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا دَاوُدُ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْتَرُ مِنْ قَوْلِ: «سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ» قَالَتْ: فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْكَ تُكْتَرُ مِنْ قَوْلِ: «سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ؟» فَقَالَ: خَبَّرَنِي رَبِّي أَنِّي سَأَرَى عَلَامَةً فِي أُمَّتِي، فَإِذَا رَأَيْتُهَا أَكْتَرْتُ مِنْ قَوْلِ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ، فَقَدْ رَأَيْتُهَا إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ {النصر: 1}، فَتُحِ مَكَّةَ، {وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا، فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَأَسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا} {النصر: 3}

Bana Muhammed b. el-Müsenna'dan, o Abdullah el-Ala'dan, o Davud'dan, o Amirden, o Mesruk'tan, o da Aişe'den (r.a) rivayetle şöyle demiştir:

Resulullah (s.a) “*Subhanallahi ve bihamdihi estağfirullahe ve etubu ileyh*” sözlerini çokça söylüyordu. Aişe dedi ki: Dedim ki Ey Allah'ın Resülü “*Subhanallahi ve bihamdihi estağfirullahe ve etubu ileyh*” sözünü çokça söylediğinizi görüyorum. Resulullah dedi ki: “*Rabbim bana ümmetim hakkında bir alamet göreceğimi haber verdi. Ben o alameti gördüğüm zaman ‘subhanallahi ve bihamdihi estağfirullahe ve etubu ileyh’ sözünü çok söyleyeceğim ve o alameti gördüm: ‘Allah’ın Yardımıyla fetih –yani Mekke’nin fethi- geldiğinde (Nasr, 1) İnsanların bölük bölük Allah’ın dinine girdiklerini gördüğünde, Rabbini hamd ile tesbih et ve bağışlanma dile, şüphesiz o tevbeleri çokça kabul edendir.*’ (Nasr, 3)” buyurdular.⁷⁸⁷

İbn Hanbel⁷⁸⁸ ve İbn Hıbbân⁷⁸⁹ hadisi şöyle rivayet etmişlerdir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْتَرُ أَنْ يَقُولَ قَبْلَ مَوْتِهِ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ. قَالَتْ: وَكَانَ يُكْتَرُ أَنْ يَقُولَهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ تَدْعُو بِدُعَاءٍ لَمْ تَكُنْ تَدْعُو بِهِ قَبْلَ الْيَوْمِ، فَقَالَ: إِنَّ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ أَخْبَرَنِي أَنِّي سَأَرَى عَلَمًا فِي أُمَّتِي، وَأَنِّي إِذَا رَأَيْتُ ذَلِكَ الْعَلَمَ أَنْ أَسْبِحَ بِحَمْدِهِ وَأَسْتَغْفِرَهُ، فَقَدْ رَأَيْتُ ذَلِكَ: {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ، وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا} {النصر: 2}

⁷⁸⁷ Müslim, *Salat*, 220.

⁷⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLII, 326.

⁷⁸⁹ İbn Hıbbân, *Sahih*, XIV, 323.

Şuayb el-Arnâvûd tahkikinde bu rivayetin sahih olduğunu söylemiştir. Buhârî,⁷⁹⁰ İbn Hanbel,⁷⁹¹ İbn Huzeyme⁷⁹² ve İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde⁷⁹³ nakledilen bir başka rivayet de şöyledir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا نَزَلَتْ (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ) إِلَى آخِرِهَا، مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى صَلَاةً إِلَّا قَالَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي.

Hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

100. Hadis

Resulullah rüku ve secdede “*Subhaneke Allahümme ve bihamdike Allahümme 'ğfirli*” cümlesini çokça okurdu. Bu, Kur'ân'ın (yani Nasr Sûresi'nin) Resulullah'ın buyurduğu tevili idi.⁷⁹⁴

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ مُسْلِمٍ هُوَ ابْنُ صَبِيحٍ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ.

Bize Müsedded'den, o Yahya'dan, o Süfyan'dan, o Mansur b. el-Mu'temir'den, o Müslim'den -ki o İbn Subeyh Ebi'd-Duha'dır- o Mesruk'tan, o da Aişe'den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) rüku ve secdede “*Subhaneke Allahümme Rab-bena ve bihamdike Allahümmeğfirli*” demeyi artırdı ki bu Kur'ân'ın te'viliydi.⁷⁹⁵

⁷⁹⁰ Buhârî, *Ezan*, 122; *Meğazi*, 53.

⁷⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 218.

⁷⁹² İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 429.

⁷⁹³ İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 324.

⁷⁹⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 288.

⁷⁹⁵ Buhârî, *Ezan*, 137; *Tefsîru'l-Kur'ân*, 110.

Müslim,⁷⁹⁶ Ebû Dâvud,⁷⁹⁷ İbn Mâce,⁷⁹⁸ Nesâî,⁷⁹⁹ İbn Hanbel,⁸⁰⁰ İbn Huzeyme⁸⁰¹ ve İbn Hibbân⁸⁰² hadisi yine Hz.Aişe'den (r.a) aynı lafızlarla nakletmişlerdir. İbn Hanbel Abdullah b. Mesud'dan şöyle bir rivayet de nakletmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: لَمَّا أَنْزَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ، كَانَ يُكْتَرُ إِذَا قَرَأَهَا وَرَكَعَ أَنْ يَقُولَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ثَلَاثًا.⁸⁰³

Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki bu rivayetin hasen li gayrihi olduğunu söylemiştir. Ancak hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması, muttefekun aleyh olması, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın da *Sahihlerinde* nakletmeleri Buhârî'nin *Sahih*'indeki rivayetin sahih olduğunu göstermektedir.

101. Hadis

İbn Abbas şöyle beyan etmiştir: Bu sure (Nasr) nazil olduktan sonra Resulullah, ahiret için mihnet ve riyazatla o kadar meşgul oldu ki daha önce böylesi görülmemişti.⁸⁰⁴

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda bulunmamakla birlikte Nesâî'nin *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sında şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ هِلَالِ بْنِ خَبَابٍ، عَنْ عِزْمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ} [النصر: 1] إِلَى آخِرِ السُّورَةِ، قَالَ: نُعِيَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفْسُهُ حِينَ أَنْزَلَتْ، فَأَخَذَ فِي أَشَدِّ مَا كَانَ اجْتِهَادًا فِي أَمْرِ الْآخِرَةِ.

Bize Amr b. Mansur'dan, o Muhammed b. Mahbub'dan, o Abu Avane'den, o Hilal b. Habbab'dan, o İkrime'den, o da İbn Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir: Resu-

⁷⁹⁶ Bkz. Müslim, *Salat*, 217.

⁷⁹⁷ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 151.

⁷⁹⁸ Bkz. İbn Mâce, *İkameti's-Salati*, 20.

⁷⁹⁹ Bkz. Nesâî, *Tatbik*, 64, 65.

⁸⁰⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 193, 271.

⁸⁰¹ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 330.

⁸⁰² Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, V, 256.

⁸⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 207.

⁸⁰⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 288.

lullah (s.a) Nasr Sûresi'nin inzal olmasından, bu dünyadan ayrılacağına haberi olduğunu anlamıştır. Bu sure nazil olduktan sonra Resulullah, ahiret için mihnet ve riyazatla çok fazla meşgul oldu.⁸⁰⁵

Hadisi Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de⁸⁰⁶ ve *el-Evsat*'da⁸⁰⁷ nakletmiştir. Heysemî hadisin ricalinin sahih olduğunu söylemiştir.⁸⁰⁸ Bu durumda hadisin sahih olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

T. TEBBET SÛRESİ

102. Hadis

Muhaddisler pek çok senet ile İbn Abbas'tan şu rivayeti nakletmişlerdir: Resulullah'a, daveti genel olarak yayma emri verildiği ve Kur'ân'dan, “önce yakın akrabalarını uyar” (Şuara,214) ayeti nazil olduğu zaman Resulullah Safa tepesine çıkarak: “*Ey Sabaha! (sabahın afeti)*” diye bağırdı. Araplarda bu çağrı, tam sabaha karşı düşmanın bir kabileye hücum etmek için geldiği görüldüğü zaman yapılırdı. Çevrede, “bu ses kimindir?” diye sorulduğunda, “Muhammed'in (s.a) sesi” cevabı verildi. Bunu duyan Kureyş'in bütün kabileleri koşarak geldiler. Gelemeyenler, kendi yerlerine bir temsilci gönderdiler. Herkes toplandığında Resulullah her bir kabileyi ismi ile çağırarak “*ey beni Haşim, ey beni Muttalib, ey beni Fahr v.s. dağın arkasında bir ordu size hücum edecek desem inanır mısınız?*” dedi. Oradakiler “evet, çünkü biz senden hiç yalan söz işitmedik” dediler. Bunun üzerine Resulullah: “*Ben sizi ilerideki büyük azap ile uyarıyorum.*” dedi. Herkesten önce Ebû Leheb “Tebbe leke, hel li haza cema'te na? (kahrolası, bunun için mi bizi topladın?)” dedi. Bir rivayet de şöyledir: Ebû Leheb, Resulullah'a atmak için taş aldı.⁸⁰⁹

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مَرْةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: {وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ} [الشعراء: 214]، صَدَعَ النَّبِيُّ

⁸⁰⁵ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 349.

⁸⁰⁶ Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI, 328.

⁸⁰⁷ Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, II, 284.

⁸⁰⁸ Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, IX, 23.

⁸⁰⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 292.

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الصَّفَا، فَجَعَلَ يُنَادِي: «يَا بَنِي فِهْرٍ، يَا بَنِي عَدِيٍّ» - لِبُطُونِ قُرَيْشٍ - حَتَّى اجْتَمَعُوا فَجَعَلَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَخْرُجَ أَرْسَلَ رَسُولًا لِيَنْظُرَ مَا هُوَ، فَجَاءَ أَبُو لَهَبٍ وَقُرَيْشٌ، فَقَالَ: «أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَخْبَرْتُمْ أَنَّ حَيَلًا بِالْوَادِي تُرِيدُ أَنْ تُغَيِّرَ عَلَيْكُمْ، أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِي؟» قَالُوا: نَعَمْ، مَا جَرَّبْنَا عَلَيْكَ إِلَّا صِدْقًا، قَالَ: «فَأَيُّ نَذِيرٍ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيَّ عَذَابٍ شَدِيدٍ» فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ: تَبًّا لَكَ سَائِرَ الْيَوْمِ، أَلِهَذَا جَمَعْتَنَا؟ فَنَزَلَتْ: {تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ} [المسد: 2]

Bize Ömer b. Hafs b. Gıyas'tan, o babasından, o A'meş'ten, o Amr b. Mürre'den, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'tan (r.a) rivayetle şöyle demiştir: “Önce en yakın akrabaları uyar.” (Şuara, 214) ayeti nazil olduğunda, Nebi (s.a) Safa tepesine çıktı ve –Kureyşin göbeğinde- taki insanlar toplanana kadar bağırırmaya başladı: “Ey Beni Fihri, ey Beni Adiy”. Oraya çıkamayanlar da ne olduğuna bakması için bir elçi gönderdi. Ebû Leheb ve Kureyş de geldi. Resulullah dedi ki: “Ben size şu vadide bir takım düşman süvarisi vardır, sizin üzerinize baskın yapmak istiyorlar diye haber versem, ne dersiniz, bana inanır mısınız?” Dediler ki : “Evet, Biz Senden doğruluktan başka bir şey görmedik.” Resulullah dedi ki: “Öyleyse Ben şiddetli bir azabın önünde sizleri uyarıp sakındırıcıyım.” Ebû Leheb dedi ki: “Ellerin kurusun, bundan sonraki günlerde zarara uğrayasın, bizi bunun için mi topladın?” Bunun üzerine “Ebû Leheb’in elleri kurusun, kurudu da. Malı ve kazancı ona fayda vermedi.” (Tebbet, 1-2) ayeti nazil oldu.⁸¹⁰

Buhârî,⁸¹¹ Müslim,⁸¹² Tirmizî,⁸¹³ İbn Hanbel⁸¹⁴ ve İbn Hıbbân⁸¹⁵ hadisi benzer lafızlarla farklı bablarda da rivayet etmişlerdir. Bunun yanında Buhârî hadisi sadece [1] {تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ} [المسد: 1] şeklinde de nakletmiştir.⁸¹⁶ Tirmizî rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.

Hadisin “Ebû Leheb, Resulullah’a atmak için taş aldı.” Kısmı Kütüb-i Tis’a’daki kaynaklarda geçmemektedir.

⁸¹⁰ Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 233.

⁸¹¹ Bkz. Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 250, 360

⁸¹² Bkz. Müslim, *İman*, 355.

⁸¹³ Bkz. Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 91.

⁸¹⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 329; V, 17;

⁸¹⁵ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XIV, 487.

⁸¹⁶ Buhârî, *Cenaiz*, 98.

Hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması, muttefekun aleyh olması ve Tirmizî'nin hükmü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

103. Hadis

İbn Zeyd'den şöyle rivayet edilmiştir: Ebû Leheb bir gün Resulullah'a, "Eğer dinini kabul edersem benim için ne var?" diye sordu. Resulullah: "Diğer iman edenlere ne varsa senin için de o var." buyurdu. Ebû Leheb: "Benim için bir ayrıcalık yok mu?" dedi. Resulullah, "Başka ne istiyorsun?" buyurdu. Ebû Leheb şöyle karşılık verdi: "Kahrolası din, beni başkaları ile eşit kılıyor."⁸¹⁷

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda bulunmamakla birlikte Taberî tefsirinde şöyle rivayet etmiştir:

حدثني يونس، قال: أخبرنا ابن وهب، قال: قال ابن زيد، في قول الله: (تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ) قال: التَّبَّ: الخسران، قال: قال أبو لهب للنبي صلى الله عليه وسلم: ماذا أعطى يا محمد إن آمنت بك؟ قال: كما يُعْطَى الْمُسْلِمُونَ، فقال: مالي عليهم فضل؟ قال: وأي شيءٍ تَبْتَعِي؟ قال: تبا لهذا من دين تبا، أن أكون أنا وهؤلاء سواء، فأنزل الله: (تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ).

Bize Yunus'tan, o İbn Vehb'den, o İbn Zeyd'den Allahu Teâla'nın "Ebû Leheb'in elleri kurusun, kurudu da" ayeti hakkında şöyle demiştir: "tebb" "hüsran" demektir. Dedi ki: Ebû Leheb Nebi'ye (s.a) şöyle dedi: "Sana iman edersem benim için ne var?" Resulullah dedi ki: "Müslümanlara ne varsa o." Ebû Leheb: "Benim için bir ayrıcalık yok mu?" dedi. Resulullah dedi ki: "Sen ne istiyorsun?" Ebû Leheb dedi ki: "Yok olasıca din, beni onlarla eşit tutuyor." Ardından Allah "Ebû Leheb'in elleri kurusun." ayetini indirdi.⁸¹⁸

Hadisin ravilerinden Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem "zayıf" olarak nitelendirilmiştir.⁸¹⁹ Buhârî de *Kitâbu'd-Duafâ*'da onu zikretmiştir.⁸²⁰ Haisin *Kütüb-i Tis'a*'da bulunmaması ve senesinde zayıf ravi bulunması dikkate alındığında zayıf olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

⁸¹⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 293.

⁸¹⁸ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân ft Te'vili'l-Kur'ân*, XIV, 675.

⁸¹⁹ Bkz. Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V, 284.

⁸²⁰ Bkz. Buhârî, *Kitâbu'd-Duafâ*, thk. Ebû Abdillâh Ahmed b. İbrâhîm, Mektebetü İbn Abbâs, byy., 2005, s.84.

104. Hadis

Ebû Leheb Mekke'de Resulullah'ın kapı komşusuydu. İki ev arasında sadece bir duvar vardı. Ayrıca Hâkim b. As (Mervan'ın babası), Utbe b. Ebû Muayt, Adıyy b. Hamra ve İbnü'l-Asdau'l Hazeli de Resulullah'a komşu idiler. Bunlar Resulullah'ın evinde de rahat bırakmıyorlardı. Resulullah namaz kılarken üzerine keçinin işkembesini atıyorlardı. Bazen de Resulullah'ın evinde pişen yemeğe pislik bulaştırıyorlardı. Resulullah ise dışarı çıkıp onlara “*Ey Beni Abdumenaaf, bu ne biçim komşuluk.*” dedi. Ebû Leheb'in karısı Ümmü Cemil de (Ebu Süfyan'ın kız kardeşi) her gece Resulullah sabah erken dışarı çıkarken ayaklarına batsın diye Resulullah'ın kapısının önüne dikenler koyardı.⁸²¹

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ السُّورَمَارِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يُصَلِّي عِنْدَ الْكَعْبَةِ وَجَمْعُ قُرَيْشٍ فِي مَجَالِسِهِمْ، إِذْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ: أَلَا تَنْظُرُونَ إِلَى هَذَا الْمُرَانِيِّ أَيُّكُمْ يَقُومُ إِلَى جُزُورِ آلِ فُلَانٍ، فَيُعِمُّدُ إِلَى فُرْشِهَا وَدَمِهَا وَسَلَاهَا، فَيَجِيءُ بِهِ، ثُمَّ يَمْهَلُهُ حَتَّى إِذَا سَجَدَ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ، فَانْبَعَثَ أَشْقَاهُمْ، فَلَمَّا سَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ وَثَبَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاجِدًا، فَضَحِكُوا حَتَّى مَالَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ مِنَ الضَّحِكِ، فَانْطَلَقَ مُنْطَلِقًا إِلَى فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ - وَهِيَ جُورِيَّةٌ -، فَأَقْبَلَتْ تَسْعَى وَثَبَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاجِدًا حَتَّى أَلْقَتْهُ عَنْهُ، وَأَقْبَلَتْ عَلَيْهِمْ تَسْبِيحًا، فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَاةَ، قَالَ: «اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ، اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ»، ثُمَّ سَمَى: «اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِعَمْرٍو بْنِ هِشَامٍ، وَعَنْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، وَشَيْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، وَالْوَلِيدَ بْنَ عُنْبَةَ، وَأَمِيَّةَ بْنَ خَلْفٍ، وَعُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ وَعَمَارَةَ بْنَ الْوَلِيدِ» قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَوَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُمْ صَرَخَى يَوْمَ بَدْرٍ، ثُمَّ سَجُّوا إِلَى الْقَلْبِ، قَلْبِ بَدْرٍ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَأَتَّبِعْ أَصْحَابَ الْقَلْبِ لَعْنَةً»

Bize Ahmed b. İshak es-Suramari'den, o Abdullah b. Musa'dan, o İsrail'den, o babası İshak'tan, o Amr b. Meymun'dan, o Abdillan'tan rivayetle şöyle demiştir:

Resulullah (s.a), Kabe'nin yanında kalkıp namaz kılmakta bulunduğu sırada, Kureyş'ten bir topluluk da kendi meclislerinde oturmaktalardı. Birden onlardan bir sözcü: Şu (açıkça insanların içinde ibadet eden) murai kimseye bakmaz mısınız? Sizin

⁸²¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 293.

hanginiz fulanca ailesinin yeni boğazlanan devesinin yanına kalkıp gider de henüz işkenbesindeki tersini, kanımı, döl yatağımı kastedip, onu buraya getirir, sonra onu şunun yanında bekletir de o secdeye vardığı zaman iki kürek kemiğinin arasına koyar? dedi. Oradakilerin en şakisi bulup getirdi. Resulullah secdeye varınca, onu iki küreği arasına koydu. Peygamber secde vaziyetinde başını kaldırmadan sabit durdu. Müşrikler gülmeye başladılar, hatta gülmekten dolayı birbirlerine meyl ettiler. Bir kimse hemen Fatıma'ya (r.a) gidip haber verdi.-ki o Cüveyriye'dir.- Fatıma koşarak geldi. Peygamber (s.a) Fatıma o şeyi sırtından atıp uzaklaştırmaya kadar secde vaziyetinde sabit durdu. Ve Fatıma o hariflere karşı dönüp, onlara ağır sözler söyledi. Resulullah namazı tamamladığı zaman: “*Ya Allah, Kureyş'i Sana havale ediyorum. Ya Allah, Kureyş'i Sana havale ediyorum. Ya Allah, Kureyş'i Sana havale ediyorum.*” dedi. Sonra da isimlerini söyleyerek: “*Ya Allah, Amr b. Hişam'ı, Utbe b. Rabia'yı, Şeybe b. Rabia'yı, Velid b. Utbe'yi, Ümeyye b. Halefi, Ukbe b. Ebi Muayl'ı ve Umare b. Velid'i Sana havale ediyorum.*” dedi. Abdullah b. Mes'ud şöyle dedi: “Allah'a yemin ederim ki, bu isimleri sayılanları, Bedir gününde yıkılıp yere serilmiş olarak gördüm. Sonra bunların cesetleri kuyuya, yani Bedir'deki çukura sürüklendiler.” Bundan sonra Resulullah (s.a): “*Ashabu Kalib'in (yani bu kuyuya atılanların) la"net gönderildi.*” buyurdu.⁸²²

Buhârî hadisi benzer lafızlarla başka bablarda da nakletmiştir.⁸²³ Müslim'in *Sahih*'inde ise bir rivayetinde *اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقَرِيشٍ* lafzından sonra *ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَلَمَّا سَمِعُوا صَوْتَهُ* ziyadesi vardır.⁸²⁴ Ayrıca Müslim'in *Sahih*'inde hadisin sadece *عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ، وَزَادَ وَكَانَ يَسْتَحِبُّ ثَلَاثًا يَقُولُ: «اللَّهُمَّ، عَلَيْكَ بِقَرِيشٍ، اللَّهُمَّ، عَلَيْكَ بِقَرِيشٍ، اللَّهُمَّ، عَلَيْكَ بِقَرِيشٍ، اللَّهُمَّ، عَلَيْكَ بِقَرِيشٍ»* ثلاثًا، وَذَكَرَ فِيهِمُ الْوَلِيدَ بْنَ عُتْبَةَ، وَأُمِّيَةَ بْنَ خَلْفٍ، وَلَمْ يَشْكُ، قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: وَنَسِيْتُ السَّابِعَ ⁸²⁵

Hadisin Ebû Leheb'in karısı Ümmü Cemil'le ilgili kısmı *Kütüb-i Tis'a*'da bulunmamaktadır. Ancak Taberî⁸²⁶ ve İbn Ebî Hâtim⁸²⁷ tefsirlerinde, Beyhakî, *Delail*'de⁸²⁸ şöyle bir rivayette bulunmuşlardır:

⁸²² Buhârî, *Salat*, 109.

⁸²³ Bkz. Buhârî, *Vudu*, 71; *Cihad ve Siyer*, 97.

⁸²⁴ Bkz. Müslim, *Cihad ve Siyer*, 39.

⁸²⁵ Müslim, *Cihad ve Siyer*, 109.

⁸²⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 678.

⁸²⁷ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, X, 3473.

⁸²⁸ Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve*, II, 183.

حدثنى محمد بن سعد، قال: ثني أبي، قال: ثني عمي، قال: ثني أبي، عن أبيه، عن ابن عباس، في قوله: (وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ) قال: كانت تحمل الشوك، فتطرحه على طريق النبي صلى الله عليه وسلم، ليعقره وأصحابه.

Bana Muhammed b. Sa'd'dan, o babasından, o amcasından, o babasından, o babasından, o da İbn Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir: “*Karısı da ona odun taşıdı*” demek: O Resulullah'ın yolunun üzerine onu ve arkadaşlarını yaralamak için diken taşıyıp atıyordu.

Hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması sahih olduğunu göstermektedir.

105. Hadis

Nübüvvetten önce Resulullah'ın iki kızı, Ebû Leheb'in iki oğlu olan Utbe ve Uteybe ile evliydi. Resulullah İslâmî davete başladığında Ebû Leheb, oğullarına, “Muhammed'in kızlarını boşamadıkça sizlerle görüşmem haram olsun.” dedi. Bunun üzerine oğulları Resulullah'ın kızlarını boşadılar. Ama Uteybe bununla da kalmayarak cahiliyette o kadar ileri gitti ki, bir gün Resulullah'ın karşısına çıkarak, “Ben, enecmu iza heva'yı ve ellezi dena fe tedella'yı inkar ediyorum” dedi. Böyle söyledikten sonra Resulullah'ın tarafına tükürdü. Ama bu, Resulullah'a isabet etmedi. Resulullah şöyle dedi: “Allah'ım buna köpeklerinden bir köpeği musallat et.” Daha sonra Uteybe babası ile Şam seferine gitti. Sefer sırasında kafile gece bir yerde kamp kurdu. Oradaki yerliler onlara, geceleri vahşi hayvanların geldiğini söylediler. Ebû Leheb arkadaşlarına, “Ey ehli Kureyş, oğlumun korumak için bir tedbir alın. Çünkü Muhammed ona beddua etti.” dedi. Bunun üzerine kafiledekiler develerini Uteybe'nin çevresine çöktürerek uyudular. Gece bir aslan gelerek develerin arasından geçti ve Uteybe'yi parçalayarak yedi.⁸²⁹

Hadis, *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis'a* dışında ise Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ أَعْيُنَ الْبَغْدَادِيِّ، ثنا أَبُو الْأَشْعَثِ أَحْمَدُ بْنُ الْمُقْدَامِ ثنا زُهَيْرُ بْنُ الْعَلَاءِ، ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ بْنِ دِعَامَةَ، قَالَ: تَزَوَّجَ أُمُّ كَلْتُومِ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عُنَيْبَةَ بْنَ أَبِي لَهَبٍ، فَلَمْ

⁸²⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 293.

يَبْنُ بِهَا حَتَّى بُعِثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكَانَتْ رُفِيَّةٌ عِنْدَ أَخِيهِ عُتْبَةَ بْنِ أَبِي لَهَبٍ، فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ {تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ} [المسد: 1] ، قَالَ أَبُو لَهَبٍ لِابْنَتَيْهِ عُتْبِيَّةَ، وَعُتْبَةَ: رَأْسِي مِنْ رَأْسِكُمَا حَرَامٌ إِنْ لَمْ تُطْلَقَا ابْنَتِي مُحَمَّدٍ، وَقَالَتْ أُمُّهُمَا بِنْتُ حَرْبِ بْنِ أُمَيَّةَ وَهِيَ حَمَالَةُ الْحَطْبِ: طَلِقَاهُمَا يَا بِنِّي، فَإِنَّهُمَا قَدْ حَبَّتَاهُ فَطَلِقَاهُمَا، وَلَمَّا طَلَّقَ عُتْبِيَّةَ أُمَّ كُنُوثٍ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَيْثُ فَارِقٌ أُمَّ كُنُوثٍ، فَقَالَ: كَفَرْتُ بِدِينِكَ وَفَارَقْتُ ابْنَتَكَ لَا تُحِبُّنِي وَلَا أُحِبُّكَ، ثُمَّ سَطَا عَلَيْهِ فَشَقَّ قَمِيصَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ خَارِجٌ نَحْوَ الشَّامِ تَاجِرًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَا إِنِّي أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَسْلُطَ عَلَيْكَ كَلْبُهُ»، فَخَرَجَ فِي تَجَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ حَتَّى نَزَلُوا بِمَكَانٍ مِنَ الشَّامِ يُقَالُ لَهُ: الزَّرْقَاءُ لَيْلًا، فَأَطَافَ بِهِمُ الْأَسَدُ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ فَجَعَلَ عُتْبِيَّةَ يَقُولُ: يَا وَيْلَ أُمِّي، هُوَ وَاللَّهِ أَكْلِي كَمَا دَعَا عَلِيٌّ مُحَمَّدًا فَأَبَى ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ وَهُوَ بِمَكَّةَ وَأَنَا بِالشَّامِ فَعَدَا عَلَيْهِ الْأَسَدُ مِنْ بَيْنِ الْقَوْمِ فَأَخَذَ بِرَأْسِهِ فَضَعَمَهُ ضَعْمَةً، فَقَتَلَهُ، قَالَ زُهَيْرُ بْنُ عَلَاءٍ: فَحَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ الْأَسَدَ لَمَّا أَطَافَ بِهِمْ تِلْكَ اللَّيْلَةَ انْصَرَفُوا فَنَامُوا وَجَعَلَ عُتْبِيَّةُ وَسَطَهُمْ فَأَقْبَلَ الْأَسَدُ يَتَخَطَّى حَتَّى أَخَذَ بِرَأْسِ عُتْبِيَّةَ فَدَعَمَهُ.

Bize Muhammed b. Cafer b. A'yen el-Bağdadi'den, o Ebu'l-Eş'ab Ahmed b. el-Mikdam'dan, o Züheyr b. el-Ala'dan, o said b. Ebi Arube'den, o da Katade b. Diame'den rivayetle demiştir ki: Resulullah'ın (s.a) kızı Ümmü Gülsüm Ebû Leheb'in oğlu Uteybe ile evlendi. Nebi (s.a) elçi olarak gönderilene kadar aralarında bir şey olmamıştı. Rukayye de Ebû Leheb'in diğer oğlu Utbe ile evliydi. Allahu Teâla "Ebû Leheb'in elleri kurusun" (Tebbet,1) ayetini indirince Ebû Leheb oğulları Utbe ve Uteybe'ye dedi ki: "Muhammed'in kızlarını boşamadığınız sürece başım (görüşmem) size haram olsun" Anneleri Binti Harb b. Ümeyye de onlara –o da odun taşıyıcısıdır:- "o kızları boşayın oğullarım, onlar, onu (Muhammed'i) sevmektedirler" dedi. Onlar eşlerini boşadılar. Uteybe Ümmü Gülsüm'ü boşayınca Resulullah'a (s.a) geldi, Ümmü Gülsüm'den ayrılmıştı ve: "Dinini inkar ediyorum ve kızından da ayrılıyorum beni sevme ben de Seni sevmiyorum." dedi ve Resulullah'ın üzerine saldırıp gömleğini yırttı. O dışarıda Şam yakınlarında tüccardı. Resulullah (s.a) şöyle dedi: " Allah'tan buna köpeklerinden birini musallat etmesini dilerim." Kureyş için bir ticarete çıktığında Şam yakınlarında durduklarında onun için dendi ki: "Gece karanlıktır, aslanlar bu gece onu kuşattığında Uteybe şöyle deemeye başladı: Vay bana, vallahi Muhammed'in dua ettiği gibi o beni yer. Vay bana ki İbn Ebi Kebşe beni ağılattı, o Mekke'de bense Şam'dayım. Aslan kavmin arasından sınırı aşır onun kafasını bir hışımla koparıverdi. Züheyr b. el-Ala dedi ki: Hişam b. Urve babasından şöyle rivayet etti: Aslan

bu gece onları kuşatınca onlar ayrılarak uyudular. Uteybe onların ortasındaydı. Aslan sınırını aştı ve Uteybe'nin başını alıp kopardı.⁸³⁰

Heysemî hadisin ravilerinden Züheyr b. el-Ala'nın zayıf olduğunu söylemiştir.⁸³¹ Ayrıca o hadis uydurmakla da itham edilmiştir.⁸³² Hadisin *Kütüb-i Tis'a*'da bulunmaması da dikkate alındığında zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

106. Hadis

Rubeyye b. İbad ed-Deyli şöyle beyan eder: Ben gençtim. Babamla beraber Zu'l-Mecaz pazarına gittim. Orada Resulullah'ı, “*Ey insanlar! Allah'tan başka mabud yoktur deyin, kurtulun.*” derken gördüm. O'nun arkasında bir şahıs da: “Bu yalancıdır. Atalarının dininden dönmüştür.” diyordu. Bu şahsın kim olduğunu sordum. Bana, amcası Ebû Leheb olduğu söylendi.⁸³³

Hadis, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ رَبِيعَةُ بْنُ عِبَادٍ مِنْ بَنِي الدَّيْلِ، وَكَانَ جَاهِلِيًّا قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فِي سَوْقِ ذِي الْمَجَازِ، وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ قُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَفْلِحُوا. وَالنَّاسُ مُجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ، وَوَرَاءَهُ رَجُلٌ وَصِيءُ الْوَجْهِ، أَحُولُ ذُو غَدِيرَتَيْنِ يَقُولُ: إِنَّهُ صَابِيٌّ كَاذِبٌ يَتَّبِعُهُ حَيْثُ ذَهَبَ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ، فَذَكَرُوا لِي نَسَبَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالُوا لِي: هَذَا عَمُّهُ أَبُو لَهَبٍ

Bize İbrahim b. Ebi'l-Abbas'tan, o Abdurrahman b. Ebi'z-Zinad'dan, o babasından şöyle rivayet etti: Bana kendisine Beni Deyl kabilesinde Rabia b. İbad denen bir adam –ki o cahiliyyedendi- şöyle demiştir: Cahiliye zamanında Nebi'yi (s.a) Zü'l-Mecaz pazarında şöyle derken gördüm: “*Ey insanlar, la ilahe illallah deyin ve kurtulun.*” İnsanlar onun üzerine toplandılar. O'nun arkasında da yüzü parlak iki dere gibi olan bir adam “O sabidir, yalancıdır” diyerek onu takip ediyordu. Onun kim olduğunu sordum, bana Resulullah'ın (s.a) nesebinden amcası Ebû Leheb olduğunu söylediler.⁸³⁴

⁸³⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XXII, 435.

⁸³¹ Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, VI, 18-19.

⁸³² Bkz. Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 83.

⁸³³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 294.

⁸³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXI, 342.

Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Abdurrahman b. Ebi'z-Zinad'dan dolayı hasen olduğunu söylemiştir. İbn Hanbel 'in ufak değişikliklerle farklı rivayetleri de mevcuttur.⁸³⁵ Başka bir rivayette de Resulullah'ın *أَنَا رَسُولُ اللَّهِ، يَا مَرْكُمُ أَنْ تَعْبُدُوهُ، وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا* diyerek,⁸³⁶ bir diğer rivayette *يَا بَنِي فَلَانٍ، إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ، أَمْرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ، وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ* diyerek⁸³⁷ davette bulunduğu rivayet edilmiştir. İbn Huzeyme ise hadisin *مَنْ هَذَا الَّذِي يَتَّبِعُهُ يَرْمِيهِ بِالْحَجَارَةِ فَسَأَلَتْ عَنْهُ* kısmını⁸³⁸ rivayet etmiştir. Hâkim *el-Müstedrek*'te benzer rivayetlerde bulunmuş, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş ve Zehebî de ona muvafakat etmiştir.⁸³⁹

Hadisin ravilerinden Abdurrahman b. Ebi'z-Zinad'ın rivayetleri hasen olarak kabul edilmiş ve o "zayıf" olarak da nitelendirilmiştir.⁸⁴⁰ Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü de dikkate alındığında hadisin hasen olduğu anlaşılmaktadır.

107. Hadis

Resulullah: *"İnsanın oğlu da bir kesbtir."*⁸⁴¹ buyurmuştur.

Hadis, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ الْمُعَلِّمِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي مَالًا وَوَلَدًا، وَإِنَّ الْوَالِدَ يَحْتَاجُ مَالِي؟ قَالَ: «أَنْتَ وَمَالُكَ لِوَالِدِكَ، إِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِكُمْ، فَكُلُوا مِنْ كَسْبِ أَوْلَادِكُمْ»

Bize Muhammed b. Minhal'den, o Yezid b. Zürey'dan, o Habib el-Mualim'den, o Amr b. Şuayb'dan, o babasından, o dedesinden şöyle rivayet etti: Bir adam Resulullah'a (s.a) geldi ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resülü, benim malım ve bir evladım vardır. Babam da malıma muhtaçtır." Resulullah dedi ki: *"Sen ve malın babana aittir.*

⁸³⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXV, 403-405, 408; XXXI, 343.

⁸³⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXV, 406, 409.

⁸³⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXV, 407.

⁸³⁸ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 119.

⁸³⁹ Bkz. Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, I, 61.

⁸⁴⁰ Bkz. Zehebî, *Siyer*, VIII, 168.

⁸⁴¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 297.

Çocuklarınız sizin kazandıklarınızın en iyileridir. Öyleyse çocuklarınızın kazandıklarından yiyiniz.”⁸⁴²

Nesâî⁸⁴³ ve İbn Hanbel⁸⁴⁴ hadisin sadece **إِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِكُمْ، فَكُلُوا مِنْ كَسْبِ** İbn Hanbel hadisi Ebû Dâvud’un *Sünen*’indeki rivayetle aynı şekilde de nakletmiştir.⁸⁴⁵

Elbânî hadisin sahih olduğunu söylemiştir.⁸⁴⁶ Şuayb el-Arnâvûd, Ebû Dâvud’un *Sünen*’ine ve İbn Hanbel’in *Müsned*’ine yaptığı tahkiklerde bu rivayetin hasen olduğunu söylemiştir. Bu durumda rivayetin hasen olduğu görünmektedir.

U. İHLÂS SÛRESİ

108. Hadis

İbn Mesud’dan şöyle rivayet edilmiştir: “Kureyşliler Resulullah’a şöyle sorarlardı: ‘Rabbinin nesebi nedir?’ Bunun üzerine bu sure (İhlâs) nazil oldu.”⁸⁴⁷

Hadis, Tirmizî’nin *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ هُوَ الصَّغَانِيُّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرِ الرَّازِيِّ، عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، أَنَّ الْمُشْرِكِينَ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ائْتِبْنَا لَنَا رَبِّكَ، فَانزَلَ اللَّهُ: {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ} [الإخلاص: 1] فَالصَّمَدُ: الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، لِأَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُولَدُ إِلَّا سَيَمُوتُ، وَلَيْسَ شَيْءٌ يَمُوتُ إِلَّا سَيُورَثُ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمُوتُ وَلَا يُورَثُ: {وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ} [الإخلاص: 4] قَالَ: «لَمْ يَكُنْ لَهُ شَبِيهَةٌ وَلَا عَدْلٌ وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ»

Bize Ahmed b. Meni’’den, o Ebû Sa’d es-Sağani’den, o Ebû Cafer er-Razi’den, o er-Rabi’ b. Enes’ten, o Ebû Aliye’den, o Übey b. Ka’b’dan rivayetle şöyle demiştir: Müşrikler Resulullah’a (s.a) şöyle diyorlardı: “Bize Rabbi’nin nesebini söyle.” Bunun üzerine Allah “*Deki Allah birdir, o Samed’dir.*” (İhlâs,1-2) *Samed* demek: Doğurmuş ve doğurulmamıştır. Çünkü doğan her şey ölecektir, ölen herkesin de mirası paylaşılacaktır. Allah Azze ve Celle ölmez ve mirası da paylaşılmaz. “Hiçbir şey O’nun

⁸⁴² Ebû Dâvud, *Buyu*’, 79.

⁸⁴³ Bkz. Nesâî, *Buyu*’, 1.

⁸⁴⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 164; XLII, 438.

⁸⁴⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI, 580.

⁸⁴⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahîhi el-Câmiu’s-Sağir ve Ziyâdetihi*, I, 311.

⁸⁴⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 301.

dengi değildir.” (İhlâs,4) “Dedi ki: O’nun benzeri ve dengi yoktur, hiçbir şey O’nun misli değildir.”⁸⁴⁸

Tirmizî aynı babda benzer bir rivayette daha bulunmuştur. İbn Hanbel de Übey b. Ka’b’dan benzer bir rivayeti nakletmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, Ebû Sa’d es-Sağani ve Ebû Cafer er-Razi’den dolayı bu rivayetin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.⁸⁴⁹ Hâkim *el-Müstedrek*’te hadisi aynı lafızlarla rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de onunla aynı doğrultuda fikir beyan etmiştir.⁸⁵⁰

Hadisin ravilerinden Ebû Cafer er-Razi “kuvvetli değildir,⁸⁵¹ çokça vehme kapılmıştır⁸⁵²” vasıflarıyla nitelendirilmiştir. Ebû Sa’d es-Sağani ise metruktur.⁸⁵³ Ayrıca “zayıftır, bir şey değildir” diye de nitelendirilmiştir.⁸⁵⁴ Bu durumda Şuayb el-Arnâvûd’un görüşü de dikkate alındığında hadisin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

109. Hadis

İkrime, İbn Abbas’tan şöyle nakletmiştir: “İçlerinde Ka’b b. Eşref ve Huyey b. Ahtab’ın da bulunduğu Yahudilerden bir grup, Resulullah’a gelerek şöyle sordular: ‘Ey Muhammed! Seni gönderen Rab nasıldır?’ Bunun üzerine bu sure (İhlâs) nazil olmuştur.”⁸⁵⁵

Hadis *Kütüb-i Tis’a*’daki kaynaklarda bulunmamaktadır. İbn Ebî Hâtim tefsirinde şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِنَّ الْيَهُودَ جَاءَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُمْ كَعْبُ بْنُ الْأَشْرَفِ وَحِي بَنُ أَخْطَبَ فَقَالُوا: يَا مُحَمَّدُ صِفْ لَنَا رَبَّكَ الَّذِي بَعَثَكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ فَيُخْرَجُ مِنْهُ الْوَلَدُ وَلَمْ يُولَدْ فَيُخْرَجُ مِنْ شَيْءٍ.

Bize İbn Abbas (r.a) şöyle rivayet etti: Yahudilerden Ka’b b. Eşref ve Hayy b. Ahtab Resulullah’a (s.a) gelip şöyle dediler: “Ey Muhammed, Seni gönderen Rabbin’i

⁸⁴⁸ Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 92.

⁸⁴⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXV, 143-144.

⁸⁵⁰ Bkz. Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, II, 589.

⁸⁵¹ Bkz. Zehebî, *Siyer*, VII, 347.

⁸⁵² Bkz. Zehebî, *Dîvânu’d-Duaîfâ*, 312.

⁸⁵³ Bkz. Zehebî, *Dîvânu’d-Duaîfâ*, 377.

⁸⁵⁴ Bkz. İbn Adî, *el-Kamil fi’d-Duaîfâ*, VII, 461; Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, V, 190; *Mizânü’l-İ’tidâl*, IV, 52;

⁸⁵⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 302.

bize vasfet.” Bunun üzerine Allah (şu ayetleri inzal etti): *De ki Allah birdir, Samed’dir, doğurmamıştır; O’nun çocuğu olmamıştır, doğurulmamıştır; kimse O’nu doğurmamıştır.*⁸⁵⁶

Rivayeti, Taberî tefsirinde İkrime’den,⁸⁵⁷ İbn Adî⁸⁵⁸ ve Beyhakî⁸⁵⁹ İbn Abbas’tan benzer şekilde nakletmişlerdir. Tefhîmde geçen aynı konudaki diğer hadisler de şöyledir:

Enes b. Malik’den şöyle rivayet edilmiştir. Hayber’deki bazı Yahudiler Resulullah’a gelerek şöyle dediler: “Ey Ebu’l Kasım! Allah (c.c.) melekleri nurdan, Adem’i kokmuş çamurdan, İblis’i ateşten, göğü dumandan ve yeryüzünü su köpüğünden yaratmıştır. Peki Rabbinin kendi mahiyeti nedir?” Resulullah onların bu sorusuna cevap vermedi. Bu sırada Cebrail gelerek “*Ey Muhammed (s.a)! Onlara de ki, (kul hüvellahu ehad)...*” dedi.⁸⁶⁰

Hadis *Kütüb-i Tis’a*’da bulunmamaktadır. Elbânî *Silsiletü’l-Ehâdisi’d-Daîfe* isimli eserinde şöyle nakletmiştir:

عن أنس قال: أتت يهود خيبر إلى النبي - صلى الله عليه وسلم -، فقالوا: يا أبا القاسم! خلق الله الملائكة من نور الحجاب، وآدم من حمأ مسنون، وإبليس من لهب النار، والسماء من دخان، والأرض من زبد الماء، فأخبرنا عن ربك عز وجل؟ فلم يجبهم النبي - صلى الله عليه وسلم -، فأتاه جبريل عليه السلام، فقال...⁸⁶¹

Amir b. Tufeyl Resulullah’a şöyle sordu: “Ey Muhammed! Sen bizi neye davet ediyorsun?” *Resulullah*: “*Ben sizi Allah’a davet ediyorum*” buyurdu. Amir şöyle dedi: “O zaman, O’nun keyfiyetini anlat. Altından mı, gümüşten mi. yoksa demirden mi?” Bunun üzerine bu sure nazil olmuştur.⁸⁶²

Hadis *Kütüb-i Tis’a*’da bulunmamaktadır. Müzhiruddîn ez-Zeydânî (- /727) *el-Mefâtiḥ* isimli eserinde şöyle rivayet etmiştir:

⁸⁵⁶ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, X, 3474.

⁸⁵⁷ Bkz. Taberî, *Câmi’u’l-Beyân fi Te’vili’l-Kur’ân*, XXIV, 687.

⁸⁵⁸ Bkz. İbn Adî, *el-Kamil fi’d-Duafa*, V, 415.

⁸⁵⁹ Bkz. Beyhakî, *el-Esmâ ve’s-Sifât*, thk. Abdullâh b. Muhammed el-Haşidî, Mektebetü’s-Sevâdî, Cidde, 1993, II, 38.

⁸⁶⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 302.

⁸⁶¹ Nâsiruddîn Elbânî, *Silsiletü’l-Ehâdisi’d-Daîfe*, X, 402.

⁸⁶² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 302.

قول قتادة ومقاتل والضحاك أن أناساً من اليهود جاؤوا إلى رسول الله عليه السلام فقالوا: صِفْ لنا ربك فأخبرنا من أي شيء هو، ومن أي جنس: أمين ذهب هو أم من نحاس أم من فضة؟ وما يأكل وما يشرب؟ فأنزل الله هذه السورة؛ يعني: قل لهم يا محمد: الله تعالى ليس بجوهر ولا جسم ولا عَرَضٍ، ليس له مكان، ولا حاجة له، إلى شيء ولا إلى أحدٍ، بل يحتاج إليه المخلوقات، ولم يلد أحداً ولم يولد من أحدٍ، ولم يكن له مثلٌ وشبهه.⁸⁶³

Hadisin *Kütüb-i Tis 'a'* da ve diğer önemli hadis kaynaklarında bulunmamasından dolayı zayıf olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

110. Hadis

Hadislerde pek çok rivayette Resulullah'tan, bu surenin (İhlâs) Kur'ân'ın üçte birine eşit olduğu mervidir.⁸⁶⁴

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعَصَعَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَجُلًا سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ يَرُدُّهَا، فَلَمَّا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، وَكَانَ الرَّجُلُ يَتَّقَاهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ»

Bize Abdullah b. Yusuf'tan, o Malik'ten, o Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Sa'sa'dan o babasından, o da Ebû Said el-Hudri'den rivayetle şöyle demiştir: Bir adam birinin sürekli tekrar ederek İhlâs Sûresi'ni okuduğunu işitti. Sabah olunca o kişinin sadece bu sureyi okumasını azımsayarak durumu Resulullah'a (s.a) anlattı. Resulullah (s.a) dedi ki: “*Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki o sure Kur'ân'ın üçte birine denktir.*”⁸⁶⁵

Buhârî'nin *Sahih*'inde aynı babda geçen bir başka rivayet de şöyledir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: «أَيَعِجْزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ فِي لَيْلَةٍ؟» فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ وَقَالُوا: أَيْنَا يُطِيقُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: «اللَّهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ»

⁸⁶³ Müzhiruddîn ez-Zeydânî, Hüseyin b. Mahmûd b. Hasen el-Kûfî, *el-Mefâtîh fi Şerhi'l-Mesâbih*, thk. Nureddîn Tâlib, Dâru'n-Nevadir, Kuveyt, 2012, I, 168.

⁸⁶⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 304.

⁸⁶⁵ Buhârî, *Fedailu'l-Kur'ân*, 13.

Müslim,⁸⁶⁶ Ebû Dâvud,⁸⁶⁷ Nesâî,⁸⁶⁸ İbn Hanbel,⁸⁶⁹ İbn Hıbbân⁸⁷⁰ da buna benzer bir rivayette bulunmuşlardır. Şuayb el-Arnâvûd tahkikinde *Müsned*'deki rivayetin Buhârî'nin şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Müslim,⁸⁷¹ Tirmizî⁸⁷² ve İbn Mâce'nin *Sünen*'indeki⁸⁷³ bir rivayet de şöyledir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: خَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «أَقْرَأُ عَلَيْكُمْ ثُلُثَ الْقُرْآنِ»، فَقَرَأَ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ حَتَّى خَتَمَهَا.

Tirmizî bu rivayetin hasen-sahih-garip olduğunu söylemiştir. Buhârî,⁸⁷⁴ Müslim,⁸⁷⁵ Tirmizî,⁸⁷⁶ Nesâî,⁸⁷⁷ İbn Hanbel,⁸⁷⁸ Dârimî,⁸⁷⁹ İbn Hıbbân⁸⁸⁰ ve Hâkim⁸⁸¹ benzer lafızlarla farklı rivayetler de nakletmişlerdir. Hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması, muttefekun aleyh olması, İbn Hıbbân'ın Sahih'inde nakledilmesi ve Tirmizî'nin hükmü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

111. Hadis

Ensardan bir sahabe Kuba mescidinde namaz kıldırdı. Her rekatta önce İhlâs Sûresi'ni okur, daha sonra başka bir sureyi ilave ederdi. Sahabe ona itiraz ederek: “Niçin böyle yapıyorsun? Sadece İhlâs sûresi yetmiyor mu ki yanında başka sure de okuyorsun? Bu doğru değil. Ya bu sureyi oku, ya da başka bir şey” dediler. O, şöyle cevap verdi: “O sureyi okumayı bırakamam. İsterseniz benim yerime bir başkası namaz kıldırırsın.” Cemaat, O'nun yerine başkasını imam yapmak istemiyordu. Böylece mesele Resulullah'a getirildi. Resulullah ona şöyle sordu: “*Arkadaşlarının söylediğini kabul*

⁸⁶⁶ Bkz. Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirin*, 259.

⁸⁶⁷ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 351.

⁸⁶⁸ Bkz. Nesâî, *İftitah*, 69.

⁸⁶⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII, 407.

⁸⁷⁰ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, III, 71.

⁸⁷¹ Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirin*, 262.

⁸⁷² Tirmizî, *Fedailü'l-Kur'ân*, 11.

⁸⁷³ İbn Mâce, *Edeb*, 52.

⁸⁷⁴ Bkz. Buhârî, *İman*, 3; *Tevhid*, 1.

⁸⁷⁵ Bkz. Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirin*, 261.

⁸⁷⁶ Bkz. Tirmizî, *Hac*, 95; *Fedailü'l-Kur'ân*, 10.

⁸⁷⁷ Bkz. Nesâî, *İftitah*, 68.

⁸⁷⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XV, 330; XVII, 106, 484; XXVIII, 330; XXXVIII, 527, 536; XLV, 244, 486, 490.

⁸⁷⁹ Bkz. Dârimî, *Fedailü'l-Kur'ân*, 24.

⁸⁸⁰ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, VI, 314.

⁸⁸¹ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, I, 755.

etmene engel olan nedir? Her rekatta bu sureyi okumanın sebebi nedir?” O şöyle cevap verdi: “Bu sureyi çok seviyorum.” Resulullah: “*Bu sureye olan muhabbetin seni cennete dahil etti.*” dedi.⁸⁸²

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُؤْمَهُمْ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ، وَكَانَ كُلَّمَا افْتَتِحَ سُورَةٌ يَقْرَأُ بِهَا لَهُمْ فِي الصَّلَاةِ مِمَّا يَقْرَأُ بِهِ افْتَتَحَ: يَقُولُ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حَتَّى يَفْرَغَ مِنْهَا، ثُمَّ يَقْرَأُ سُورَةً أُخْرَى مَعَهَا، وَكَانَ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ، فَكَلَّمَهُ أَصْحَابُهُ، فَقَالُوا: إِنَّكَ تَفْتَتِحُ بِهَذِهِ السُّورَةِ، ثُمَّ لَا تَرَى أَنَّهَا تُجْزئُكَ حَتَّى تَقْرَأَ بِأُخْرَى، فَمَا تَقْرَأُ بِهَا وَإِمَّا أَنْ تَدْعَهَا، وَتَقْرَأَ بِأُخْرَى فَقَالَ: مَا أَنَا بِتَارِكِهَا، إِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ أُوْمَكُمْ بِذَلِكَ فَعَلْتُ، وَإِنْ كَرِهْتُمْ تَرَكْتُكُمْ، وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ أَفْضَلِهِمْ، وَكَرِهُوا أَنْ يُؤْمَهُمْ غَيْرَهُ، فَلَمَّا آتَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرُوهُ الْخَبَرَ، فَقَالَ: «يَا فُلَانُ، مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَفْعَلَ مَا يَأْمُرُكَ بِهِ أَصْحَابُكَ، وَمَا يَحْمِلُكَ عَلَى لُزُومِ هَذِهِ السُّورَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ» فَقَالَ: إِنِّي أُحِبُّهَا، فَقَالَ: «حُبُّكَ إِيَّاهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ»

Abdullah Sabit'ten, o da Enes b. Malik'ten (r.a) rivayetle şöyle demiştir: En-sardan bir sahabe Kuba mescidinde namaz kıldırdı. Namaza başlayınca önce İhlâs sûresini okur, daha sonra başka bir sureyi ilave ederdi. Her rekatta bunu yapardı. Sa-habe ona itiraz ederek: “Sen bu sureyle başlıyorsun sonra ona başka sure ekliyorsun. Sadece İhlâs sûresi yetmiyor mu ki yanında başka sure de okuyorsun? Ya bu sureyi oku, ya da başka bir şey.” dediler. O, şöyle cevap verdi: “O sureyi okumayı bırakamam. İsterseniz benim yerime bir başkası namaz kıldırsın.” Cemaat, onun en iyisi olduğunu düşünüyor ve onun yerine başkasını imam yapmak istemiyordu. Böylece mesele Resulullah'a getirildi. Resulullah ona şöyle sordu: “*Arkadaşlarının söylediğini kabul etmene engel olan nedir? Her rekatta bu sureyi okumanın sebebi nedir?”* O şöyle cevap verdi: “Bu sureyi çok seviyorum.” Resulullah: “*Bu sureye olan muhabbetin seni cennete dahil etti.*” dedi.⁸⁸³

Tirmizî hadisi aynı lafızlarla rivayet etmiş ve hadisin hasen-garip olduğunu belirtmiştir.⁸⁸⁴ İbn Hanbel,⁸⁸⁵ Dârimi⁸⁸⁶ ve İbn Hıbbân⁸⁸⁷ benzer lafızlarla hadisin sadece

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي أُحِبُّ هَذِهِ السُّورَةَ: قُلْ هُوَ اللَّهُ

⁸⁸² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 304.

⁸⁸³ Buhârî, *Ezan*, 105.

⁸⁸⁴ Bkz. Tirmzi, *Fedailu'l-Kur'an*, 11.

⁸⁸⁵ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahîh*, I, 297.

⁸⁸⁶ Darimi, *Fedailu'l-Kur'an*, 24.

⁸⁸⁷ İbn Hıbbân, *Sahîh*, III, 72.

.حُبُّكَ إِيَّهَا أَدْحَاكَ الْجَنَّةَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " حُبُّكَ إِيَّهَا أَدْحَاكَ الْجَنَّةَ. " kısmını rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvus *Müsned*'deki bu rivayetin Mübarek b. Fedale'den dolayı hasen olduğunu söylemiş, "o tedlis yapıyordu" demiştir.⁸⁸⁸ İbn Huzeyme de *Sahih* 'inde hadisi benzer lafızlarla nakletmiştir. Hadisin Buhârî'nin kriterlerine uyması, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi, Tirmizî ve Şuayb el-Arnâvûd'un hadis hakkındaki hükmü dikkate alındığında hasen olduğu anlaşılmaktadır.

Ü. FELAK VE NÂS SÛRELERİ

112. Hadis

Bir hadiste Resulullah Ukbe'ye şöyle buyurmuştur: "*Haberin var mı, bana bu gece emsali olmayan ayetler nazil oldu. Bunlar Felak ve Nas'tır.*"⁸⁸⁹

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ بَيَانَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَمْ تَرَ آيَاتِ أَنْزَلَتْ اللَّيْلَةَ لَمْ يَرِ مِثْلُهُنَّ قَطُّ، قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ»

Bize Kuteybe b. Said'den, o Cerir'den, o Beyan'dan, o Kays b. Ebi Hazim'den, o da Ukbe b. Amir'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: "*Ha-berin var mı bana bu gece kesinlikle benzeri görülmemiş ayetler inzal edildi. Bunlar 'kul euzu bi Rabbi'-l-felak ve kul euzu bi Rabi'n-nas'tır.*"⁸⁹⁰

Tirmizî rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiş ve *أَلَمْ تَرَ آيَاتِ أَنْزَلَتْ اللَّيْلَةَ* kısmını *قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيَّ آيَاتِ أَنْزَلَتْ اللَّيْلَةَ* şeklinde rivayet etmiştir.⁸⁹¹ Nesâî⁸⁹² ve İbn Hanbelde Müslim'in *Sahih*'indeki rivayeti aynı şekilde nakletmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd *Müsned*'deki rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁸⁹³ Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde rivayet edilmesi ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

113. Hadis

⁸⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIX, 421, 493.

⁸⁸⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 313.

⁸⁹⁰ Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirin*, 264.

⁸⁹¹ Bkz. Tirmizî, *Fedailu'l-Kuran*, 12; *Tefsîru'l-Kur'ân*, 93.

⁸⁹² Bkz. Nesâî, *İftitah*, 46; *İstiaze*, 1.

⁸⁹³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 537.

Medine’de yahudiler Resulullah’a sihir yaptılar. Bu nedenle Resulullah hasta-landı. Bunun üzerine Felak ve Nâs sureleri nazil oldu.⁸⁹⁴

Hadis, Buhârî’nin *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سَجَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى إِنَّهُ لَيُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَفْعَلُ الشَّيْءَ وَمَا فَعَلَهُ، حَتَّى إِذَا كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ وَهُوَ عِنْدِي، دَعَا اللَّهَ وَدَعَا، ثُمَّ قَالَ: «أَشَعْرَتِ يَا عَائِشَةُ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَفْتَانِي فِيمَا اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ» قُلْتُ: وَمَا ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: جَاءَنِي رَجُلَانِ، فَجَلَسَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رَأْسِي، وَالْآخَرُ عِنْدَ رِجْلِي، ثُمَّ قَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: مَا وَجَعَ الرَّجُلُ؟ قَالَ: مَطْبُوبٌ، قَالَ: وَمَنْ طَبَّهُ؟ قَالَ: لِبَيْدِ بْنِ الْأَعْصَمِ الْيَهُودِيِّ مِنْ بَنِي زُرَيْقٍ، قَالَ: فِيمَا ذَا؟ قَالَ: فِي مُشْطٍ وَمُشَاطَةٍ وَجَفِّ طَلْعَةٍ ذَكَرَ، قَالَ: فَأَيْنَ هُوَ؟ قَالَ: فِي بِنْرِ ذِي أَرْوَانَ قَالَ: فَذَهَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إِلَى الْبَيْتِ، فَنَظَرَ إِلَيْهَا وَعَلَيْهَا نَخْلٌ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى عَائِشَةَ فَقَالَ: «وَاللَّهِ لَكَأَنَّ مَاعَهَا نُقَاعَةُ الْحِنَاءِ، وَلَكَأَنَّ نَخْلَهَا رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَأَخْرَجْتَهُ؟ قَالَ: «لَا، أَمَا أَنَا فَقَدْ عَافَانِي اللَّهُ وَشَفَانِي، وَخَشِيتُ أَنْ أُتَوَّرَ عَلَى النَّاسِ مِنْهُ شَرًّا» وَأَمَرَ بِهَا فِدْفِنَتْ.

Bize Ubeyd b. İsmail’den, o Ebû üsâme’den, o Hişam’dan, o babasından, o da Aişe’den (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Nebi’ye (s.a) sihir yapılmıştı öyle ki O’na yapmadığı bir şeyi yapmış hayali verilirdi. Bir gün o benim yanımdaydı ve Allah’a tekrar tekrar dua etti sonra şöyle dedi: “*Ey Aişe Allah bana isytediğim şey hakkında fetva verdi.*” Dedim ki: “O şey nedir Ey Allah’ın Resülü?” dedi ki: “*Bana iki adam geldi. Biri başımın yanına diğeri ayaklarımın yanına oturdu. Onlardan biri arkadaşına dedi ki: ‘bu adamın rahatsızlığı nedir?’ Dedi ki: ‘Sihirlenmiş.’ Dedi ki: ‘Kim O’na shir yapmış?’ Dedi ki: ‘Zürayk oğullarından Yahudi Lebid b. A’sam’ Dedi ki: ‘Bu nerede yapılmış’ Dedi ki: ‘Bir tarak, saç tarantısı ve erkek hurmanın kurumuşu içinde.’ Dedi ki: ‘O nerededir?’ Dedi ki: ‘Zu Ervan kuyusunun içindedir.’ (Ravi) Dedi ki: Bunun üzerine Nebi (s.a) ashabından olan insanlarla beraber bu kuyuya gitti, ona baktı ve üzerinde hurma vardı, sonra Aişe’ye döndü ve dedi ki: “*Vallahi onun suyu kına suyu gibi kıpkırmızı ve hurmalar da şeytan başları gibiydi.*” Dedim ki: Ey Allah’ın Resülü onu çıkardın mı? Dedi ki: “*Hayır ama Allah benim şifamı verdi, onu çıkarırsam insanlara ondan bir şer yayılacağından endişe ettim.*” (Resulullah) onun (kuyunun) gömülmesini emretti ve o gömüldü.⁸⁹⁵*

⁸⁹⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 314.

⁸⁹⁵ Buhârî, *Tıp*, 50.

Buhârî hadisi aynı babada ve başka bablarda da farklı rivayetlerle nakletmiştir.⁸⁹⁶ Müslim,⁸⁹⁷ İbn Mâce,⁸⁹⁸ İbn Hanbel⁸⁹⁹ ve İbn Hıbbân⁹⁰⁰ da benzer lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. İbn Hanbel'in *Müsned*'inde hadisin Hz. Aişe'den sadece سُحْرُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيُخِيلُ إِلَيْهِ، أَنَّهُ قَدْ صَنَعَ شَيْئًا، وَلَمْ يَصْنَعْهُ kısmının nakledildiği bir rivayet mevcuttur. Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*'indeki rivayetin Buhârî ve Müslim'in rivayetlerine göre sahih olduğunu söylemiştir.⁹⁰¹

Hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması, İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde nakledilmesi ve Şuayb el-Arnâvûd'un ilgili hadis hakkındaki görüşü dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

114. Hadis

Ukbe b. Amr şöyle rivayet etmiştir: “Resulullah bu iki sureyi (*Felak, Nâs*) sabah namazında okumuştur.”⁹⁰²

Hadis, Nesâî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ جِرَامٍ التِّرْمِذِيُّ، وَهَارُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَاللَّفْظُ لَهُ قَالًا: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي سُفْيَانُ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْمُعَوَّدَتَيْنِ. قَالَ عُقْبَةُ: «فَأَمَّا بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ»

Bize Musa b. Hizam et-Tirmizî'den, o Harun b. Abdillâh'tan, -Lafız onundur- o Ebû Üsame'den, o Süfyan'dan, o Muaviye b. Salih'ten, o Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den, o babasından, o da Ukbe b. Amir'den rivayetle şöyle demiştir: O (Ukbe) Resulullah'a muavvizeteyn hakkında sordu. Ukbe dedi ki: “Resulullah sabah namazında bize imam oldu ve bu iki sureyle namaz kıldırdı.”⁹⁰³

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde ise şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

⁸⁹⁶ Bkz. Buhârî, *Bed'ü'l-Halk*, 11; Tıp, 52; Edeb, 56; Deavat, 57.

⁸⁹⁷ Bkz. Müslim, *Selam*, 43.

⁸⁹⁸ Bkz. İbn Mâce, *Tıp*, 45.

⁸⁹⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 405, 406; XLI, 194; XXXII, 14.

⁹⁰⁰ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XIV, 545-546, 547.

⁹⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 284.

⁹⁰² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 317.

⁹⁰³ Nesâî, *İftitah*, 45.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّفِيلِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلْمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: بَيْنَا أَنَا أُسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بَيْنَ الْجَحْفَةِ وَالْأَبْوَاءِ، إِذْ عَشِبْتَنَا رِيحٌ وَظُلْمَةٌ شَدِيدَةٌ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَتَعَوَّذُ بِ {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ} وَ {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ} وَيَقُولُ: يَا عُقْبَةُ، تَعَوَّذْ بِهِمَا، فَمَا تَعَوَّذَ بِمَثَلِهِمَا قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَوْمَئِذٍ بِهِمَا فِي الصَّلَاةِ.⁹⁰⁴

Şuayb el-Arnâvûd, Ebû Dâvud'un *Sünen*'indeki bu rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir. Ayrıca İbn Huzeyme⁹⁰⁵ ve Hâkim de hadisi benzer lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine göre sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de aynı yönde fikir beyan etmiştir.⁹⁰⁶ Bu durumda hadisin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

115. Hadis

Ukbe'den şöyle nakletmiştir: “Resulullah, mümkün olduğu kadar bu iki sureyi okumayı terketmeyin buyurdu.”⁹⁰⁷

Hadis bu lafızlarla taradığımız kaynaklarda bulunamamıştır.

116. Hadis

Resulullah'ın Ukbe'ye şöyle buyurduğu nakledilir: “*Sana iki sure öğreteyim mi? Onlar en iyi surelerdendirler.*” Ukbe: “*Ey Allah'ın Resulü, evet*” dedi. Bunun üzerine Resulullah O'na Muavvizeteyn'i okudu. Daha sonra namaza kalktıklarında Resulullah bu iki sureyi namazda da okudu. Namazdan döndükten sonra, geçerken O'na şöyle sordu: “*Ya Ukbe, nasıl buldun?*” Sonra O'na uyumadan önce ve uykudan kalktıktan sonra bu iki sureyi okumasını söyledi.⁹⁰⁸

Hadis, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ السَّرْحِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ الْقَاسِمِ، مَوْلَى مُعَاوِيَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: كُنْتُ أَقُودُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَاقَتَهُ فِي السَّفَرِ، فَقَالَ لِي: «يَا عُقْبَةُ، أَلَا أَعْلَمُكَ خَيْرَ سُورَتَيْنِ قُرْنَتَا؟» فَعَلَّمَنِي قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ، قَالَ: فَلَمْ يَرِنِي

⁹⁰⁴ Ebû Dâvud, *Salat*, 352.

⁹⁰⁵ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 296.

⁹⁰⁶ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, I, 366, 756.

⁹⁰⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 317

⁹⁰⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 317

سُرِّرْتُ بِهِمَا جِدًّا، فَلَمَّا نَزَلَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ صَلَّى بِهِمَا صَلَاةَ الصُّبْحِ لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الصَّلَاةِ التَّفَّتَ إِلَيَّ، فَقَالَ: «يَا عُقْبَةُ، كَيْفَ رَأَيْتَ؟»

Bize Ahmed b. Amr b. es-Serh'ten, o İbn Vehb'den, o Muaviye'den, o Ala b. el-Haris'ten, o Kasım'dan, o Muaviye'nin kölesinden, o da Ukbe b. Amir'den rivayetle şöyle demiştir: Seferde Resulullah'ın devesini çekiyoordum. Bana dedi ki: “Ey Ukbe, sana okunan iki hayırlı sure öğreteyim mi?” ve bana Felak ve Nâs surelerini öğretti. Ukbe dedi ki: benim o ikisini öğrenince çok da sevinmedğimi görünce sabah namazı için indiğinde insanlara sabah namazını o iki sureyle kıldırdı. Resulullah namazı bitirince bana döndü ve “Ey Ukbe nasıl buldun?” dedi.⁹⁰⁹

Nesâî de aynı lafızlarla rivayette bulunmuştur. Nesai'nin *Sünen*'inde aynı babtaki bir başka rivayetin ilk kısmı ise şöyledir:

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: بَيْنَا أَقُودُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَقَبٍ مِنْ تِلْكَ النَّقَابِ إِذْ قَالَ: «أَلَا تَرَكَبُ يَا عُقْبَةُ؟» فَأَجَلَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَرْكَبَ مَرْكَبَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: «أَلَا تَرَكَبُ يَا عُقْبَةُ؟» فَأَشْفَقْتُ أَنْ يَكُونَ مَعْصِيَةً، فَنَزَلَ وَرَكَبْتُ هُنَيْهَةً، وَنَزَلْتُ، وَرَكَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: «أَلَا أَعْلَمُكَ سُورَتَيْنِ...»⁹¹⁰

Hadisi İbn Hanbel,⁹¹¹ İbn Huzeyme⁹¹² ve Hâkim⁹¹³ benzer lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Şuayb el-Arnâvûd, tahkiklerinde Ebû Dâvud ve İbn Hanbel'in *Müsned*'indeki bu rivayetlerin sahih olduğunu belirtmiştir.

Hadisin ravilerinden Alâ' b. el-Haris münker olarak nitelendirilmiştir.⁹¹⁴ O *Dîvânu'd-Duafâ*'da da zikredilmiş⁹¹⁵ ve “hadisleri karıştırdığı” söylenmiştir. Bunun yanında “sika” olarak nitelendirenler de vardır.⁹¹⁶ Bu durumda hadisin hasen olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

117. Hadis

⁹⁰⁹ Ebû Dâvud, *Salat*, 352.

⁹¹⁰ Nesâî, *İstiaze*, I (5437).

⁹¹¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 528, 569, 583, 614, 654.

⁹¹² Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 295, 296.

⁹¹³ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, I, 366.

⁹¹⁴ Bkz. Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 98.

⁹¹⁵ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, 279.

⁹¹⁶ Bkz. Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, III, 704.

Ukbe b. Amr'ın bir rivayeti de şöyledir: “Resulullah her namazdan sonra Muavvizat'ı (yani İhlâs ve Muavvizeteyn) surelerini okumasını tavsiye etmişti.”⁹¹⁷

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ لَهَيْعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: «أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَقْرَأَ بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ»

Bize Kuteybe'den, o İbn Lehia'dan, o Yezid b. Ebi Habib'den, o Ali b. Rabah'tan, o da Ukbe b. Amir'den rivayetle şöyle demiştir: “Resulullah (s.a) her namazdan sonra Muavvizat'ı okumamı emretti.”⁹¹⁸

Ebû Dâvud,⁹¹⁹ Nesâî,⁹²⁰ İbn Hanbel,⁹²¹ İbn Hibbân⁹²² ve Hâkim⁹²³ hadisi aynı lafızlarla rivayet etmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd, bu hadisin sahih ancak *Müsned*'deki rivayetin hasen olduğunu belirtmiştir. Tirmizî hadis için garip, Hâkim ise Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de Hâkim'le aynı kanaattedir. Bu durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

118. Hadis

Ukbe b. Amr'dan şöyle nakledilmiştir: Birgün Resulullah binek üzerinde yol alıyordu. Ben de yanında yürümekteydim. Ben şöyle dedim: “Bana Yunus veya Hud sûresini öğretir misiniz?” Resulullah şöyle buyurdu: “Allah indinde kul için Felak sûresinden daha faydalı bir şey yoktur.”⁹²⁴

Hadis, Nesâî'nin *Sünen*'nde şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ أَسْلَمَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ رَاكِبٌ فَوَضَعْتُ يَدِي عَلَى قَدَمِهِ، فَقُلْتُ: أَقْرِنِي سُورَةَ هُودٍ، أَقْرِنِي سُورَةَ يُوسُفَ فَقَالَ: «لَنْ تَقْرَأَ شَيْئًا أَبْلَغَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قُلِّ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ»

⁹¹⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 317

⁹¹⁸ Tirmizî, *Fedailu'l-Kur'ân*, 12.

⁹¹⁹ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 359.

⁹²⁰ Bkz. Nesâî, *Sehv*, 79.

⁹²¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 633-634; XXIX, 330.

⁹²² Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, V, 345.

⁹²³ Bkz. Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, I, 383.

⁹²⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 317

Bize Kuteybe'den, o Leys'ten, o Yezid b. Ebi Habib'ten, o Ebû İmran Eslem'den, o da Ukbe b. Amir'den rivayetle şöyle demiştir:

Resulullah'ın yanına geldim, O binitinin üzerindeydi. Elimi ayağının üzerine koydum ve dedim ki: Bana Hud ve Yusuf surelerini okutunuz. Resulullah dedi ki: “*Allah indinde Felak Sûresi'nden daha tesirli bir sure okuyamazsın.*”⁹²⁵

Nesâî'nin *Sünen*'indeki bir başka rivayette hadisin sonunda وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ziyadesi de vardır.⁹²⁶ İbn Hanbel⁹²⁷ Dârimî⁹²⁸ ve İbn Hıbbân⁹²⁹ Nesâî'nin *Sünen*'indeki ilk rivayeti aynı lafızlarla nakletmişlerdir. İbn Hıbbân⁹³⁰ ve Hâkim'in eserlerindeki bir diğer rivayetin sonunda فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا تَفُوتَكَ فِي صَلَاةٍ فَأَفْعَلْ ziyadesi mevcuttur. Hâkim, rivayeti sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de onunla aynı kanaattedir.⁹³¹ Şuayb el-Arnâvûd tahkiklerinde *Müsned*'deki ve İbn Hıbbân'ın *Sahih*'indeki rivayetlerin sahih olduğunu söylemiştir. Bu durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

119. Hadis

Abdullah İbn Abis el-Cüheyri Resulullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “*İbn Abis sana, kendisi ile Allah'a sığınacağıın araç nedir söyleyeyim mi?*” Ben “*Tabi, Ey Allah'ın Resülü*” dedim. Resulullah “*Felak ve Nâs sureleri*” buyurdu.⁹³²

Hadis, Nesâî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ، أَخْبَرَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ الْجُهَنِيَّ أَخْبَرَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ أَلَا أَدُلُّكَ - أَوْ قَالَ: - أَلَا أَخْبِرُكَ بِأَفْضَلِ مَا يَنْعَوُذُ بِهِ الْمُتَعَوِّذُونَ؟ قَالَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ هَاتَيْنِ السُّورَتَيْنِ»

Bize Muhammed b. Halid'den, o Velid'den, o Ebû amr'dan, o Yahya'dan, o Muhammed b. İbrahim b. el-Haris'ten, o Ebû Abdillâh'tan, o İbn Abis el-Cüheni'den

⁹²⁵ Nesâî, *İstiaze*, 1. (5439)

⁹²⁶ Bkz. Nesâî, *İftitah*, 46.

⁹²⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 634, 656.

⁹²⁸ Bkz. Dârimî, *Fedailu'l-Kur'ân*, 25.

⁹²⁹ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, III, 75.

⁹³⁰ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, V, 150-151.

⁹³¹ Bkz. Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, II, 589.

⁹³² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 317

rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) ona dedi ki: “*Ey İbn Abis sana Allah’a sığınanların okuyacağı en iyi şeyi söyleyeyim mi- veya haber vereyim mi?-*” dedi ki: “*Evet Ey Allah’ın Resülü.*” Resulullah dedi ki: “*Felak ve Nâs denilen bu iki sure.*”⁹³³

İbn Hanbel *Müsned*’de hadisi bir yerde aynı lafızlarla⁹³⁴ bir başka yerde *هَاتَيْنِ السُّورَتَيْنِ* lafzı olmaksızın⁹³⁵ rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*’deki birinci rivayetin sahih, ikinci rivayetin ise senedindeki kopukluk yüzünden zayıf olduğunu söylemiştir. Elbânî, bu hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir.⁹³⁶ Bu durumda Nesâî’nin *Sünen*’indeki rivayetin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

120. Hadis

*Resulullah’ın bir insan olarak Uhud savaşında görüldüğü gibi yara alması, bir hadiste sabit olduğu gibi attan düşerek yaralanması, yine hadiste sabit olduğu üzere akrep tarafından ısırılması, O’nun (a.s) nübüvvet görevini etkilemediği gibi Allah’ın O’nu koruma altına almış olması ilkesine de ters düşmez. Çünkü Allah, O’nun Peygamberliğini koruma altına almıştır.*⁹³⁷

Hiz. Peygamber’in Uhud’da yaralanması, attan düşmesi ve akrep tarafından ısırılmasıyla ilgili rivayetler ayrı ayrı şöyle rivayet edilmektedir:

120.1

Hiz. Peygamber’in (s.a) Uhud’da yaralanmasıyla ilgili hadis, Buhârî’nin *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ جُرْحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ، فَقَالَ: «جُرْحَ وَجْهِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكُسِرَتْ رِبَاعِيَّتُهُ، وَهَشِمَتْ الْبَيْضَةُ عَلَى رَأْسِهِ، فَكَانَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ، تَعْسِلُ الدَّمَ وَعَلَى يَمِينِكَ، فَلَمَّا رَأَتْ أَنَّ الدَّمَ لَا يَزِيدُ إِلَّا كَثْرَةً، أَخَذَتْ حَصِيرًا فَأَحْرَقَتْهُ حَتَّى صَارَ رَمَادًا، ثُمَّ أَلْزَقَتْهُ فَاسْتَمْسَكَ الدَّمُ»

⁹³³ Nesâî, *İstiaze*, 1. (5432)

⁹³⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 530, 612.

⁹³⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIV, 183.

⁹³⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahîhu Süneni’-n-Nesâî*, Mektebetü’l-Mearif li’n-Neşri ve’t-Tevzi’, Riyad, 1998, III, 454-455.

⁹³⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 322.

Bize Abdullah b. Mesleme'den, o Abdülaziz b. Ebi Hazim'den, o babasından, o da Sehl'den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: Ona Peygamber'n (s.a) Uhud günündeki yaralanması soruldu ve o şöyle dedi: “*Nebi'nin (s.a) yüzü yaralanmış, rabaiye dişi ve başındaki miğferi kırılmıştı. Fatıma (r.a) kanını siliyor ve Ali de tutuyordu. Fatıma kanın azalmayıp arttığını görünce bir hasır parçası aldı ve onu kül oluncaya kadar yaktı. Sonra onu yaraya yapıştırdı ve kan durdu.*”⁹³⁸

Müslim, aynı rivayetin *وَكَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يَسْكُبُ عَلَيْهَا بِالْمِجَنِّ عَلِيٍّ يُمْسِكُ* kısmını *وَكَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يَسْكُبُ عَلَيْهَا بِالْمِجَنِّ عَلِيٍّ يُمْسِكُ* şeklinde, *ثُمَّ أَلْصَقَتْهُ بِالْجُرْحِ ثُمَّ أَلْزَقَتْهُ* şeklinde rivayet etmiştir.⁹³⁹ İbn Mâce⁹⁴⁰ ve İbn Hibbân⁹⁴¹ benzer lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. İbn Mâce⁹⁴² ve İbn Hanbel Enes b. Malik'ten şöyle bir rivayet de nakletmişlerdir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ كُسِرَتْ رِبَاعِيَّةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَشَجَّ، فَجَعَلَ الدَّمُ يَسِيلُ عَلَى وَجْهِهِ، وَجَعَلَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ، وَيَقُولُ: «كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ خَضَبُوا وَجْهَ نَبِيِّهِمْ بِالدَّمِّ، وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ؟» فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ {لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ} [آل عمران: 128]

Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre Sahih olduğunu söylemiştir.⁹⁴³

Hadisin benzer lafızlarla Buhârî, Müslim ve İbn Hibbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi ve Şuayb e-Arnâvud'un görüşü dikkate alındığında sahîh olduğu anlaşılmaktadır.

120.2

Hız Peygamber'in (s.a) attan düşmesiyle ilgili hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّهُ قَالَ: حَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ فَرَسٍ، فَجَحِشَ، فَصَلَّى لَنَا قَاعِدًا فَصَلَّيْنَا مَعَهُ فَعُودًا، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَقَالَ: إِنَّمَا الْإِمَامُ - أَوْ إِنَّمَا

⁹³⁸ Buhârî, *Cihad*, 85.

⁹³⁹ Bkz. Müslim, *Cihad*, 101.

⁹⁴⁰ Bkz. İbn Mâce, *Tıp*, 15.

⁹⁴¹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, XIV, 541.

⁹⁴² İbn Mâce, *Fiten*, 23.

⁹⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XX, 390.

جُعِلَ الْإِمَامُ - لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَأَرْفَعُوا، وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَقُولُوا: رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا

Bize Kuteybe b. Said'den, o Leys'ten, o İbn Şihab'dan, o da Enes b. Malik'ten rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) attan düştü, bize oturarak namaz kıldırdı, biz de O'nunla beraber oturarak kıldık. Sonra namazı bitirdi ve şöyle dedi: “*İmam kendisine uyulmak için imam olmuştur. Tekbir aldığı anda siz de tekbir alın, rukuya gittiğinde siz de rukuya gidin, rükudan doğrulunca siz de rükudan doğrulun, ‘semiallahu limen hamideh’ deyince siz de ‘Rabbena leke’l-hamd’ deyin, secde ettiğinde siz de secde edin.*”⁹⁴⁴

Tirmizî⁹⁴⁵ ve İbn Hıbbân⁹⁴⁶ hadisi benzer ifadelerle rivayette bulunmuşlardır. Tirmizî rivayetin hasen-sahih olduğunu, Şuayb el-Arnâvûd ise İbn Hıbbân'ın *Sahih*'indeki rivayetin de yine sahih olduğunu belirtmiştir. Bu durumda rivayetin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

120.3

Hız Peygamber'i (s.a) akrebin ısırmasıyla ilgili hadis, İbn Mâce'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ بْنِ حَكِيمِ الْأَوْدِيِّ، وَالْعَبَّاسُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتِ الدَّهَّانِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: لَدَعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقْرَبٌ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ: «لَعَنَ اللَّهُ الْعَقْرَبَ، مَا تَدْعُ الْمُصَلِّيَّ وَغَيْرَ الْمُصَلِّيِّ، اقْتُلُوهَا فِي الْحِلِّ وَالْحَرَمِ»

Bize Ahmed b. Osman b. Hâkim el-Evdi'den, o Abbas b. Cafer'den, o Ali b. Sabit ed-Dehhan'dan, o Hakem b. Abdilmelik'ten, o Katade'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, o da Aişe'den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: Nebi'yi (s.a) namazdayken akrep ısırıldı ve O şöyle dedi: “*Allah akrebe lanet etsin. Namaz kılanı da başkasını da bırakmaz. Onu hilde (harem dışındaki yer) ve haremden öldürünüz.*”⁹⁴⁷

⁹⁴⁴ Buhârî, *Ezan*, 82.

⁹⁴⁵ Bkz. Tirmizî, *Salat*, 267.

⁹⁴⁶ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, V, 477.

⁹⁴⁷ İbn Mâce, *İkameti's-Salat*, 146.

Hadisin ravilerinden Hakem b. Abdilmelik “zayıf, leyse bi'l-kaviy, münkeru'l-hadis, leyse bi şeyin, leyse bi sika” gibi sıfatlarla nitelendirilmiştir.⁹⁴⁸ Hadisin senesinde cerh edilen bir ravinin bulunması hadisin zayıf olduğunu göstermektedir.

121. Hadis

Resulullah her gece uyumadan önce ve özellikle hasta iken Muavvizeteyn'i, bazı rivayetlerde ise Muavvizat yani İhlâs ve Muavvizeteyn surelerini üç defa okuyarak elleri üzerine üfler, baştan aşağı bedenine sürer ve bütün bedeni üzerinde gezdirirdi. Son hastalığında bunu yapması mümkün olamadığından Hz. Aişe (ya kendi isteği ile ya da Hz. Peygamber'in (s.a.) emriyle) bu sureleri okur ve Resulullah'ın üzerine üfler, Resulullah da bedenine sürerdi.⁹⁴⁹

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفْيَيْهِ، ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فَقَرَأَ فِيهِمَا: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ، ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ، يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

Bize Kuteybe b. Said'den, o Mufaddal b. Fedale'den, o Ukayl'den, o İbn Şihab'dan, o Urve'den, o da Aişe'den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: “Nebi (s.a) her gece yatağına uzanacağı zaman iki avucunu birleştirir sonra onlara üfler ve İhlâs, Felak, Nâs surelerini okurdu. Sonra iki elini bedeninin ulaşabildiği her yerine sürerdi. Başından ve yüzünden başlar ve bunu işi üç kez yapardı.”⁹⁵⁰

Tirmizî,⁹⁵¹ Ebû Dâvud⁹⁵² ve İbn Hibbân⁹⁵³ hadisi aynı lafızlarla rivayet etmişlerdir. Tirmizî rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih-garib olduğunu söylemiştir. Şuayb el-Arnâvûd, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde ve İbn Hibbân'ın *Sahih*'indeki rivayetlerin sahih olduğunu belirtmiştir. Bu durumda hadisin Buhârî'nin kriterlerine uyması da dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

⁹⁴⁸ Bkz. Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, VII, 112; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, IV, 340.

⁹⁴⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 323.

⁹⁵⁰ Buhârî, *Fedailu'l-Kur'ân*, 14.

⁹⁵¹ Bkz. Tirmizî, *Deavat*, 21.

⁹⁵² Bkz. Ebû Dâvud, *Edeb*, 106.

⁹⁵³ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, XII, 353.

122. Hadis

İbn Abbas'tan rivayet edilen uzun bir hadisin sonunda Resulullah'ın şu sözleri kayıtlıdır: “Ümmetinden kendini dağlamayan, üfürükçülük yaptırmayan, fal baktırmayan ve yalnız Allah'a tevekkül edenler, kendilerine hiç hesap sorulmadan cennete gireceklerdir.”⁹⁵⁴

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ فَضَيْلٍ، حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَا رُقِيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حِمَّةٍ، فَذَكَرْتُهُ لِسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، فَقَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَرَضْتُ عَلَى الْأُمَمِ، فَجَعَلَ النَّبِيُّ وَالنَّبِيُّانُ يَمُرُونَ مَعَهُمُ الرَّهْطُ، وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ، حَتَّى رَفَعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ، قُلْتُ: مَا هَذَا؟ أُمَّتِي هَذِهِ؟ قِيلَ: بَلْ هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ، قِيلَ: انْظُرْ إِلَى الْأَفْقِ، فَإِذَا سَوَادٌ يَمَلَأُ الْأَفْقَ، ثُمَّ قِيلَ لِي: انْظُرْ هَا هُنَا وَهَذَا هُنَا فِي أَفَاقِ السَّمَاءِ، فَإِذَا سَوَادٌ قَدْ مَلَأَ الْأَفْقَ، قِيلَ: هَذِهِ أُمَّتُكَ، وَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ هُوَ لَاءٌ سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ ثُمَّ دَخَلَ وَلَمْ يُبَيِّنْ لَهُمْ، فَأَفَاضَ الْقَوْمُ، وَقَالُوا: نَحْنُ الَّذِينَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاتَّبَعْنَا رَسُولَهُ، فَنَحْنُ هُمْ، أَوْ أَوْلَادُنَا الَّذِينَ وُلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ، فَأَنَا وُلْدُنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخْرَجَ، فَقَالَ: «هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْفُونَ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَلَا يَكْتَوُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ» فَقَالَ عَكَاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ: أَمِنَهُمْ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «نَعَمْ» فَقَامَ آخِرُ فَقَالَ: أَمِنَهُمْ أَنَا؟ قَالَ: «سَبَقَكَ بِهَا عَكَاشَةُ»

Bize İmran b. Meysera'dan, o İbn Füdâyl'dan, o Husayn'dan, o Amir'den, o İmran b. Husayn'dan (r.a) rivayetle şöyle demiştir: Rukye ancak göz değmesinden ve zehirli (hayvan sokması)dan olur. Ben bu sözü, Said ibn Cübeyr'e zikrettim. O şöyle dedi: Bize İbn Abbas şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Bana bütün ümmetler arz olunup gösterildi. Bir iki peygamber, yanlarında bir toplulukla geçmeye başladılar. Bir peygamber de yanında hiç kimse olmaksızın geçti. En son uzaktan büyük bir karartı yükseldi. Bu nedir? Bu, benim ümmetim midir? diye sordum. ‘Bu Musa Peygamber ve kavmidir.’ diye cevap verildi. Sonra bana: ‘Ufka bak.’ denildi. Bakınca ufku dolduran büyük bir karartı gördüm. Sonra bana ‘Sema ufuklarının şurasına ve bu tarafına bak.’ denildi. Bir de baktım ki, büyük bir karartı baştanbaşa ufku doldurup kaplamış. Bana: ‘Bu senin ümmetindir. Bunlardan yetmiş bin kişi hesaba çekilmeksizin cennete girecektir.’ denildi.*” Sonra Resulullah odasına girdi. Ve (hesaba çekilmeden cennete girecekler hakkında) bir şey söylemedi. Artık meclistikiler dağıldı. Ve şöyle diyorlardı: “Biz, Allah'a iman ve Resulü'ne itiba eden kimseleriz. Artık biz,

⁹⁵⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 323.

Cennete hesapsız girecek kimseleriz. Veya İslam içinde doğmuş evlatlarımızdır. Biz ise cahiliye devrinde doğduk.” Bu durum Peygamber’e (s.a) ulaştınca, odasından çıktı ve: “Onlar (Cennete hesaba çekilmeksizin girecek mü’minler) efsun etmeyenler, teşe’üm etmeyenler, kendini dağlamayanlar ve her hususta Allah’a dayanıp güvenenlerdir.” buyurdu. Bunun üzerine Ukaşe b. Mihsan: “Ben onlardan mıyım Ey Allah’ın Resülü?” diye sordu. Resulullah: “Evet onlardansın” buyurdu. Sonra başka birisi ayağa kalktı da: “Ben de onlardan mıyım?” dedi. Resulullah ona: “Bu hususta Ukaşe senden öne geçti” buyurdu.⁹⁵⁵

Buhârî, bir başka rivayetinde hadisi İbn Abbas’tan şu şekilde nakletmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ، هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْفُونَ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ»⁹⁵⁶

Müslim ise Buhârî’nin *Sahih*’indeki ikinci rivayeti وَلَا يَكْتَوُونَ ziyadesiyle nakletmiştir.⁹⁵⁷ İbn Hanbel,⁹⁵⁸ İbn Hıbbân⁹⁵⁹ ve Hâkim⁹⁶⁰ hadisi benzer lafızlarla nakletmişlerdir. Hakim bu rivayetin sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de onunla aynı kanaattedir. Şuayb el-Arnâvûd, İbn Hıbbân’ın *Sahih*’indeki rivayetin hasen, *Müsned*’deki rivayetin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Hadisin Buhârî ve Müslim’in kriterlerine uyduğu ve Muttefekun aleyh olduğu da dikate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

123. Hadis

Muğire b. Şube’den şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah buyurdu ki: “Bir kimse kendini dağlatarak ya da üfürükçülük ile tedavi olmuşsa, Allah’a tevekkülden ilgisini kesmiştir.”⁹⁶¹

Hadis, Tirmizî’nin *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

⁹⁵⁵ Buhârî, *Tıp*, 17.

⁹⁵⁶ Buhârî, *Rikak*, 21.

⁹⁵⁷ Bkz. Müslim, *İman*, 372.

⁹⁵⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 110; VII, 359; XXXIII, 193.

⁹⁵⁹ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahîh*, XIII, 448.

⁹⁶⁰ Bkz. Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, IV, 460, 621.

⁹⁶¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 324.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَقَّارِ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ اِكْتَوَى أَوْ اسْتَرْقَى فَقَدْ بَرَأَ مِنَ التَّوَكُّلِ»

Bize Muhammed b. Beşsar'dan, o Abdurrahman b. Mehdi'den, o Süfyan'dan, o Mansur'dan, o Mücahid'den, o Akkar b. Muğire b. Şu'be'den, o da babasından rivayetle şöyle demiştir: “Kim kendini dağlatarak ya da üfürükçülük yaparak tedavi olmaya çalışırsa tevekkülden uzaklaşmış olur.”⁹⁶²

İbn Mâce,⁹⁶³ İbn Hanbel⁹⁶⁴ ve İbn Hibbân⁹⁶⁵ hadisi aynı lafızlarla rivayet etmişlerdir. Tirmizî rivayetinin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'de geçen rivayetinin Leys'in (İbn Ebi Selim) zayıf olmasından dolayı hasen olduğunu, İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde nakledilen rivayetinin ise sahih olduğunu söylemiştir. Bu durumda Tirmizî'nin hükmünü dikkate alarak hadisin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

124. Hadis

İbn Mesud'un rivayetine göre Resulullah on şeyi beğenmemiştir. Bunlardan biri de üfürükçülüktür. Muavvizeteyn ve Muavvizat bundan müstesnadır.⁹⁶⁶

Hadis, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: سَمِعْتُ الرَّكَيْنَ بْنَ الرَّبِيعِ، يُحَدِّثُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَرْمَلَةَ، أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ، كَانَ يَقُولُ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْرَهُ عَشْرَ خِلَالَ: الصُّفْرَةَ - يَعْنِي الْخُلُقَ - وَتَغْيِيرَ الشَّيْبِ، وَجَرَّ الْإِزَارِ، وَالتَّخْتُمَ بِالذَّهَبِ، وَالتَّبْرَجَ بِالزَّيْنَةِ لِغَيْرِ مَحَلِّهَا، وَالضَّرْبَ بِالْكَعَابِ، وَالرَّقَى إِلَّا بِالْمُعَوِّذَاتِ، وَعَقْدَ التَّمَانِمِ، وَعَزَلَ الْمَاءَ لِغَيْرِ أَوْ غَيْرِ مَحَلِّهِ - أَوْ عَنْ مَحَلِّهِ -، وَفَسَادَ الصَّبِيِّ غَيْرِ مُحَرَّمِهِ.

Bize Müsedded'ten, o Mu'temir'den, o Rukeyne b. er-Rabi'den, o Kasım b. Hassan'dan, o Abdurrahman b. Hermele'den, o da İbn Mesud'dan rivayetle şöyle demiştir: *Resulullah (s.a) on şeyi kerih görmüştür: Sufrayı yani haluk sürmeyi, beyaz*

⁹⁶² Tirmizî, *Tıp*, 14.

⁹⁶³ Bkz. İbn Mâce, *Tıp*, 23.

⁹⁶⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 116, 160.

⁹⁶⁵ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XIII, 452.

⁹⁶⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 324.

saçları değiştirmeyi, eteği sürümeyi, altın yüzük takmayı, mahali olmayan yerde zineti göstermeyi, zar atmayı, Muavvizat dışında bir şeyle rukye yapmayı, nazar boncuğu takmayı, meniye mahallinden başka bir yere akıtmayı, çocuğun sütünü bozmak ki bunu haram kılmadı.⁹⁶⁷

Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Abdurrahman b. Hermele'den dolayı zayıf olduğunu söylemiş ve "bu rivayetin Abdurrahman b. Hermele'den bu tarik dışında başka bir tarikle rivayet edildiğini kimse bilmiyor" demiştir. Nesâî⁹⁶⁸ ve İbn Hanbel hadisi benzer lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki rivayetin de Abdurrahman b. Hermele'den dolayı zayıf olduğunu söylemiştir.⁹⁶⁹ Abdurrahman b. Hermele, Zehebî'nin *Dîvânu 'd-Duaîfâ*'sında zikredilmiştir.⁹⁷⁰ Ayrıca onun sahih olmadığı ve münker olduğu da söylenmiştir.⁹⁷¹ Bunun yanında onu sika olarak nitelendirenler de vardır.⁹⁷² Ancak hadisin senedindeki ravilerden birinin şiddetle cerh edilmesi hadisin zayıf olduğunu göstermektedir.

125. Hadis

Hiz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah bir defasında namaz kılarak akrep tarafından ısırılmıştır. Resulullah namazdan çıktıktan sonra şöyle buyurdu: "La-net olsun şu akrebe, namaz kılanı bile bırakmaz." Daha sonra su ve tuz istedi. Akrebin ısırıldığı yere tuzlu suyu sürerken *Kâfirûn*, *İhlâs*, *Felak* ve *Nâs* surelerini okudu.⁹⁷³

Hadis, *Kütüb-i Tis 'a*'daki kaynaklarda bulunmamaktadır. *Kütüb-i Tis 'a* dışında Taberânî *el-Mu'cemu 'l-Evsat*'da şöyle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْأَشْجَنِيُّ الْكُوفِيُّ قَالَ: نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى السُّدِّيَّ قَالَ: نَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَيْلٍ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ طَرِيفٍ، عَنْ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنْفِيَّةِ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: لَدَعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقْرَبٌ وَهُوَ يُصَلِّي، فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ: «لَعَنَ اللَّهُ الْعَقْرَبَ، لَا يَدْعُ مُصَلِّيًّا، وَلَا غَيْرَهُ، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ وَمِلْحٍ، وَجَعَلَ يَمْسَحُ عَلَيْهَا، وَيَقْرَأُ: قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ»

⁹⁶⁷ Ebû Dâvud, *Hatem*, 3.

⁹⁶⁸ Bkz. Nesâî, *Zinet*, 17.

⁹⁶⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 92, 315.

⁹⁷⁰ Bkz. Zehebî, *Dîvânu 'd-Duaîfâ*, 241.

⁹⁷¹ Bkz. Zehebî, *Mizânu 'l-İ'tidâl*, II, 556.

⁹⁷² Bkz. İbn Adî, *el-Kamil fi 'd-Duaîfa*, V, 503.

⁹⁷³ Bkz. Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 324.

Bize Muhammed b. el-Hüseyin el-Eşnani el-Küfi'den, o İsmail b. Musa es-Süddi'den, o Muhammed b. Fudayl'dan, o Mutarrif b. Tarif'ten, o el-Minhal b. Amr'dan, o Muhammed b. el-Hanefiyye'den, o da Ali'den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: *Nebi'yi (s.a) namazda iken akrep ısırıldı. Namazı bitirince şöyle dedi: "Allah akrebe lanet etsin. Namaz kılanı da kılmayı da rahat bırakmaz." Sonra su ve tuz istedi, akrebin ısırıldığı yere sürdü ve Kâfirûn, Felak ve Nâs surelerini okudu.* Bu hadisi Mutarrif'ten İbn Fudayl ve yalnız İsmail b. Musa'dan başkası rivayet etmemiştir.⁹⁷⁴

Yine Taberânî *es-Sağîr*'inde,⁹⁷⁵ Beyhakî *Şuab*'da⁹⁷⁶ ve Heysemî *Mecmau'z-Zevaid*'de hadisi benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Heysemî hadisin isnadının hasen olduğunu söylemiştir.⁹⁷⁷

Muhammed b. Fudayl "hasenu'l hadis ve aşırı Şii" olarak nitelendirilmiştir.⁹⁷⁸ İsmail b. Musa ise "leyse bihi be'sun, sudukun" diye nitelenmiştir.⁹⁷⁹ Bu durumda Heysemi'nin hükmünü de dikkate alarak hadisin hasen olduğunu söylemek mümkündür.

126. Hadis

İbn Abbas'tan rivayet edilen bir hadis şöyledir: Resulullah Hz. Hasan ve Hüseyin'e şu duayı okurdu: *"Ben sizi Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığındırırım. Şeytandan, zarar veren her şeyden ve kötü gözlülerden."*⁹⁸⁰

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غِيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، وَيَعْلَى، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَوِّذُ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ يَقُولُ: «أُعِيدُكُمْ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ النَّامَةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَةٍ»، وَيَقُولُ: «هَكَذَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يُعَوِّذُ إِسْحَاقَ وَإِسْمَاعِيلَ»

⁹⁷⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, VI, 90.

⁹⁷⁵ Bkz. Taberânî, *Mu'cemu's-Sağîr*, II, 87.

⁹⁷⁶ Bkz. Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, IV, 162, 170.

⁹⁷⁷ Bkz. Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, V, 111.

⁹⁷⁸ Bkz. Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVI, 293.

⁹⁷⁹ Bkz. Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, I, 251.

⁹⁸⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 324.

Bize Mahmud b. Gaylan'dan, o Abdurrazzak'tan, o Ya'la'dan, o Süfyan'dan, o Mansur'dan, o Minhal b. Amr'dan, o Said b. Cübeyr'den, o da İbn Abbas'tan riva-
yetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) Hasan ve Hüsey'in'e sığınmaları için şöyle derdi:
“Sizi her türlü şeytandan, zararlı haşerattan ve göz değmesinden Allah'ın tam olan
kelimelerine sığındırırım.” Ve derdi ki: “İbrahim(a.s), İshak ve İsmail'i aynı şekilde
sığındırırdı.”⁹⁸¹

Tirmizî rivayetinin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Ebû
Dâvud hadisi هَكَذَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ lafzı yerine كَانَ أَبُوكُمْ lafzını kullanarak rivayet etmiştir.⁹⁸²
İbn Mâce,⁹⁸³ İbn Hanbel,⁹⁸⁴ İbn Hibbân⁹⁸⁵ ve Hâkim de hadisi benzer lafızlarla riva-
yette bulunmuşlardır. Hâkim hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih oldu-
ğunu belirtmiş ve Zehebî de aynı kanaatte bulunmuştur.⁹⁸⁶ Şuayb el-Arnâvûd, tahki-
kinde Ebû Dâvûd'daki ve İbn Hibbân'ın *Sahih*'indeki rivayetlerin sahih, İbn Hanbel'in
Müsned'indeki rivayetinin ise Buhârî'nin şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Bu
durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

127. Hadis

Osman b. Ebu'l As es-Sakafî hakkında şu rivayet nakledilmiştir: Osman, Re-
sulullah'a şöyle şikayet etmiştir: “Müslüman olduğumdan beri bir sancı beni perişan
ediyor.” Resulullah şöyle buyurdu: “Sağ elini sancıyan yerine koy. Sonra üç defa bes-
mele çek ve yedi defa -çektğim ve korktuğum sancının şerrinden Allah'a sığınıyorum-
diyerek elini sür.” Bir rivayette Osman ayrıca şöyle demiştir. “O deritten kurtuldum ve
evdekilere de tavsiye ettim.”⁹⁸⁷

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ، وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى، قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي نَافِعُ
بْنُ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ عَثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ التَّقْفِيِّ، أَنَّهُ شَكَاَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعًا يَجِدُهُ

⁹⁸¹ Tirmizî, *Tip*, 18.

⁹⁸² Bkz. Ebû Dâvud, *Sünnet*, 22.

⁹⁸³ Bkz. İbn Mâce, *Tip*, 36.

⁹⁸⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 20.

⁹⁸⁵ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, III, 291, 292.

⁹⁸⁶ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, III, 183.

⁹⁸⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 324.

فِي جَسَدِهِ مُنْذُ أَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ضَعْ يَدَكَ عَلَى الذِّي تَأْتَمُّ مِنْ جَسَدِكَ، وَقُلْ بِاسْمِ اللَّهِ ثَلَاثًا، وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَعُوذُ بِاللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأَحَازِرُ»

Bana Ebû Tahir ve Hermele b. Yahya'dan, onlar İbn Vehb'den, o Yunus'tan, o İbn Şihab'dan, o Nafi b. Cübeyr b. Mut'im'den, o da Osman b. Ebi'l-As es-Sakafi'den rivayetle şöyle demiştir: O Müslüman olduğundan beri bedeninde hissettiği bir ağrının şikayetiyle Resulullah'a (s.a) gitti ve Resulullah ona dedi ki: “*Elini ağrıyan yerine koy ve üç kere ‘bismillah,’ yedi kere ‘çekmekte olduğum ve çekeceğim acının şerrinden Allah’ın kudretine sığınırım’ de.*”⁹⁸⁸

Ebû Dâvud, rivayeti şöyle nakletmiştir:

عَنْ عُمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ، أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ عُمَانُ: وَبِي وَجَعٌ قَدْ كَادَ يَهْلِكُنِي قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: امْسَحْهُ بِيَمِينِكَ سَبْعَ مَرَّاتٍ، وَقُلْ: أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ، مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ قَالَ: «فَفَعَلْتُ ذَلِكَ، فَأَذْهَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَا كَانَ بِي، فَلَمْ أَرَلْ أَمْرٌ بِهِ أَهْلِي وَغَيْرَهُمْ»⁹⁸⁹

Şuayb el-Arnâvûd tahkikinde bu rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Mâce'nin *Sünen*'inde naklettiği rivayette ثَلَاثًا lafzı bulunmamaktadır ve rivayetin sonunda فَشَفَانِي اللَّهُ ziyadesi vardır.⁹⁹⁰ İbn Hanbel'in rivayetinde ise وَأَحَازِرُ kısmı bulunmamaktadır ve hadisin sonunda أَمْرٌ بِهِ أَهْلِي وَغَيْرَهُمْ ziyadesi vardır.⁹⁹¹ İbn Hıbbân, rivayeti Müslim'in rivayetine benzer lafızlarla nakletmiştir.⁹⁹² Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki rivayetin sahih, İbn Hıbbân'ın *Sahih*'indeki rivayetin ise Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Hadisin Müslim'in kriterlerine uyması ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

128. Hadis

Talak b. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir: “*Bir defasında Resulullah'ın yanında iken beni akrep ısırды. Resulullah beni okuyarak elini oraya sürdü.*”⁹⁹³

Hadis, İbn Hanbel'in *Müsned*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

⁹⁸⁸ Müslim, *Selam*, 67.

⁹⁸⁹ Ebû Dâvud, *Tip*, 19.

⁹⁹⁰ Bkz. İbn Mâce, *Tip*, 36.

⁹⁹¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVI, 196-197.

⁹⁹² Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, VII, 233.

⁹⁹³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 324.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُلَازِمُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَدْرٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ طَلْقٍ، عَنْ أَبِيهِ طَلْقِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: لَدَعْتَنِي عَقْرَبٌ عِنْدَ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَقَانِي وَمَسَحَهَا

Bize Ali b. Abdillâh'tan, o Mülâzîm b. Amr'dan, o Abdullâh b. Bedr'den, o da Kays b. Talak'tan, o babasından, o da Talak b. Ali'den rivayetle şöyle demiştir: “Resulullah'ın (s.a) yanındayken beni akrep ısırıldı, Resulullah bana okudu ve elini oraya süirdü.”⁹⁹⁴

Şuayb el-Arnâvûd bu rivayetin Kays b. Talak'tan dolayı hasen olduğunu, onun “muhtefun fih ve hasen” olduğunu söylemiştir. Kays b. Talak'ın hadisleri “hasen” olarak kabul edilmiştir. Onu “zayıf” olarak kabul edenlerin yanında “sika” olduğunu söyleyenler de vardır.⁹⁹⁵ Bu durumda hadisin hasen olduğu anlaşılmaktadır.

129. Hadis

Ebû Said Hudri'den şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah hastalanmıştı. Cebrail gelerek “Ey Muhammed (s.a) hastalandın mı?” diye sordu. Resulullah “evet” dedi. Cebrail şöyle dedi: “Allah'ın ismiyle sana üflüyorum. Sana eziyet eden herşeyden ve hased eden her nefesten Allah (c.c.) sana şifa versin.”⁹⁹⁶

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا بَشْرُ بْنُ هَلَالِ الصَّوَّافِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، أَنَّ جِبْرِيلَ، أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ اسْتَكَيْتَ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: «بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ، اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ»

Bize Bişr b. Hilal es-Savvâf'tan, o Abdulvaris'ten, o Abdülâzîz b. Suheyb'den, o Ebi Nadra'dan, o da Ebû Said'den rivayetle şöyle demiştir: Cebrail (s.a) Nebi'ye (s.a) geldi ve şöyle dedi: “Ey Muhammed hastalandın mı?” Resulullah dedi ki : “Evet” Cebrail dedi ki: “Allah'ın adıyla Sana okuyorum, eziyet veren herşeyden, her nefsin şerrinden yahut her hasetçinin nazarından Allah Sana şifa versin, Allah'ın adıyla Sana okuyorum.”⁹⁹⁷

⁹⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVI, 225-226; XXXIX, 464.

⁹⁹⁵ Bkz. Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 397; *Târîhu'l-İslâm*, III, 483; *Dîvânu'd-Duafâ*, s.328.

⁹⁹⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 324-325.

⁹⁹⁷ Müslim, *Selam*, 40.

da Şisa binti Abdillâh'tan rivayetle şöyle demiştir: *Ben Hafsa'nın yanındayken Resulullah (s.a) yanımıza geldi ve bana dedi ki: "Ona (Hafsa'ya) yazmayı öğrettiğin gibi karınca rukyesini de öğretsen ya."*¹⁰⁰⁴

Şuayb el-Arnâvûd tahkikinde, bu hadisin ravilerinin sika olduğunu fakat senedinin mevsul mü yoksa mürsel mi olduğu konusunda ihtilaf olduğunu, söylemiştir. İbn Hanbel'in *Müsned*'inde hadis aynı lafızlarla rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, bu rivayetin İbrahim b. Mehdi dışındaki ravilerinin sika ve Buhârî ile Müslim'in ricalinden olduğunu söylemiştir.¹⁰⁰⁵ İbn Hanbel'in¹⁰⁰⁶ ve Hâkim'in¹⁰⁰⁷ bir başka rivayetinde ise Resulullah'ın Şifa ismindeki kadına *عَلِمِيهَا حَفْصَةَ* dediği nakledilmiştir ve Hâkim, bu rivayetin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onunla aynı kanaatte bulunmuştur. Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde benzer lafızlarla nakledilmiş bir başka rivayet daha mevcuttur.¹⁰⁰⁸

Hadisin ravilerinden İbrahim b. Mehdi, Zehebî'nin *Dîvânu'd-Duafâ*'sında "münker" olarak zikredilmiştir.¹⁰⁰⁹ Bu durumda hadisin hasen olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

131. Hadis

Avf b. Malik Aşcii'den şöyle mervidir: Biz cahiliyyede üfürükçülük yapardık. Bunun hakkında Resulullah'a sorduk. Resulullah: *"Ne ile üflüyorsunuz, söyleyin. Üflediğiniz şeyde bir şirk unsuru yoksa sakıncası yok."* buyurdu.¹⁰¹⁰

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكِ الْأَشْجَعِيِّ، قَالَ: كُنَّا نُرْقِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى فِي ذَلِكَ فَقَالَ: «اعْرِضُوا عَلَيَّ رِقَاقَكُمْ، لَا بَأْسَ بِالرَّقِيِّ مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِرْكٌ»

¹⁰⁰⁴ Ebû Dâvud, *Tip*, 18.

¹⁰⁰⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLV, 46.

¹⁰⁰⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIV, 45.

¹⁰⁰⁷ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, IV, 459.

¹⁰⁰⁸ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, IV, 63.

¹⁰⁰⁹ Bkz. Zehebî, *Dîvânu'd-Duafâ*, s.21.

¹⁰¹⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 325.

Bana Ebû Tahir'den, o İbn Vehb'den, o Muaviye b. Salih'ten, o Abdirrahman b. Cübeyr'den, o babasından, o da Avf b. Malik el-Eşcai'den rivayetle şöyle demiştir: *Biz cahliyyede üfürükçülük yapardık, dedik ki: Ey Allah'ın Resulü bu konuda ne dersiniz? Resulullah dedi ki: "Üflediğiniz şey nedir bana söyleyin, üflediğiniz şeyde bir şirk yoksa sakıncası yok."*¹⁰¹¹

Ebû Dâvud,¹⁰¹² İbn Hıbbân¹⁰¹³ ve Hâkim¹⁰¹⁴ hadisi aynı lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onunla aynı kanaatte bulunmuştur. Şuayb el-Arnâvûd tahkiklerinde Ebû Dâvud'daki rivayetin sahih, İbn Hıbbân'ın *Sahih*'indeki rivayetin ise isnadının Müslim'in şartlarına göre kuvvetli olduğunu söylemiştir. Bu durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

132. Hadis

Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah üfürükçülükten menetmişti. Ondan sonra Ömer b. Hazm'ın ailesine mensup olanlar gelip şöyle dediler: "Ey Allah'ın Resulü, bizde bir amel var ki, onunla akrep ve yılan ısırmasına karşı üfleriz. Ama siz menetmişsiniz." Onlar üflerken kullandıkları kelamı Resulullah'a okudular. Resulullah "*Bunda bir sakınca yok.*" buyurdu. "*Sizlerden birinin kardeşine bir yararı dokunacaksa yardım etsin.*" dedi.¹⁰¹⁵

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الرُّقَى، فَجَاءَ آلُ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ كَانَتْ عِنْدَنَا رُقِيَّةٌ نُرْقِي بِهَا مِنَ الْعُقْرَبِ، وَإِنَّكَ نَهَيْتَ عَنِ الرُّقَى، قَالَ: فَعَرَضُوهَا عَلَيْهِ، فَقَالَ: «مَا أَرَى بِأَسَا مِنْ اسْتِطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَنْفَعَهُ»

Bize Ebû Kureyb'den, o Ebû Muaviye'den, o A'meş'ten, o Ebû Süfyan'dan, o da Cabir'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) rukye yapmayı yasaklamıştı. Amr b. Hazm oğulları Resulullah'a gelip şöyle dediler: Ey Allah'ın Resulü bizde bir

¹⁰¹¹ Müslim, *Selam*, 64.

¹⁰¹² Bkz. Ebû Dâvud, *Tip*, 18.

¹⁰¹³ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, XIII, 461.

¹⁰¹⁴ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, IV, 236.

¹⁰¹⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 325.

rukye vardır ki onu akrep ısırmasına karşı üfleriz ama siz rukye yapmayı yasaklamışsınız. (Ravi) dedi ki okudukları şeyi Resulullah'a arz ettiler, Resulullah şöyle buyurdu: “Sizden birinin kardeşine faydası dokunacaksa ona yardım etsin, bunda bir sakınca görmüyorum.”¹⁰¹⁶

Müslim'in *Sahih*'inde Cabir b. Abdillâh'tan nakledilen bir rivayet de şöyledir:

جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: رَخَّصَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَالِ حَرْمٍ فِي رُقِيَةِ الْحَيَّةِ، وَقَالَ لِأَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ: «مَا لِي أَرَى أَجْسَامَ بَنِي أَخِي ضَارِعَةً تُصِيبُهُمُ الْحَاجَةُ» قَالَتْ: لَا، وَلَكِنَّ الْعَيْنَ تُسْرِعُ إِلَيْهِمْ، قَالَ: «ارْقِيهِمْ» قَالَتْ: فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «ارْقِيهِمْ»¹⁰¹⁷

İbn Mâce, Sünen’inde aktardığı rivayetin sonunu *هَذِهِ مَوَاتِيْقُ* şeklinde nakletmiştir.¹⁰¹⁸ İbn Hanbel¹⁰¹⁹ ve İbn Hıbbân¹⁰²⁰ da benzer lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*’deki ve İbn Hıbbân’ın *Sahih*’indeki rivayetlerin Müslim’in şartlarına göre kuvvetli olduğunu söylemiştir. Hadisin Müslim’in kriterlerine uyması dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

133. Hadis

Enes’ten şöyle bir rivayet nakledilmiştir: “Resulullah, zehirli hayvanların ısırmasına, karınca hastalığına ve kötü nazara karşı üfürmeğe izin vermiştir.”¹⁰²¹

Hadis, Müslim’in *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنْ سُفْيَانَ، ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا حَسَنٌ وَهُوَ ابْنُ صَالِحٍ، كِلَاهُمَا عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الرُّقِيَةِ مِنَ الْعَيْنِ، وَالْحَمَةِ، وَالنَّمْلَةِ»

Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe’den, o Yahya b. Adem’den, o Süfyan’dan ve Züheyr b. Harb’den, o Hümejd b. Abdirrahman’dan, o Hasan’dan –bu İbn Salih’tir- o

¹⁰¹⁶ Müslim, *Selam*, 63.

¹⁰¹⁷ Müslim, *Selam*, 60.

¹⁰¹⁸ Bkz. Buhârî, *Typ*, 34.

¹⁰¹⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXII, 279.

¹⁰²⁰ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, II, 290.

¹⁰²¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 325.

ikisi Asım'dan, o Yusuf b. Abdillâh'tan, o da Enes'ten rivayetle şöyle demiştir: Resulullah zehirli hayvan sokmasında, karınca hastalığında ve göz değmesinde rukyeye izin verdi.¹⁰²²

Müslim'in *Sahih*'inde aynı babda yine Enes b. Malk'ten aktarılan bir rivayette Enes, 'rukyeye izin verildi' demiştir. Müslim'in *Sahih*'inde Hz. Aişe'den şöyle bir rivayet de nakledilmiştir: «رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لِأَهْلِ بَيْتِ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي الرُّقْيَةِ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ»¹⁰²³

Hadisi Tirmizî,¹⁰²⁴ İbn Mâce,¹⁰²⁵ İbn Hanbel¹⁰²⁶ ve İbn Hibbân¹⁰²⁷ benzer rivayetlerle nakletmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki rivayetin isnadının Müslim'in şartlarına göre sahih, İbn Hibbân'ın *Sahih*'indeki rivayetin ise sahih olduğunu söylemiştir. Bu durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

134. Hadis

Umeyr Mevla Ebu'l Lehm'den şöyle nakledilmiştir: Cahiliyye döneminde bende bir amel vardı ve onunla üfürürdüm. Resulullah'a bunu arzettim. Resulullah "Bundan filan filan şeyi çıkar, geri kalanını üfür." buyurdu.¹⁰²⁸

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا بَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عُمَيْرٍ، مَوْلَى أَبِي اللَّحْمِ قَالَ: شَهِدْتُ خَيْرَ مَعَ سَادَتِي، فَكَلَّمُوا فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكَلَّمُوهُ أَنِّي مَمْلُوكٌ، قَالَ: فَأَمَرَ بِي، فَقَلَدْتُ السَّيْفَ، فَإِذَا أَنَا أَجْرُهُ، فَأَمَرَ لِي بِشَيْءٍ مِنْ خُرَّتِي الْمَتَاعِ، وَعَرَضْتُ عَلَيْهِ رُقْيَةً كُنْتُ أَرْقِي بِهَا الْمَجَانِينَ، فَأَمَرَنِي بِطَرْحِ بَعْضِهَا، وَحَبْسِ بَعْضِهَا

Bize Kuteybe'den, o Bişr b. el-Mufaddal'dan, o Muhammed b. Zeyd'den, o Umeyr'den, o Mevla Ebi'l-Lahm'dan rivayetle şöyle demiştir: *Efendilerimle birlikte Hayber gazvesine şahid oldum. Benim hakkımda Resulullah (s.a) ile konuştular ve ona benim köle olduğumu söylediler. Resulullah (s.a) emretti de kılıç kuşandım yaşımın*

¹⁰²² Müslim, *Selam*, 57.

¹⁰²³ Müslim, *Selam*, 52.

¹⁰²⁴ Bkz. Tirmizî, *Tip*, 15.

¹⁰²⁵ Bkz. İbn Mâce, *Tip*, 34.

¹⁰²⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIX, 212, 230, 299; XL, 18; XLII, 369.

¹⁰²⁷ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XIII, 468.

¹⁰²⁸ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 325-326.

küçük boyumun kısa olmasıyla kılıç yerde sürünüyordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a) bana bazı hurda eşyalar verilmesini emretti sonra ben Resulullah'a (s.a) akıl hastalarını okuyup tedavi ettiğim bir muska gösterdim. O da ondan bazı bölümlerini atıp bazı bölümlerini tutmamı bana emretti. ¹⁰²⁹

Tirmizî rivayetinin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvud¹⁰³⁰ ve Hâkim¹⁰³¹ de hadisi benzer lafızlarla nakletmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, Ebû Dâvud'daki rivayetinin sahih olduğunu söylemiştir. İbn Hanbel ise Raulullah'ın sözünün bulunduğu kısmı *اطْرَحْ مِنْهَا كَذَا وَكَذَا، وَارْقِ بِمَا بَقِيَ* şeklinde rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisin sahih olduğunu ancak *Müsned*'deki rivayetinin Abdurrahman b. İshak'tan dolayı hasen olduğunu, Abdurrahman b. İshak'ın doğru sözlü ve hasenu'l-hadis olduğunu söylemiştir.¹⁰³² Tirmizî'nin hükmü dikkate alındığında hadisin sahih olduğunu söylemek mümkündür.

135. Hadis

Resulullah ilahtan menetmemiş, hatta şöyle buyurmuştur: *“Allah her hastalığın ilacını yaratmıştır, ondan yararlanın.”*¹⁰³³

Hadis, Tirmizî de şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا بِيْشْرُ بْنُ مُعَاذِ الْعَقْدِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيْكِ، قَالَ: قَالَتْ الْأَعْرَابُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا نَتَدَاوَى؟ قَالَ: نَعَمْ، يَا عِبَادَ اللَّهِ تَدَاوَوْا، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ لَهُ شِفَاءً، أَوْ قَالَ: دَوَاءً إِلَّا دَاءً وَاحِدًا قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُوَ؟ قَالَ: «الْهَرَمُ»

Bize Bişr b. Muaz el-Akadi'den, o Ebû Avane'den, o Ziyad b. İläka'dan, o Üsâme b. Şerik'ten rivayetle şöyle demiştir: Bedevilerden biri şöyle dedi: Ey Allah'ın Resülü, (hastalandığımızda) tedavi olalım mı? Resulullah *“Evet ey Allah'ın kulları tedavi olunuz, şüphesiz Allah yarattığı her hastalığın şifasını da yaratmıştır, – ya da şöyle dedi: devasını yaratmıştır.- bir tanesi hariç.”* Dediler ki: “O nedir Ey Allah'ın Resülü?” Dedi ki: *“İhtyarlıktır.”*¹⁰³⁴

¹⁰²⁹ Tirmizî, *Siyer*, 9.

¹⁰³⁰ Bkz. Ebû Dâvud, *Cihad*, 150.

¹⁰³¹ Bkz. Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, I, 475.

¹⁰³² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVI, 272.

¹⁰³³ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 326.

¹⁰³⁴ Tirmizî, *Tıp*, 2.

Tirmizî rivayetinin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Hadisi Ebû Dâvud,¹⁰³⁵ İbn Mâce,¹⁰³⁶ İbn Hanbel,¹⁰³⁷ İbn Hıbbân¹⁰³⁸ ve Hâkim benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Hâkim rivayetinin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de aynı kanaatte bulunmuştur.¹⁰³⁹ Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki rivayetinin sahih olduğunu belirtmiştir. Bu durumda sahih olduğu anlaşılmaktadır.

136. Hadis

Resulullah, ashabtan birkaç kişiyi sefer için göndermişti. Ebû Said Hudri de gidenler arasındaydı. Ashab yolda, bir Arap kabilesinin yerleşim yerinde mola verdi. Oradaki kabileye kendilerini misafir etmesini rica ettiler. Kabile bunu kabul etmedi. Bu sırada kabilenin reisini akrep ısırıldı. Kabiledelikler ashabin yanına gelerek bir ilaçları olup olmadığını sordular. Ebû Said Hudri “Var, ama bizi misafir etmediğiniz için sizden ücret alacağız.” dedi. Onlar bunun karşılığında bir keçi sürüsü (bir rivayette 30 keçi) vermeyi kabul ettiler. Ebû Said Hudri reisin üzerine Fatıha sûresini okurken, tükürüğünü de akrebin ısırıldığı yere sürdü. Sonunda kabilenin reisi iyileşti ve vadettikleri keçileri verdiler. Ama ashab arasında bu gibi işler karşılığında ücret alıp almamanın caiz olup olmadığı konusunda tartışma çıktı. Bu keçilerden yararlanmadan önce Resulullah’a sormak gerektiği üzerinde anlaşarak yola çıktılar. Resulullah’ın yanına döndükten sonra bu olayı anlattılar. Resulullah gülererek “*Bu surenin üfürüleceğini nereden bildiniz?*” karşılığını verdi ve “*keçileri alın ve benim hissem de ayırın*” dedi. İbn Abbas’dan nakledilen rivayette Resulullah’ın ifadesi şöyledir: “*Yerine başka bir şey yapmaktansa Allah’ın kitabını okuyarak ücret almanız daha iyidir.*”¹⁰⁴⁰

Hadis, Buhârî’nin *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا وَهْبٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ مَعْبِدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: كُنَّا فِي مَسِيرٍ لَنَا فَنَزَلْنَا، فَجَاءَتْ جَارِيَةٌ، فَقَالَتْ: إِنَّ سَيِّدَ الْحَيِّ سَلِيمٍ، وَإِنَّ نَفَرَنَا غَيْبٌ، فَهَلْ مِنْكُمْ رَاقٍ؟ فَقَامَ مَعَهَا رَجُلٌ مَا كُنَّا نَأْبَهُ بِرُفْيَةٍ، فَرَفَاهُ فَبَرَّأً، فَأَمَرَ لَهُ بِثَلَاثِينَ شَاةً، وَسَقَاتْنَا لَبْنَا، فَلَمَّا رَجَعْنَا لَهُ: أَكُنْتَ تُحْسِنُ رُفْيَةً - أَوْ كُنْتَ تَرُقِي؟ - قَالَ: لَا، مَا رَقَيْتُ إِلَّا بِأَمْرِ الْكِتَابِ، قُلْنَا: لَا تُحَدِّثُوا شَيْئًا حَتَّى نَأْتِيَ - أَوْ نَسْأَلَ - النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

¹⁰³⁵ Bkz. Ebû Dâvud, *Tip*, 1, 11.

¹⁰³⁶ Bkz. İbn Mâce, *Tip*, 1.

¹⁰³⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 395.

¹⁰³⁸ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, XIII, 426, 429.

¹⁰³⁹ Bkz. Hâkim en-Nîsâbüri, *el-Müstedrek*, I, 209; IV, 441.

¹⁰⁴⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 326-327.

وَسَلَّمَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ ذَكَرْنَاهُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «وَمَا كَانَ يُدْرِيهِ أَنَّهَا رُقِيَّةٌ؟ افْسِمُوا
وَاضْرِبُوا لِي بِسُهُمٍ»

Bana Muhammed b. el-Müsenna'dan, o Vehb'den, o Hişam'dan, o Muhammed'den, o Ma'bed'den, o da Ebû Said el-Hudri'den rivayetle şöyle demiştir: Bir yolculukta bulunuyorduk ve konakladık. Bize bir kız geldi ve dedi ki: “Efendimiz (akrep tarafından) sokulmuştur. Neferlerimiz yanımızda yoktur, siz de üflenecek bir şey var mıdır?” Onunla beraber bir adam kalktı ki biz onun rukye yaptığını bilmiyorduk. O kimse rukye yaptı ve (hasta olan) hemen iyileşti. Rukye yapana otuz koyun verilmesini emretti ve bizlere de süt içirdi. (Rukye yapan) dönünce ona dedik ki: “Sen rukyeyi güzel yapar mıydın -veya rukye yapar mıydın-?” Dedi ki: “Hayır, rukye yapmadım sadece Ümmü'l-Kitab'ı okudum.” Dedik ki: “Resulullah'a gidene kadar- veya sorana kadar- hiçbir şeyi ihdas etmeyin.” Medine'ye gelince durumu Resulullah'a (s.a) anlattık. Dedi ki: “Onunla (Fatıha ile) rukye yapılacağını ona öğreten nedir? (Koyunları) paylaşın, benim için de bir pay ayırın.”¹⁰⁴¹

Buhârî'nin *Sahih*'inde de benzer bir rivayet nakledilmiştir.¹⁰⁴² Bir başka rivayette de sahabenin Allah'ın Kitabı'na karşılık ücret almayı kerih gördüğüyle ilgili bir rivayetin sonu şöyle nakledilmiştir: فَكَرَهُوا ذَلِكَ وَقَالُوا: أَخَذْتَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ أَجْرًا، حَتَّى قَدِمُوا الْمَدِينَةَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخَذَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ أَجْرًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ»¹⁰⁴³

Müslim, hadisi benzer lafızlarla rivayet etmiştir.¹⁰⁴⁴ Tirmizî'nin *Sünen*'inde¹⁰⁴⁵ ve İbn Mâce'nin *Sünen*'inde¹⁰⁴⁶ ise hadisin başında benzer ifadelerle بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَرِيَّةٍ فَنَزَلْنَا بِقَوْمٍ، فَسَأَلْنَاهُمْ الْقِرَى فَلَمْ يَقْرُونَا ziyadesi bulunmaktadır. Tirmizî hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. İbn Hanbel¹⁰⁴⁷ ve Hâkim hadisi benzer la-

¹⁰⁴¹ Buhârî, *Fedailu'l-Kur'ân*, 9.

¹⁰⁴² Bkz. Buhârî, *Tip*, 33.

¹⁰⁴³ Bkz. Buhârî, *Tip*, 34.

¹⁰⁴⁴ Bkz. Müslim, *Selam*, 23.

¹⁰⁴⁵ Bkz. Tirmizî, *Tip*, 20.

¹⁰⁴⁶ Bkz. İbn Mâce, *Ticaret*, 7.

¹⁰⁴⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII, 124; XVIII, 311.

fızlarla rivayette bulunmuşlardır. Hakim, hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise herhangi bir kanaatte bulunmamıştır.¹⁰⁴⁸ Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki rivayetin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu, Ebû Nadra dışındaki ravilerin (o Müslim'in ricalindendir) Buhârî ve Müslim'in ricalinden olduğunu söylemiştir. Hadisin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması ve muttefekun aleyh olması sahih olduğunu göstermektedir.

V. FELAK SÛRESİ

137. Hadis

Hz. Aişe'den Resulullah'ın yaptığı dualarda şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *“Allah'ım işlediğim ve işlemediğim kötülüklerden Sana sığınırım. Eğer yapmadığım bir işten, yapmadığım için bir zarar geldiyse ondan da Sana sığınırım. Veya yapmamam gerekirken yaptığım bir işten dolayı Sana sığınırım.”*¹⁰⁴⁹

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَأَبُو كُرَيْبٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ هِلَالٍ، عَنْ قُرْوَةَ بْنِ نَوْفَلٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنْ دُعَاءٍ كَانَ يَدْعُو بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: كَانَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ، وَشَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ»

Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe'den, o Ebû Kureyb'den, o Abdullah b. İdris'ten, o Husayn'dan, o Hilal'den, o Fervete b. Nevfel'den rivayetle şöyle demiştir: Aişe'ye (r.a) Resulullah'ın (s.a) yaptığı duayı sordum. Dedi ki Resulullah şöyle derdi: *“Yaptığım ve yapmadığım şeylerin şerrinden sana sığınırım.”*¹⁰⁵⁰

Müslim, aynı rivayeti aynı babda farklı tariklerden de nakletmiştir. Hadisi aynı lafızlarla Ebû Dâvud,¹⁰⁵¹ İbn Mâce,¹⁰⁵² Nesâî,¹⁰⁵³ İbn Hanbel¹⁰⁵⁴ ve İbn Hıbbân¹⁰⁵⁵ da

¹⁰⁴⁸ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, I, 746.

¹⁰⁴⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 330.

¹⁰⁵⁰ Müslim, *Dua*, 18.

¹⁰⁵¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 365.

¹⁰⁵² Bkz. İbn Mâce, *Dua*, 3.

¹⁰⁵³ Bkz. Nesâî, *Sehiv*, 62; *İstiaze*, 57, 58.

¹⁰⁵⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 217; XLII, 8, 514; XLIII, 272, 388, 390.

¹⁰⁵⁵ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, III, 305, 306.

rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'de ve İbn Hibbân'ın *Sahih*'indeki rivayetlerin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Hadisin *Tefhîmu'l-Kur'ân*'da “*Veya yapmamam gerekirken yaptığım bir işten dolayı Sana sığınırım*” kısmı *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynaklarda bulunamamıştır. Hadisin Müslim'in kriterlerine uyması, İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde nakledilmesi ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşleri dik-kate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

138. Hadis

İbn Ömer'den Resulullah'ın dualarından birinin de şu olduğu rivayet edilmiştir: “*Allah'ım sahip olduğum nimetlerden mahrum olmaktan Sana sığınırım. Bana nasib olan bu afiyetin yok olmasından Sana sığınırım. Ani gazabından ve hoşnutsuzluğundan Sana sığınırım.*”¹⁰⁵⁶

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ أَبُو زُرْعَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ، وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ، وَفَجَاءَةِ نِقْمَتِكَ، وَجَمِيعِ سَخَطِكَ»

Bize Abdullah b. Abdülkerim Ebû Zer'a'dan, o İbn Bükeyr'den, o Yakup b. Abdirrahman'dan, o Musa b. Ukbe'den, o Abdillâh b. Dinar'dan, o da Abdullah b. Ömer'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah'ın (s.a) duası şöyleydi: “*Allah'ım nimetinin sona ermesinden, afiyetinin yok olmasından, ani azabından ve bütün (olabilecek) öfkenden Sana sığınırım.*”¹⁰⁵⁷

Ebû Dâvud¹⁰⁵⁸ ve Hâkim hadisi aynı lafızlarla rivayet etmişlerdir. Hakim rivayetinin Buhârî ve Müslim'in kriterlerine göre sahih olduğunu söylemektedir.¹⁰⁵⁹ Hadisin Müslim'in kriterlerine uyması sahih olduğunu göstermektedir.

139. Hadis

¹⁰⁵⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 330-331.

¹⁰⁵⁷ Müslim, *Zikir Dua Tevbe ve İstiğfar*, 96.

¹⁰⁵⁸ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 365.

¹⁰⁵⁹ Bkz. Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, I, 713.

Zeyd b. Erkam'dan Resulullah'ın şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: “*Faydasız ilimden, korkusuz kalpten, doymayan nefisten ve kabul olmayan duadan sana sığınırım.*”¹⁰⁶⁰

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَاسْحَاقُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، وَمَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ، قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْأَخْرَانِ: حَدَّثَنَا - أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، وَعَنْ أَبِي عَثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، قَالَ: لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: كَانَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ، وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ، وَالْبُخْلِ، وَالْهَرَمِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا، وَزَكَاةَ أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَاةَا، أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلَاهَا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَتَّبِعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا»

Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ve İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Abdillâh b. Numeyr'den – lafız İbn Numeyr'indir. Dedi ki: İshak 'ehberane' dedi, diğerleri 'had-desena' dediler.- onlar Ebû Muaviye'den, o Asım'dan, o Abdillâh b. Haris'ten, o Ebû Osman en-Nehdi'den, o Zeyd b. Erkam'dan rivayetle şöyle demiştir: Size ancak Resulullah'ın (s.a) söylediği gibi söylüyorum, O şöyle söylüyordu: “*Allah'ım acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, yaşlılıktan ve kabir azabından Sana sığınırım. Allah'ım nefsimde takva ver ve onu temizle, Sen temzileyenlerin en hayırlısısın, Sen onun efendisi ve dostusun. Allah'ım fayda vermeyen ilimden, korkmayan kalpten, doymayan nefisten, icabet edilmeyen duadan Sana sığınırım.*”¹⁰⁶¹

Tirmizî ise hadisi Abdillâh b. Amr'dan şöyle rivayet etmiş ve hadisin hasen-sahih-garip olduğunu söylemiştir:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ دُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَتَّبِعُ، وَمِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَوْلَاءِ الْأَرْبَعِ.¹⁰⁶²

¹⁰⁶⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 331.

¹⁰⁶¹ Müslim, *Zikir Dua Tevbe ve İstiğfar*, 73.

¹⁰⁶² Tirmizî, *Deavat*, 69.

وَنَفْسٍ لَا تَشْبَعُ ziyadesiyle rivayette bulunmuştur.¹⁰⁷³ Elbânî hadisin sahih olduğunu söylemiştir.¹⁰⁷⁴ Hadisin ravilerinden birinin hasenu'l-hadis olması dikkate alındığında hadisin hasen olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

141. Hadis

Enes'ten (r.a) Resulullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Allah'ım, sedef, delilik, cüzzam ve bu gibi diğer hastalıklardan sana sığınırım.”¹⁰⁷⁵

Hadis, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، أَخْبَرَنَا قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ، وَالْجُنُونِ، وَالْجُدَامِ، وَمِنْ سَيِّئِ الْأَسْقَامِ»

Bize Musa b. İsmail'den, o Hammad'dan, o Katade'den, o da Enes'ten rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) şöyle derdi: “Allah'ım sedeften, delilikten, cüzzamdan ve kötü olan şeylerden Sana sığınırım.”¹⁰⁷⁶

İbn Hanbel¹⁰⁷⁷ ve İbn Hibbân¹⁰⁷⁸ da hadisi aynı lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Elbânî de hadisin sahih olduğunu söylemiştir.¹⁰⁷⁹ Şuayb el-Arnâvûd tahkikinde Ebû Dâvud'daki rivayetin sahih, İbn Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayetin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Bu durumda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

142. Hadis

Kutbe b. Malik'ten Resulullah'ın şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: “Allah'ım kötü ahlak, kötü amel ve kötü heveslerden sana sığınırım.”¹⁰⁸⁰

Hadis *Kütüb-i Tis'a*'da sadece Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

¹⁰⁷³ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, I, 716.

¹⁰⁷⁴ Bkz. Nâsıruddîn Elbânî, *Daifu Mevâridi 'z-Zem'ân ila Zevâidi İbn Hibbân*, II, 455.

¹⁰⁷⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 331.

¹⁰⁷⁶ Ebû Dâvud, *Salat*, 365.

¹⁰⁷⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XX, 309.

¹⁰⁷⁸ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, III, 295.

¹⁰⁷⁹ Bkz. Nâsıruddîn Elbânî, *Sahîhu ve Daifu Süneni Ebî Davud*, Mektebetü'ş-Şâmîle (2017).

¹⁰⁸⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 331.

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكَيْعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ بَشِيرٍ، وَأَبُو أُسَامَةَ، عَنْ مَسْعَرٍ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عَلَاقَةَ، عَنْ عَمِّهِ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ، وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ»

Tirmizî rivayetinin sonunda hadisin hasen-garib olduğunu söylemiştir. Bize Süfyan b. Veki'den, o Ahmed b. Beşir'den, o Ebû Üsame'den, o Mis'ar'dan, o Ziyad b. İlağa'dan, o da amcasından rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) şöyle dedi: “Allah’ım kötü ahlaktan, kötü amellerden ve kötü heveslerden Sana sığınırım.”¹⁰⁸¹

Bu durumda hadisin Tirmizî’nin hükmüne göre hasen olduğu anlaşılmaktadır.

143. Hadis

Hiz. Aişe’den, Resulullah’ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Allah’ım, ateşin fitnesinden, zenginlik ve fakirliğin şerrinden sana sığınırım.”¹⁰⁸²

Hadis, Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ، أَخْبَرَنَا عَيْسَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَدْعُو بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ، وَعَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ شَرِّ الْغِنَى وَالْفَقْرِ»

Bize İbrahim b. Musa er-Razi’den, o İsa’dan, o Hişam’dan, o babasından, o da Aişe’den (r.a) rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) şu kelimelerle dua ederdi: “Allah’ım ateşin fitnesinden ve azabından ve zenginliğin ve fakirliğin şerrinden Sana sığınırım.”¹⁰⁸³

Şuayb el-Arnâvûd hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Buhârî,¹⁰⁸⁴ Müslim,¹⁰⁸⁵ Tirmizî,¹⁰⁸⁶ İbn Mâce,¹⁰⁸⁷ Nesâî,¹⁰⁸⁸ İbn Hanbel¹⁰⁸⁹ ve Hâkim’in eserlerinde¹⁰⁹⁰ benzer lazıflarla nakledilen bir rivayet de şöyledir:

¹⁰⁸¹ Tirmizî, *Deavat*, 127.

¹⁰⁸² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 331.

¹⁰⁸³ Ebû Dâvud, *Salat*, 365.

¹⁰⁸⁴ Buhârî, *Deavat*, 38, 44, 45.

¹⁰⁸⁵ Müslim, *Zikir Dua Tevbe ve İstiğfar*, 49.

¹⁰⁸⁶ Tirmizî, *Deavat*, 77.

¹⁰⁸⁷ İbn Mâce, *Dua*, 3.

¹⁰⁸⁸ Nesâî, *İstiâze*, 16.

¹⁰⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 345.

¹⁰⁹⁰ Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, I, 725.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ، وَالْمَأْتَمِ وَالْمَغْرَمِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغَنَى، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ عَنِّي خَطَايَايَ بِمَاءِ التَّلَجِ وَالْبَرْدِ، وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَيْتَ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ»

Tirmizî bu rivayetin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Hakim hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise bu konuda herhangi bir kanaatte bulunmamıştır. Şuayb el-Arnâvûd tahkikinde, *Müsned*'deki rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Elbânî hadisin sahih olduğunu söylemiştir.¹⁰⁹¹ Bu durumda hadisin benzer lafızlarla Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'inde nakledilmesi de dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

144. Hadis

Şakal b. Humeyd, Resulullah'a şöyle söylemiştir: “*Ey Allah'ın Resulü bana bir dua öğret.*” Resulullah buyurdu ki: “*Şöyle de: Kulağın şerrinden, gözün şerrinden, dilin şerrinden, kalbin şerrinden ve şehvetin şerrinden sana sığınırım.*”¹⁰⁹²

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ أَوْسٍ، عَنْ بِلَالِ بْنِ يَحْيَى الْعَبْسِيِّ، عَنْ شُنَيْرِ بْنِ شَكَلٍ، عَنْ أَبِيهِ شَكَلِ بْنِ حَمِيدٍ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلِّمْنِي تَعَوُّدًا أَتَعَوَّدُ بِهِ. قَالَ: فَأَخَذَ بِكَفِّي فَقَالَ: قُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي، وَمِنْ شَرِّ بَصَرِي، وَمِنْ شَرِّ لِسَانِي، وَمِنْ شَرِّ قَلْبِي، وَمِنْ شَرِّ مَنِّي

Bize Ahmed b. Meni'den, o Ebû Ahmed ez-Zübeyri'den, o Sa'd b. Evs'ten, o Bilal b. Yahya el-Absi'den, o Şuteyr b. Şekel'den, o da babası Şekel b. Humeyd'den rivayetle şöyle demiştir: “*Ey Allah'ın Resulü bana bir sığınma duası öğret de onunla (Allah'a) sığınayım.*” Omuzumdan tuttu ve şöyle dedi: “*De ki: Allah'ım kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden ve şehvetimn şerrinden Sana sığınıyorum.*”¹⁰⁹³

¹⁰⁹¹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahîh ve Daif Süneni Ebi Davud*, Mektebetü'ş-Şâmîle (2017).

¹⁰⁹² Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 331.

¹⁰⁹³ Tirmizî, *Deavat*, 75.

Tirmizî “Bu hadis hasen-garibtir. Hadisi bu şekliyle sadece Sa’d b. Evs’in, Bilal b. Yahya’dan olan rivayetiyle bilmekteyiz.” demiştir. Ebû Dâvud,¹⁰⁹⁴ Nesâî¹⁰⁹⁵ ve Hâkim hadisi aynı lafızlarla nakletmişlerdir. Hakim hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir.¹⁰⁹⁶ Şuayb el-Arnâvûd da Ebû Dâvud’daki rivayetin isnadının sahih olduğunu belirtmiştir. Ancak Tirmizî’nin *Sünen*’indeki rivayet onun hükmü dikkate alınmadığında hasen durumdadır. Genel anlamda rivayetin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

145. Hadis

Enes, b. Malik Resulullah’tan şöyle rivayet etmiştir: “*Allahım, acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, yaşlılıktan, cimrilikten, kabir azabından, hayat ve ölüm fitnesinden (Müslim’in bir rivayetinde şu ilave de vardır.) borç yükünden ve başkalarının bana galip gelmesinden sana sığınırım.*”¹⁰⁹⁷

Hadis, Buhârî’nin *Sahih*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ»

Bize Müsedded’den, o Mu’temir’den, o da babasından rivayetle şöyle demiştir: Enes b. Malik’in şöyle demiştirğini işittim: Nebi (s.a) şöyle derdi: “*Allah’ım, acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, yaşlılıktan Sana sığınırım. Hayatın ve ölümün fitnesinden Sana sığınırım, kabir azabından Sana sığınırım.*”¹⁰⁹⁸

Yine hadisi Buhârî (bir başka babda),¹⁰⁹⁹ Müslim,¹¹⁰⁰ Ebû Dâvud,¹¹⁰¹ Nesâî¹¹⁰² ve İbn Hanbel¹¹⁰³ aynı lafızlarla nakletmişlerdir. Şuayb el-Arnâvûd *Müsned*’deki rivayetin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Hadisin Buhârî

¹⁰⁹⁴ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 365.

¹⁰⁹⁵ Bkz. Nesâî, *İstiâze*, 3, 9.

¹⁰⁹⁶ Bkz. Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, I, 715.

¹⁰⁹⁷ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 331.

¹⁰⁹⁸ Buhârî, *Cihad*, 25.

¹⁰⁹⁹ Bkz. Buhârî, *Deavat*, 37.

¹¹⁰⁰ Bkz. Müslim, *Zikir Dua Tevbe ve İstiğfar*, 50.

¹¹⁰¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 365.

¹¹⁰² Bkz. Nesâî, *İstiâze*, 5, 6, 12.

¹¹⁰³ Bkz. Ahmed b. Hanbeli, *Müsned*, XIX, 166, 208; XX, 407, 446.

ve Müslim'in kriterlerine uyması ve muttefekun aleyh olması dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

146. Hadis

Havle b. Mukim Es-Sülemi, Resulullah'tan şöyle rivayet etmiştir: *“Bir kimse bir yerde kamp kurarken, -ben mahlukun şerrinden Allah'a eksiksiz kelimeleri ile sığınıyorum- derse, o kampı terkedene kadar hiçbir şey ona zarar veremez.”*¹¹⁰⁴

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، وَأَبُو الطَّاهِرِ، كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ وَهْبٍ - وَاللَّفْظُ لِهَارُونَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: وَأَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ هُوَ ابْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ، وَالْحَارِثُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَاهُ عَنِ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ، عَنِ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنِ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمِ السُّلَمِيَّةِ، أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: إِذَا نَزَلَ أَحَدُكُمْ مَنْزِلًا، فَلْيَقُلْ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَجِلَ مِنْهُ

Bize Harun b. Ma'rif'tan, o Ebu't-Tahir'den, o ikisi İbn Vehb'den, - Lafız Harun'a aittir- Abdullah b. Vehb şöyle demiştir: Bize Amr'dan ki o Harun'un oğludur, o Yezid b. Ebi Habib ve el-Haris b. Yakub'tan, onlar Yakup b. Abdillâh b. el-Eşecci'den, o Büsr b. Said'den, o Sad b. Ebi Vakkas'tan, o da Havle binti Hâkim es-Sülemiyye'den rivayetle şöyle demiştir: O (Havle) Resulullah'ın (s.a) şöyle dediğini işitti: *“Sizden biri bir yerde konaklayacağı zaman şöyle desin: Yaradılmışların şerrinden Allah'ın tam olan kelimelerine sığınırım. (böyle dua ettiği takdirde) oradan ayrılana kadar ona hiçbir şey zarar vermez.”*¹¹⁰⁵

Hadisi, Müslim aynı babda farklı bir rivayetle, İbni Mace,¹¹⁰⁶ İbn Hanbel,¹¹⁰⁷ Dârimî,¹¹⁰⁸ İbn Hibbân¹¹⁰⁹ ve İbn Huzeyme¹¹¹⁰ de benzer lafızlarla rivayette bulunmuşlardır.

¹¹⁰⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 331.

¹¹⁰⁵ Müslim, *Zikir Dua Tevbe ve İstiğfar*, 16.

¹¹⁰⁶ Bkz. İbn Mâce *Tip*, 46.

¹¹⁰⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbei, *Müsned*, XLV, 88, 90, 93, 290.

¹¹⁰⁸ Bkz. Dârimî, *İsti'zan*, 48.

¹¹⁰⁹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahîh*, VI, 418.

¹¹¹⁰ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahîh*, IV, 150.

Müslim (aynı babda), Ebû Dâvud,¹¹¹¹ İbn Mâce,¹¹¹² İbn Hanbel,¹¹¹³ İbn Hıbbân¹¹¹⁴ ve Hâkim¹¹¹⁵ benzer lafızlarla şöyle bir rivayet de nakletmişlerdir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَقِيتُ مِنْ عَقْرَبٍ لَدَغْتَنِي الْبَارِحَةَ، قَالَ: أَمَا لَوْ قُلْتِ، حِينَ أَمْسَيْتِ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ تَضُرْكَ

Hâkim rivayetin devamında bu rivayetin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Hadisin Müslim'in kriterlerine uyması, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân'ın *Sahihlerinde* nakledilmesi dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

147. Hadis

Hz. Aişe'nin rivayet ettiği müteaddit sahih hadislerde şöyle nakledilmiştir: Gece gökte Ay çıkmıştı. Resulullah elimi tutarak Ay'ı işaret etti. Buyurdu ki: “Allah’a sığınım -Gasikin iza vekab- budur.”¹¹¹⁶

Hadis, Tirmizî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو الْعَدَوِيُّ، عَنْ ابْنِ أَبِي ذُنَيْبٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ، فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ اسْتَعِذِي بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا، فَإِنَّ هَذَا هُوَ الْغَاسِقُ إِذَا وَقَبَ»

Bize Muhammed b. el-Müsenna'dan, o Abdulmalik b. Amr el-Akadi'den, o İbn Ebi Zi'b'den, o Haris b. Abdirrahman'dan, o Ebi Seleme'den, o da Aişe'den rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) Ay'a baktı ve şöyle dedi: “Ey Aişe bunun şerrinden Allah’a sığınım, ‘gasikin iza vekab’ budur.”¹¹¹⁷

Tirmizî, rivayetin sonunda hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. İbn Hanbel¹¹¹⁸ ve Hâkim hadisi benzer lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Hâkim rivayetin

¹¹¹¹ Ebû Dâvud, *Tip*, 19.

¹¹¹² İbn Mâce, *Tip*, 35.

¹¹¹³ Ahmed b. Hanbei, *Müsned*, XIV, 464-465; XXIV, 479; XXXVIII, 175; XXXIX, 57

¹¹¹⁴ İbn Hıbbân, *Sahih*, III, 298, 310.

¹¹¹⁵ Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, IV, 461.

¹¹¹⁶ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 333.

¹¹¹⁷ Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 93.

¹¹¹⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbei, *Müsned*, XL, 379; XLIII, 8, 138, 239.

devamında hadisin sahih olduğunu ifade etmiş, Zehebî de onunla aynı kanaatte bulunmuştur.¹¹¹⁹ Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*'deki rivayetin hasen olduğunu belirtmiştir. Ancak hadisin Tirmizî'nin *Sünen*'inde nakledilen rivayetin onunkü hükmü dikkate alındığında hasen-sahih olduğu anlaşılmaktadır.

148. Hadis

Resulullah bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “*Güneş battıktan sonra şeytanlar her tarafa yayılır. Dolayısıyla karanlık bitinceye kadar çocuklarınızı eve toplayın. Hayvanlarınızı kapatın.*”¹¹²⁰

Hadis, Müslim'in *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا أَبُو حَيْثَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تُرْسِلُوا فَوَاشِيَكُمْ وَصِيبِيَّكُمْ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ حَتَّى تَذْهَبَ فَحَمَةُ الْعِشَاءِ، فَإِنَّ الشَّيَاطِينَ تَنْبَعُ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ حَتَّى تَذْهَبَ فَحَمَةُ الْعِشَاءِ»

Bize Ahmed b. Yunus'tan, o Yunus'tan, o Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir'den, (H) Bize Yahya b. Yahya, o Ebû Hayseme'den, o Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir'den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Güneş kaybolup yatsının karanlığı gidene kadar hayvanlarınızı ve çocuklarınızı (dışarı) salmayın. Çünkü güneş kaybolup yatsının karanlığı gidene kadar şeytanlar yayılırlar.*”¹¹²¹

Ebû Dâvud hadisi وَصِيبِيَّكُمْ lafzı olmaksızın,¹¹²² İbn Hanbel¹¹²³ ise aynı lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Şuayb el-Arnâvûd Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde nakledilen rivayetin isnadının sahih, *Müsned*'deki rivayetin isnadının ise Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir.

Hadisin ravilerinden Ebu'z-Zübeyr'in (Muhammed b. Müslim) zayıf olarak nitelendirildiğine daha önce 69. hadiste değinmiştik. Bu durumda hadisin hasen olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

¹¹¹⁹ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, II, 589.

¹¹²⁰ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 334.

¹¹²¹ Müslim, *Eşribe*, 98.

¹¹²² Bkz. Ebû Dâvud, *Cihad*, 81.

¹¹²³ Bkz. Ahmed b. Hanbei, *Müsned*, XXIII, 341, 405.

149. Hadis

Resulullah'ın şöyle dediği Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir: “*Mahveden yedi şeyden sakının.*” Ashab sormuş: “Ey Allah'ın Resülü onlar nedir?” Resulullah şöyle buyurmuştur: “*Allah'a şirk koşturmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, faiz yemek, yetimin malını yemek, cihadda düşmandan kaçmak, iffetli bir mümin kadına zina iftirası atmak.*”¹¹²⁴

Hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤْبَقَاتِ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: «الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ»

Bize Abdülaziz b. Abdillâh'tan, o Süleyman'dan, o Sevr b. Zeyd'den, o Ebi'l-Ğays'tan, o da Ebû Hureyre'den rivayetle şöyle demiştir: Nebi (s.a) şöyle buyurdu: “*Mahveden yedi şeyden sakınınız.*” Dediler ki: “Ey Allah'ın Resülü onlar nelerdir?” Resulullah dedi ki: “*Allah'a şirk koşturmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kaldığı haksız yere adam öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum anında kaçmak, iffetli bir kadına zina iftirası atmak.*”¹¹²⁵

Hadisi Buhârî (bir başka babda),¹¹²⁶ Müslim,¹¹²⁷ Ebû Dâvud,¹¹²⁸ Nesâî¹¹²⁹ ve İbn Hıbbân¹¹³⁰ aynı lafızlarla rivayette bulunmuşlardır. Bu durumda hadisin, Buhârî ve Müslim'in kriterlerine uyması, muttefekun aleyh olması, İbn Hıbbân'ın hadisi *Sahih*'inde nakletmesi dikkate alındığında sahih olduğu anlaşılmaktadır.

Y. NÂS SÛRESİ

150. Hadis

¹¹²⁴ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 334.

¹¹²⁵ Buhârî, *Hudud*, 46.

¹¹²⁶ Bkz. Buhârî, *Vesaye*, 24.

¹¹²⁷ Bkz. Müslim, *İman*, 38.

¹¹²⁸ Bkz. Ebû Dâvud, *Vesaye*, 10.

¹¹²⁹ Bkz. Nesâî, *Vesaye*, 12.

¹¹³⁰ Bkz. İbn Hıbbân, *Sahih*, XII, 371.

Resulullah cuma namazı hutbesinde okunması sünnet olan duada şöyle buyurmuştur: “*Nefsin şer ve fitnelerinden Allah’a sığınırız.*”¹¹³¹

Hadis, Tirmizî’nin *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْنُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: عَلَّمَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ التَّشَهُدَ فِي الصَّلَاةِ، وَالتَّشَهُدَ فِي الْحَاجَةِ قَالَ: التَّشَهُدُ فِي الصَّلَاةِ: «التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»، وَالتَّشَهُدُ فِي الْحَاجَةِ: «إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، فَمَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»، وَيَقْرَأُ ثَلَاثَ آيَاتٍ قَالَ عَبْنُ: فَفَسَّرَهُ لَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ: {اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ} [آل عمران: 102]، {وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا} [النساء: 1]، {اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا} [الأحزاب: 70]

Bize Kuteybe’den, o Abser b. el-Kasım’dan, o A’meş’ten, o Ebû İshak’tan, o Ebû Ahves’ten, o da Abdullah’tan rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a) bize namazda ve (diğer) ihtiyaç durumlarında ki teşehhüdü öğretti. Namazdaki teşehhüd şöyledir buyurdu: “*Selam, dua ve tüm güzellikler Allah içindir. Selam, Allah’ın rahmeti ve bereketi Senin üzerine olsun ey Nebi(s.a). Selam bizim ve Allah’ın salih kullarının üzerine olsun. Ben şehadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve Resulüdür.*” İhtiyaç durumundaki teşehhüd ise şöyledir: “*Hamd Allah’adır, O’ndan yardım ve bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden Allah’a sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse onu saptırabilecek yoktur, kimi de saptırarak olursa onu hidayete erdirecek yoktur. Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve Resulüdür.*” Ve üç ayet okunur. Abser dedi ki Süfyan es-Sevri onları bize şöyle açıkladı: “*Ey iman edenler Allah’tan O’na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslüman olarak can verin.*” (Al-i İmran,102) “*Allah’a karşı daima sorumluluk bilinci duyun ve akrabalık bağlarınızı gözetin şüphesiz Allah sizler üzerinde daima gözetleyicidir.*” (Nisa,1) “*Ey iman edenler Allah’tan korkun ve doğru söz söyleyin.*” (Ahzab,70)¹¹³²

¹¹³¹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 338.

¹¹³² Tirmizî, *Nikah*, 17.

Tirmizî rivayetinin sonunda hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvud hadisin sadece *وَالْتَّشَهُدُ فِي الْحَاجَةِ* lafzından sonraki kısmı ve kelime-i şehadetten sonra *أَرْسَلَهُ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا بَيْنَ يَدَيْ السَّاعَةِ، مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رُشِدَ، وَمَنْ يَعْصِهِمَا فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّ إِلَّا نَفْسَهُ، وَلَا يَضُرُّ اللَّهَ شَيْئًا* ziyadesini nakletmiştir.¹¹³³ İbn Mâce ise aynı babdaki bir rivayette yine sadece *وَالْتَّشَهُدُ فِي الْحَاجَةِ* lafzından sonraki kısmı, bir diğer rivayette ise hadisi Tirmizî'nin *Sünen*'indeki rivayete benzer şekilde nakletmiştir.¹¹³⁴ Nesâî,¹¹³⁵ İbn Hanbel,¹¹³⁶ Dârimî¹¹³⁷ ve Hâkim¹¹³⁸ de yine *وَالْتَّشَهُدُ فِي الْحَاجَةِ* lafzından sonraki kısmı rivayet etmişlerdir. Hadisin, Tirmizî'nin hükmü dikkate alınarak sahih olduğu anlaşılmaktadır.

151. Hadis

Ebû Zer'den şöyle nakledilmiştir: Mescidde Resulullah'ın yanımdaydım şöyle buyurdu: *“Ya Eba Zer, namaz kıldın mı?” Ben “Hayır” dedim. Resulullah: “Kalk ve namaz kıl” buyurdu. Kalktım, namaz kıldım ve tekrar yanına oturdum. Resulullah: “Ya Eba Zer, insan ve cin şeytanlarının şerrinden Allah'a sığın.” dedi. Ben: “Ya Resulullah, insanlardan da şeytan olur mu?” dedim. Resulullah: “Evet” dedi.*¹¹³⁹

Hadis, Nesâî'nin *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلِيمَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي عُمَرَ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حَشْحَاشٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ، فَجِئْتُ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ، فَقَالَ: «يَا أَبَا ذَرٍّ، تَعَوَّذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ شَيْطَانِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ» قُلْتُ: أَوْ لِلْإِنْسِ شَيْطَانٌ؟ قَالَ: «نَعَمْ»

Bize Ahmed b. Süleyman'dan, o Cafer b. Avn'dan, o Abdurrahman b. Abdillah'tan, o Ebû Ömer'den, o Ubeyd b. Haşhaş'tan, o da Ebû Zer'den rivayete şöyle demiştir: Mescide girdim ve Resulullah (s.a) da oradaydı. Gittim ve yanına oturdum. Bana dedi ki: *“Ey Ebû Zer, insan ve cin şeytanlarının şerrinden Allah'a sığın.”* Dedim ki: *“İnsanlardan da şeytan olur mu?”* Resulullah dedi ki: *“Evet.”*¹¹⁴⁰

¹¹³³ Bkz. Ebû Dâvud, *Salat*, 228.

¹¹³⁴ Bkz. İbn Mâce, *Nikah*, 19.

¹¹³⁵ Bkz. Nesâî, *Cum'a*, 24; *Nikah*, 39.

¹¹³⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 262; VII, 188.

¹¹³⁷ Bkz. Dârimî, *Nikah*, 20.

¹¹³⁸ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, II, 199.

¹¹³⁹ Mevdûdî, *Tefhîm*, VII, 339.

¹¹⁴⁰ Nesâî, *İstiaze*, 47.

Hadisin “*Ya Eba Zer, namaz kıldın mı?*” Ben “Hayır” dedim. Resulullah: “*Kalk ve namaz kıl*” buyurdu. Kalktım, namaz kıldım ve tekrar yanına oturdum...” kısmı İbn Hanbel’in *Müsned*’inde daha uzun bir rivayette geçmektedir.¹¹⁴¹ Ayrıca İbn Hanbel hadisi Nesâî’nin *Sünen*’inde geçtiği şekliyle de rivayette bulunmuştur.¹¹⁴² Şuayb el-Arnâvûd, *Müsned*deki ilk rivayetin cidden zayıf, ikinci rivayetin de Ubeyd b. Haşhaş’tan dolayı yine zayıf olduğunu belirtmiştir.

Hadisin ravilerinden Ubeyd b. Haşhaş Zehebî’nin *el-Muğnî fi’-d-Duafâ*’sında zikredilmiştir,¹¹⁴³ ayrıca o “leyyin,¹¹⁴⁴ metruk¹¹⁴⁵” olarak, Ebû Ömer ise “metruk” olarak nitelendirilmiştir.¹¹⁴⁶ Hadisin isnadında cerh edilen ravilerin bulunması ve Şuayb el-Arnâvûd’un görüşü dikkate alındığında zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

HADİSLERİN GEÇTİĞİ KAYNAKLARIN VE SİHHAT DURUMLARININ TABLO HALİNDE GÖSTERİLMESİ

Aşağıda oluşturulan tabloda hadisler *Kütüb-i Tis’a* ve geçtiği diğer kaynaklar olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmıştır. Bu sayede bir hadisin *Kütüb-i Tis’a*’da hangi kaynaklarda ve kaç tanesinde geçtiğini görmek mümkün olacaktır. Ayrıca hadislerin sıhhat durumları hakkında da bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken senetlerde geçen raviler hakkında tespit edilen zayıflıklar hadisin geçtiği kısımda belirtilmiş ve hadisin sıhhat durumuna yansıtılmaya çalışılmıştır. Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’inde geçen hadisler, senetleri hakkında herhangi aksi bir duruma rastlanmadığı sürece sahih olarak kabul edilmiştir. Tirmizî’nin *Sünen*’inde geçen hadislerde ise -varsa zayıf ravilerin durumları da göz önünde bulundurularak- genellikle Tirmizî’nin verdiği hükümler aynen yazılmıştır. Bunlar dışındaki hadislerde, hadisin senedindeki raviler hakkında tespit edilen durumlar belirtilmiş, şerhlerde ve hadisin geçtiği diğer kaynaklarda verilen hükümler araştırılarak hadisin sıhhat durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

¹¹⁴¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVI, 618-619.

¹¹⁴² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXV, 431-432, 437.

¹¹⁴³ Bkz. Zehebî, *el-Muğnî fi’-d-Duafâ*, II, 419.

¹¹⁴⁴ Bkz. Zehebî, *Siyer*, II, 63.

¹¹⁴⁵ Bkz. Zehebî, *Mizânu’-l-İ’tidâl*, IV, 555.

¹¹⁴⁶ Bkz. Mizzî, *Tehzîbu’-l-Kemâl*, XXXIV, 109; Zehebî, *Siyer*, III, 379; İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânu’-l-Mizân*, VII, 475.

Şekil 1: Hadislerin bulunduğu kaynaklar ve sıhhat durumları

Hadis No	Hadisin Geçtiği Kaynaklar										Hadisin Hükümü
	Buhârî	Müslim	Tirmizî	Ebû Dâvud	İbn Mâce	Nesâî	İmâm Mâlik	İbn Hanbel	Dârimî	Diğerleri	
1.Hadis			✓				✓			✓	Hasen
2.Hadis	✓	✓	✓		✓	✓		✓		✓	Sahih
3.Hadis									✓		Sahih
4.Hadis										✓	Mevzu
5.Hadis	✓	✓	✓					✓		✓	Sahih
6.Hadis		✓	✓							✓	Sahih
7.Hadis			✓		✓			✓		✓	Hasen li Gayrihi
8.Hadis				✓				✓		✓	Sahih
9.Hadis	✓							✓		✓	Zayıf
10.Hadis		✓	✓					✓			Sahih
11.Hadis	✓	✓	✓			✓		✓		✓	Sahih
12.Hadis			✓					✓		✓	Hasen
13.Hadis					✓	✓				✓	Sahih
14.Hadis			✓		✓	✓		✓		✓	Sahih
15.Hadis										✓	Sahih
16.Hadis	✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓	Sahih
17.Hadis	✓	✓				✓	✓	✓		✓	Sahih
18.Hadis		✓	✓			✓		✓		✓	Sahih
19.Hadis		✓	✓	✓		✓		✓		✓	Hasen
20.Hadis	✓	✓	✓			✓		✓		✓	Sahih
21.Hadis						✓		✓		✓	Sahih
22.Hadis		✓			✓			✓			Sahih
23.Hadis	✓	✓	✓			✓		✓		✓	Sahih
24.Hadis	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	Sahih
25.Hadis	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	Sahih

Hadis No	Hadisin Geçtiği Kaynaklar										Hadisin Hükümü
	Buhârî	Müslim	Tirmizî	Ebû Dâvud	İbn Mâce	Nesâî	İmâm Mâlik	İbn Hanbel	Dârimî	Diğerleri	
26.Hadis	✓				✓						Zayıf
27.Hadis								✓			Çok Zayıf
28.Hadis			✓							✓	Zayıf
29.Hadis								✓		✓	Zayıf
30.Hadis	✓	✓	✓					✓		✓	Sahih
31.Hadis			✓	✓				✓		✓	Sahih li Gayrihi
32.Hadis			✓					✓		✓	Zayıf
33.Hadis			✓	✓				✓		✓	Hasen
34.Hadis		✓						✓		✓	Sahih
35.Hadis		✓						✓		✓	Sahih
36.Hadis	✓	✓	✓			✓		✓		✓	Sahih
37.Hadis	✓	✓	✓	✓				✓		✓	Sahih
38.Hadis	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	Sahih
39.Hadis		✓						✓		✓	Sahih
40.Hadis										✓	Zayıf
41.Hadis		✓				✓		✓			Sahih
42.Hadis	✓	✓	✓					✓		✓	Sahih
43.Hadis										✓	Zayıf
44.Hadis										✓	Zayıf
45.Hadis			✓	✓						✓	Sahih
46.Hadis	✓	✓						✓		✓	Sahih
47.Hadis	✓	✓	✓					✓		✓	Sahih
48.Hadis			✓					✓		✓	Sahih
49.Hadis		✓		✓		✓		✓		✓	Sahih
50.Hadis			✓	✓				✓		✓	Sahih
51.Hadis		✓	✓	✓				✓		✓	Sahih

Hadis No	Hadisin Geçtiği Kaynaklar										Hadisin Hükümü
	Buhârî	Müslim	Tirmizî	Ebû Dâvud	İbn Mâce	Nesâî	İmâm Mâlik	İbn Hanbel	Dârimî	Diğerleri	
52.Hadis	✓	✓		✓	✓			✓		✓	Sahih
53.Hadis	✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓	Sahih
54.Hadis										✓	Zayıf
55.Hadis			✓			✓		✓		✓	Hasen
56.Hadis										✓	Zayıf
57.Hadis										✓	Zayıf
58.Hadis								✓		✓	Sahih
59.Hadis		✓						✓		✓	Sahih
60.Hadis											Bulunamadı
61.Hadis	✓	✓				✓		✓	✓	✓	Sahih
62.Hadis		✓	✓					✓		✓	Sahih
63.Hadis	✓	✓						✓			Sahih
64.Hadis					✓			✓	✓	✓	Hasen
65.Hadis	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	Sahih
66.Hadis											Bulunamadı
67.Hadis						✓		✓		✓	Sahih
68.Hadis			✓							✓	Sahih
69.Hadis		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	Hasen
70.Hadis					✓		✓	✓		✓	Sahih
71.Hadis											Bulunamadı
72.Hadis	✓	✓						✓		✓	Sahih
73.Hadis											Bulunamadı
74.Hadis		✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	Sahih
75.Hadis										✓	Zayıf
76.Hadis										✓	Zayıf

Hadis No	Hadisin Geçtiği Kaynaklar										Hadisin Hükümü
	Buhârî	Müslim	Tirmizî	Ebû Dâvud	İbn Mâce	Nesâî	İmâm Mâlik	İbn Hanbel	Dârimî	Diğerleri	
77.Hadis		✓		✓		✓		✓			Sahih
78.Hadis	✓			✓							Sahih
79.Hadis										✓	Sahih
80.Hadis		✓		✓		✓		✓			Sahih
81.Hadis	✓	✓			✓			✓		✓	Sahih
82.Hadis	✓	✓	✓			✓				✓	Sahih
83.Hadis		✓									Sahih
84.Hadis	✓	✓	✓			✓				✓	Sahih
85.Hadis		✓						✓			Zayıf
86.Hadis	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	Sahih
87.Hadis	✓	✓			✓			✓			Sahih
88.Hadis	✓		✓		✓			✓	✓	✓	Sahih
89.Hadis										✓	Zayıf
90.Hadis		✓			✓	✓		✓		✓	Sahih
91.Hadis										✓	Zayıf
92.Hadis				✓				✓	✓	✓	Hasen
93.Hadis		✓			✓			✓		✓	Sahih
94.Hadis			✓	✓	✓			✓	✓	✓	Sahih
95.Hadis										✓	Zayıf
96.Hadis								✓		✓	Sahih li Gayrihi
97.Hadis	✓							✓			Hasen
98.Hadis									✓		Zayıf
99.Hadis	✓	✓						✓		✓	Sahih
100.Hadis	✓	✓		✓	✓	✓		✓		✓	Sahih
101.Hadis						✓				✓	Sahih
102.Hadis	✓	✓	✓					✓		✓	Sahih

Hadis No	Hadisin Geçtiği Kaynaklar										Hadisin Hükümü
	Buhârî	Müslim	Tirmizî	Ebû Dâvud	İbn Mâce	Nesâî	İmâm Mâlik	İbn Hanbel	Dârimî	Diğerleri	
103.Hadis										✓	Zayıf
104.Hadis	✓	✓								✓	Sahih
105.Hadis										✓	Zayıf
106.Hadis								✓		✓	Hasen
107.Hadis				✓		✓		✓			Hasen
108.Hadis			✓					✓		✓	Zayıf
109.Hadis										✓	Zayıf
110.Hadis	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	Sahih
111.Hadis	✓		✓							✓	Hasen
112.Hadis		✓	✓			✓		✓			Sahih
113.Hadis	✓	✓			✓			✓		✓	Sahih
114.Hadis				✓		✓				✓	Sahih
115.Hadis											Bulunamadı
116.Hadis				✓		✓		✓		✓	Hasen
117.Hadis			✓	✓		✓		✓		✓	Sahih
118.Hadis						✓		✓	✓	✓	Sahih
119.Hadis						✓		✓			Sahih
120.1.Hadis	✓	✓			✓			✓		✓	Sahih
120.2.Hadis	✓		✓							✓	Sahih
120.3.Hadis					✓						Zayıf
121.Hadis	✓		✓	✓						✓	Sahih
122.Hadis	✓	✓						✓		✓	Sahih
123.Hadis			✓		✓			✓		✓	Sahih
124.Hadis				✓		✓		✓			Zayıf
125.Hadis										✓	Hasen
126.Hadis			✓	✓	✓			✓		✓	Sahih

Hadis No	Hadisin Bulunduğu Kaynak										Hadisin Hükümü
	Buhârî	Müslim	Tirmizî	Ebû Dâvud	İbn Mâce	Nesâî	İmâm Mâlik	İbn Hanbel	Dârimî	Diğerleri	
127.Hadis		✓		✓	✓			✓		✓	Sahih
128.Hadis								✓			Hasen
129.Hadis		✓	✓					✓		✓	Sahih
130.Hadis				✓				✓		✓	Hasen
131.Hadis		✓		✓						✓	Sahih
132.Hadis	✓	✓						✓		✓	Sahih
133.Hadis		✓	✓		✓			✓		✓	Sahih
134.Hadis			✓	✓				✓		✓	Sahih
135.Hadis			✓	✓	✓			✓		✓	Sahih
136.Hadis	✓	✓	✓		✓			✓		✓	Sahih
137.Hadis		✓		✓	✓	✓		✓		✓	Sahih
138.Hadis		✓		✓						✓	Sahih
139.Hadis		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	Sahih
140.Hadis				✓	✓	✓				✓	Hasen
141.Hadis				✓				✓		✓	Sahih
142.Hadis			✓								Hasen
143.Hadis	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	Sahih
144.Hadis			✓	✓		✓				✓	Sahih
145.Hadis	✓	✓		✓		✓		✓			Sahih
146.Hadis		✓		✓	✓			✓	✓	✓	Sahih
147.Hadis			✓					✓		✓	Hasen-Sahih
148.Hadis		✓		✓				✓			Hasen
149.Hadis	✓	✓		✓		✓				✓	Sahih
150.Hadis			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	Sahih
151.Hadis						✓		✓			Zayıf

SONUÇ

Mevdûdî 20. yüzyılda Hint Alt Kıtası'nda yetişmiş büyük araştırmacı, fikir adamı ve alimlerden biridir. Ümmetin geleceğine yönelik kaygısı, Mevdûdî'yi İslam'ın ihyası için bir takım yöntemlerin tespitine itmiştir. Mevdûdî, Müslümanları geleneksel şekilci din anlayışına ve Batı taklitçiliğine karşı uyarılmış, batının seküler eğitimini de geleneksel anlayışın medrese eğitimini de bazı yönlerden eleştirmiştir. İslâmî hayat tarzının ibadet, siyaset, iktisat, hukuk, ahlak, cemaat ve aile de dahil olmak üzere hayatın her alanını kapsayan bir nizam olduğunu savunmuştur.

Kur'ân'ı anlayarak ve hayata aktararak okumaya çalışmak gerektiğini, sadece sevap kazanmak ya da kötülüklerden korunmak amacıyla okumanın Kur'ân'a hürmetsizlik olduğunu savunmuştur. Kur'ân'ın Allah'ın değişmez son keliması, Resulullah'ın sünnetinin de onun kusursuz İslamlaştırma örneği olduğunu söylemiştir. Ancak ona göre hadis rivayetlerinin sıhhatini belirlemek için klasik yöntemlere yenileri eklenmelidir.

Mevdûdî'nin fikirleri Hint Alt Kıtası'yla sınırlı kalmamış, 20. yüzyılda dünya üzerindeki İslâmî örgüt ve oluşumları da etkilemiştir. Eserleri otuzu aşkın dile çevrilmiş ve şahsi ziyaretleri sayesinde fikirleri büyük kitlelere ulaşmış, düşünce yelpazesinin genişliği ve fikirlerini fiiliyata dökme çabası da bunda etkili olmuştur. Savunduğu toplumsal değişim projesi Bangladeş, Keşmir, Sri Lanka, Sudan, Afganistan, İran, Amerika, İngiltere, Kanada ve bazı Kuzey Afrika ve Yakınoğu ülkelerindeki Müslümanlarca benimsenmiştir. Bu da aslında İslam coğrafyasındaki Müslümanların Mevdûdî'ye olan güvenlerinin bir göstergesidir. Sağlığında ve vefatından sonra birtakım eleştirilere maruz kalmış, bunlardan önemli gördüklerine hayattayken, *Ter-cümânü'l-Kur'ân* dergisinde cevap vermiştir.

Tefhîmu'l-Kur'ân Mevdûdî'nin dünya genelinde en çok okunan ve değer gören eseridir. İçerdiği hadisler açısından da önemli bir eserdir. Zayıf rivayetler içermektedir ancak bunların oranı sahih ve hasen olanlara nispetle oldukça az olduğu tespit edilmiştir. *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ın VII. cildinde tekrarsız olarak tespit ettiğimiz toplam 153 adet merfu hadis mevcuttur. Bunlardan 129 tanesi (%84,31) *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynakların

en az birinde bulunmakta, 19 tanesi (%12,41) *Kütüb-i Tis'a* dışındaki kaynaklarda geçmekte, 5 tanesi (%3,26) ise herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır. Yine bu hadislerin 98 tanesi (%64.1) sahih, 2 tanesi (%1.3) sahih li gayrihi, 1 tanesi (%0.65) sahih-hasen, 19 tanesi (%12.41) hasen, 1 tanesi (%0.65) hasen li gayrihi, 25 tanesi (16.33) zayıf, 1 tanesi (%0.65) çok zayıf, 1 tanesi (%0.65) mevzu olarak tespit edilmiştir, kaynağı tespit edilemeyen 5 tane rivayet (3,26) hakkında ise herhangi bir hüküm bildirilmemiştir. Tespit ettiğimiz kadarıyla *Kütüb-i Tis'a*'da mevcut olan hadisler çoğunlukla sahihtir. Zayıf hadislerin çoğu ise *Kütüb-i Tis'a*'daki kaynakların bazısında geçmekte; bazen de hiçbirinde geçmemektedir. Elde ettiğimiz veriler doğrultusunda, *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ın VII. cildindeki hadislerin çoğunun *Kütüb-i Tis'a*'da bulunduğunu, sahih ve güvenilir rivayetler olduğunu söylemek mümkündür. Tefsirin aslının Urduca olmasından dolayı hadislerin Arapça orijinal metinlerini tespit etmek zor olmuştur. Bu durum sayısal bilgi içeren sonuçların ihtiyatla karşılanmasını gerektirmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmad**, Anis, “*Mevdûdî*,” DİA, I-XLIV, Ankara, 2004.
- Ahmed b. Hanbel**, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (241/855), *Müsnedü'l-İmâm Ahmed Bin Hanbel*, I-XLV, thk. Şuayb el-Arnâvûd, Müessesetü'r-Risâle, byy., 2001.
- Aydınlı**, Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İFAV, İstanbul, 2011.
- Aynî**, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî (855/1451), *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, I-VII, thk. Ebû Münzir Hâlid b. İbrâhîm el-Mısırî, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1999.
- Beyhakî**, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî (458/1066), *Delâilu'n-Nübüvve*, I-VII, thk. Dr. Abdulmu'tî Kalecî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye ve Dâru'r-Reyyan li't-türas, 1988.
- _____ *el-Âdâb*, Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, Beyrut, 1988.
- _____ *el-Esmâ ve's-Sifât*, I-II, thk. Abdullâh b. Muhammed el-Haşidî, Mektebetü's-Sevâdî, Cidde, 1993.
- _____ *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.
- _____ *Şuabu'l-İmân*, I-XIV, thk. Dr. Abdülali Abdülhamîd Hâmid, Mektebetü'r-Rüşd li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 2003.
- Birişık**, Abdülhamit, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, İnsan yay., İstanbul, 2007.
- _____ “*Ebu'l-Alâ Mevdûdî'nin Kur'an Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler*”, UÜİFD, c.XX, sy.2, Bursa, 2011.
- Buhârî**, Muhammed b. İsmâil (256/870), *et-Târîhu'l-Kebîr*, I-VIII, Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, Haydarabad, ts.
- _____ *el-Câmiu's-Sahîh*, I-IX, thk. Muhammed Züheyr Nâsiru'n-Nâsir, Dâru Tavku'n-Necat, byy., 2001.
- _____ *el-Edebü'l-Müfred*, thk. Semîr b. Emîn ez-Züheyri, Mektebetü'l-Maârif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 1998.
- _____ *Kitâbu'd-Duafâ*, thk. Ebû Abdillâh Ahmed b. İbrâhîm, Mektebetü İbn Abbâs, byy., 2005.
- Dârimî**, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (255/869), *Sünenü'd-Dârimî*, I-IV, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî, Dâru'l-Muğnî li'n-Neşri ve't-Tevzi', Suudi Arabistan, 2000.
- Ebû Dâvud**, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî (275/888), *Sünenü Ebî Dâvud*, I-IV, thk. Şuayb el-Arnâvûd ve Hamed Kâmil Karh Bilelî, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, byy. 2009.

- Ebû Ya'lâ el-Mevsilî**, Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî (307/919), *el-Müsned*, I-XIII, thk. Hüseyin Selîm Esed, Dâru'l-Me'mûn Li't-Turâs, Şam, 1984.
- Ferrâ' el-Begavî**, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyin b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî (516/1122), *Şerhü's-Sünne*, I-XV, thk. Şuayb el-Arnâvûd ve Muhammed Züheyr eş-Şâviş, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1983.
- Görmez**, Mehmet, "*Tahric*", DİA, I-XLIV, İstanbul, 2010.
- Güç**, Hasan, *el-Kütübü's-Sitte'de Bulunan Tefsir Bölümleri, Mahiyetleri ve Karşılaştırılmaları*, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1990.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbü'rî (405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, I-IV, thk. Mustafâ Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- Hatîb el-Bağdâdî**, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî (463/1071), *el-Câmi' li Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmi'*, I-II, thk. Dr. Muhammed et-Tahhân, Mektebetü'l-Maârif, Riyad, ts.
- Heysemî**, Ebu'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî (807/1405), *Mecma'u'z-Zevâ'id ve Menbeu'l-Fevâid*, I-X, thk. Hüsâmeddîn el-Kudsî, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire, 1994.
- İbn Adî**, Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî (365/976), *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, I-IX, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Alî Muhammed Muavved, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.
- İbn Cerîr et-Taberî**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (310/923), *Câmiu'l-Beyân fi Te'vili'l-Kur'ân*, I-XXIV, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- İbn Ebî Hâtim**, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî (327/939), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Esad Muhammed et-Tayyib, Mektebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, Suudi Arabistan, 1998.
- İbn Ebî Şeybe**, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî (235/849), *el-Müsned*, I-II, thk. Âdil b. Yûsuf el-Azêzî ve Ahmed b. Ferîd el-Mezîdî, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1997.
- İbn Hacer el-Askalânî**, Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (852/1449), *Tehzîbu't-Tehzîb*, I-XII, Matbaatü Dâirati'l-Maârifî'n-Nizâmiyye, Hindistan, 1908.
- _____ *Lisânu'l-Mîzân*, I-VII, thk. Dâirati'l-Maârifî'n-Nizâmiyye ve Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbûât, Beyrut, 1971.
- _____ *el-Metâlibu'l-Âliye bi Zevâidi'l-Mesânîdi's-Semâniye*, I-XIX, thk. Risâletu Camiyye, Dâru'l-Âsîmeti li'n-Neşri ve't-Tevzî' ve Dâru'l-Gays li'n-Neşri ve't-Tevzî', byy., 1998-2000.

_____ *Ta'rîfu Ehli't-Takdîs bi Merâtibi'l-Mevsûfîne bi't-Tedlîs*, Mektebetü'l-Menâr, Amman, 1983.

İbn Hibbân, Ebû Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed el-Büsti (354/965), *El-İhsan fî Takribi Sahîhi İbn Hibbân*, I-XVIII, thk. Şuayb el-Arnâvûd, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1988.

_____ *el-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Duafâi ve'l-Metrukîn*, I-III, thk. Mahmûd İbrâhîm Zâyid, Dâru'l-Va'î, Halep, 1976.

İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nîsâbü'rî (311/924), *Sahîhu İbn Huzeyme*, I-II, thk. Dr. Muhammed Mustafâ el-Azamî, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 2003.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr ed-Dimeşkî eş-Şafî' (774/1373), *Tefsîru'l-Şur'âni'l-Azîm*, thk. Muhammed Hüseyin Şemseddîn, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (273/886), *Sünenü İbn Mâce*, I-II, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, byy., ts.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (230/845), *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, I-VIII, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

J. Adams, Charles, "Bazı Çağdaş Müslümanların Nazarında Hadisin Otoritesi – Mevdûdî'nin Hadis Anlayışı-", çev. Nedim Alpdemir, İslâmî Araştırmalar Dergisi, c.7, sy. 3-4, Ankara, 1994.

Kışlakçı, Turan, *Mevdûdî*, İlke yay., İstanbul, 2015.

Köktaş, Yavuz, "Mevdûdî'nin Hadislerle İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlilleri Üzerine (I)", SAÜİFD, sy.8, 2003.

_____ "Mevdûdî'nin Hadislerle İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlilleri Üzerine (II)", SAÜİFD, sy.9, 2004.

Kur'an-ı Kerîm, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2012.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî (179/795), *el-Muvatta*, thk. Abdulvahhâb Abdullatîf, el-Mektebetü'l-İlmiyye, ts

Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ Mevdûdî (1903-1979), *Tefhîmu'l-Kur'an*, çev. Komisyon, İnsan yay., İstanbul, ts.

_____ *Sünnetin Anayasal Niteliği*, çev. Dr. N. Ahmet Asrar, Çıra yay, İstanbul, 2017.

Mevdûdî, Hamira, *Babam Mevdûdî*, trc.Hülya Afacan, Mana yay., İstanbul, 2011.

Mizzî, Ebu'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf el-Mizzî (742/1341), *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, I-XXXV, thk. Beşşar Avvâd Ma'ruf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1980.

- Muhammed b. İsmâîl es-San'ânî**, Muhammed b. İsmâîl b. Salâh b. Muhammed el-Hüsni es-San'ânî (1182/1768), *et-Tehbîru li İzâhi Meâni't-Teysîr*, I-VII, thk. Muhammed Subhî b. Hasan, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2012.
- Muhammed el-Mellâh**, Ebû Abdirrahmân Mahmûd Muhammed el-Mellâh, *el-Ehâdisü'd-Daîfe ve'l-Mevdûa Elleti Hakeme Aleyhâ el-Hâfiz İbn Kesîr fi Tefsîrihi*, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, 2010.
- Müslim**, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (261/874), *Sahîhu Müslim*, I-V, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.
- Müttakî el-Hindî**, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Müttakî el-Hindî (975/1567), *Kenzu'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl*, I-XVI, thk. Bekrî Hayânî, Müessesetü'r-Risâle, 1981.
- Müzhiruddîn ez-Zeydânî**, Hüseyin b. Mahmûd b. Hasen el-Kûfî (- /727), *el-Mefâtîh fi Şerhi'l-Mesâbih*, I-VI, thk. Nureddîn Tâlib, Dâru'n-Nevâdir, Kuveyt, 2012.
- Nâsiruddîn Elbânî** (1914-1999), *Daîfu Mevâridi'z-Zem'ân ila Zevâidi İbn Hibbân*, Dâru's-Samî'î li'n-Neşri ve't-Tevzî', Riyad, 2002.
- _____ *Daîfu Süneni Ebî Dâvud*, Mektebetü'l-Maârif li'n-Neşri ve't-Tevzî', Riyad, 1998.
- _____ *Sahîhu'l-Câmii's-Sağîr ve Ziyâdetuh*, I-II, Mektebetü'l-İslâmi, ts., byy.
- _____ *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 1998.
- _____ *Sahîhu Süneni'n-Nesâî*, I-III, Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 1998.
- _____ *Sahîhu ve Daîfu Süneni't-Tirmizî*, I-III, Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 2000.
- _____ *Silsiletü'l-Ehâdisi'd-Daîfe ve'l-Mevdûa ve Eseruhe's-Seyyi'ü fi'l-Ümme*, I-XIV, Dâru'l-Maârif, Riyad, 1992.
- _____ *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha ve Şey'ün min Fıkhihâ ve Fevâidihâ*, I-VI, Mektebetü'l-Maârif li'n-Neşri ve't-Tevzî', Riyad, 1995-2002.
- Nesâî**, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (303/915), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, thk. Hasan Abdülmün'im Şelbî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2001.
- _____ *Sünenü'n-Nesâî*, I-IX, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, Mektebu'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, Halep, 1986.
- _____ *Zikru'l-Müdellesîn*, thk.eş-Şerîf Hâtim b. Ârif el-Avnî, Dâru Âlemi'l-Fevâid, Mekke, 2002.
- Sezgin**, M. Fuad, Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, Kitabiyat, Ankara, 2000.

Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şâfiî (911/1505), *ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*, I-VIII, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts.

_____ *Esmâü'l-Müdellesîn*, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, ts.

_____ *el-Fethu'l-Kebîr fi Dammi'z-Ziyâdeti ile'l-Câmii's-Sağîr*, I-III, thk. Yûsuf en-Nebhânî, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2003.

_____ *Sahihu ve Daifu el-Câmii's-Sağîr ve Ziyâdetuh*, Mektebetü'ş-Şmile (2017).

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî (360/971), *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, I-XXV, thk. Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, 1994.

_____ *el-Mu'cemu'l-Evsat*, X, thk. Tarık b. Avdullah b. Muhammed ve Abdu'l-Muh-sin b. İbrâhîm el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, Kahire, ts.

_____ *el-Mu'cemu's-Sağîr*, I-II, thk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emrîr, Mektebetü'l-İslâmi, Beyrut, 1985.

Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî (204/819), I-IV, thk. Dr. Muhammed b. Abdülmuh-sin et-Türkî, *el-Müsned*, Dâru'l-Hacer, Mısır, 1999.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî (279/892), *Sünenü't-Tirmizî*, I-VI, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmiyye, Beyrut, 1998.

Türcan, Zişan, "Hadis Rivayet Geleneği ve Tefsir- Sahihu'l-Buhârî'nin Kitâbu't-Tefsîr'i Örneği-", SAÜİFD, sy.29, Sakarya, 2010.

Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ el-Ukaylî (322/934), *ed-Duafâü'l-Kebîr*, I-IV, thk. Abdülmü'tî Emin Kal'acî, Dâru'l-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, 1984.

Yücel, Ahmet, "Hadis İlminin Ortaya Çıkışı ve Diğer İlimlerle İlişkisi", İslâmî İlimlerde metodoloji –IV Temel İslam İlimlerinin ortaya Çıkışı ve Birbirleriyle İlişkileri (Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı), ed. İlyas Çelebi, 1.bs, Ensar neş., İstanbul, 2014.

Zehabî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî (748/1374), *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, I-XXV, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 2006.

_____ *Dîvânu'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, Mektebetü'n-Nehdatü'l-Hadîs, Mekke, 1967.

_____ *el-Kâşif fi Ma'rifeti Men Lehû Rivâye fi'l-Kütübi's-Sitte*, I-II, Dâru'l-Kıbleti li's-Sakafeti'l-İslâmîyye, Cidde, 1992.

_____ *el-Muğni fi'd-Duafâ*, thk. Dr. Nûreddîn Atar, byy., ts.

_____ *Mizânu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, IV, thk. Alî Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Ma'rifeti li't-Tabâati ve'n-Neşri, Beyrut, 1963.

_____ *Târîhu'l-İslâm ve Vefayâti'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, XV, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, byy., 2003.

26.05.2019

Öz Geçmiş

1989 Ardahan Göle’de doğdu. İzmir Buca Gazi Ortaokulunu (2004), İzmir Konak İmam Hatip Lisesini (2008), Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesini (2012) bitirdi.

Dil eğitimi için 2010 yılı yaz döneminde Suriye’de Arapça kursu aldı.

2012 yılında Kastamonu İnebolu Anadolu İmam Hatip Lisesi’nde Meslek Dersleri Öğretmeni olarak göreve başladı ve burada 3 yıl görev yaptı. 2015 yılında İzmir Konak Anadolu İmam Hatip Lisesine atandı. 2017 yılında Siirt Eruh Anadolu İmam Hatip Lisesine atandı. 2018 yılında İzmir 15 Temmuz Şehitleri Kız Anadolu İmam Hatip Lisesine atandı ve halen orada görev yapmaktadır.

Evli ve bir çocuk annesidir.

Fatma SARITAÇ ERGÜN